

PYHÄ HUUMESOTA

HUUMEPOLITIIKAN PELKOJA JA UTOPIOITA

TAPIO ONNELA (TOIM.)

Pyhä huumesota —
huumepolitiikan pelkoja ja utopioita

Pyhä huumesota — huumepolitiikan pelkoja ja utopioita

Tapio Onnela
(toim.)

Visio 2001

Julkaisija: Vihreä Sivistysliitto ry
Uudenmaankatu 24 A, 00120 Helsinki
puh. 09-604 010, fax 09-604 022
sposti visio@kaapeli.fi

Kannen piirros on Rodney Thomsonin, ja se on ilmestynyt alunperin lehdessä *Hearst International* helmikuussa 1923.

Kansi ja taitto: Henri Terho
ISBN 952-5078-16-7
Painettu Newprint Oy:n Uudenkaupungin kirjapainossa

Sisällys

Kirjoittajat

Hedy d'Ancona toimi useita vuosia Hollannin edustajana Euroopan parlamentin sosialistien ryhmässä. Hän on erikoistunut huumepoliittisiin kysymyksiin.

PhD Desmond Manderson on australialainen tutkija, lakimies ja historioitsija, joka on kirjoittanut ja luennoinut paljon huumeiden historiasta Kanadassa, Australiassa ja Yhdysvalloissa. Hän on kirjoittanut mm. Australian huumelainsäädännön historian.

VTK Risto Mikkonen on tutkinut huumeiden käytön ja yhteiskunnan muutoksen välistä suhdetta sekä kannabiksen kriminalisointiprosessia. Hän on Suomen kannabisyhdistyksen aktiivijäsen.

FK Tapio Onnela on kulttuurihistorioitsija, joka on tutkinut mm. vankila-arkkitehtuuria, valokuvausta ja tajuntaan vaikuttavien kemikaalien kontrollia valtakäsitysten näkökulmasta.

Lääketieteen lisensiaatti, **Psykoanalyytikko (IPA) Juhani Salakari** on työskennellyt Hesperian sairaalassa ja päätoimisena yksityispraktikkona, ja hän on hoitanut eri aineriippuvuuksista kärsiviä ihmisiä. Hän on myös nuorisopsykoterapian kouluttaja.

VTM Mikko Salasuo on historiantutkija, joka on tutkinut 1960–1970-lukujen huumeaaltoa Suomessa. Hän valmistelee väitöskirjaa ns toisesta huumeaallosta.

Sosiaali- ja terveysministeriön ylitarkastaja, **VTT Tapani Sarvannin** väitöskirja käsitteli huumeiden käyttöä eettisenä, yksilöiden moraalisia oikeuksia ja velvollisuuksia koskevana ongelmana.

VTM Pauliina Seppälä on tutkinut 1980- ja 1990-lukujen taitteessa alkanutta uutta huumekulttuuria syvähaastattelujen, survey-kyselyjen ja kenttätutkimusten avulla. Hän toimii vapaana kirjoittajana.

Johdanto — pelon politiikasta haittojen vähentämiseen

Tapio Onnela

YK:n pääsihteerille Kofi Annanille lähetettiin YK:n huumeongelmia käsitelleen yleiskokouksen alla vuonna 1998 vetoomus, jonka olivat allekirjoittaneet eri puolilta maailmaa tulevat parlamentaarikot, oikeustieteen, lääketieteen ja taloustieteen tutkijat, sekä huumekysymyksen asiantuntijat. Vetoomuksessa ehdotettiin, että YK muuttaisi kriminalisointiin ja repressioon pohjautuvaa huumausainestrategiaansa. Keskeinen sanoma oli, että sota huumeita vastaan ei ole onnistunut vähentämään huumeongelmia, vaan on päinvastoin pahentanut niitä kaikkialla maailmassa. YK:n koordinoima kriminalisointiin ja rangaistuksiin perustuva politiikka oli vetoomuksen mukaan osoittautunut epäonnistuneeksi. Monissa maissa repressiivisen huumepolitiikan katsottiin estäneen huumeiden käyttöön liittyvien sairauksien, HIV:n ja hepatiitin leviämisen ehkäisyn. Ihmisoikeuksia todettiin loukatun ja vankiloiden täyttyvän huumerikoksista tuomituista. Huumesodan todettiin aiheuttavan myös vakavia ympäristöongel-

mia huomauttivat vetoomuksen allekirjoittajat. Valtavia taloudellisia resursseja uhrataan kieltopolitiikan ylläpitoon, ihmisten koulutuksen, terveydenhoidon tai taloudellisten olojen parantamisen sijasta. Allekirjoittajien mielestä realistiset keinot vähentää huumeisiin liittyvää rikollisuutta tai terveysongelmia on hylätty retoristen vaatimusten edessä, jotka tähtäävät huumevapaaseen yhteiskuntaan. Laittoman huumekaupan arvo on YK:n arvioiden mukaan noin 2 400 miljardia markkaa, eli noin 8 % koko maailmankaupasta, mikä tällä hetkellä menee rikollisorganisaatioiden käsiin ja uhkaa yhteiskuntiemme kehitystä muun muassa järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption muodossa.[1]

Tämä YK:lle suunnattu vetoomus liittyy maailmalla edelleenkin vellovaan keskusteluun huumepolitiikan suunnasta. Yhä useammat asiantuntijat alkavat olla sillä kannalla, että noin sadan vuoden ajan harjoitettu huumepolitiikka on epäonnistunut, ja sitä tulisi muuttaa liberaalimpaan suuntaan. Mutta tämä näkökulma ei ole Suomessa juurikaan noussut esille, vaan päinvastoin meillä ollaan saavuttamassa huumepoliittisessa keskustelussa toista ääripistettä, jota luonnehtii hysteria, moraalinen paniikki sekä verenmakuiset vaatimukset rangaistusten koventamisesta.

Paniikinomainen suhtautuminen kaikkeen huumausaineisiin liittyvään on saanut jo pelottavia piirteitä. Asiallinen keskustelu huumepolitiikasta tuntuu Suomessa vaikealta, eivätkä huumepolitiikan erilaiset näkemykset tahdo päästä valtajulkisuudessa esiin. Seurauksena on ollut se, että keskustelu on jämähtänyt kauhistelun ja kovien otteiden vaatimisen tasolle. On ajauduttu pattitilanteeseen, jossa ratkaisuksi on tarjolla vain joko kovia tai vieläkin kovempia otteita. Tämän kirjan tavoitteena on tuo-

da esille näkökulmia ja faktoja joita suomalaisessa keskustelussa ei aikaisemmin juuri ole esitetty.

Yhtenä esimerkkinä suomalaisesta huumehysteriasta ovat urbaanit legendat, jotka saavat vakavasti otettavissa medioissakin huomiota. Perättömiä huhuja jäätelötötteröihin injektoidusta huumeesta tai Pokemon-kortteihin ujutetusta LSD:stä lasten saamiseksi ”huumekoukkuun” levitetään kritiikittömästi. Poliisi ja viranomaiset ovat huolestuneita. Samalla kun lehdistö revittelee kauhuotsikoita ongelman käsiin räjähtämisestä tutkijat pääosin vaikenevat, ja niitä jotka esittävät virallisesta totuudesta poikkeavia mielipiteitä ei kuunnella. Vaihtoehtoisia hoitomuotoja käyttäviä lääkäreitä tai laittomien huumeiden käytöstä kertovia on jopa erotettu työpaikoistaan. Myös lainsäädäntöä on kiristetty; huumeiden käytöstä voidaan nyt langettaa helpommin sakkotuomioita.

Vaikuttaa siltä, että huumepoliittisessa ilmapiirissä ollaan meillä (toisin kuin muualla) kulkemassa huolestuttavaan suuntaan. Entinen ulkoministeri Keijo Korhonen ehdotti kuolemanrangaistuksen käyttöönottoa huumerikollisuuden torjumiseksi. ”Olisin valmis omin käsin teloittamaan”, toteaa Korhonen *Ilkka*-sanomalehden kolumnissaan. Entinen huumesyyttäjä Ritva Santavuori väittää valtion virkamiehien saaneen huumerikollisten rahoja, jotta he puhuisivat huumeiden puolesta, nämä kun olivat rohjenneet epäillä nykyisen politiikan tuloksia. Sisäministeri Ville Itälä (kok) jatkaa samalla linjalla. *Helsingin Sanomien* haastattelussa hän tuomitsi ehdottomasti jaon mietoihin ja vaarallisiin huumausaineisiin ja on esittänyt huumetestien ulottamista työpaikoille ja kouluihin.[2] YK:n vetoomuksen allekirjoittajan kaltainen kriittinen asiantuntija voisi ihmetellä, minkälaiseen yhteiskuntaan huumeetonta Suomea tavoittelevat tahot oikein ovat pyrki-

mässä, kun emme kykene pitämään edes vankiloita huumeettomina?

Nils Christien ja Kettil Bruunin erinomaisessa, jo klassikoksi muodostuneessa teoksessa *Hyvä vihollinen. Huumausainepolitiikka pohjolassa* (1986) auttaa asettamaan edellisten kaltaisia populistisia lausuntoja oikeisiin kehyksiinsä. Kyseessä on hyvän vihollisen esiin manaaminen, kun yhteiskunnan monimutkaisiin ongelmiin ei keksitä ratkaisuja. Huumausaineista saadaan helposti yksinkertainen ja konkreettinen syntipukki, johon kaikki pahuus voidaan helpoimmin projisoida. Christie ja Bruun toteavatkin, että ”yksi vaarallisimmista huumeiden käyttötavoista on niiden poliittinen käyttö”.[3] Ehkä tällä hetkellä onkin vaikea keksiä hedelmällisempää poliittisten pisteiden keruuseen soveltuvaa aihepiiriä kuin kovien otteiden vaatiminen huumepolitiikassa.

Median kritiikittömyys vallitsevaa politiikkaa kohtaan on ollut hämmästyttävää. Koska huumeiden vastustaminen on hyvä asia toimittajat ovat valmiita jättämään tosiseikat ja kriittisyyden huomiotta. Tarkoitukset ovat tietysti hyviä, mutta estämällä ja hyljeksimällä keskustelua, johon kuuluu myös vallitsevan politiikan perusteiden kritiikki, päinvastoin lisätään ongelmia — ja samalla ehkä tehdään välttämätön muutos entistä vaikeammaksi. Medioiden mielipideilmastossa elätellään vanhaa utopiaa huumevapaasta yhteiskunnasta, joka saavutettaisiin kiristämällä lainsäädäntöä ja rangaistuksia.

Pakkokeinoilla kenties saadaan ongelma lakaistua näkymättömiin maton alle, mutta itse ongelmia niiden avulla ei poisteta. Jos yhtäkkiä havaittaisiin tulipalojen lisääntyneen ja tutkijat saisivat selville, että tietyissä rakenteissa on vikoja, kannattaisiko mieluummin satsata uusien palomiesten ja paloautojen hankkimiseen, vai selvittää

mitä rakennevirheille voitaisiin tehdä, jotta vahingot olisivat tulevaisuudessa vähäisemmät? Yhä selvemmäksi on alkanut käydä, että nykyisin harjoitettu huumepolitiikka ei toimi edes palokunnan tavoin, vaan pikemminkin se vaikuttaa bensiinin ruiskuttamiselta liekkeihin.

Olisi tarkoituksenmukaisempaa miettiä, miten saisimme käyttöömme tehokkaampia keinoja säädellä tällä hetkellä laittomien päihteiden käyttöä ja vähentää huumeiden käytöstä aiheutuvia ongelmia. Nykyiset välineet, joita on ollut käytössä jo lähes sadan vuoden ajan ovat perustuneet lähinnä käyttäjiin, kauppiaisiin ja tuottajiin kohdistuneeseen ankaraan kriminalisointiin ja repressioon. YK:n toimesta koordinoitu lainsäädäntö on ulotettu kaikkialle maailmaan. Nämä toimet eivät selvästikään ole helpottaneet tilannetta. Huumeita on saatavilla yhä enemmän ja kontrolloimattomasti, hinnat ovat laskeneet ja rikollisjärjestöjen voitot ovat tähtitieteellisiä. Huumeiden käyttäjien syrjäytyminen on yleistynyt ja kansalaisoikeuksia on kavennettu samalla kun kontrollikoneistot ovat saaneet yhä enemmän uusia keinoja huumeongelman vakavuuteen vedoten.

YK:lle osoitettu vetoomus johtaa pohtimaan myös sitä, ettei huumausainepolitiikkaa voida perustaa sille utopistiselle kuvitelmalle, että ihmiset yhtäkkiä voitaisiin saada kokonaan lopettamaan tajuntaan vaikuttavien kasvien ja aineiden käyttö. Toisaalta on myöskin ilmeistä, että monet huumaavat aineet, erityisesti luonnonkasveista syntetisoidut aineet, kuten heroiini tai kokaiini, voivat olla vaarallisia. On utopistista kuvitella, että näitä aineita voitaisiin laajamittaisesti käyttää ongelmitta; ne voivat aiheuttaa sosiaalisia ja yksilöllisiä ongelmia merkittävälle ihmisjoukolle, mutta suurin osa ihmisistä kuitenkin pystyy pitämään tajuntaan vaikuttavien aineiden käytön tur-

vallisissa rajoissa, ja useimmiten ongelmat johtuvat joko suoraan tai välillisesti aineiden kriminalisoinnista. On myös ilmeistä, että yhteiskunnalliset ongelmat, kuten työttömyys ja syrjäytyminen lisäävät ongelmakäyttöä.

Haittojen vähentämisen politiikka, lähtee siitä olettamuksesta, että huumeista vapaa yhteiskunta on utopia ja siksi tulisi keskittyä erilaisten päihteiden käytön aiheuttamien haittojen minimoimiseen. On tarkoituksenmukaisempaa tarjota suonensisäisiä huumeita käyttäville puhtaita ruiskuja ja opettaa heidät pistämään oikein kuin antaa näiden ihmispolojen tartuttaa ensin toisiinsa ja sitten myös muihin hepatiittia tai HIV-viruksia. On järkevämpää ja halvempaa jakaa opiaattiriippuville esimerkiksi metadonia kuin antaa heidän hankkia päihteensä laittomilta markkinoilta. Monet tutkijat ovat sillä kannalla, että puhtaan heroiinin jakelu rekisteröidyille narkomaaneille apteekeista poistaisi useimpia ongelmia, ainakin se vähentäisi huumekuolemia, rikollisuutta ja syrjäytymistä. Useat kokeilut esimerkiksi Sveitsissä tukevat tätä. Ehkä olisi järkevämpää ottaa koko huumausaineiden kauppa yhteiskunnan haltuun ja kontrolliin kuin antaa suunnattomien summien virrata rikollisille ja pimeään talouteen.

Yhteiskunnassa harjoitettavan politiikan tulisi tukea huumeiden käytön haittojen vähentämistä, luoda turvallisuutta ja hyvinvointia. Abstrakteista viesteistä, siitä näkeekö joku yhteiskunnan taho huumausaineet joko oikeina tai vääriná ei ole käytännössä hyötyä ainakaan aineista riippuvaisille, heidän perheilleen tai yhteiskunnalle, joka joutuu viime kädessä maksamaan ongelmia aiheuttaneiden aineiden kustannukset. Asiantuntemattomat lausunnot ja perättömien tietojen välittäminen ovat valitettavasti kuitenkin vieneet pohjaa asialliselta huumevalistukselta ja keskustelulta Suomessa. Ongelma Suo-

messa ei ole siinä, ettei maassamme tehtäisi ansiokasta huumepoliittista tutkimusta, vaan siinä että asiantuntijoiden mielipiteet jätetään huomioimatta silloin kun poliittisia päätöksiä huumepolitiikasta tehdään.

Toinen tärkeä motiivi tämän kirja synnylle on sen pohtiminen, miksi huumeongelmaan suhtaudutaan meillä niin hysteerisesti ja tunnevaltaisesti. Miksi asiantuntijoiden mielipiteitä ei kuunnella? Samankaltainen tilanne on vallalla naapurimaassamme Ruotsissa, jonka yhteiskuntapolitiikkaa meillä usein matkitaan. Hollantilaisen tutkijan Tim Boekhout van Solingen löytää syitä hysteeriselle paniikille, jota esiintyi 1990-luvulla laman aikaisessa ja sen jälkeisessä Ruotsissa, muun muassa ruotsalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kriisistä. Ruotsalaisen yhteiskunnan uhkat, sosiaalivaltion rahoitusongelmat ja Euroopan unioniin liittyminen voidaan helposti tiivistää ja projisoida yhteen uhkakuvaan — huumausaineiden käyttöön, kuten Hedy d'Ancona toteaa tämän kirjan artikkelissa. Se on pääosin ulkopuolelta tuleva uhka, jota vastaan tulee taistella. van Solingenin mukaan ruotsalaisen arkkiälykön Jan Myrdalin 1970-luvulla propagoimassa ajattelussa huumeiden käyttö edustaa hyökkäystä yhteiskunnan moraalista ydintä vastaan, jossa huumeiden käyttö vahvistaa sorrettujen luokkien alistetun paikan yhteiskunnassa.[4]

Tässä kirjassa huumekysymystä lähestytään historiallisesta, psykiatrisesta, eettisestä, poliittisesta ja esteettisestä näkökulmasta. Australialainen oikeustieteilijä ja historioitsija Desmond Manderson pohtii syitä paniikille ja hysterialle, jota huumeiden käyttö kaikkialla länsimaissa herättää. Hän kysyy miksi suhtaudumme niin hysteerisesti huumeiden käytön symboleihin, esimerkiksi neuloihin? Mandersonin mukaan huumeet tuntuvat uhkaavan yhteiskunnissamme ennen kaikkea ylikorostunutta järjen

auktoriteettia. Yhteiskunnan huumefiksaatio estää meitä näkemästä pelkojemme todellisia syitä ja sitä mitä niiden lievittämiseksi olisi ehkä mahdollista tehdä. Mandersonin mukaan sekä narkomaaneille että tiukan lainsäädännön kannattajille on yhteistä maailmankatsomus, joka on symbolinen, esineellistetty ja pakkomielteinen. Ihmisten ja heidän ongelmiensa sijasta huomio kiinnittyy neuloihin ja pulvereihin.

Eurooppalaista huumekeskustelua ja huumepolitiikan muotoutumista Euroopan parlamentissa viimeisten vuosien ajan tiiviisti seurannut hollantilainen europarlamentaarikko Hedy d'Ancona haluaa puolestaan kyseenalaistaa sen lähes uskonnollisen kiihkon, joka valtaa poliitikot huumekysymyksen noustessa esiin. d'Anconan mukaan pakkokeinopolitiikan kannattajat vetoavat moraalisiin arvoihin, perheen merkitykseen sekä ihmisten arvo-valintaan hyvän ja pahan välillä. Länsimaisessa yhteiskunnassa, jossa ei olla löydetty parannuskeinoja eristäytymiseen, perheiden hajoamiseen, nuorten näköalattomuuteen, rikollisuuden ja epävarmuuden tunteen lisääntymiseen, kyllä huumevapaalle yhteiskunnalle merkitsee kuvitteellista ratkaisua ja huumesodasta tulee näin pyhä sota. Kun tämä asenne on kerran omaksuttu, myönnytyksiä ei enää tehdä haittojen vähentämisen politiikalle. Tieteelliset tulokset ja asiantuntijoiden mielipiteet saavat väistyä tunteiden ja ennakkoluulojen tieltä.

Ylitarkastaja Tapani Sarvanti, pohtii yhteiskuntamme huumepolitiikan mahdollisuuksia eettiseltä kannalta. Hänen mukaansa Suomessa tulisi pehmentää suhtautumista yksittäisiin huumausaineiden käyttäjiin. Kansainväliset yleissopimukset eivät edellytä huumausaineiden käytön kieltämistä tavalla, joka meillä on omaksuttu. Sarvanti ei kuitenkaan kannata huumeiden laillistamista demokra-

tiaan vedoten; hänen mukaansa jokainen kansakunta ja kulttuuri päättää itse, mitä se haluaa hyväksyä ja mitä paheksua. Huumepolitiikan tavoitteet tulisi asettaa pragmaattisesti ja realistisesti.

Psykiatri Juhani Salakari tuo huumeongelman käsittelyyn yksilön näkökulman. Hänen mukaansa huumeongelma syntyy ennen muuta ihmisen itsetunnon romahtamisesta, kyvyttömyydestä sietää tunteita ja hallita elämää. Huumeiden ongelmakäyttöön tulisi Salakarin mukaan suhtautua hoitoa vaativana, terveydenhoidollisena ongelmana, ei rikosoikeudellisena, rangaistusta vaativana ongelmana.

Tutkijat Mikko Salasuo ja Pauliina Seppälä tarkastelevat kirjoituksissaan huumeiden käyttöä Suomessa 1970- ja 1990-luvuilla. Salasuo on tutkinut ensimmäisen huumeaallon viimeistä kehitysvaihetta Helsingissä 1970-luvun puolivälissä. Hän tarkastelee syitä, jotka johtivat tämän ensimmäisen huumeaallon laantumiseen. Pauliina Seppälä on puolestaan tutkinut 1990-luvun teknokulttuurin myötä tullutta uutta huumeiden käytön muotiaaltoa.

Yhteisartikkelissaan Salasuo ja Seppälä arvioivat suomalaisen huumeiden käytön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta ja päättelevät huumeiden käytön tulleen osaksi yhteiskuntaa. Heidän mukaansa huumeiden käyttö saavuttaa saman tilan kuin muut 1960-luvulla alkaneen liberalisoitumiskehityksen osa-alueet.

Risto Mikkonen käsittelee artikkelissaan prosessia, jonka seurauksena kannabiksesta tuli kansainvälisten sopimusten kieltämä huumausaine. Hän kirjoittaa miten länsimainen päihdekulttuuri tuotiin toisiin kulttuureihin, kun monissa maissa perinteisesti käytetty kannabis YK:n pakottamana kriminalisoitiin.

Tapio Onnela käsittelee artikkelissaan huumeiden käytön ja huumepolitiikan pidempää historiallista kehityskaarta, jossa perinteisesti käytettyjen luonnonaineiden rinnalle ja tilalle tulivat länsimaisten lääketehtaiden tuotteet sekä alkoholi.

Huumeet ja huumekontrolli historian näkökulmasta

Tapio Onnela

Tarkastelen tässä artikkelissa huumausaineiden käyttöä ja merkitystä historiallisesta näkökulmasta. Huumausaineiden käytön ja huumepolitiikan historiaa ei yleisesti tunneta Suomessa riittävän hyvin, vaan suhtautuminen niihin on jokseenkin historiatonta. Tämä on osaltaan johtanut Suomessa käydyn keskustelun yksipuolisuuteen ja sävyttänyt sitä tunnepitoisilla reaktioilla ja kärjistyksillä. Vaikka historiallisia tilanteita ei tietenkään voida sellaisenaan siirtää eikä soveltaa suoraan nykypäivään, niin historiallisen tarkastelun avulla voidaan purkaa joitakin väärinkäsityksiä huumausaineista ja niiden käytön luonteesta. Tuntemalla tien, jota pitkin olemme tulleet tähän hetkeen voimme tehdä tulevaisuuteen ulottuvia päätöksiä paremmin tiedoin ja argumentein. Tärkeitä kysymyksiä ovat, miten ja millä perusteilla kulttuurimme käytössä olevat tajuntaan vaikuttavat kemikaalit ovat valikoituneet sellaisiksi kuin ne nyt ovat. Miten tuo prosessi on muotoutunut, ja mitkä tekijät siihen ovat vaikuttaneet? Mi-

ten huumekontrollissa käytetyt keinot ovat tepsineet, ja mitä seurauksia niistä on ollut?

Huumausaineisiin liittyvä terminologia on sekava, ja eri kielissä samoja asioita kutsutaan hieman eri nimillä. Esimerkiksi ruotsiksi huumeiden käyttö on aina *missbruk* (väärinkäyttö) ja englannin kielessä käytetään yleisesti termiä *narcotics* (nukutusaineet) myös piristävistä huumeista. Käytän tässä artikkelissa etupäässä termejä *tajuntaan vaikuttavat aineet* tai *psykoaktiiviset aineet*, jolloin mukaan voidaan laskea rauhoittavat ja puuduttavat päihteet, piristeet ja tietoisuutta laajentavat päihteet. Termi *päihde* voisi myös olla merkitykseltään laajempi, samoin *tajuste*. Termi *huume* käsitetään yleensä Suomessa siten, että sillä tarkoitetaan laittomia tajuntaan vaikuttavia aineita. Tämä termi ei kata esimerkiksi teknisiä liuottimia, liimoja tai psyykenlääkkeitä, vaikka niitä käytettäisiinkin huumaustarkoituksessa. Tämä laillisuuden ja laittomuuden raja on ongelmallinen, ja se on syntynyt tiettyjen historiallisten prosessien tuloksena. Jotkin aineet luokitellaan huumeiksi siksi, että niin on sovittu joko kansallisissa lainsäädännöissä tai kansainvälisissä sopimuksissa.

Suomalaiseen kulttuuriin kuuluvia päihdeaineita, esimerkiksi alkoholia, nikotiinia ja kofeiinia, käytetään suuria määriä, ja niistä on varsin nopeasti tullut niin kiinteä osa tapakulttuuriamme, ettemme lainkaan miellä niitä kaikkia tajuntaan vaikuttaviksi päihteiksi. Helposti unohdamme sen tosiasian, että kun kulttuureissa tapahtuu muutoksia, myös niiden käyttämät päihdeaineet muuttuvat. Vaikuttaisi siltä, että juuri nyt on jälleen kerran käynnissä tuollainen kulttuurinen muutos, jota voisi verrata kahvin, teen ja tupakan tuloon yleisiksi nautintoaineiksi Euroopassa 1600-luvulta lähtien. Aikaisemmin meillä suhteellisen tuntemattomia aineita, kuten kannabista, käyte-

tään nykyään varsin yleisesti huolimatta aineen laittomuudesta. Uusia synteettisiä huumausaineita tulee yhä enemmän laittomille markkinoille, ja samalla myös erilaisten laillisten mielialakemikaalien kulutus on selvässä nousussa.

Suhtautuminen päihteisiin on paitsi historiatonta myös kaksinaismoralististа. Samaan aikaan kun kauhistellaan laittomien huumeiden käyttöä niin vaikkapa Jeesuksen vereksi muuttuneen alkoholin ritualistista juomista pidetään aivan itsestään selvänä asiana, kuten myös rippijuhlien yhteydessä tarjottavan keskushermostoon vaikuttavan stimulantin, kofeiinin nauttimista. Ylioppilaille kohotellaan shamppanjalaseja. Nikotiinia inhaloidaan, pureskellaan ja nuuskataan mitä erilaisimmissa yhteyksissä, kun halutaan piristyä, rauhoittua tai päästä eroon tupakanpoltosta. Oluen, viskin ja viinin ystävillä on omia harrastusyhdistyksiään, joissa paneudutaan näiden nautintoaineiden hienouksiin. Elämäämme säädellään yhä enemmän erilaisten kemikaalien avulla. Eniten myyty lääke Suomessa on masennuksen hoidossa käytetty psyykenlääke. Ero laittomien ja laillisten tajuntaan vaikuttavien kemikaalien välille on piirretty kulttuuriimme vähitellen historiallisen kehityksen tuloksena. Aineiden farmakologisilla ominaisuuksilla on tähän rajanvetoon toissijainen osuus.

Tajuntaan vaikuttavien aineiden käytöistä varhaisissa kulttuureissa

Ihmiset — kuten eläimetkin — ovat riippuvaisia erilaisista kasveista. Tämä riippuvuussuhde on vaikuttanut ihmisiin, eläimiin ja kasveihin koko mittaamattoman pitkän evoluution ajan. Kasvit ovat sopeutuneet ympäristöönsä

kehittämällä erilaisia kemikaaleja karkottamaan eläimiä tai vetämään niitä puoleensa. Joillakin näistä kasvien tuottamista kemikaaleista on tajuntaan vaikuttavia ominaisuuksia.

Ihmisaivot ovat sähkökemiallinen prosessi, jonka toimintamekanismeista ei tiedetä kovin paljoa. Miljardit aivosolut kommunikoivat keskenään kemikaalien avulla. Vaikuttamalla näihin kemikaaleihin voidaan muuttaa ihmisen tajuntaa ja ajatuksia. Aivoissa toimivat reseptorit ja kemikaalit toimivat kuten avaimet ja lukot. Ihmisaivoista on löydetty reseptoreja, jotka reagoivat tiettyjen huumausaineiden kuten opiaattien, kannabiksen tai nikotiinin kanssa.[1] (Esimerkiksi kodeiini, morfiini ja heroiini ovat oopiumista erotettuja aineita, joita kutsutaan opiaateiksi.) 1970-luvulla löydettiin aivoista ihmisen kivunsietokykyyn luontaisesti vaikuttava aine, enkephalin, jota erittyy muun muassa pitkänmatkan juoksijoilla tietyn rasituskynnyksen ylitettyä.

Ihmisillä on siis luontaiset edellytykset reagoida tiettyjen kasvien huumaaviin aineosiin aivoissa olevan mekanismin kautta. Tämä biologinen tosiasia on aikojen saatossa saanut erilaisia muotoja ihmisten käyttämien aineiden ja erilaisten aineiden säätelymekanismien kautta. Tajuntaan vaikuttavia kasveja on nautittu esimerkiksi tiukasti uskonnollisissa ja ritualistisissa yhteyksissä. Joidenkin tutkijoiden mukaan esimerkiksi antiikin Kreikan Eluisionin mysteeriuskonnon, yhtenä keskeisenä osana olisi ollut tajuntaan vaikuttavan aineen jakaminen mysteeriin vihityille henkilöille. Mysteereihin vihittävät joutuivat ennen vihkimistään käymään pitkällisen valmisteluprosessin ennen aineen nauttimista; heidän piti mm. puhdistua meressä. Pappien huutaessa ”merelle vihittävät” heidän piti rientää veteen vetäen perässään porsasta, joka sitten

myöhemmin uhrattiin. Mysteereihin kuului myös paastoamista.[2] On oletettu, että vihkimistilaisuudessa jaettu juoma, *kykeion*, saattoi sisältää pilaantuneessa viljassa kasvaneen sienen (Claviceps purpurea, torajyvä) tuottamaa psykedeelistä ainetta.[3]

Ihmisillä vaikuttaa olevan tarve tai ainakin mieltymys muuttaa tajuntansa tiloja. Tätä osoittaa muun muassa se, että näemme unia. Ihmiset muuttavat tajuntansa tilaa myös tietoisesti monin erilaisin keinoin, esimerkiksi rukouksilla tai meditaation avulla. Myös taidetta, musiikkia tai seksuaalisuutta voidaan käyttää tässä tarkoituksessa. Erilaisten kasvien ja niistä muokattujen aineiden käyttö tajunnan muuntelussa on ollut tunnettua eri kulttuureissa hyvin kauan. Kulttuurissamme tuttujen aineiden, kahvin, alkoholin tai tupakan, ritualistiselle käytölle voidaan löytää kiinnostavia edeltäjiä vanhemmista kulttuureista.

Varhaisissa kulttuureissa huumaavilla aineilla on arveltu olleen suurikin merkitys. Esihistoriallisista kulttuureista jälkiä on hyvin vähän, koska kirjoitettuja lähteitä ei ole, ja kuvallisten- ja esinelähteiden tulkinta puolestaan on erittäin vaikeaa. Oxfordin yliopistossa antropologina työskentelevä Richard Rudgley on käsitellyt teoksessaan *Essential Substances. A Cultural History of Intoxicants in Society*[4] tajuntaan vaikuttavien aineiden käyttöä kulttuureissa eri aikoina. Hän lähtee tutkimuksessaan neoliittiselta ajalta ja tuo esiin todisteita huumaavien sienien, oopiumin ja kannabiksen käytöstä hyvin varhaisilta ajoilta. Näiden psykoaktiivisten aineiden käyttö on jatkunut katkeamatta koko ihmiskunnan historian ajan. Esimerkiksi Lascaux'n kuuluisien luolamaalausten abstraktit, geometrisiltä vaikuttavat kuviot voisivat olla merkkejä shamanistisista transsitiloista, erityisesti sellaisista, jotka edellyttävät psykoaktiivisten kasvien tai sienien nauttimista. Tämä

selittäisi kuvioiden samankaltaisuutta eri kulttuureissa. On syytä olettaa, että näissä paleoliittisissa kulttuureissa (noin 45 000 – 10 000 eKr.) kasvit ja sienet tunnettiin hyvin.[5] Shamanistisissa kulttuureissa, jotka jatkuivat esimerkiksi Siperiassa pitkälle meidän aikaamme asti, yhteisöjen hengelliset johtajat, shamaanit, käyttivät rummutusta tai psykoaktiivisia aineita apunaan päästäkseen transsitilaan. Punaisen kärpässienen tai muiden psykoaktiivisten sienten, kuten psilocybiinien, avulla shamaanit pääsivät toiselle todellisuuden tasolle hakeakseen sieltä apua parannusrituaaleihin tai neuvoja yhteisöä varten. Toiset tutkijat kuten esimerkiksi Christian Ratsch ovat jopa sitä mieltä, että kasvit tai sienet "loivat" shamanistisen kulttuurin, että ne olivat tuon kulttuurin varsinainen alullepaneva voima.[6]

Tajuntaan vaikuttavia kasveja käytettiin uskonnollisissa rituaaleissa monissa korkeakulttuureissa. Esimerkiksi Etelä-Amerikassa sellaisia kasveja oli huomattavasti enemmän kuin vanhassa maailmassa. Richard Evans Schultes, kuuluisa psykoaktiivisten kasvien tuntija, on laskenut, että uudessa maailmassa oli käytettävissä yli 100 erilaista tajuntaan vaikuttavaa kasvia tai sientä.[7] Intiaanit saattoivat käyttää esimerkiksi tajuntaan vaikuttavia sieniä tai peyote-kaktusta. Tupakka on laajimmalle levinnyt Etelä-Amerikasta peräisin oleva tajuntaan vaikuttava kasvi. Muita tällaisia kasveja ovat kaakao ja koka-pensaan lehdet.

Oopiumin käyttö ja kontrolli

Käsittelen seuraavaksi oopiumin käytön historiaa tarkemmin, koska oopiumin ja sen johdannaisten käyttö ja sääntely muodostavat huumausaineiden nykyisen kontrolli-

politiikan ytimen. Oopiumia käytettiin jo neoliittisella ajalla, ja unikkoa, josta sitä valmistetaan, on viljelty ainakin jo 5000–6000-luvuilla eKr. Oopiumi oli merkittävä kauppatavara itäisen Välimeren alueella pronssikaudelta lähtien. Oopiumiuutetta vietiin Kyprokselta Egyptiin käytettäväksi sekä tavallisena- että lemmenlääkkeenä, mutta myös sen tajuntaan vaikuttavien ominaisuuksien vuoksi.[8] Antiikin maailmassa sekä hellenistisessä että roomalaisessa traditiossa oopiumi oli hyvin tunnettu lääkeaine, jonka riippuvuutta aiheuttavat ja vaaralliset ominaisuudet tunnettiin erittäin hyvin. Kreikkalaisten eepoksessa Odysseuksessa esiintyy oopiumi, jonka sanottiin ”hiljentävän kaikki kivut ja valitukset”. Antiikin Roomassa oopiumi oli suosittu aine, jota myytiin Rooman kaupungissa sadoissa kojuissa. Esimerkiksi vuonna 312 oopiumin 793 myyntipistettä tuottivat 15 % Rooman kaupungin verotuloista. Oopiumin tärkeyttä kuvastaa sekin, että se oli hintasäännöstelyn alainen tuote.[9] Plinius Vanhempi (23–79 jKr.) kertoo luonnonhistoriassaan, että oopiumia saatettiin käyttää myös itsemurhien teossa ”kun sietämätön sairaus oli tehnyt elämästä vihattavaa”. Rooman keisari Marcus Aurelius käytti säännöllisesti oopiumia olematta kuitenkaan siitä riippuvainen ainakaan meidän kriteereillämme mitattuna. Hän käytti kuitenkin päivittäin *Mitridatium*-nimistä lääkettä, jossa oli monia aineosia, myös oopiumia, jonka määrää lääkkeessä vaihdeltiin aina tarpeen mukaan. Sekä keisari että hänen lääkärinsä olivat hyvin tietoisia oopiumin suotuisista, mutta myös haitallisista vaikutuksista, muun muassa siitä, että vaikuttava annos kasvaa säännöllisessä käytössä.[10]

Oopiumin käyttö levisi sitten itäisen Välimeren alueelta arabikauppiaiden mukana muualle maailmaan: Persiaan, Intiaan ja Kiinaan. Ainetta käytettiin vakiintuneesti

Euroopassa myös keskiajalla. Lääketieteen merkittävä kehittäjä Paracelsus (1493–1541) käytti sitä lääkkeissään. Oopiumi mainitaan muun muassa Chaucerin *Canterburyn tarinoissa* 1300-luvun lopulla ja Shakespearin *Othellossa* 1600-luvun alussa. Sitä käytettiin esimerkiksi neljässä kuuluisassa 1500-luvun lääkkeessä: *mithridatiumissa, theriacassa, philoniumissa* ja *diascordiumissa*. Thomas Sydenham kehitti 1660-luvulla vielä 1800-luvulla yleisesti myös lapsille tarjotun *Laudanum*-nimisen lääkkeen, joka oli alkoholin ja oopiumin sekoitus. Vuonna 1700 julkaistiin ensimmäinen oopiumiaddiktiota käsitellyt kirja, John Jonesin *Mysteries of Opium Reveald*, jossa addiktioon ei suhtauduttu mitenkään erityisen paheksuvasti tai hysteerisesti. Se ikään kuin hyväksyttiin tämän lääkeaineen sivuoireeksi, jonka kanssa vain piti osata elää. Oopiumin syöntiä pidettiin Euroopassa pitkään lähinnä aasialaisena tapana.[11]

Tultaessa 1800-luvulle oopiumin käyttö oli levinnyt maailmassa yhä laajemmalle, ja siitä oli tullut brittiläisen siirtomaavallan tuottoisimpia liiketoimia. Brittien hallitsemassa Intiassa tuotettiin oopiumia, jota vietiin Kiinaan, missä sitä oli käytetty paitsi lääkkeenä myös huvikäytössä jo ainakin 600-luvulta lähtien. Oopiumin käyttö oli levinnyt kaikkiin yhteiskuntaluokkiin jo ennen brittien tuloa. Kiinalaisten tapa käyttää oopiumia jopa leivonnaisissa ei ollut muualla yhtä tunnettua, oopiumin polttaminen piipussa sen sijaan yleistyi vasta tupakan leviämisen myötä 1600-luvulla. Brittien Itä-Intian Kauppaseura, joka valtasi oopiumimarkkinat portugalilaisten ja hollantilaisten jälkeen, pystyi tuomaan Kiinaan Intiassa valmistettua laadukkaampaa oopiumia, jonka kysyntä oli suuri. Oopiumista maksettiin Kiinassa arvometalleilla — kullalla ja hopealla — siten, että sen hinta parhaimmillaan oli yhden

suhde yhteen, eli grammalla kultaa sai gramman oopiumia. Estääkseen epäedullisena pitämänsä kaupan kiinalaiset kielsivät ensin sen maahantuonnin ja myöhemmin käytön. Aluksi kiellettiin oopiumikauppa länsimaisten kanssa 1729, mutta edelleenkin oli sallittua kasvattaa sitä Kiinassa. Kiinaan tuotiin tuolloin, vuonna 1729, noin 1,5 tonnia oopiumia. Vuonna 1820, jolloin oopiumin käytöstä seurasi kuolemanrangaistus, sitä tuotiin maahan jo 750 tonnia ja 1840 jo 2000 tonnia. Kiinan kauppatase ei kestänyt tätä, ja kiinalaiset joutuivat nyt pohtimaan, mitä oopiumin kaupalle ja käytölle tehtäisiin. Pääosin oli kolme vaihtoehtoa: oopiumin kaupan, kasvatuksen ja käytön salliminen ja siitä saatavien verotulojen hyväksikäyttö, kaupan ja käytön totaalinen kieltäminen tai sitten vallitsevan tilanteen jatkaminen, mitä kannattivat oopiumikaupalla rikastuneet lahjotut virkamiehet. Kiina päätyi kieltoon ja seurauksena oli ns ensimmäinen oopiumisota Isoa-Britanniaa vastaan (1839–1842), jonka seurauksena Kiina joutui avaamaan satamiaan brittien kaupalle ja muun muassa päästämään maahan kristittyjä lähetyssaarnaajia.[12]

Oopiumin käyttö kasvoi Kiinassa vuosien 1767–1850 välisenä aikana huomattavasti, eräiden arvioiden mukaan se 70-kertaistui.[13] Oopiumin kulutus kasvoi tosin Kiinan ohella muuallakin maailmassa samaan aikaan, myös Britanniassa.[14] Erilaiset teollisesti valmistetut patenttilääkkeet, joiden vaikuttavana aineena oli oopiumi, tulivat kautta maailman yhä suositummiksi. Nämä muutokset olivat puolestaan osa laajempaa kehitystä teollistuneen maailman kulutustottumuksissa. Oltiin siirtymässä viljasta proteiinipitoiseen ravintoon, jonka ohella käytettiin runsaasti sokeria sekä teen sekä kahvin kaltaisia stimulantteja.

Oopiumi oli tärkeä kiinalaisille nationalisteille valtion muodostusprosessissa. He pystyivät hyödyntämään sitä paitsi taloudellisesti myös poliittisesti kansallisessa propagandassaan, sitä kutsuttiin muun muassa *ulkomaalaiseksi mustaksi mudaksi*. Kiinan oopiumikysymykseen 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa kytkeytyivät kiinalaisten nationalistien lisäksi myös monet muut tahot uskonnollisesta raittiusliikkeestä anti-imperialisteihin ja lääketeollisuuteen. Myös Yhdysvaltojen intressit olivat pelissä mukana. Oopiumin laajamittainen käyttö aiheutti ongelmia, mutta käytön rajoittaminen oli hyvin vaikeaa. Kiinassa tasapainoiltiin pitkään oopiumin täydellisen kieltämisen ja säännöstelyn välillä. Oopiumista saadut tulot olivat kuitenkin niin tärkeitä valtiolle, ettei sitä haluttu kokonaan kieltää.[15]

Oopiumin käytössä tapahtui merkittäviä muutoksia 1800-luvulla modernin teollisuusyhteiskunnan synnyn myötä. Oopiumista opittiin erottamaan siinä olevat vaikuttavat aineet, ja näin voitiin tuottaa huomattavasti voimakkaampia aineita. *Morfiini* eristettiin oopiumista 1800-luvun alussa ja *heroiini* 1870-luvulla. Niiden katsottiin olevan parempia ja turvallisempia kuin oopiumin, kumpienkin arveltiin soveltuvan oopiumiriippuvuuden hoitoon. Heroiini oli pitkään lääketehdas Bauerin menestystuote. (Kiinassa morfiinia kutsutaan edelleen ”Kristuksen oopiumiksi”.[16]) Samanlainen muutos tapahtui kun kokapensaan lehdistä onnistuttiin erottamaan kemiallisesti pelkkiä lehtiä satoja kertoja voimakkaampaa *kokaiinia* 1860-luvulla. Morfiinia käytettiin laajamittaisesti kipulääkkeenä 1800-luvun suurissa sodissa, kuten Krimin sodassa 1850-luvulla ja Yhdysvaltojen sisällissodassa 1860-luvulla. Ensimmäisessä maailmansodassa 1914–1918 sitä käytettiin myös huomattavia määriä. Morfiinin sanottiin

hiljentäneen täynnä valitusta olleet joukkosidontapaikat. Tätä sotakoneiston levittämää opiaattien käyttöä voisi hyvin verrata 1600-luvun sotien myötä yleistyneeseen paloviinan tai tupakan käyttöön, tai tupakan leviämiseen ensimmäisen sekä toisen maailmansodan aikana. Tupakka oli liitetty toisen maailmansodan aikana esimerkiksi Suomessa ja Yhdysvalloissa sotilaiden päivittäisiin elintarvikeannoksiin.

Toinen merkittävä muutos 1800-luvulla tapahtui aineiden käyttötavoissa. Oopiumia oli nautittu yleensä suun kautta tai polttamalla. Morfiinia alettiin injektoimaan suoraan verenkiertoon neulojen ja ruiskun avulla. 1800-luvulta lähtien tajuntaan vaikuttavien aineiden käytön yleisenä trendinä tuli olemaan yhä voimakkaampien aineiden yhä nopeampi ja tehokkaampi käyttö.

Kontrollipolitiikan rakentuminen

Tajuntaan vaikuttavien aineiden käyttöä on yritetty kautta aikojen kontrolloida, usein siten, että jokin yhteiskunnan eliitti monopolisoi aineiden jakelun ja säätelee sitä joko ritualistisesti tai rajoittamalla niiden saatavuutta muuten. Historiasta löytyy runsaasti esimerkkejä huumaavien aineiden käytön rajoitusyrityksistä, jotka ovat kuitenkin lähes poikkeuksetta epäonnistuneet. Esimerkiksi Arabiassa Joneiman emiiri Soudon Sheikhouni määräsi 1378, että kannabiksen käyttäjät tulisi vangita ja kannabiksen syöjiltä tulisi kiskoa hampaat irti. Useita tuomioita pantiin täytäntöön, mutta kun 15 vuotta oli kulunut lain voimaantulosta oli kannabiksen kulutus alueella kasvanut.[17] Tupakan käytöstä langetettiin ankaria rangaistuksia esimerkiksi 1600-luvun puolivälissä Venäjällä; sekä tupakan käyttäjältä, että hänelle ainetta toimittaneelta

katkaistiin kidutuksen jälkeen nenät. Kiinassa 1600-luvun puolivälissä saattoi saada myös kuolemantuomion tupakan käytöstä tai sen myymisestä.

Nykyinen kansainvälisiin sopimuksiin ja kriminalisointeihin perustuva reagointitapa huumausaineisiin, jota Suomikin solmimiensa sopimusten velvoittamana noudattaa, sai alkunsa 1800-luvun lopulla uskonnollisen liikkeen taitavan propaganda- ja lobby-politiikan seurauksena. Tämä ”anti-oopiumi”-liike syntyi vastustamaan Britannian oopiumikauppaa Kiinaan, ja mukana liikkeessä oli runsaasti kveekareita.[18] Liike sai aikaan kansainvälisiä sopimuksia ja julistuksia, joilla pyrittiin säätelemään aluksi oopiumin kauppaa, ja myöhemmin sopimuksia laajennettiin koskemaan myös muita aineita. Tällaisia sopimusjärjestelyitä olivat esimerkiksi Shanghain sopimus 1909 ja Haagin oopiumikonferenssi 1911–1912. Sittemmin Kansainliitto ja myöhemmin YK määrittelivät kielletyt aineet näiden varhaisten kokousten antamien suuntaviivojen mukaisesti.[19] YK:n huumausaineyleissopimukset, joissa kielletyt aineet määriteltiin, tehtiin vuosina 1961, 1971 ja 1988. Näiden sopimusten pakottamina joutuivat eräät maat, joissa oli länsimaista poikkeava päihteiden käyttökulttuuri, kriminalisoimaan omia perinteisiä päihdeaineitaan samalla kun länsimaisille päihteille ja tajuntaan vaikuttaville aineille, kuten alkoholille ja psyykenlääkkeille avautui uusia markkinoita. Esimerkiksi Intian tai Pakistanin kokemuksille aineiden säännöstelyssä ei annettu minkäänlaista painoa, ei myöskään Tunisialle, jossa valtio säänteli kannabiksen kulutusta monopolisointijärjestelmän avulla. Etelä-Amerikassa koka-pensaan lehtiä oli käytetty perinteisenä nautintoaineena kauan.[20]

Haagin vuoden 1912 kansainvälinen oopiumisopimus astui voimaan Suomessa 1922. Vuoden 1928 asetus lisäsi

kontrolloitavien aineiden listaa Geneven oopiumisopimuksen nojalla siten, että se käsitti nyt oopiumin, morfiinin, kokaiinin ja heroiinin lisäksi myös koka-lehdet ja kannabiksen. Näillä kansainvälisillä kontrollitoimilla, jotka vakiintuivat 1920-luvulla, pyrittiin estämään muissa kulttuureissa käytettyjen huumausaineiden leviäminen läntisiin teollisuusmaihin. Läntisten huumeiden, kuten alkoholin ja lääkkeiden kauppa kehitysmaihin tosin säilyi vapaana. Kontrollin tarkoitus oli myös, että tiettyjen tajuntaan vaikuttavien synteettisten aineiden käyttö rajattaisiin vain lääketieteellisiin tarkoituksiin tai kriminalisoitaisiin kokonaan. Suomi seurasi kansainvälisiä huumausainesopimuksia vasta Kansainliiton painostuksen jälkeen. Lääkintöhallitus vastusti muun muassa vuosien 1925 ja 1931 sopimuksiin liittymistä.[21] Suomessa käytettiin 1930-luvulla heroiinia noin 7 kiloa vuodessa miljoonaa asukasta kohden. Koko maailmassa vain Japanissa kulutus oli suurempaa. Kansainvälinen oopiumikontrollin valvontalautakunta joutui huomauttamaan asiasta suomalaisille useita kertoja. Heroiinista ei kuitenkaan haluttu luopua, sillä se oli suosittu kipulääke Suomessa 1920- ja 1930-luvuilla. Heroiini syrjäytti morfiinin, ja sitä lisättiin muun muassa yskänlääkkeisiin.[22] Heroiini vedettiin kokonaan pois apteekkijakelusta vuonna 1957.[23]

Pervitin-nimistä vilustumislääkettä markkinoitiin sodan jälkeen Suomessa muun muassa kaupungeissa valomainoksilla. Pervitin-nimellä oli sodanjäkeisessä Suomessa hyvä maine, sillä samannimistä saksalaisten kehittämää amfetamiinivalmistetta jaettiin sodan aikana ”höökipillereinä” kaukopartiomiehille, jotta he olisivat pysyneet vuorokausikaupalla jalkeilla vaikeissa olosuhteissa. Amfetamiinijohdannaisia käytettiin vielä 1960-luvulla yleisesti laihdutuslääkkeissä. Amfetamiini lisättiin Suomes-

sa kiellettyjen aineiden luetteloon vuonna 1966, ja samana vuonna kiellettyjen aineiden käyttö muuttui rangaistavaksi teoksi[24].

Tarkasteltaessa huumeiden käyttöä ja huumeongelmaa historiallisesta näkökulmasta ei voi välttyä muutamilta ilmeisiltä kysymyksiltä: Miksi heroiinin käyttö ei Suomessa esimerkiksi 1930-luvulla ollut ongelma, sen käytön laajuudesta huolimatta? Miksi amfetamiinijohdannaisten väärinkäyttö oli kuitenkin varsin vähäistä niiden helposta saatavuudesta huolimatta? Miksi huumausaineiden käyttö vakavana sosiaalisena ongelmana syntyi vasta 1960-luvulla, jolloin huumelainsäädäntöä kiristettiin? Miten tehokas keino huumeiden kriminalisointi oikeastaan on ollut huumeongelman ratkaisijana?

Historiallisesta näkökulmasta tarkastellen voi nykyisiä huumeongelmia rinnastaa 1920-luvun alkoholikieltolakien seurauksiin Suomessa tai USA:ssa. Alkoholin hinnat laskivat, juopottelu yleistyi ja laittoman alkoholin kauppa synnytti vahvoja rikollisorganisaatioita. Laittomuus ja taistelu markkinoista johtivat rikolliset aseistautumaan, minkä seurauksena väkivalta ja korruptio lisääntyivät. Yhdysvalloissa väitettiin 25 % lainvalvojista olleen korruptoituneita. Suomessakin esiintyi korruptiota, mutta se oli kuitenkin varsin vähäistä eikä ehtinyt onneksi pureutua yhteiskuntaamme syvemmälle. Tislatun alkoholin kulutus moninkertaistui, koska oli taloudellisempaa salakuljettaa väkevää pirtua kuin olutta. Korvikeaineet aiheuttivat alkoholinkäyttäjien kuolemia. Samankaltaiset ongelmat liittyvät nykyisin laittomien päihteiden, esimerkiksi heroiinin, käyttöön ja kontrolliin. Epäpuhtaat aineet aiheuttavat kuolemia, voimakkaamman heroiinin salakuljetus on kannattavampaa kuin miedompien aineiden, ja rikollisjärjestöjen voitot ovat tähtitieteellisiä.

Yhdysvalloissa huumeiden ongelmakäyttö oli ennätyksellisen alhaista toisen maailmansodan aikana ja heti sen jälkeen, koska huumeiden salakuljetusreitit olivat sodan vuoksi katkenneet. Lainsäädäntöä kuitenkin kiristettiin 1950-luvulla ja pyrittiin luomaan pelottelutaktiikalla huumeiden vastaista ilmapiiriä. *Narcotics Control Act* vuodelta 1956 kiristi lainsäädäntöä entisestään: kuolemantuomio voitiin langettaa myyjälle, joka kauppasi heroiinia alaikäiselle. Huumevalistuskampanjat olivat niin yliampuvia, että ne alkoivat johtaa päinvastaiseen tulokseen.[25] Huumeiden hintojen noustua kiristyneen valvonnan seurauksena järjestäytynyt rikollisuus päätti siirtyä pienemmästä kaupanteosta laajempaan isojen erien kauppaan.[26] 1960-luvulla alkoi aivan uudenlainen huumeiden käytön aika, jonka myötä ongelmakäyttäjien määrä huomattavasti kasvoi.[27] Tämä huumeiden käyttö oli leimallisesti nuorten vastakulttuuria ja maanalaista alakulttuuria. Laittomien huumeiden käyttö irtosi yhteiskunnallisesta kontrollista, siitä tuli rikollisen taloudellisen toiminnan merkittävin tulolähde ja käyttäjät alkoivat syrjäytyä ja marginalisoitua.

Yhdysvaltojen vaikutus huumekieltojärjestelmän kansainväliselle synnylle 1900-luvun alkupuolella oli ratkaiseva. Esimerkkejä huumeiden poliittisesta käytöstä Yhdysvaltain historiassa on useita. Richard Nixon käytti vuosien 1968 ja 1971 vaalikampanjoissaan tietoisesti keskiluokan huumepelkoja hyväkseen, ja samaa pelottelutaktiikkaa jatkoi Ronald Reagan omalla kaudellaan 1980-luvulla. Iran–Contra-skandaalin paljastuttua 1980-luvulla kävi ilmi, että huumekaupalla oli rahoitettu Yhdysvaltojen poliittisia operaatioita Keski-Amerikassa. Suomalaisessa ja pohjoismaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa puolestaan huumausaineista on tullut se ”hyvä viholli-

nen”, jonka esiin manaamisella peitetään myös huumeiden ongelmakäytön todellisia syitä.[28]

Lääkkeitä vai huumeita?

Psykoaktiivisten aineiden käyttöä lääkkeinä, uskonnossa tai hedonistisessa viihdytystarkoituksessa ei aina tarkkaan eroteltu. Esimerkiksi puunsiemenestä tehtyä psykoaktiivista nuuskaa, jolla on sekä uskonnollista että viihdekäyttöä, käytetään edelleenkin Orinoco-joen alueella Etelä-Amerikassa on.[29] Tätä uskonnollisen ja hedonistisen käytön limittymistä voidaan verrata lääkeaineiden lääkinnälliseen ja muuhun käyttöön; ne sekoittuvat helposti toisiinsa ja selkeää rajaa lääkinnällisen ja muun käytön välille on vaikea vetää. Viinin käyttö sakraalissa yhteydessä sen sijaan on helpompi erottaa sen maallisemmasta käytöstä.

1800-luvun Englannissa oopiumia myytiin kulmakaupoissa ja apteekeissa vapaasti, sitä käytettiin runsaasti eräänlaisena yleislääkkeenä mitä erilaisimpiin vaivoihin. Sitä käytettiin myös ei-lääkinnällisesti huumaustarkoituksessa. Silti esimerkiksi Englannissa oltiin enemmän huolestuneita työväenluokan runsaasta alkoholin käytöstä, vaikka oopiumin käyttökin oli sen parissa varsin yleistä. Tätä yleisesti tunnettua käyttöä sivuaa muun muassa Karl Marxin kuuluisa rinnastus uskonnosta kansan oopiumina.

Itselääkintä on tavallista meidänkin aikanamme, nyt aineet vain ovat lääketehtaiden valmistamia. Kipulääkkeitä ja vilustumisen oireisiin otettavia lääkkeitä on tullut lääketeollisuuden kehityksen myötä markkinoille runsaasti. Mukaan ovat tulleet myös synteettiset rauhoittavat lääkkeet ja antidepressantit kuten bentsodiazepamit, eli esimerkiksi valiumin tai diapamin nimillä myytävät ai-

neet, joiden käyttö on erittäin laajaa. Näiden virallisten ja laillisten tajuntaan vaikuttavien kemikaalien käyttö on jotakuinkin samantyyppistä kuin oopiumin käyttö oli 1800-luvulla; niillä on laillistetun käytön lisäksi myös muita käyttötarkoituksia. 1960-luvulla uskottiin, että näiden oopiumia korvaavien lääkkeiden käyttö olisi täysin turvallista, ja vasta myöhemmin on huomattu, että niiden käyttö voi myös helposti johtaa riippuvuuteen, ja varsinkin yhdessä alkoholin kanssa ne voivat olla hengenvaarallisia.[30]

Oopiumi ja sen johdannaiset on siis otettu pois tavallisten ihmisten ulottuvilta ja annettiin lääkärien valvomaan käyttöön. Tämä prosessi liittyy lääkäriprofession ja modernin lääketieteen syntyyn ja yhteiskunnan medikalisaatioon, eli lääketieteellistymiseen. Lääketieteen avulla halutaan määritellä ja hallita elämän poikkeavuuksia, ja lääketiedeinstituutioiden valta onkin kasvanut huimasti 1800-luvulta lähtien. Elämän hallinnasta, ja siitä kuka määrittelee yhteiskunnalliset ongelmat, ovat kamppailleet oikeuslaitos ja uskonnolliset organisaatiot. Nyt yhä useammat elämänalueet, kuten seksuaalisuus, lihavuus tai päihteiden käyttö nähdään lääketieteellisinä kysymyksinä, jotka vaativat kalliita hoitoja ja lääkkeitä. Tiettyjen aineiden jakelun kontrollin myöntäminen lääkäreille on ollut yksi merkittävä tekijä tässä valtasuhteiden muutoksessa. Samalla uudelle ammattikunnalle on luotu identiteetti ja jopa markkinat.

Kysymys tajuntaan vaikuttavien aineiden kontrollista liittyi myös addiktioteoriaan, jonka mukaan huumeriippuvuus oli sairaus. *Pahan tavan* käsite korvattiin *addiktion* käsitteellä 1800-luvun loppuun mennessä. Kysymys siitä, onko huumeriippuvuus paha tapa vai sairaus, on kuitenkin edelleen ajankohtainen, vaikka medikalisaation myötä

sairauskäsite näyttikin voittavan. Tosin biokemiallisten selitysten ja sitä kautta perinnöllisyyden vaikutusta riippuvuuteen on yritetty erityisesti viime aikoina kovasti selvittää.[31] Onko persoonallisuuden häiriö seuraus vai syy huumeiden käytölle on myös paljon tutkittu asia. Psykologien lähestymistapa, jossa opittua käyttäytymistä painotetaan, puolestaan vaikuttaa paluulta ”*pahan tavan*” käsitteeseen. Varsin uutta käsitystä siitä, että addikti, huumeriippuvainen, on erityisen sopiva kohde lääketieteelliselle hoidolle pidetään itsestäänselvyytenä, jota kukaan ei kyseenalaista. Huumeriippuvuus-sairautta hoidetaan metadonilla ja ”*pahaa tapaa*” terapeuttisissa yhteisöissä — molemmat ovat 1800-luvulta peräisin olevia reagointitapoja huumeriippuvuuteen.[32] Huumeongelma yhteiskunnallisena ongelmana puolestaan nähdään usein rikosoikeudellisia toimenpiteitä vaativana.

Kulttuurisilla tekijöillä on edelleen suuri merkitys sille, miten jokin aine vaikuttaa tajuntaamme. Tässä suhteessa ihmisten käyttäytyminen ei ole aikojen saatossa paljon muuttunut. Rudgley kertoo kirjassaan, miten Etelä-Amerikassa asuviin ottomaceihin heidän nuuskaamansa aine synnytti sotaista ja väkivaltaista raivoa, kun taas heidän naapurikansansa pysyivät hyväntahtoisina ja rauhallisina.[33] Tätä voisi hyvinkin rinnastaa vaikkapa alkoholin vaikutuksiin eri kulttuureissa, joissa kemiallisesti täysin samanlainen aine saa aikaan erilaisia seurauksia riippuen sen asemasta ja merkityksestä kulttuurissa.

Narkkarin identiteetin synty

Aikana, jolloin vahvojakin huumeita, kuten heroiinia, oopiumia tai morfiinia, oli vapaasti saatavilla, pakonomaista huumeiden käyttöä pidettiin sairautena ja aineisiin

sortuneisiin suhtauduttiin kuten sairaisiin. Esimerkiksi Otavan vuoden 1914 *Tietosanakirja* määrittelee *Morfinomanian* seuraavasti: " … mielisairautta lähenevä tuskallinen tila, joka valtaa morfinistin, kun hän syystä tai toisesta on pakotettu hiukan pitemmän ajan olemaan ilman morfiinia." Sairautena huumeiden käyttöä alettiin pitää 1800-luvun lopulla, kun keskiluokkaisia morfiininkäyttäjiä alettiin pitää sairaina.[34]

Nykyisin huumausaineiden käyttöön suhtaudutaan usein rikosoikeuteen liittyvänä ongelmana, jota "hoitavat" etupäässä poliisin huumeyksiköt, oikeus ja vankeinhoitolaitos. Suomessa tämä muutos konkretisoitui 1960-luvun lopulla, kun huumeasiat siirrettiin huoltopoliisilta rikospoliisille ja huumeiden käyttö kriminalisoitiin.[35]

Kuva huumeiden käyttäjästä muuttui teollistuneissa länsimaissa radikaalisti toisen maailmansodan jälkeen, myös meillä Suomessa. Vaikka 1800-luvulla esimerkiksi oopiumin käyttö Britanniassa oli varsin tavallista työväenluokan parissa, niin ongelmakäyttäjäksi nostettiin silloin keskiluokkainen oopiumia tai morfiinia käyttävä nainen. Työväenluokkaista oopiumin käyttöä pyrittiin rajoittamaan lainsäädännöllä, mutta keskiluokan käyttöä alettiin määritellä sairautena. Huumeiden käyttöä saattoi esiintyä myös "dekadenteissa" taiteilijapiireissä, (kuuluisimpia ovat romantiikan ajan brittiläiset runoilijat kuten Thomas De Quincey tai Samuel Coleridge) mutta se oli kuitenkin varsin vähäistä eikä ole rinnastettavissa 1950- ja 1960-luvuilla syntyneisiin huumealakulttuureihin.[36] Kuva huumeita käyttävästä keskiluokkaisesta naisesta oli vallitseva vielä pitkään.

Suomessa huumausaineiden "huvikäyttö" 1920- ja 1930-luvuilla oli myös verrattain pienen piirin puuhastelua; usein niitä käyttivät terveydenhoidon parissa työs-

kentelevät henkilöt. Huumeiden käyttö oli sidoksissa laillisiin rakenteisiin, ja sillä oli tietyt sosiaaliset puitteet. Käytetyt aineet kulkeutuivat terveydenhuoltojärjestelmän, eli apteekkien ja sairaaloiden kautta ei-lääkinnälliseen käyttöön. Sodan jälkeisissä oloissa sotilassairaaloissa morfiinia tai heroiinia saaneet muodostivat yhden käyttäjäkunnan, esimerkiksi heroiinitabletteja saatettiin murskata jauhoksi ja polttaa tupakan seassa.[37] Laajamittainen rikollisuus, kuten aineiden salakuljetus ja rikollisorganisaatiot, tulivat kuvaan vasta paljon myöhemmin, kun lainsäädäntöä 1950- ja 1960-luvuilla kiristettiin. Silloin syntyivät myös huumeita käyttävien nuorten alakulttuurit.[38]

Opiaattien käyttöä ei 1800-luvulta toiseen maailmansotaan asti koettu teollisuusmaissa läheskään yhtä vaikeaksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi kuin työväenluokan alkoholin käyttöä. Tämä käsitys alkoi kuitenkin muuttua toisen maailmansodan jälkeen. Huumausaineiden kriminalisoinnin myötä syntyi 1950-luvulla Amerikassa *narkkarin* käsite (eng. *junkie*). Käsitteen teki kuuluisaksi kirjailija William Burroughs romaanissaan *Junkie* (1953). Kun oopiumin käyttäjä yleensä käytti ainetta eräänlaisena energian lähteenä täyttääkseen yhteiskunnan hänelle asettamat velvollisuudet paremmin (joko kodin sisällä tai ammatin harjoittamisessa), niin *narkkari* on lähtökohtaisesti yhteiskunnan ulkopuolinen hahmo. Syntyi aikaisemmin tuntematon stereotyyppinen kuva *narkomaanista*, joka on jotakin marttyyrin ja kreivi Draculan väliltä.

Vähitellen 1950- ja 1960-luvuilla myös huumeiden käyttäjien oma identiteetti alkoi muuttua ja alkoi noudattaa uutta käsitystä huumeiden käyttäjän persoonallisuudesta. Tämä muutos on selkeästi kytkeytynyt huumausaineiden laillisuus-statuksen muutokseen.[39]

Uusi *narkkari* on vastuuton, yhtäältä yhteiskunnan,

varsinkin kulutuskulttuurin ulkopuolella tahallaan pysyttelevä, toisaalta omaa nautintoaan tavoitteleva nuori henkilö, jonka ainut tavoite on saada nopeasti ja helposti heroiinia suoneen. Hänelle heroiinin käyttö on pakonomaista toistuvaa toimintaa. *Hippien* edeltäjien ns *beatnikkien* myötä tämä kuva sai entistä enemmän myös vastakulttuurista sisältöä.[40] Huumeiden käyttäjän syrjäytyminen ja muuttuminen yhteiskunnan ulkopuoliseksi hahmoksi tapahtui siitäkin huolimatta, että näiden uusien narkomaanien huumeannos oli itse asiassa huomattavasti pienempi kuin aikaisempien keskiluokkaisten naisaddiktien. Kummallekin riippuvuustyypille, uudelle ja vanhalle, oli toki yhteistä sama euforian kokemuksen halu. Mutta aineiden erilaisesta saatavuudesta, laillisuusasteesta ja käyttökulttuurista johtuen se tuotti uudelle addiktille, *narkkarille,* vakavia sosiaalisia ongelmia, kun taas vanhemmalle käyttäjälle se oli eräs apukeino sosiaaliseen integraatioon.[41]

Ihmisten käyttäytymisen säätely kemikaalien avulla on arkipäiväistynyt, ja kaikki merkit viittaavat siihen, että suurten lääketehtaiden intresseissä on kehittää yhä uusia lääkeaineita jatkuvasti kasvaville markkinoille. Psyykenlääkkeet ja erilaiset mielialaan vaikuttavat fluoksetiinivalmisteet, kuten Prozac sekä rauhoittavat lääkkeet, ovat nykyään erittäin yleisiä. On arvioitu, että noin 400 000 suomalaista käyttää niitä päivittäin. Näillä aineilla haetaan lievitystä inhimillisen olemisen vaikeuksiin, kuten suruun, masennukseen tai ujouteen. Niillä voidaan ”normalisoida” oloa. Käytäntö ei oikeastaan paljonkaan poikkea 1800-luvulla vallinneesta tilanteesta, jossa oopiumia käytettiin sekä ”itselääkintään” että huvittelutarkoituksessa. Lapsille saatettiin juottaa *Laudanumia,* jonka vaikuttavana aineena oli oopiumi, ja nyt ylivilkkaille lapsil-

le määrätään amfetamiinin kaltaista *Ritalinia*. *Viagralla* parannetaan miesten seksuaalista kykyä ja hormonivalmisteilla parannellaan lihasten suoritustehoa ja kasvua. Niillä säädellään syntyvyyttä, tai jopa aikaisemmin luonnollisina pidettyjä naisten vaihdevuosivaivoja. Erilaiset kemialliset manipulointimenetelmät ovat tavallisia huippu-urheilijoiden käyttämiä menetelmiä parempien tulosten saavuttamiseksi.

On aiheellista pohtia, mikä vaikutus mielialakemikaaleilla on inhimilliseen kehitykseen ja yhteiskuntaamme, kuten kykyymme kokea myötätuntoa muita ihmisiä kohtaan. Jos meiltä puuttuvat lääkkeiden ansiosta kokemukset negatiivisista tunnetiloista, mitä tapahtuu yhteiskunnalle, jossa myötäelämisen kyky katoaa? Morfiinin käyttöä nukutusaineena ja kivun lievittäjänä leikkauksissa kritisoitiin aikanaan sen ”luonnottomuuden takia”.[42] Ei ollut luonnollista olla tuntematta kipua, jos jalka sahattiin poikki. Kenties tulevaisuudessa ihmetellään, miten kukaan pystyi tulemaan toimeen ilman lääkitystä vaikkapa läheisen ihmisen kuoleman yhteydessä?

Huumepolitiikka Euroopan unionissa

Hedy d’Ancona

Olemme tilanteessa, jossa lain ja todellisuuden välille on kasvanut kuilu ja lakien ylläpitämiseen ja rikollisuuden torjuntaan kuluu ilman mainittavia tuloksia yhä enemmän voimavaroja. Jos onnistumme korvaamaan huumekasvien viljelyä kehitysmaissa muilla kasveilla, valuu tästä saatu hyöty hukkaan yhä uusien synteettisten huumeiden tullessa markkinoille Länsi- ja Itä-Euroopasta. Tästä huolimatta poliitikot tuskin kuitenkaan lyhyellä tähtäimellä muuttavat sanomaansa puolustaakseen huumeiden laillistamista tai dekriminalisointia. Jos näin kävisi, se tapahtuisi riskien ja haittojen vähentämiseksi ja kokisin tällaisen muutoksen tervetulleena.

Vuonna 1985 Euroopan parlamentti asetti erityiskomitean tutkimaan yhteisön jäsenvaltioiden huumeongelmaa. Tämän selvityksen piti johtaa suosituksiin Euroopan Unionin huumepolitiikan harmonisoimiseksi. Englannin konservatiivisen puolueen edustaja Sir Jack Stewart-Clark nimitettiin komitean raportoijaksi. Asemani ainoa-

na hollantilaisena komitean jäsenenä ei ollut helppo. Jo tuolloin Hollannin sanottiin laillistaneen huumeet eli sallineen sen, mikä oli muualla tiukasti kiellettyä. Politiikkamme lähtökohtien selittäminen oli toivoton yritys. Tämän takia kutsuin hänet kolmeksi päiväksi Hollantiin. Vierailimme useissa suurkaupunkien huumeriippuvaisten hoitopaikoissa, metadonia ilmaiseksi heroiiniriippuvaisille jakavassa bussissa Amsterdamissa, sekä useissa coffee-shopeissa. Sir Jack epäilemättä huomasi Hollannin suhtautumisessa huumausaineisiin myös myönteisiä puolia, vaikka ne eivät mitenkään suodattuneet loppuraporttiin. Lisäksi tutkimuskomitean enemmistö muutti raporttia tehden siitä enemmänkin vetoomuksen Yhdysvalloissa harjoitettavan repressiivisen lähestymistavan puolesta.

Vastavetona tälle parlamentin vasemmistoryhmät laativat oman raporttinsa, jossa vaadittiin huumepolitiikan normalisoimista, mikä tarkoitti käytännössä esimerkiksi pehmeiden ja kovien aineiden lainsäädännöllistä erottamista, metadonihoitoa kovien aineiden käyttäjille sekä puhtaiden neulojen tarjoamista suonen sisäisten huumeiden käyttäjille.[1]

Europarlamentin täysistuntoon lokakuussa 1986 tuodussa päätöslauselmaehdotuksessa yritettiin tuoda esille mielipide-eroavaisuuksia huumeongelman käsittelemisessä. Tämä antoi mahdollisuuden Euroopan parlamentin suurelle enemmistölle puoltaa seuraavia toimia:

- sadonkorvausohjelmien aloittamista huumeita tuottavissa maissa sekä osallistumista UNFDAC:in (United Nations Fund for Drug Abuse Control) kehittämiin toimiin tällä alueella
- jäsenvaltioiden poliisivoimien ja tulliviranomaisten läheisempää yhteistyötä

- kansainvälisen huumekaupan voittojen takavarikointia
- huumeiden oikeudellisen aseman arviointia eri jäsenvaltioissa
- Euroopan sosiaalirahaston käyttämistä auttamaan entisiä narkomaaneja työmarkkinoilla ja heidän uudelleen sopeutumistaan
- periaatteellista keskustelua huumeiden laillistamisesta ja pehmeiden ja kovien aineiden erottelun seurauksista
- kansainvälistä vertailevaa tutkimusta erilaisten huumeongelman vastaisten toimenpiteiden vaikutuksista
- tutkimuksen esille tuomien tulosten levittämiseen ja vaihtoon tarkoitetun eurooppalaisen keskuksen perustamista

Viimeisten kolmen toimenpiteen laaja kannatus johtui epäilemättä siitä, että sekä liberaalin lähestymistavan kannattajat että sen vastustajat uskoivat tutkimustulosten tukevan heidän omaa kantaansa.[2]

Vuosien 1986–1998 välisenä aikana on tietysti tapahtunut monia muutoksia. Metadonin käyttö on hyväksytty melkein kaikissa jäsenmaissa samoin puhtaiden neulojen jakelu. Lissaboniin on perustettu Euroopan huumevalvontakeskus (European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction, EMCDDA), jonka yksi tehtävä on suorittaa vertailevaa tutkimusta. Myös poliisi- ja oikeustoimen yhteistyöalueilla on edistytty. Sadonkorvausohjelmille varatut rahat ovat kuitenkin niin vähäiset, että näitä ohjelmia ei ole vielä aloitettu tosissaan. Parlamentissa ei ole myöskään käyty perusteellista keskustelua kaikkien huumeiden laillistamisesta.

Ranskan hyökkäys Hollannin huumepolitiikkaa vastaan

Maastrichtin sopimuksesta saakka on Europarlamentissa ollut komitea, joka käsittelee ns ”kolmanteen pilariin” kuuluvia asioita, joita ovat kansalliset rajat ylittävät oikeus- ja sisäpolitiikan osa-alueet, kuten muun muassa huumeiden vastainen taistelu.

Tämä komitea on laatinut päätöslauselman, jossa kommentoidaan vuosien 1994–1999 huumeiden vastaista toimintasuunnitelmaa. Tässä päätöslauselmassa, joka on myös Sir Jack Stewart-Clarkin laatima, myönnetään, että taistelu huumeita vastaan pelkkien pakkotoimenpiteiden avulla on johtanut meidät yhä kauemmas oikeasta päämäärästä. Tästä huolimatta lausunto ei ole johtanut normalisointi- tai liberalisointiehdotuksiin. Toisaalta siinä kiinnitettiin aikaisempaa enemmän huomiota huumeriippuvaisiin esimerkiksi siten, että rangaistuksiin tulisi liittää hoitoa ja kuntoutusta ja huumeiden kysyntää rajoittaa ehkäisevillä toimenpiteillä. Päätöslauselmassa ehdotettu jäsenvaltioiden yhteistoiminta koski kuitenkin vain huumeiden salakuljetuksen vastaisia toimenpiteitä, kun taas huumeiden kulutusta koskeva politiikka pysyisi edelleen kansallisena. Tästä on seurannut se, että Hollanti on voinut näiden vuosien ajan jatkaa omaa itsepäistä huumepolitiikkaansa, jota jotkin kollegoistani kadehtivat ja toiset kauhistelevat.

Pitkän aikaa tämä meitä kohtaan tunnettu vastenmielisyys ei juurikaan huolestuttanut meitä, mutta kun ihmisten vapaa liikkuminen Schengenin sopimuksen mukaan lisääntyi, myös ongelmat tulivat paremmin esille. Hollantilaisen huumepolitiikan sanottiin tekevän Ranskan nuorisosta huumeiden orjia, coffeeshopit aiheuttaisivat huumeturismia ja että erilainen suhtautuminen huumeisiin

johtaisi kaoottisiin tilanteisiin rajoilla. Varsinkin Ranska piti Hollannin järjestelmää sietämättömänä. Hollannin olisi tullut joko muuttaa politiikkaansa, tai sitten Schengenin sopimusta tulisi lykätä, ja palauttaa rajavalvonta. Ranskan presidentti ei koskaan jättänyt tilaisuutta käyttämättä läksyttääkseen Hollannin hallituksen jäseniä tässä kysymyksessä, mutta Hollanti pysyi lujana, koska tilastojemme mukaan huumepolitiikkamme oli suhteellisen menestyksellistä mitattuna julkisen terveydenhuollon kriteereillä.

Ranskaan verrattuna meillä on vähemmän kovista aineista riippuvaisia, HIV-tartunnan saaneita ja AIDS:iin kuolleita. Nämä argumentit olivat kuitenkin hyödyttömiä. ”K4 komitea”, Euroopan oikeusviranomaisten ryhmä, joka laatii oikeus- ja sisäpolitiikan toimintasuunnitelmia, oli työstänyt jo pitkälle ministerineuvoston päätöstä Unionin huumepolitiikan harmonisoimiseksi. Kuultuani Brysselissä tästä saatoin varoittaa Hollannin parlamenttia ajoissa ja se asetti ministeri Sorgdragerin vastuuseen. Hänelle annettiin sitten vähemmän kadehdittava tehtävä toimia Brysselissä ilonpilaajana ja hanke kaatui. Hänen ranskalainen kollegansa oli pettynyt mutta vielä suuremman pettymyksen se aiheutti Ruotsin ministerille.

Mutta ranskalaiset tuskin menettivät yöuniaan tässä asiassa sillä siellä mielipiteet ovat vaihdelleet runsaasti siitä, mihin suuntaan heidän huumepolitiikkansa tulisi muuttaa. Ranskassa esitetään presidentti Chiracin mielipiteiden ohella myös toisenlaisia käsityksiä. Europarlamentaarikko Bernard Kouchner (Lääkärit ilman rajoja järjestön perustaja, joka sai Nobelin rauhanpalkinnon vuonna 1999), esimerkiksi vaatii kaikkien huumeiden laillistamista. Toisaalta sitten puolestaan Ruotsissa jopa aavistuksenkin salliva asenne huumeita kohtaan merkit-

see poliittista itsemurhaa. Kaikki puolueet vasemmalta oikealle ovat omaksuneet saman lähtökohdan, *nollatoleranssin*. Ruotsin tulo Euroopan unioniin on koventanut ja kärjistänyt parlamentin huumekeskustelua.

Minä jouduin mukaan, kun minut nimettiin laatimaan sosialistiryhmän kannanotto 60 europarlamentaarikon allekirjoittamaan ehdotukseen huumeiden laillistamisesta (Kouchner yhtenä allekirjoittajana). Laadin joukon suosituksia, jotka eivät menneet yhtä pitkälle kuin alkuperäinen ehdotus, mutta joissa pyritään huumekeskustelun normalisointiin, politiikan tarkistamiseen ja pakkokeinojen vähentämiseen. Käytännössä tämä tarkoitti pehmeiden ja kovien huumeiden erottelua dekriminalisoimalla miedot huumeet sekä kovien huumeiden jakelun reseptillä toivottomille narkomaaneille. Lopuksi kannanotossa kehotettiin YK:n huumausainesopimusten uudelleen arvioimista ja muuttamista niiltä osin kuin se olisi tarkoituksenmukaista.[3]

Ruotsalaiset Euroopan parlamentissa

Kun ehdotuksesta äänestäminen Europarlamentissa läheni sen vastustajien aiheuttama kohu saavutti valtavat mittasuhteet. Ruotsalaiset sanomalehdet pommittivat lukijoitaan kauhureportaaseilla. Ehdotuksiani kannattavien parlamentaarikkojen kuvia julkaistiin tärkeimpien sanomalehtien etusivuilla varustettuna otsikoilla ”Euroopan huumemafia”. Ruotsin Unioniin liittymisen vastustajat katsoivat olleensa oikeassa; tämä oli ensimmäinen todiste siitä, että Ruotsi on pudonnut eurooppalaiseen ”lantakuoppaan”. Ruotsalaiset huumeita vastustavat kansalaisjärjestöt lobbasivat parlamenttia kirjeillä, julisteilla sekä henkilökohtaisilla tapaamisilla. Brysselin käytävillä

vähintään kolmen tällaisen ryhmän edustajaa oli kärkymässä joka päivä.

Kaikkien ruotsalaisten parlamentaarikkojen vastustavilla äänillä ei tietenkään olisi ollut paljoa vaikutusta lopulliseen tulokseen. Mutta näiden tukena oli koko kristillisdemokraattinen ryhmä sekä kaikki siitä oikealle olevat ryhmät ja myös jotkin liberaalin ryhmän jäsenet. Kun sitten vielä kävi ilmi, että Englannin työväenpuolueen kollegani tottelisivat oman sisäministeriönsä ohjeita äänestää vastaan, oli kamppailu ohi. Päätöslauselman vastustajat kannattivat ehdotustani, että aloitteesta ei äänestettäisikään vaan se siirrettäisiin sopivan parlamentaarisen komitean käsittelyyn, jotta asian eri puolet voitaisiin huolellisesti tutkia.

Politiikan ja todellisuuden välinen kuilu

Paneudun tähän kysymykseen hieman yksityiskohtaisemmin koska haluan kyseenalaistaa sen lähes uskonnollisen kiihkon, joka valtaa poliitikot tämän asian noustessa esiin. Tilastot, tieteelliset tulokset, asiantuntijoiden mielipiteet, jopa todellisuus — kaikki kalpenevat tunteiden ja ennakkoluulojen rinnalla. Tämän lisäksi poliitikot käyttävät vaaleissa hyväkseen suuren yleisön pelkoja ja tietämättömyyttä. Havainnollistan tätä kuvaamalla vastaanottoa, jonka ehdotuksemme sai.

Ensinnäkin kaikissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa on ristiriita lain ja todellisuuden välillä. Belgialaisen professorin Brice de Ruyver'in tutkimus osoittaa, että monissa muissakin maissa kuin Hollannissa tehdään joko avoimesti tai peitellysti ero kovien ja pehmeiden aineiden sekä käyttäjien että myyjien välillä. Tämä erottelu johtaa siihen, että pehmeiden huumeiden käyttäjä joutuu har-

voin syytetyksi. Suvaitseva politiikka ei ole siis pelkästään hollantilainen käytäntö.[4] Puhtaasti hollantilaista on sen sijaan politiikan avoimuus sekä pehmeiden huumeiden myyntipisteet. Kuuden eurooppalaisen kaupungin: Frankfurtin, Göteborgin, Lyonin, Modenan, Rotterdamin ja Canton of Wallisin huumepolitiikan vertailu tuo esille kolme erilaista mallia: *haittoja vähentävä malli* (jossa hyväksytään huumeiden käyttö ja se, että käyttäjälle aiheutuvia riskejä vähennetään), mikä on omaksuttu Frankfurtissa ja Rotterdamissa, *terapeuttinen malli* Modenassa ja Lyonissa sekä *kontrollimalli*, mikä löytyy Göteborgista ja Canton of Wallisista. Mutta tutkijat korostavat tämän erottelun olevan teoreettinen, sillä todellisuudessa missään ei ole puhdasta kieltopolitiikkaa eikä laillisia huumeita.[5]

Monet poliitikot eivät voi hyväksyä tällaista tietoa. Tai sitten he vaativat todellisuuden alistamista lainsäädännölle. Toisen ehdotuksemme, jonka mukaan kovia huumeita saisi reseptillä, saama kritiikki ei myöskään perustunut tosiseikkoihin varsinkaan Englannin kohdalla, missä nytkin on mahdollista saada niitä reseptillä.

Ja sitten tilastoihin. Euroopan huumeseurantakeskus, European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction, EMCDDA, julkaisee vuosittaista tutkimusraporttia, joka tuo esille erilaisten huumepolitiikan muotojen vaikutukset.[6] Kun verrataan kovista huumeista riippuvaisten, HIV-tartunnan saaneiden, AIDS-potilaiden sekä huumeista johtuvien kuolemantapausten suhteellista osuutta väestöstä Hollanti sijoittuu suhteellisen alhaiselle tasolle. Ruotsalaisten mielestä tällaiset tulokset olivat mahdottomia.

Tämä johti siihen, että parlamentin tutkimus- ja dokumentointijaosto pantiin tekemään aiheesta lisää tutki-

musta.[7] Tutkimuksissa kävi ilmi, että kansallisten tilastojen vertailu on vaikeaa, ellei käytettyjä termejä tulkita samalla tavalla kaikkialla. Esimerkiksi käsite ”*huumeriippuvainen*” eroaa merkitykseltään Hollannissa ja Ruotsissa. Hollannissa erotellaan pehmeät ja kovat huumeet sekä käyttö ja väärinkäyttö toisistaan. Tämän kannan mukaan on tieteellisesti perusteltua tehdä ero huumeisiin, joiden käyttöön liittyy hyväksyttäviä riskejä, sekä niihin, joiden aiheuttamia haittoja ei voida hyväksyä. Tästä asiasta ei edes keskustella Ruotsissa. Huumeriippuvaisten kuolemantapaustenkaan vertailu ei ole helppoa näiden kahden maan välillä, sillä se ei ole helppoa Hollannin sisälläkään, jossa tilastokeskuksen tiedot eivät täsmää muualta saatujen tietojen kanssa.

Jos Lissabonin huumeseurantakeskus aikoo toteuttaa tärkeimmän tehtävänsä eli vertailun erilaisten politiikan muotojen vaikutuksista on sen tärkeintä saada tämän vertailun mahdollistavat yhtenäiset mittarit. Aivan viimeisimpien uutisten mukaan tällainen vertailu voitaisiin aloittaa, mutta tämäkään ei muuta sitä tosiseikkaa, että Hollannin mallin vastustajat eivät ole uskoneet mallia suosivia tuloksia niissäkään alueiden ja kaupunkien vertailuissa, joissa vertailu on voitu tehdä.

Asiantuntijoiden mielipiteet jätetään huomiotta

Sama epäusko koskee myös asiantuntijoiden mielipiteitä. Tuodakseen esiin rajoittavan huumepolitiikan huonon menestyksen kolmen suuren saksalaisen kaupungin, muun muassa Frankfurtin, poliisipäälliköt kääntyivät komitean puoleen tuodakseen esiin, että heidän mukaansa huumeiden dekriminalisointi olisi ainut ratkaisu, jos ongelma haluttaisiin pitää valvonnassa. Tämän suuntainen

mielipide lakia ylläpitävältä taholta ei vakuuta pakkokeinoihin uskovia, vaan tuntuu aiheuttavan vain sekaannusta. Samankaltainen asenne näkyy myös huumeriippuvaisten pakkohoidon kohdalla, jota suosittelevat ainoastaan Ruotsin sosiaaliviranomaiset. Alan ihmiset muualla kyseenalaistavat pakkohoidolla aikaansaadut tulokset, mutta monille poliitikoille, myös Hollannissa, on tärkeämpää esiintyä tämän ”parane tai kuole” hoitomuodon kannattajana.

Suuri yleisö haluaa huumeriippuvuuteen liittyvän rikollisuuden vähenevän. Mutta on helpompaa vakuuttaa heidät siitä, että tähän päästään piilottamalla huumeriippuvaiset kuin, että huumekauppiailta riistettäisiin huumeiden dekriminalisoinnin avulla heidän voittonsa. Ihmiset sulkevat silmänsä sellaisilta kysymyksiltä, kuten sopiiko huumeiden vastainen taistelu avun tarjoamisen kanssa yhteen, tai onko hyväksyttävää ottaa terveydenhuollossa tai vankiloissa käyttöön uusia hoitokeinoja, ennen kuin on arvioitu niiden tehokkuus?[8] Trimbos-instituutti vastustaa huumeriippuvaisten käsittelemistä rikollisina, koska myös reseptilääkkeistä riippuvaisten syrjintä on laissa kiellettyä. Reseptilääkkeiden valikoima puolestaan perustuu vanhentuneille tiedoille, eikä tieteellisille kriteereille, mikä on ristiriidassa tieteellisen etiikan kanssa. Pakkokeinojen tuloksista annetaan liian ruusuinen kuva, vaikka olisi järkevämpää kehittää vaihtoehtoinen politiikka, joka pureutuisi ongelman ytimeen, kuin ylläpitää toimimatonta ja kallista kieltolakilinjaa.

Jopa Hollannissa, jossa ajatellaan ja myös unelmoidaan kustannus–hyöty-ajattelun ehdoilla tällaiset ideat kuitenkin tyrehtyvät heti, kun huumeisiin tartutaan pakkokeinoin. Sama pätee koko Eurooppaan. Vuodesta 1985 laittomien huumeiden tuotanto, myynti ja kulutus ovat kas-

vaneet huolimatta kaikista pyrkimyksistä vähentää niitä. Huumeiden maailmanlaajuinen kauppa on arvoltaan 2400 miljardia markkaa, mikä päätyy normaaliin talouteen rahanpesun jälkeen. Tämä tilanne ylläpitää kansainvälistä mafiaa, se voi johtaa maailmantalouden epätasapainoon ja demokratioiden horjumiseen.

Keskustelu Euroopan parlamentissa etenee

Aikaisemmin mainitsin laatimani raportin palauttamisesta parlamentaarisen komitean käsittelyyn, jotta Euroopan parlamentin enemmistö ei päätyisi vastustamaan huumekysymyksen liberalisointia tai pikemminkin sen normalisointia. Voisin pitää itseäni onnekkaana enemmistön tuesta tässä asiassa mutta kokonaisuudessaan näytös oli masentava. Se manifestoi poliitikkojen tunteilun, irrationaalisuuden ja tekopyhyyden tätä asiaa käsiteltäessä. Niinpä minulla ei ollut muuta mahdollisuutta kuin kuluttaa useita tunteja keskusteluissa oman ryhmäni englantilaisten jäsenten ja kaikkien ryhmien ruotsalaisten jäsenten kanssa yrittäen ymmärtää sitä mitä he eivät voineet hyväksyä, ja se oli hyvin opettavaista!

Englantilaiset vakuuttelivat yhdenmukaisesti sisäministeri Straw'n puheiden kanssa, että paikallisviranomaiset eivät saisi vapaasti kehittää omia huumepolitiikan muotojaan paikallisten olosuhteiden mukaisesti, että YK:n sopimuksia on noudatettava tiukasti, pehmeitä huumeita ei laillisteta, eikä kovia huumeita määrätä reseptillä. Ruotsalaiset menivät vielä pidemmälle. Opin seuraavien käsitteiden olevan kokonaan tabuja poliittisessa tekstissä: *huumeiden väärinkäyttö,* koska huumeiden käytön ja väärinkäytön välillä ei tehdä eroa — käyttö aiheuttaa aina ongelmia. Erottelu *pehmeisiin* ja *koviin* huumeisiin,

koska kaikki huumeet ovat kovia. Samoin termit: *haittojen vähentäminen, kokeilu, pragmaattinen vapaamielisyys, normalisointi* ja *säätely* ovat kiellettyjä, sillä ainut sallittu tavoite on *huumeista vapaa yhteiskunta*, jota ei saavuteta sallimalla minkäänlaista vapaamielisyyttä. YK:n sopimusten kirjain ja henki pitää toteuttaa vaikka pakkokeinoin.

Tämän neuvotteluvaiheen aikana komissio esitteli meille omat suosituksensa YK:n yleiskokouksen erityisistunnolle, joka käsitteli kansainvälistä yhteistyötä taistelussa huumeita vastaan.[9] Huomautukset piti sisällyttää päätöslauselmaan, joka sitten hyväksyttiin Strasbourgissa lokakuussa 1998.[10] Kaikesta sanotusta on varmaan selvää, että tätä versiota oli sekä huumeiden laillistamista kannattavien että myös Ruotsin mallia puolustavien mahdoton hyväksyä. Yhdessä he muodostivat parlamentissa vähemmistön.

On aiheellista kysyä, onko silti vielä järkevää yrittää ”suurimman yhteisen nimittäjän päätöslauselmaa”. Mielestäni on. Komission suosituksissa sanotaan esimerkiksi, että erilaiset kansalliset huumekysymyksen käsittelytavat estävät lainsäädännön ja käytännön toimenpiteiden yhtenäistämistä. Siinä todetaan, että Euroopan huumepolitiikassa täytyy soveltaa Euroopan instituutioiden, jäsenvaltioiden, alueiden ja kaupunkien yhteistoimintaa. Suosituksissa painotetaan kysyntää ja terveysriskejä vähentävän politiikan ensisijaisuutta ja todetaan, että taistelua huumeita vastaan ei käydä yksinomaan poliisi- ja oikeusviranomaisten toimilla vaan, että kyse on yhtälailla sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisemisestä.

Yhtä tärkeä on suositus siitä, että idealistisen huumeettoman yhteiskunnan tavoittelun, ja pragmaattisen lähestymistavan myönteisten vaikutusten välillä tulisi pyrkiä tasapainoon. Lisäksi komissio suosittelee erilaisia

kokeiluja huumepolitiikassa. Lopuksi komissio toteaa, että käytännössä lainsäädännön ja sen soveltamisen välillä on ristiriita, ja vaaditaan tutkimusta määrittämään miten tämä ristiriita on yhteensopiva allekirjoitettujen huumesopimusten kanssa.

Sen tunnustaminen, että huumeita siedetään kaikkialla, on pieni askel eteenpäin. Euroopan parlamentin oikeisto ilmeisesti olettaa, että YK:n sopimusten mukaan tätä lain ja todellisuuden välistä ristiriitaa ei voida hyväksyä. Minä uskon, että kaikkien YK:n viranomaisten tuntemien ”poikkeamien” ja ”kokeilujen” yhteenveto voi lopulta johtaa myös YK:n sopimusten muokkaamiseen. Mutta tähän on vielä pitkä matka. Toivokaamme, että päätöksestä löytyy tosiasiat tunnustavia suosituksia, joita me pidämme osana normalisoivaa lähestymistapaa vaikkakin muutosehdotusten seurauksena muutamat ehdotuksista edustivat suoraan laki-ja-järjestys -ajatussuuntaa.

Euroopan parlamentin näkemykset huumeiden osalta viimeisten 15 vuoden aikana voisi tiivistää seuraavasti:

- huumeiden käyttöä sietävän politiikan leviäminen
- haittoja vähentävien kokeilujen ja ohjelmien laajeneminen, joihin kuuluvat: metadonin jakelu, neulojen vaihto-ohjelmat, pillereiden testaaminen ja heroiinin reseptijakelu
- huumekysymyksen poliittinen polarisoituminen, ei vain Ruotsin omaksuman rajoittavan politiikan seurauksena, vaan myös muissa jäsenmaissa

Hollannissa harjoitettua huumepolitiikkaa tukevat kaikki Työväenpuolueen (PvdA) ja D66:n jäsenet kun taas Kansanpuolue (VVD) on jakautunut ja Kristillis-demokraattisen puolueen (CDA) jäsenet vastustavat sitä. Myös

muissa jäsenvaltioissa voidaan havaita suhde poliittisen suuntauksen sekä huumepoliittisten näkemysten välillä.

Pakon ja repression käyttö huumeongelman ratkaisukeinoina vetoaa valitsijakunnan konservatiivisempaan osaan. Siksi tämän puolen poliitikoilla on taipumus käyttää, tai paremminkin väärinkäyttää, huumekysymystä hyväkseen. Mutta myös Euroopan sosiaalidemokraattiset ja liberaalisen suuntauksen puolueet vaikuttavat enemmänkin konservatiivisilta kuin innovatiivisilta tässä kysymyksessä, mikä on tunnusomaista myös Yhdysvaltojen demokraateille.[11] He ovat kykenemättömiä tai kenties haluttomia tuomaan esiin niitä laihoja pakkokeinoilla aikaan saatuja tuloksia, koska ”huumeet pois koko maailmasta” teeman eri variaatiot ovat helpompia, ja ennen kaikkea ne ovat tuottoisempia.

Mutta kuinka poliitikot ovat onnistuneet saamaan ihmiset tämän yksipuolisen näkemyksensä taakse?

Huumeiden demonisointi

Ensimmäiseksi on demonisoitu huumeet liioittelemalla vaaroja ja uhkakuvia. Huumeista tehdään personifioituja vihollisia, jotka tulevat ulkopuolelta tai ulkomaalaisten mukana. Huumeisiin sisältyvän ylivoimaisen vaaran myytti luotiin 1800-luvun toisella puoliskolla ja se oli suunnattu oopiumin käyttöä vastaan Kiinassa ja Intiassa.[12] Myöhemmin voimme nähdä saman mekanismin Yhdysvaltojen asenteessa Latinalaista Amerikkaa ja Meksikoa kohtaan, missä ”huumediplomatiaa” täytyi käyttää Yhdysvaltojen valta-aseman ylläpitämiseen.[13]

Nykyinen ”huumesota” Yhdysvalloissa käynnistettiin vuonna 1970, kun presidentti Richard Nixon julisti huumeiden väärinkäytön olevan yhteiskunnan vihollinen ja

huumeongelman olevan kansallinen hätätila.[14] Elvis Presley, vakituinen huumeiden käyttäjä, julistettiin juhlallisesti ”huumesodan erikoisagentiksi”. Mutta kyseessä oli enemmän kuin julkisuuskampanja. Se oikeutti myös julkisten varojen uudelleenjaon: lain täytäntöönpano asetettiin etusijalle köyhyyden torjumisen sijaan. Harry Levine aprikoi, että huumepolitiikan pakkokeinojen ja hallitusten valvomattoman vallankäytön välillä on yhteys.

Pahaa vastaan taisteltaessa voidaan poliisia tai armeijaa laajentaa ja käyttää salaisia urkkijoita, syyttäjiä ja puhelinkuuntelua. Näissä asioissa poliitikkojen huumeisiin liittyvien vaarojen paisuttelu tehoaa. Esimerkiksi Bushin ja Reaganin hallintokoneistot levittivät 1980-luvulla viestiä, että crack on vaarallisin ja addiktoivin ihmiskunnan tietämistä huumeista. Sitten he käyttivät luomaansa ”crack-uhkakuvaa” selittääkseen Amerikan kaupunkien surkeita olosuhteita, jotka eivät siis johtuneetkaan väärästä sosiaalipolitiikkaa vaan crackista. Tämän politiikan hinta on ollut vankimäärän valtava kasvu. Viime vuosina Yhdysvalloissa on rakennettu yli 1000 uutta vankilaa asuttamaan 1,8 miljoonaa vankia. Vuonna 1998 jokaista 100 000 aikuista miestä kohtaan 1100 eli yli 1 % oli telkien takana.[15] Se että huumeet nähdään vihollisen hyökkäyksenä, syrjäyttää keskustelusta sosiaaliset ja kansanterveydelliset näkökohdat. Se oikeuttaa myös hylkäämään metadonin tarjoamisen ja neulojen vaihdon huumeongelman hoidossa.

Tällaisissa olosuhteissa kovan linjan ajajat ovat onnellisia saadessaan kenraalin ylimmäksi huumeasiantuntijaksi. Kenraali Barry McCaffrey ei jättänyt epäilyksen sijaa epävirallisissa keskusteluissaan heinäkuussa 1998 Euroopan poliitikkojen kanssa Lissabonin huumeseurantakeskuksessa. Kaikki termit, strategiat, graafiset esitykset tu-

livat sodankäynnin alalta.[16] Osa tätä strategiaa on hankkia tukea ja luoda toiminnalle edellytyksiä kautta maailman. Ja näin myös tapahtuu. YK:n huumeita käsittelevässä yleiskokouksessa kesäkuussa 1998 oli muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta (Hollanti, Kanada, Australia ja Portugali) pitkä litania tuenilmauksia Yhdysvalloissa harjoitettavalle politiikalle.

Moraali ja ”pyhä sota”

Poliittinen tuki pakkokeinopolitiikalle saadaan vetoamalla moraalisiin arvoihin, perheen merkitykseen, sekä valintaan hyvän ja pahan välillä. Länsimaisessa yhteiskunnassa, jossa ei olla löydetty parannuskeinoja eristäytymiseen, perheiden hajoamiseen, nuorten näköalattomuuteen, rikollisuuden ja epävarmuuden tunteen lisääntymiseen, ”kyllä” huumevapaalle yhteiskunnalle on kuvitteellinen ratkaisu, ja huumesodasta tulee näin ”pyhä sota”. Kun tämä asenne on kerran omaksuttu, myönnytyksiä ei voida enää tehdä haittojen vähentämisen politiikalle. Dekriminalisoinnin ja normalisoinnin kompromissit ovat tuomittavia, koska sellainen on vastoin sitä viestiä, että huumeet ovat pahoja ja pahat ihmiset käyttävät niitä.[17] Juuri ne ihmiset, jotka käyttävät huumeita virkistystarkoituksessa aiheuttamatta minkäänlaista vahinkoa, nähdään suurimpana uhkana moraalille ja lailliselle järjestykselle. Cohen huomauttaa tässä yhteydessä, että hallitsevat eliitit haluavat valvontaa, koska he omien sanojensa mukaan haluavat suojella kansaa moraalisilta ja poliittisilta äärisuuntauksilta.[18]

Haittojen vähentämisen politiikan torjunta johtuu tästä asenteesta. Huumeiden käyttäjä on vihollinen eikä häntä saa auttaa.[19] Tämä Yhdysvalloissa vallitseva asenne

löytyy myös Ruotsista. Siellä huumeet ovat pahin vihollinen muiden sosiaalisten ongelmien kalvetessa merkityksettömiksi. Tim Boekhout van Solinge on analysoinut ja selittänyt ruotsalaisten asenteita huumeisiin.[20] Vaikka ongelma ei ole vakava määrällisesti ovat sen vastaiset toimenpiteet vaikuttavia. Tämän kamppailun tarkoitus onkin vahvistaa kansallista identiteettiä perinteisen ruotsalaisen mallin muuttuessa. Sosiaalitaloudellinen tilanne raunioittaa ihannoitua ruotsalaista hyvinvointiyhteiskuntaa, ja tätä kautta hallituksen kykyä organisoida ja säätää lakeja.

Ruotsalaisten moraali perustuu pohjimmiltaan vanhoihin työväenluokan arvoihin ja huumeiden käyttäjien elämäntapa on näiden vastainen. Tämän moraalisuuden idean oikeutti ideologisesti vuonna 1970 Jan Myrdal, yksi Ruotsin tunnetuimmista älyköistä, kirjoittaessaan huumeriippuvien loukkaavan ruotsalaisen yhteiskunnan moraalin ydintä ja että rikollisuus ja huumeet vahvistavat sorrettujen paikan yhteiskunnassa. Tämän vuoksi Ruotsin televisiossa näytetään puhelinnumeroita, joihin voi jättää nimettömiä vihjeitä huumeiden käyttäjistä, ja tämän vuoksi eurooppalainen huumekeskustelu koetaan suurena uhkana Ruotsissa. Tiedotusvälineet ja yli 200 alan aktiivista kansalaisjärjestöä pitää yllä tätä moraalista paniikkia Ruotsissa.

Pelon hyväksikäyttäminen

Kolmas rajoittavaa huumepolitiikkaa tukevien väitteiden luokka hyödyntää pelon ja turvattomuuden tunteita varsinkin lasten hyvinvoinnin puolesta. Huumeiden käytön ehkäisyyn tähtäävät kampanjat keskittyvät tämän takia huumeiden vaaroihin. Ruotsissa kaikki 14–16-vuotiaiden

lasten vanhemmat saavat hasis-kirjan, jossa käsitellään yksityiskohtaisesti kannabiksen vaaroja. Ruotsalaiset lapset saavat huumeopetusta koulussa aina 7-vuotiaasta saakka. Se on osa koulujen opetussuunnitelmaa. Lisäksi kyseessä ei ole mikään objektiivinen tiedottaminen vaan päämäärä on vaarojen dramatisointi. Porttiteoria on tarkoituksenmukainen tällaisessa yhteydessä tarkoittaen, että kannabis merkitsee alkua huumeuralle, jossa käytetään kovempia aineita ja että tämä on pikemminkin sääntö kuin poikkeus.

Pelon hyväksikäyttöä tukevat myös Ruotsin sanoma- ja aikakauslehdet. Bergmark ja Oscarsson tutkivat viittätoista sanomalehteä kolmen vuoden ajan. Niiden antama kuva on pelottava. Niissä julkaistujen artikkeleiden mukaan huumeet aiheuttavat peruuttamattomia fyysisiä ja henkisiä muutoksia. Seurauksiin kuuluu psykooseja, ahdistusta, apatiaa, aivovaurioita, immuunikadon aiheuttamia sairauksia jne. Käyttäjää ei voida pitää vastuussa teoistaan tai hän on älyllisesti raunioina.[21]

Mutta pelon hyväksikäyttöä on tapahtunut muuallakin. Harry Anslinger, Yhdysvaltain huumepomo ennen toista maailmansotaa, julkaisi mitä kauhistuttavampia tarinoita marihuanasta, joissa nuoret tekevät murhia tai itsemurhia.[22] Pelon lietsonta oikeuttaa viranomaisten laajan puuttumisen yksilön yksityisyyteen. Valvonta voidaan ulottaa koteihin, töihin, kouluihin. Yhdysvalloissa monien koulujen ympärillä on kylttejä, joissa lukee: ”huumevapaa alue”. Joka lukukautena 12 miljoonaa koululaista ottaa osaa DARE projektiin (Drug Abuse Resistance Education), huumevalistusohjelmaan, jossa lapset pyhästi vannovat opettajille, viranomaisille ja vanhemmilleen, etteivät koskaan tule käyttämään huumeita sekä allekirjoittavat tästä kirjallisen todistuksen. Vanhempien olete-

taan olevan luonnollisia liittolaisia taistelussa kohti huumevapaata yhteiskuntaa. Niinpä myös heitä koulutetaan, tarjolla on tiedotuskampanjoita, kirjoja ja aerosoleja, joilla voi paljastaa huumeiden käytön nuorten huoneissa. Toisaalta huumeita käyttäviltä vanhemmilta voidaan ottaa pois huoltajuus. Tämä lähestymistapa huipentuu sekä Yhdysvalloissa että Ruotsissa huumetesteissä, joita koulutuslaitokset ja työnantajat suorittavat.[23]

Huumeongelman väärinkäyttö

Poliitikot käyttävät väärin huumeongelmaa viittaamalla oletettuihin vaaroihin, moraaliin tai pelkoon ja tähän liittyy yhteiskunnallisen todellisuuden ja tosiasioiden kieltäminen, vääristely tai peittely. Yhdysvaltalainen tutkimus on muun muassa osoittanut, etteivät DARE:n tapaiset lähestymistavat toimi. Mutta poliitikoille tämä ei ole syy muuttaa valittua suuntaa. Tämän sijaan tarjotaan "pelastusta" pelosta ja paniikista huumevapaan yhteiskunnan avulla, mikä voidaan saattaa voimaan lainsäädännön avulla. Tällaisille poliitikoille ei merkitse mitään se, että maanpäällinen taivas ei hevin toteudu, että historia ei tunne sellaista aikaa, jolloin ihminen ei olisi käyttänyt hänen tajuntaansa vaikuttavia aineita, että huumesota vaatii ihmishenkiä ja paljon rahaa ja tuottaa vähän tuloksia. Uusia huumeita keksitään melkein päivittäin, mikä antaa yhä useammalle ihmiselle mahdollisuuden myös entisen itäblokin maista rikastua niiden salakuljetuksella.

Kovan linjan kannattajat haluavat vain huumevapaan yhteiskunnan ja nollatoleranssia niille, jotka ajattelevat toisin. Nuorisoa täytyy suojella ja valistaa perusteellisesti siitä, mikä uhkaa ja vaanii heitä. Coggans ja Watson päättelevät niiden, jotka levittävät huumevalistusta kou-

luihin, usein jättävän huomiotta sen seikan, että nuoriso käyttää huumeita vapaa-aikanaan, koska he haluavat kokeilla tai opetella päihtymisen myönteisiä puolia, eikä vain sen takia, että heillä ei ole tietoa tai sosiaalisia valmiuksia sanoa ”ei”.[24] Tämän huomiotta jättäminen tekee suuren osan valistuksesta tarkoituksettomaksi, koska jos huumeiden käyttö aiheuttaisi vain onnettomuutta olisi se huomattavasti harvinaisempaa. Hyvä huumekasvatus ottaa tämän seikan huomioon. Poliitikkojen tulisi huomioida, että suurin osa huumeiden käytöstä on hallittua kuten alkoholin juontikin.[25]

Tutkimukset osoittavat, ettei pakkokeinopolitiikka auta, vaan huumeiden käyttäjien osuus väestöstä on suurin piirtein sama kuin liberaalia politiikkaa sovellettaessa. Mutta edes tämä sangen vakuuttava tieto ei käännä ihmisten mieliä. Tästä on seurauksena poliittisen viestin ja yhteiskunnallisen todellisuuden välisen kuilun kasvaminen. Alex Wodak väittää, että tilastoista, tutkimustuloksista ja loogisista väitteistä huolimatta poliittinen keskustelu jatkaa pelottelu- ja demonisointiretoriikan käyttämistä. Hän uskoo, että tosiseikat ja terve järki eivät johda tilanteen normalisointiin, vaan pakkokeinopolitiikasta päästään vasta kun sen korkeat kustannukset pakottavat muuttamaan politiikkaa. Näin käy jos julkisessa kulutuksessa on pakko säästää.[26]

Myös AIDS:n pelko on johtanut asennemuutokseen. Kieltopolitiikka ja pakkotoimet johtavat yhteyden kadottamiseen suonensisäisiä huumeita käyttäviin sekä estävät ennaltaehkäisyn. Ristiriita YK:n sopimusten kanssa voitaisiin välttää jos poliitikot lähestyisivät huumeongelmaa kansanterveyden näkökulmasta, kuten Hollannissa, Sveitsissä ja Australiassa. Nämä maat nimittäin sallivat tietyin poikkeuksin käyttää kiellettyjä huumeita tieteel-

lisessä tutkimuksessa tai hoidossa. Mutta niin tärkeää kuin tällainen edistys onkin lääketieteellisestä näkökulmasta niin epäilen, ettei sillä ole mitään vaikutusta poliittiseen keskusteluun.

Lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset korjattava

Lait ja kansainväliset sopimukset eivät saisi olla esteenä kun mietitään vaihtoehtoisia huumepolitiikan muotoja. Niitä ei ole kirjoitettu kiveen vaan niitä voidaan muuttaa jos valtiot demokraattisesti niin päättävät. Pidän YK:n raportista luettavaa joustavaa asennetta tärkeänä merkkinä.[27] Vaikka tämä tulee esille samassa kappaleessa, mistä löytyvät ne vaikeat kysymykset, joihin huumeiden laillistamista suosivien on löydettävä tyydyttävät vastaukset, ennen kuin muutos tapahtuu. Kukaan ei voi tarkalleen ennustaa, mitä tulee tapahtumaan jos huumeet laillistetaan. Voidaan kuitenkin perustellusti olettaa, että jatkaminen vanhaa latua tulee vain laajentamaan kuilua huumeiden kieltämisen ja tästä vähät piittaavan todellisuuden välillä. Tästä on seurauksena se, että poliittiset haaveet huumevapaasta yhteiskunnasta eivät muistuta sitä todellisuutta, jossa sosiaalityöntekijät, poliisi, tiedemiehet ja käyttäjät elävät.

Uutta toivoa Saksassa

Jos haluamme pitää huumeiden käytön valvonnassa niin harjoitettavan politiikan avulla tulee muuttaa olosuhteita, joissa nuoret tutustuvat huumeisiin sekä sitä käyttöympäristöä ja kontekstia, jossa laittomia huumeita ostetaan ja käytetään.[28] Maamme asema tällä alueella ei ole

kansainvälisesti tarkasteltuna aivan ainutlaatuinen mutta poikkeuksellinen se on. Joidenkin mielestä tämä johtuu siitä, että valtiomme on pieni, joustava ja siksi uutta luova. Sosiaalisten ongelmien alalla tehdyt edistykselliset kokeilut voivat joskus innostaa myös suurta naapuriamme Saksaa.[29] Joitakin kokeiluja on jo meneillään esimerkiksi Schleswig-Holsteinissa, jossa on tutkittu mahdollisuutta myydä kannabista apteekeista. Mutta poliittinen vastustus varsinkin kristillisdemokraattien taholta on vahva. Erityisesti konservatiivisen Etelä-Saksan osavaltioissa saarnataan tiukan pakkokeinolinjan nimeen. On mielenkiintoista nähdä hylkääkö uusi liberaaleja äänenpainoja oppositiossa harrastaneista puolueista koostunut hallitus (SPD ja Vihreät) passiivisen asenteensa, mikä sillä on ollut tässä asiassa toistaiseksi. Epäilen tätä kun ottaa huomioon sen, että aiheesta tehtiin tabu sosiaalidemokraattien vaalikampanjan aikana.[30]

Hollannin mallia puolustettava ja laajennettava

Hollannin esimerkkiä seurataan hyvin tiiviisti Belgiassa, jossa on tarkoitus muuttaa politiikkaa siltä osin, että käyttäjät jätettäisiin syyttämättä. Heroiinin jakelukokeiluja ollaan myös aloittamassa muutamissa kaupungeissa. Mutta sen sijaan pehmeiden huumeiden jakelupisteistä ei puhuta mitään. En ole vielä kertaakaan kuullut yhdenkään eurooppalaisen kollegani vaativan coffeeshop-käytännön aloittamista. Meidän coffeeshop-politiikkamme tarkistukset vuodelta 1995 nähdään Euroopassa merkkinä epäonnistuneesta politiikasta. Melkein 20 vuotta noudatetun politiikan jälkeen on mielestäni aivan tavallista tehdä arviointeja ja tarkistuksia, mutta tätä Hollannin mallin vastustajat eivät halua ottaa huomioon.

Olen keskusteluissa painottanut sitä seikkaa, ettemme voi väittää löytäneemme ratkaisua huumeongelmaan, vaikkapa vain sen kaksinaismoraalin vuoksi jota löydämme coffeeshopien takaovilta. (Hollannissa kannabisvalmisteiden myynti on käytännössä sallittua erityisistä coffeeshopeista, jotka toimivat luvanvaraisesti, vaikka samaan aikaan kannabiksen kasvattaminen myyntiin ja maahantuonti ei ole laillista, toim. huom.) Politiikkaa uudelleen arvioitaessa vuonna 1995 menetettiin tilaisuus, koska ei laadittu sääntöjä pehmeiden huumeiden tuotannolle ja myynnille jälleenmyyntipisteisiin. Tätä järjestelmää on nyt valmisteltu Huumepoliittisen säätiön äskettäin esittelemässä suunnitelmassa. Jos tuottajia kohtaan omaksuttaisiin salliva politiikka ja jos sovittaisiin, että kasvattajat toimittaisivat tuotteensa vain virallisiin coffeeshopeihin ja coffeeshopit tekisivät kauppaa vain laillistettujen kasvattajien kanssa niin kannabiksen laiton kauppa ja laadun valvonnan puute häviäisivät. Samoin poliisi- ja oikeusviranomaisten mahdoton tilanne muuttuisi paremmaksi kun he nyt joutuvat toimimaan ristiriitaisesti kannabiksen tuottajien syyttämisessä.[31]

Hollantilaiset eri tieteenalojen huumeasiantuntijat vetosivat huumeiden laillisen valvonnan puolesta jo vuonna 1994. He esittivät luonnoksen, jonka mukaan Kansallinen huumevirasto myöntäisi kasvattajille toimilupia ja säätelisi muitakin asioita vastaavalla tavalla.[32] Nyt on korkea aika käynnistää keskustelu poliittisella tasolla, muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden mahdolliset reaktiot eivät saisi lannistaa meitä. Jos meillä ei ole rohkeutta muokata huumepolitiikkaamme niin meidät pakotetaan yhä enemmän puolustusasemiin ja joudumme tyytymään siihen puolitien politiikkaan, mikä meillä tällä hetkellä vallitsee.

Ulkomaisesta kirjallisuudesta tulee hyvin esille, että Hollannin politiikkaa pidetään todistusaineistona laillistamisen mahdollisuudesta ja mahdottomuudesta. Jos aloitetaan jälkimmäisestä on Hollannin parlamentin päätös vuonna 1995 vähentää coffeeshoppien määrä puolella, nostaa mietojen huumeiden ostoikärajaa 16 vuodesta 18 vuoteen ja rajoittaa omaan käyttöön tarkoitettu kannabismäärä 5 grammaan tulkittu laillistamisen vastustajien taholta epäonnistumiseksi. Laillistamisen puoltajat taasen vetoavat kansanterveydellisiin mittareihin. He tuovat esille sen, ettei löydy yhteyttä pakkokeinopolitiikan ja huumeongelman laajuuden välillä. He viittaavat veronmaksajien varojen tehottomaan tuhlaamiseen ja siihen ettei porttiteorian tueksi löydy minkäänlaisia todisteita. He huomauttavat marihuanan käytön aiheuttavan pienempiä riskejä verrattuna sellaisiin laillisiin huumeisiin kuten alkoholi ja tupakka. Lisäksi he vetoavat siihen, että kannabista poltetaan paljon enemmän ankaran kiellon maassa Yhdysvalloissa kuin sallivamman politiikan Hollannissa.[33]

YK:n politiikan arviointia tarvitaan

Kannabiksen käytöstä on tehty kansainvälisiä vertailututkimuksia vuosien mittaan. Niissä on havaittu kannabiksen käytön kasvaneen monissa maissa vuosina 1992–1996 ilman, että näiden maiden huumepolitiikalla olisi ollut suurtakaan vaikutusta tähän kehitykseen. Vakavasti otettavien ennusteiden tekeminen huumeiden käytön tai väärinkäytön kehityksestä säilyy kuitenkin vaikeana niin kauan kuin aidosti laillistettua tilannetta ei esiinny missään.[34] Tästä huolimatta viimeisimmässä YK:n yleiskokouksessa tehdyt päätökset osoittavat kansainvälisen

huumepolitiikan perustuvan edelleen sille oletukselle, että maailma ilman huumeita on tavoiteltava tila ja että se on ennen kaikkea mahdollista saavuttaa. Ne teemat, jotka varmasti edelleen löytyvät tämän alueen poliittisista toimintaohjelmista ovat tarjonnan ja kysynnän rajoittaminen, valistuksen lisääminen, käytön valvonnan lisääminen sekä pakkokeinojen ja ihmisoikeusloukkauksien lisääminen tuottaja- ja kehitysmaissa.[35]

YK:n esityslistalta ei sen sijaan löytynyt uusia toimenpiteitä hahmottavaa lähestymistapaa eikä nykypolitiikan tai kansainvälisten sopimusten vaikutusten arviointia. Pienviljelijöiden edustajat Latinalaisesta Amerikasta ja muualta saattoivat YK:n rakennuksen ulkopuolella kertoa omasta toivottomasta tilanteestaan osoittaen ”tarjonnan rajoittamisen” seuraukset huumeita tuottavien kehitysmaiden köyhille. Tässä yhteydessä kannattaakin tuoda esiin, kuinka äskettäin julkaistu Lissabonin huumeseurantayksikön raportti paljastaa, miten synteettisten huumeiden leviäminen on tehokkaampaa kuin mihin yksikään kolmannen maailman valtio ei pysty yltämään.

Ei optimismia mutta toivo on sallittu tulevaisuudelle

Onko mahdollista päästä julkisessa keskustelussa eroon vaalitaktikoinnista, kansainvälisistä seremonioista, lyhytkatseisuudesta ja tietämättömyydestä? En suhtaudu lyhyellä aikavälillä optimistisesti perusteellisen muutoksen mahdollisuuteen huumepolitiikassa. Mutta uskon, että vähittäiset muutokset ovat ennen pitkää väistämättömiä. Benelux-maiden yhteinen neuvoa-antava elin antoi äskettäin oman huumepoliittisen ehdotuksensa. Siinä tehdään erottelu ”laillisten” ja ”laittomien” huumeiden välillä, tuomitaan liian ankara lähestymistapa ja huumeiden käy-

tön aiheuttamien ongelmien lisäksi tuodaan esille myös huumekaupan aiheuttamat ongelmat.

Benelux-maiden hallituksia pyydetään suunnittelemaan kaksisuuntainen politiikka, joka suunnattaisiin toisaalta haittojen vähentämiseen ja toisaalta huumeriippuvaisten kuntoutukseen. Aikomuksena on myös sallia metadonin ja heroiinin lääketieteellinen käyttö. Lopussa viitataan vuoden 1992 Frankfurtin sopimuksessa mainittuun dekriminalisaatioon.[36] Myös Lissabonin huumeseurantayksikön raportti vuoden 1998 tilanteesta osoittaa, että kautta Euroopan unionin on kiinnostuttu haittoja vähentävästä politiikasta varsinkin viitattaessa väestöryhmiin, jotka kokeilevat ekstaasia ja amfetamiineja.[37] Lähitulevaisuudessa Hollannin kaupunkien lisäksi Liegessä, Brysselissä ja Antwerpenissa aloitetaan heroiinin apteekkijakelu riippuvaisille. Vähitellen aletaan huomata se, että haittoja vähentävä lähestymistapa on parempi valinta kuin pakkokeinot, mikä voi johtaa siihen, että laillistaminen alkaa olla näkyvillä horisontissa.

On vaikea sanoa, kuinka kauan tämä kestää. Toivottavasti ei sen kauempaa kuin mitä kestää Euroopan nuorisoparlamentin jäsenten varttuminen täysimittaisiksi poliitikoiksi. He tekivät jokin aika sitten huumeista päätöslauselman, mikä osoittaa asiantuntevaa, avointa ja objektiivista näkökulmaa aiheeseen. Siinä tehdään selkeä ero hallittuun käyttöön ja väärinkäyttöön ja ehdotetaan tätä erottelua tulevaisuuden politiikan teon perustaksi nykyisen laillisen ja laittoman huumeen erottelun sijaan. Esimerkiksi koka-lehdet tulisi poistaa YK:n kiellettyjen aineiden luettelosta ja laillistaa, jotta kehitysmaiden tuotantoa ja perinteitä ei enää kahlittaisi. Ehkäisyyn ja valistukseen on myös hyvin mielenkiintoisia ja ajatuksia herättäviä ehdotuksia.[38] Tämän kaltaista lauselmaa tulisi har-

kita todella huolellisesti poliittisessa keskustelussa, mikä voi olla liikaa vaadittu nykyisessä tilanteessa. Mutta jos tulevaisuus kuuluu nuorisolle on olemassa todellista toivoa, ettei kestä kauan ennen kuin poliitikot kykenevät puhumaan huumeista tavallisilla äänenpainoilla.

Alunperin hollanninkielinen teksti on muokattu Hedy d'Anconan joulukuussa 1998 pitämästä esitelmästä Trimbos-instituutissa. Trimbos-instituutti on hollantilaisen psykiatrin Kees Trimbosin kunniaksi nimetty mielenterveyteen ja riippuvuuksien tutkimukseen keskittynyt asiantuntija- ja palveluorganisaatio. Englanninkielisestä versiosta suomentaneet Risto Mikkonen ja Tapio Onnela.

Muodonmuutoksia — ristiriitaiset symbolit huumeiden sosiaalisessa rakentumisessa

Desmond Manderson

Ymmärtääksemme huumelainsäädännöstä käytävän keskustelun luonnetta ja sen voimakkuutta, on välttämätöntä ottaa huomioon asenteisiin vaikuttavat esteettiset tekijät ja huumeisiin liitetyt symboliset merkitykset. *Huumesota* on sotaa emotionaalisista mielikuvista ja kiistanalaisista symboleista, ja erityisesti *rajan* käsitteestä, joka on olennainen osa länsimaisen yhteiskunnan metafysiikkaa ja sosiaalista organisaatiota. Väitän myös että sekä huumeiden käyttäjät että lainsäätäjät syyllistyvät samaan virheeseen — he eivät huomaa, että kyse on symboliikasta. Symbolien käsittäminen todellisina luo ja pitää yllä juuri niitä ongelmia, joita yritetään ratkaista. Huumeiden käyttöön liittyvien esineiden fetisoinnissa lainsäätäjä ja narkomaani muistuttavat toisiaan enemmän kuin tulisi ajatelleeksi.

Metamorfoosi (muodonmuutos) ei ole, kuten Ovidiuksen tapauksessa, maanpakoa ihmisyhteisöstä. Se ei myöskään ole kuoleman lopullista eroa. Se on näiden puolivä-

lissä, ei elämää eikä kuolemaa. Muutoksen kokenut pysyy yhteisön muistissa puuna, suihkulähteenä, nuorena härkänä tai kukkana. Metamorfoosin uhrin puolivälitila on merkki siitä, ettei hänen syntejään ole täysin rangaistu tai sovitettu.[1]

Sota symbolien merkityksestä

Mitä on sota? Se ei ole pelkästään paljasta voimankäyttöä, vaan myös symbolinen tapahtuma, jonka raaka-aineina ovat ihmisruumiit ja kuolema.[2] Kaiverramme aseilla ihmisihoon merkityksen aivan kuten sadomasokistisissa rituaaleissa.[3] Mutta sodassa kuolemalla ja sekasorrolla on eri merkitykset eri osapuolille — siinä missä menetykset toisella puolella on kärsitty vapauden ja antikommunismin puolesta, vastapuolelle ne edustavat etnistä yhteisöä ja antikolonialismia. Sodan ihmisuhrit ovat näin symbolisesti moniselitteisiä. Vasta kun sota on ohi, kun veteraanit ontuvat kotiin paraatien ja hautamuistomerkkien kärsimykseen, voittajaosapuoli omaksuu kuoleman retoriikan sellaisena kuin se on. Sankarivainajat ja haavoittuneet ovat näkyviä muistumia sodanaikaisista symboleista ja asioista. Sodan intensiteettiä ja väkivaltaa ei pidä ymmärtää pelkästään vallankäyttönä tai keinona harjoittaa politiikkaa, vaan myös kiistana symboleista.[4]

Ei ole yhteensattumaa, että puhutaan *sodasta huumeita vastaan*, *kansallisista huumeidenvastaisista sotaretkistä* ja *lähiöiden huumesodista*.[5] Tämä retoriikka rinnastaa huumeet ja sodan. Tällä tavoin puolustetaan erittäin tiukkaa huumelainsäädäntöä, jolla ympäri maailman kontrolloidaan tai kielletään sellaisten huumeiden kuten opiaattien, marihuanan ja kokaiinin käyttö.

Vastakohtaisuudet, raivokkuus ja vihamielisyys, jonka

huumeiden käyttö nostaa esiin, johtuu ennen kaikkea semiotiikasta, kuten sodassa. Mielikuvat, jotka liitämme huumeiden käyttöön, ovat saaneet syvällisen emotionaalisen merkityksen, osaksi niiden symboloimien asioiden vuoksi ja osaksi koska tämä symbolismi on hyvin moniselitteistä. *Huumesota* on sisällissotaa, jota käydään symbolien tasolla. Panoksena on sosiaalinen merkitys, joka liitetään konkreettisiin asioihin kuten neulaan, aineettomiin asioihin kuten tajuntaan ja kaikkivaltaisiin asioihin kuten seksiin.

Keskustelut huumelakien syistä ja järkevyydestä, kustannustehokkuudesta ja mahdollisista moraalisista oikeutuksista tulevat jatkumaan vastaisuudessakin. Itse asiassa historiantutkimus osoittaa selvästi, että syyt, joilla huumelakeja on puolusteltu, ovat vaihdelleet viimeisen sadan vuoden aikana. Ne ovat ajasta ja paikasta riippuen saaneet oikeutuksensa mitä erilaisimpien syiden ja intressien nojalla.[6] Väitän, että keskustelu, joka keskittyy huumelakien erilaisiin syihin, sivuuttaa itse pääasian: tällä lähestymistavalla ei kyetä selittämään keskustelun kiihkeyttä eikä myöskään sitä tiukkuutta, jolla lainsäädäntö keskusteluun reagoi. Väitteet huumelainsäädännön loogisuudesta ja sen poliittisista vaikuttimista eivät tavoita asian ydintä, sitä, miksi huumeet näyttävät merkitsevän niin paljon. Vastataksemme tähän kysymykseen meidän on siirryttävä *syiden pohtimisen diskurssista* kohti *estetiikan diskurssia*. On otettava huomioon aistireaktiot, joita huumeisiin liittyvät mielikuvat provosoivat sekä näiden mielikuvien symbolinen merkitys.

Seuraavaksi tarkastelen ja yritän selittää sitä vihamielisyyttä, jota monet ihmiset tuntevat huumeiden käyttöä kohtaan. Tietynlaiseen huumeiden käyttöön kohdistuva sosiaalinen ja juridinen reaktio on mielestäni suurelta osin

esteettinen, liittyen huumeiden käytön edustamaan symboliikkaan. Sen jälkeen osoitan, että huumeiden käyttöön yhdistettävät sosiaaliset ongelmat ja lainsäädännön aiheuttamat sosiaaliset ongelmat ovat molemmat alkuperältään esteettisiä. Huumeiden kiehtovuus objekteina, tunteita herättävinä mielikuvina ja symboleina aiheuttaa fiksaatioita, jotka ilmenevät sekä pakonomaisen huumeidenkäyttämisen että pakonomaisen lainsäätämisen muodossa. Molemmissa on kyse samasta asiasta. Kautta maailman me suhtaudumme symboleihin niin kuin ne olisivat kirjaimellisesti totta — kuin ne todella olisivat se, mitä ne vain symboloivat; tämä on vain yksi esimerkki tavasta, jolla nykyinen yhteiskunta niin usein erehtyy tulkitsemaan muodon sisällöksi.[7] Mikäli tunnistamme symbolismin rajat ja merkityksen, on mahdollista uudistaa käsityksemme huumeista. Voimme jopa kehittää uuden estetiikan, jossa huumeilla on jokin rooli elämässämme ilman, että niistä tulee pakkomielteidemme kohteita tai kauhun symboleja, niin kuin ne nyt ovat.

Huumeiden symbolinen merkitys

Loukkaava raja. Aloittakaamme neulasta. Mihinkään muuhun asiaan tai esineeseen ei yhdistetä huumeita yhtä vahvasti. Neula esiintyy makeilevissa, kultakoristeisissa lentokenttäpokkareissa yhtä hyvin kuin kuivissa tieteellisissä tutkielmissa. Se on osana organisaatioiden ja konferenssien logoja. Yleisön mielikuvissa neula on laittoman huumeiden käytön vertauskuva. Vaikka neula ei ole välttämätön minkään aineen käyttämiseen, eikä laiton huumeiden käyttö ole sen ensisijainen käyttötarkoitus sen aiheuttaman mielikuvan lumovoima on suhteeton sen merkitykseen nähden. Mistä tämä lumovoima sitten joh-

tuu? Ruisku, tehty muovista; suippeneva putki, ontto toisesta päästä ja mäntä toisessa päässä. Tämän sisään on asetettu hyvin ohut metalliputki, terävä ja ontto, joka voidaan pistää ihon sisään. Nyt se toimii; se toimii välittäjänä ulkopuolisen maailman ja kehojemme sisäpuolen välillä. Se kuljettaa heroiinia tai morfiinia tai miljoonaa muuta kemikaalia suoraan verenkiertoomme.

Mutta olipa neula steriili tai likainen, käytettiinpä sitä sairaalassa tai lääkärin vastaanotolla, mukavassa makuuhuoneessa tai kylmällä kaakelilattialla, pistetäänkö itse vai annetaanko valkokaapuisen hoitajan tai rakastajan tehdä se; olipa konteksti, käyttötarkoitus tai ympäristö mikä tahansa — kyseessä on silti vain neula. Kokemuksessa on kyse voimattomuudesta ja siihen alistumisesta, epämukavuudesta ja sen läpikäymisestä. Katsotko, kun neula puhkaisee ihosi, kun se häviää pinnan alle? Vai katsotko mieluummin poispäin tai suljetko silmäsi inhosta? Mistä tämä vastenmielisyys johtuu? Tuskin kivusta itsestään, joka ei loppujen lopuksi ole kovin suuri. Eikö syynä olekin se tosiasia, että kehoosi kajotaan, se että siihen tunkeudutaan?

Modernin huumeiden käytön voimakkain symboli nostattaa välittömästi kylmiä väreitä, koemme lähes sietämätöntä inhoa. Kehoon tunkeutumisen epäluonnollisuus hallitsee käsitystämme suonensisäisestä huumeiden käytöstä ja vaikka tietyissä selkeästi rajatuissa ja lääketieteellisissä yhteyksissä olemme valmiita unohtamaan inhomme, huumeidenkäyttäjälle ei löydy ymmärrystä. Suonensisäisesti käytettävä ruisku on äärimmäinen rajan loukkaus. Muiden loukkausten tavoin se myös yhdistetään saastuttamisen rituaaleihin ja tabuihin. Saaste, kuten Mary Douglas sanoo, voidaan määritellä ”aineeksi väärässä paikassa”,[8] samalla tavalla neula on ”metallia väärässä pai-

kassa" ja huumeidenkäyttäjä määritelmän mukaisesti saastunut.

Huumeidenkäyttäjä määriteltiin poikkeavaksi ennen maagiselta tuntuvaa neulojen käyttöäkin, mutta aikaisemmin huumeiden käyttöä luonnehdittiin myös esteettisin kriteerein. Seuraavassa *Australian Bulletin* kuvailee oopiumiluolaa vuonna 1886:

> [Me näimme] ... paljon tummempia ja rasvaisempia huoneita kuin mikään pohjakerroksessa: huoneita, joissa leijui joukko kiinalaisille ominaisia päällekäyviä hajuja ... Kuitenkaan huoneet eivät ole luonnostaan vastenmielisiä, eivätkä olisi sitä myöskään, jos niissä asuisi toisenlaisia vuokralaisia; mutta kiinalaiset ovat saastuttaneet seinät likaisella kosketuksellaan; he ovat läsnäolollaan turmelleet ilmapiirin, joka oli ennen kohtuullisen puhdas, ja he ovat saastuttaneet tilat inhottavilla tavoillaan ... Kujan ilma on paksuna huumeen raskaasta tuoksusta.[9]

Edellisen kuvauksen jokainen kohta tunkeutuu aisteihimme väkisin, epäjärjestyksessä ja kaoottisena. Kiinalaisena olemisen saaste sekä oopiumin polttamisen saaste ovat vuorovaikutuksessa ja katalysoituvat, kunnes jäljelle jää ainoastaan kaikkivaltainen tuntemus likaisuudesta. *Kiinalaisuuden* ja *oopiumin polttamisen* viat ilmaistaan ja ymmärretään yliampuvin esteettisin termein.

Hajuaistin toimintamekanismeista ja merkityksestä johtuen ei ole yllättävää, että erityisesti oopiumin polttaminen luonnehdittiin saasteeksi. Polttaminen on kaikista huumeidenkäyttötavoista se, josta sivullinen eniten joutuu osalliseksi. Me emme koe muiden maku- ja näköelämyksiä niin kuin koemme savun hajun. Hajut ovat haaste henkilökohtaiselle rajallemme, ne pakenevat aiheuttajaltaan ja leviävät muiden haistettaviksi. Jo se, että hajut joudutaan jakamaan, on autonomian loukkaamista. Hajuun yhdistetään tunkeutuminen ja tartunta. Haju it-

sessään on rajanloukkaus. Varsinkin tuntematon, outo haju loukkaa. Outo haju, joka erityisesti yhdistettiin kiinalaissiirtolaisiin, muodostui tärkeäksi, vastenmielisyyttä herättäväksi saasteen ja vaaran symboliksi.

Neulan tavoin piippu sisältää symbolisia merkityksiä, jotka uhkaavat henkilökohtaisia rajojamme. Yrittäessämme ylläpitää näitä rajoja kaikki epämääräisyys koetaan uhkana. Kiivaat reaktiot huumeiden käyttöä kohtaan kumpuavat suoraan tavasta, jolla huumeiden käyttö ylittää turvallisina pidettyjä rajoja.

Miksi juuri liuottimien haistelua, joka on iso ongelma joissakin Australian alkuasukasyhteisöissä, pidetään niin epämiellyttävänä? Tai kaasun haistelua inuiittien aluetta risteilevistä kaasuputkista? Tai Lasolin tai muiden etyyliviinojen juomista? Osaksi luultavasti sen epätoivon vuoksi, jonka arvellaan ajavan moisiin tekoihin. Mutta miksi näemme tällaisen käyttäytymisen epätoivoisena? Koska tällainen huumeidenkäyttötapa käyttää — aivan toisenlaiseen tarkoitukseen — objekteja, joiden käyttötarkoitusta olimme pitäneet aivan selvänä. Liimaa ja desinfiointiainetta löytyy yleisesti useimmista kodeista, mutta niiden käyttö päihteinä uhkaa, toisin kuin kokainin käyttö tai pillerien nappaaminen, normaalin ja poikkeavan rajaa ja kyseenalaistaa täten turvallisten objektien roolin turvallisessa maailmassamme. Totuushan on, että yksikään koti ei olisi turvassa, mikäli nämä tavat käyttää huumeita muuttuisivat tavallisiksi. Mutta reaktiomme on ensisijaisesti esteettinen. Meitä puistattaa se helppous, millä normaalista voikin tulla epänormaalia. Se haastaa käsityksemme luonnollisesta; se on uhkaava esimerkki aineesta väärässä paikassa.

Oli kyse sitten neulan kuvakielestä tai savun täyttämästä oopiumiluolasta, vihamielisyys huumeiden käyttöä

kohtaan johtuu suurelta osin tavasta, jolla huumeet symboloivat rajan loukkausta. Polttaminen koetaan hajuaistiin liittyvänä loukkauksena, neulanpisto puolestaan visuaalisena ja konkreettisena loukkauksena ja liimanhaistelu loukkauksena normaaliutta vastaan.

Poissulkeva raja. Tarkastelkaamme rituaaleja, jotka sisältyvät huumeiden käyttöön. Mielestäni myös näissä rituaaleissa käytettäviin esineisiin reagoidaan esteettisellä tasolla: ne symboloivat rajan ei-toivottua uudelleenmääritystä, eivät rajan ylitystä. Osallistuminen vieraisiin rituaaleihin on aina tietyllä tavalla epämiellyttävää. Ei-katolinen istuu kirkossa epävarmasti penkillä pyörien. Päivällisvieras pähkäilee, lausutaanko ennen ruokaa ruokarukous ja mitä haarukkaa pitää käyttää ja voiko santsata. Perinteinen käyttäytyminen ja rituaalit yhdistävät, mutta samalla ne luovat rajan ulkopuolisille.

Muiden oudot rituaalit vieraannuttavat meidät, ja keskitymme tiettyihin rituaaliesineisiin tämän vieraantumisen symboleina. Juuri nämä rituaaliesineet, joiden ulkonäkö tai käyttötarkoitus on tuntematon, kiinnittävät huomiomme ja olemme välinpitämättömiä niitä käytäntöjä kohtaan, joihin esineet liittyvät. Näemme vain irrallisia esineitä ja voimme tuskin arvata, mikä niiden tarkoitus tai suhde toisiinsa on. Australian Kuninkaallisen Huumekomission esittämät kuvasarjat ovat tästä hyvä esimerkki. Niiden tarkoitus on perehdyttää lukija toiseen maailmaan, mutta sitä vastoin ne vain korostavat etäisyyttämme siitä. Kuvat ovat täynnä epätavallisia esineitä tai esineitä epätavallisissa konteksteissa: radio heroiinipussin vieressä, kokoelma puhallettuja kondomeja. Tämä ”kuvaessee” kiinnittää katsojan huomion esineiden käytön mystisyyteen ja vihjaa, että on olemassa salaisia tapoja,

jotka selittävät esineiden olemassaolon. Kuva-essee ei kuitenkaan yritäkään selittää esineiden tarkoitusta tai liittää niitä laajempaan kokonaisuuteen. Esineet jäävät hämmentäviksi ja vieraiksi; ne herättävät meissä pelkoa ja vastenmielisyyttä.

Huumetarvikkeet, joihin huumelainsäädäntö suhtautuu määrittämällä niiden hallussapidon rikolliseksi ja mahdollistamalla niiden takavarikoinnin,[10] saavat aikaan saman vieraantumisen tunteen. USA:n Korkeimman oikeuden tapauksessa Harmnelin vs Michigan, Tuomari Kennedy kirjoitti, että kantaja löydettiin *huumekuriirin tamineissa*, jotka sisälsivät marihuanasavukkeita, neljä messinkistä kokaiinipilliä, kokaiinilusikan, 12 Percodan-tablettia, 25 tablettia Phendimetrazine Tartratea, Motorola-hakulaitteen, kokaiinia sisältäviä muovipusseja, koodatun osoitemuistion ja 3500 dollaria käteistä.

Jos näitä esineitä tarkastellaan erillään toisistaan, ne eivät välttämättä näytä juuri huumekuriirin varustukselta, mutta rinnakkain asetettuna ne luovat pelottavan kuvan omistajastaan. On selkeästi kysymys esteettisestä reaktiosta näiden esineiden yhdistämiseen: ”Neljä messinkistä kokaiinipilliä” — messinkinen viittaa tässä huumeiden käyttöön liittyvään kulttuuriin, jonka hienostelua voidaan pitää halveksittavana, kuten puritaanit pitivät katolisten koristeellista ja monimutkaista taidetta loukkaavana. ”Lääketabletit” — edustavat normaalin turmelemista. ”Koodattu osoitemuistio” ja ”Motorola-hakulaite” kuvaavat salakavalaa ammattimaisuutta. Tuomari Kennedy pelkää tapoja, joista hän ei todennäköisesti tiedä mitään ja henkilöitä jotka keksivät käyttöä messinkisille pilleille ja Motorolan hakulaitteelle. Vastalause perustuu näihin esineisiin ja niiden hämmentävään yhdistelmään.

Neula ja kuminen kiristysnauha, kokoelma värikkäitä

pillereitä, rullattu seteli ja peili näyttävät ulkopuolisen silmin oudolta ja sattumanvaraiselta tavaravalikoimalta. Yhdistelmän omituisuus korostaa sellaisten rituaalien olemassaoloa, joihin me emme ole osallisia ja joiden kautta nämä esineet saavat merkityksensä. Vierautemme mysteeriä kohtaan on yhtä tunteen hallitsema ja voimakas kuin se, mitä Tyynen valtameren saariston asukkaiden on täytynyt tuntea suitsukkeita ja ristejä kantaneiden miesten saapuessa, he aistivat esineiden voiman, mutta eivät ymmärtäneet niiden merkitystä.

Huumerituaaleja samoin kuin niissä käytettyjä esineitä kuvaava kieli syventää kuilua sisä- ja ulkopuolisen välillä. Esimerkiksi Preble ja Casey mainitsevat jo kahden heroiinin jakelusysteemiä kuvaavan sivun aikana seuraavat termit: *captains, the kilo connection, hitting, fluffing it up, the rush, the people, ounce men soldiers, button men, short counts, good ounce, dealer in weight, carrying a felony, cut ounces, pieces, vig ounce, vigorish, bundlers, half bundles, half loads, the juggler, tapping the bags, the cooker.*[11] (Suomenkielisiä termejä voisivat olla esimerkiksi: *polle, gramma, isäntä, renki, kilomies, poka, jatkettu gramma, istua kakkua, keitin, lusikka,* toim. huom.) Sen sijaan, että tällainen kielellinen lähestymistapa perehdyttäisi meidät kyseiseen alakulttuuriin, se toimii etäännyttäjänä. Vaikka ammattikielen käyttäminen kokoaa vaikuttavan sanaston, se ei selitä merkitystä eikä käyttäytymistä. Myös Agar kursivoi kokoelman tuntemattomia sanoja ja sijoittaa ne pröystäilevästi lainausmerkkeihin.[12] Tällä tavalla huumeidenkäyttäjien erityistä kieltä kohdellaan vain uutuutena, joka kiinnittää huomiomme erilaisuuteen, sen sijaan, että se antaisi meille näkemyksen tai selityksen.

Ristiriitaista kyllä, voidaan väittää, että tämä lähestymistapa käsittelee heroiinin käyttökulttuuria erillisenä

organismina, jolla on omat norminsa, eikä yksinkertaisesti vain heijastuksena poikkeavuudesta tai epäonnistumisesta. Mutta tuloksena on kielellinen käsittely, joka selittää yleisen suhtautumisen *narkomaaniin*. Hänet esitellään henkilönä, jonka elämä on meille niin vierasta, ettei meidän tarvitse ollenkaan ymmärtää sitä. Motiivit *narkomaanin* käyttäytymisen takana ovat niin käsittämättömiä, että ne ylittävät ymmärryksemme. Kuten Finestone kirjoittaa:

> ”Nörtteihin” verrattuna ”narkkari” pärjää tekemättä työtä, hän ansaitsee ”leipänsä” erilaisilla nerokkailla muunnelmilla kerjäämisestä, lainaamisesta ja varastamisesta. Jokaisella ”narkkarilla” on oma ”touhunsa”. Narkkarille elämän päätarkoitus on saada potkut ... Potkut saa mistä tahansa nörttien tabuna pitämästä asiasta.[13]

Meidän ei tarvitse välittää *narkkareiden* kuten ei myöskään erikoisten eteläamerikkalaisten uskonlahkojen jäsenten käyttäytymisen syistä, riippuvuus riittää selitykseksi. Tämä johtopäätöksenomainen selitys löytyy monien huumeriippuvuutta ympäröivien myyttien taustalta, esimerkkinä myytti siitä, että narkomaani kärsii pakkomielteestä käännyttää tai vietellä muutkin. Tämän myytin voima on ollut hämmästyttävä vuodesta 1890 lähtien. Tästä pakkomielteestä ei kuitenkaan ole todisteita ja on monia syitä olettaa, että se on erittäin epätodennäköistä. Harvoin edes kysytään, miksi riippuvuus johtaisi mainitunlaiseen käyttäytymiseen. Yksinkertaisesti siksi, että käyttäjien ei oleteta toimivan normaali-ihmisten logiikalla. Riippuvuudella selitetään kaikki, mitä narkomaanien sanotaan tekevän, ja tämä vapauttaa meidät vastuusta ymmärtää heitä.

Kaksipuolinen symboli. Väitän, että sosiaalinen reaktio huumeiden käyttöön on vastausta tiettyihin mielikuviin,

jotka liittyvät huumeiden käytössä ja rituaaleissa käytettäviin esineisiin. Nämä esineet symboloivat rajaloukkausta ja vierautta, ne kuvastavat *meidän* rajojemme tuhoamista ja *toisten* rajojen pystyttämistä ja tämä saa monet reagoimaan pelolla ja vihamielisyydellä. Mutta kuten Scarry (1985) kirjoittaa, se mikä kaikkein eniten herättää vihamielisyyttä, on symbolin moniselitteisyys, mahdollisuus, että se sisältää monenlaisia ja vastakkaisia merkityksiä. Rajoilla on aina vähintään kaksi puolta, vaikkakin haluaisimme usein pitää sen toisen puolen poissa näkyvistä. Tässä osassa tutkimustani siirryn selityksestä, jossa huumelainsäädäntö on ilmausta tiettyjen kuvien vastustamisesta, painottamaan sitä seikkaa, että nuo kuvat ovat taistelun symboleja. Tämä näkyy selkeästi tarkasteltaessa käyttäjien rituaaleja. Mihin tahansa rituaaliin kuuluu luonnostaan sen kaksinaisuus, joka erottelee sisällä olevat, ne jotka tietävät mitä tehdään, ulkopuolisista, jotka eivät tiedä. Myös neula sisältää tämän kaksoismerkityksen riippuen siitä, onko henkilö sisä- vai ulkopuolella. Laiton injektio saattaa näyttää symboloivan kuolemaa, kipua ja vaaraa. Mutta heroiininkäyttäjien yhteisöstä käsin katsottuna injektiolla on hyvin erilaisia merkityksiä. Tutkikaamme siis neulan symbolista merkitystä.

Ensinnäkin, ihonsisäisen injektion aiheuttamat negatiiviset mielleyhtymät, epämukavuus ja kehon loukkaus ovat hyväksyttyjä käyttäjien keskuudessa. Samalla tavalla kuin erilaisissa vereen liittyvissä rituaaleissa, juuri toimenpiteen vaikeus ja epämiellyttävyys muodostavat rajan ja todisteen sitoutumisesta niiltä, jotka rajan ylittävät.[14] Halu sietää kehoon tunkeutumista hyväksytään erilaisuuden symboliksi, ja injektio erotetaan tällä tavoin nielemisestä. Injektio toimii initiaatioriittinä, merkkinä sisäpiiriin kuulumisesta, ja sitä halutaan, koska se on *kovin* tapa

ottaa *kovinta* huumetta.[15] Tämän vuoksi heroiininkäyttäjät jakautuvat eri tasoille: niihin, jotka eivät piikitä ja niihin, jotka piikittävät ihon alle, mutta eivät suoneen ja vielä niihin, jotka eivät itse piikitä vaan antavat partnerin tehdä sen heidän puolestaan.[16] Jokainen taso on askel itsensä identifioimiseen heroiinin käyttäjänä. Kyky piikittää itse on merkki valmistumisesta.

Toiseksi, mielikuva injektiosta on radikaalisti uudelleentulkittu neulakulttuurissa. Ulkopuolelta katsottuna se näyttää kuolettavalta ja vahingolliselta, kun taas sisäpuolelta tarkasteltuna se edustaa seksuaalisuutta. Seksi ja kuolema ovat jo muutenkin läheisessä yhteydessä toisiinsa.[17] Seksi ja sairaudet on jo kauan yhdistetty toisiinsa, lisääntymisen tarve ja halu kuolemattomuuteen liittyvät myös yleisemmällä tasolla seksiin. Fyysinen intensiivisyys, joka liittyy seksiin muistuttaa meitä siitä, että olemme eläimiä, olemme ruumiillisia ja siis kuolevaisia.

Heroiinin seksuaalisuus. Seksuaalisten metaforien käyttäminen suonensisäisen huumeiden käytön kuvaamisessa on ennalta arvattavaa ja laajalle levinnyttä. Fallinen neula, sisääntyöntymisen akti, orgastinen tunne huumeen noustessa päähän — tämä on selvää.[18] Mutta sen sijaan, että nämä rinnastukset vain näyttäisivät ulkopuolelta katsottuna yhdenmukaisilta, käyttäjät myös ymmärtävät kokemuksensa juuri näin. Injektiolla on sama ikimuistoinen ja mullistava vaikutus kuin ensimmäisellä seksuaalisella kokemuksella:

> ... sinä yönä ystäväni talossa rakastuin heroiiniin. Tunsin oloni turvalliseksi. Kuin en olisi enää yksin. Tajusin, että asiat eivät olisi enää niin kuin ennen, nyt kun olin käyttänyt neulaa.[19]

Injektio on tunkeutumista, mutta samalla tavalla kuin yhdynnässä ja yhtä kiehtova monille ihmisille.[20]

Injektion seksuaalinen luonne on huomattava erityisesti kun on kyse neulojen jakamisesta, aihe, josta ollaan erityisen huolestuneita nyt AIDS:in aikakaudella.[21] Jotkut kirjoittajat[22] ovat korostaneet neulojen jakamisen käytännöllisiä syitä, kuten niiden suhteellinen vähyys, huumevälineistön hallussapidon laittomuus ja se, kuinka tarve saada huumetta voittaa varovaisuuden. Monien käyttäjien käyttäytymistä hallitsee paremminkin huumeen kuin neulojen saatavuus. Mitkä tahansa käytännölliset tarpeet jakamisen taustalla ovatkin, jaettujen neulojen käytöstä on tullut jokseenkin merkittävä kulttuurinen käytäntö.

Injektio on alusta alkaen yhteisöllinen tapahtuma. Joku muu, kokeneempi henkilö hoitaa vasta-alkajan pistämisen yhteisesti jaettua välineistöä käyttäen.[23] Monille käyttäjille jakaminen ja alistuminen pysyvät normaalina toimintatapana vielä kauan tämän jälkeen. Neulojen jakaminen ja erityisesti toisen neulalle alistuminen ovat seksuaalisuudella kyllästettyjä tapahtumia. Symbolismi, joka liittyy sisääntyöntymiseen ja huumeen päähännousemiseen on mitä viettelevintä, sen herättämä läheisyyden ja jakamisen tunne on mitä kiehtovin, ja pistetyn partnerin alistumisen laatu mitä merkittävin. Neulojen jakamisella on tämän seurauksena taipumusta noudattaa stereotyyppisiä sukupuolirooleja. Naisilta odotetaan passiivisuutta ja miehiltä aktiivisuutta.[24] Suurin osa naisista ei koskaan pistä yksin ja suurin osa heistä jakaa neulan aina. Noin puolet naiskäyttäjistä sitoo ja piikittää joku toinen, mutta vain 5 % mieskäyttäjistä. Miesten kykyyn täyttää tämä piikittäjän rooli liittyy jopa tiettyä miehistä uhoa.[25]

”Yksin pistäminen on kuin masturboimista.” ”Ryhmäs-

sä se on enemmänkin orgia.” ”Mutta parin kanssa se on lähinnä seksiä.” Tämä menee vieläkin pidemmälle kuin yllä kuvaamani jokseenkin falloskeskeinen mielikuva seksuaalisesta yhteydestä. Partnerit, jotka etsivät, ostavat ja kuluttavat heroiinia yhdessä, muodostavat usein läheisen suhteen toisiinsa. Neulan käyttämiseen liittyvä salakähmäinen ja tabu *veriveli-rituaali* voimistuu entisestään heroiininkäyttökokemuksissa, joiden kautta partnereille kehittyy yhteinen fyysinen elämänrytmi, yhteiset huumenousut ja yhdessä kärsityt vieroitusoireet.[26] Heroiinin fyysinen vaikutus lisäksi heikentää libidoa (seksuaaliviettiä). Injektio partnerin kanssa korvaa seksuaalisen aktiivisuuden, ei ainoastaan metaforisesti vaan myös fyysisesti. Se on vaihtoehtoinen, mutta silti syvä ja intiimi kokemus.[27]

Injektiolla on siis kaksi puolta. Se, mikä vaikuttaa kauhistuttavalta toisesta näkökulmasta on viettelevää toisesta. Mielikuvat huumeista manaavat esiin vastenmielisyyttä ja kauhua, joka selittää syvälle juurtuneen vihamielisyyden niitä kohtaan, jotka ylittävät rajan *lääketieteellisen* ja *ei-lääketieteellisen* käytön välillä. Samalla tavalla huumeidenkäyttäjän omaksumat vaihtoehtoiset mielikuvat ja symbolismi selittävät näiden rajanylitysten itsepintaisen jatkumisen. Ei kuitenkaan riitä, että kiinnitämme huomiomme neulaan toisilleen vastakkaisten kulttuuristen tulkintojen areenana. Neulaan kohdistettujen esteettisten reaktioiden voimakkuus ja konflikti valtakulttuurin arvojen kanssa heijastaa sen moniselitteisyyttä valtavirtakulttuurissa. Neula merkitsee kehon loukkausta ja haavoittuvuutta, kuten olemme todenneet. Mutta samalla se symboloi teknologisen lääketieteen parantavia voimia, lupausta terveydestä, jonka vuoksi alistutaan nykyiselle lääketieteelliselle vallalle. Neulalle alistutaan kuten lääkäril-

le, ja vastapalvelukseksi tiede parantaa. Siten neula symboloi sekä sairautta että lupausta terveydestä. Kuten Scarry (1985) sanoi sotaan liittyen, juuri symbolin moniselitteisyys tekee sen merkityksen kontrolloinnin välttämättömäksi, ettei epäilyksille jäisi sijaa. Mutta juuri tämä on neulan laittoman käytön aikaansaama efekti. Se rikkoo neulan hauraan auktoriteetin, ja neula muuttuu yhtäkkiä vaaran eikä enää pelastuksen symboliksi. Osa tätä vaaraa on symbolisen merkityksen muutoksen helppous. Tämä on läsnä painajaisunessa, jossa päivän tutut muodot muuttuvat uhkaaviksi. Neula on epämääräinen esine, jossa alati vaaniva outous rikkoo normaalin rajavallia.

Yksi syy siihen, että sosiaalinen reaktio neulaa kohtaan on niin voimakas, on se, että me usein kiellämme itsestämme pimeän puolen pitääksemme yllä turvallisia säädyllisyyden rajoja. Vallitsee sanaton kamppailu vaihtoehtoisten symbolien välillä niiden merkityksestä, se on myös konflikti *normaalin* yhteiskunnan sisällä. On kysymys kiistasta, jossa molemmat puolet suhtautuvat pakkomielteenomaisesti huumeiden käytön symboliikkaan. Seuraavassa osiossa perehdyn tähän syvemmin.

Huumeiden ongelma: fetisismi

Mielen rajat ja järjen ensisijaisuus. Huumeiden käyttöön liittyvät konkreettiset asiat toimivat symbolien varastona. Ne toimivat metaforina ja niillä on merkitystä metaforina. Mutta minkä metaforia ne ovat? Rajojen, joissa savu, neula ja rituaalit sekoittuvat keskenään, mutta mitä rajoja ne näyttävät loukkaavan savuisessa halauksessaan, teräksisessä tunkeutumisessaan?

Tähän kysymykseen on monia mahdollisia vastauksia.

Minua eniten kiinnostava näkökulma on länsimaisen ihmisen tapa asettaa järki etusijalle. Tämä erityinen järkikäsitys johtaa joukkoon siihen liittyviä muita käsityksiä. Se johtaa siihen, että mielen ja ruumiin välillä vallitsee kahtiajako, että ensiksi mainittu on tärkeämpi osa sitä mitä olemme kuin viimeksi mainittu, että mieltä pidetään itsenäisenä ja abstraktina ominaisuutena; ja että mielen pitäisi aina pysyä puhtaana ja häiriöttömänä. Lyhyesti sanottuna: mielen luonnollinen tila on selkeä ja rationaalinen ja mikä tahansa poikkeaminen tästä normista rappeuttaa mieltä. Huumeiden käyttö haastaa juuri nämä oletukset. Huumeidenkäyttökokemus on ajoittain kokemus intimiteetistä ja yhteisöllisyydestä, kuten olemme nähneet. Erityisesti hallusinogeenit on nähty keinona tajunnanlaajentamiseen[28] tai ainakin keinona paeta järkevän minän rajoituksia ja arkitodellisuutta. Yhteiskuntamme reagoi huumeiden käyttöön useilla monimutkaisilla tavoilla. Sen hedonismi herättää inhoa, ansaitsematon nautinto ja ajatus pelkästään tässä hetkessä elämisestä herättää epäluottamusta ja huolestuttaa.[29]

Mutta kaikkien näiden merkitysten ohella huumeiden käyttöä pelätään, koska se uhkaa mahtavaa rajaa, jonka olemme asettaneet mielen ja kehon, tunteen ja järjen, itsen ja muiden välille. Tunnemme esteettistä kauhua, koska näiden rajojen ylläpitäminen on meille niin tärkeää. Näin säilytämme itsen ja mielen koskemattomuuden. Ajatus huumeiden käytöstä tunkeutuu tähän rakenteeseen, joka on tärkeä itseymmärryksemme kannalta, ja tekee kaaoksen ja kontrollin menettämisen mahdolliseksi.

Kuten olemme nähneet, symbolismi on kaksiteräinen miekka ja siinä piilee sen vaara. Mikä näyttää kuolemalta ja loukkaukselta nähdään myös seksuaalisuutena ja

intiimiytenä. Siellä missä on poissuljettuja on myös yhteisöjä. Sama pätee metafyysiseen järjen ensisijaisuuteen. Järjettömyys uhkaa järjestystä, mutta samalla se lupaa vapautusta ja valaistumista. Nietzsche asetti nämä vaihtoehtoiset visiot sekä historialliseen että esteettiseen kontekstiin.[30] Hänen mukaansa ihmisyys kamppailee sovittaakseen yhteen järjen jumalan Apollonin rationaalisuuden ja kurin Dionysoksen edustamaan irrationaalisuuteen ja ekstaattisuuteen.

Dionyysinen kiihko sisältää erilaisen kauneuden, se on hylkäämisen, antautumisen ja tuonpuoleisen kauneutta. Kuten Nietzsche selkeästi huomauttaa, ristiriitaiset viestit, joita rajan ja rajaloukkauksen symbolit herättävät, eivät ole pelkästään *ulkopuolelta*, radikaaleilta ja sosiaaliselta paarialta tulevia uhkia. Tämä ristiriita löytyy yhteisesti jakamistamme kulttuurisista arvoista, siitä perinteestä, joka kuten kaikki muutkin perinteet, on itsessään moniselitteinen.[31] Tästä syystä järjen auktoriteetteihin kohdistuvien sisäisten uhkien symbolinen hylkääminen näyttää niin elintärkeältä.

Emme tietenkään ole epätietoisia siitä kaksinaamaisuudesta, jolla olemme pystyttäneet rajat mielen ja ruumiin, järkevän ja järjettömyyden välille. Ajatus huumeiden käytöstä aiheuttaa monilla ihmisillä inhon tunteen. Älkäämme ajatelko, että tuo inho olisi vain yksinkertaista torjuntaa, sillä emme inhoa pelkästään sitä, mikä on rumaa tai vihattavaa.

Kauhuelokuvat, pornografia ja huumeiden käyttö voivat kaikki olla inhottavia, mutta niillä on kaikilla kannattajansa. Tämä viittaa siihen, että inho nousee tietynlaisesta viehätysvoimasta, joskus kauhistuttavasta, mutta toisinaan myös melko kiinnostavasta. Emme ole irrallaan neulakulttuurista, sen seksuaalisesta houkuttelevuudesta,

sen salaperäisyydestä ja siitä, miten se loukkaa sosiaalista järjestystä. Vastenmielisyys huumeiden käytön symboliikkaa kohtaan paljastaa, ja tästä olen aivan varma, niissä piilevän salaisen vetovoiman.

Ensinnäkin on kysymys puhtaasta sensaation aiheuttamasta viehätyksestä, estetiikan primitiivisimmästä ominaisuudesta. Kenties ennen kuin moraali asetti etiketit tunteille, kipu ja nautinto olivat moniselitteisiä tuntemuksia, ainoastaan erilaisia tapoja kokea ruumiissamme voimakkaita tuntemuksia.[32] Melkein heti sensaation herättämän ihastuksen jälkeen seuraa omien ajatusten herättämä kauhu. Sitten kuvaan astuu estetiikan tuomitseva puoli, joka muuttaa puoleensavetävyyden kokemuksen (liikkumisen tunteen) joksikin negatiivisesti ladatuksi, inhoksi (liikkeeksi, jolla on suunta). Voisi siis ajatella, että inho on kokemus siitä, että on jäänyt kiinni tirkistelystä, siitä, että on kiinnostunut tietystä ajatuksesta ja sitten huomaa oman kiinnostuksensa. Kysymys on siitä, että näkee inhonsa kohteessa piirteitä omista inhimillisistä puolistaan, joiden olemassaolon mieluiten kieltäisi. Sillä mikäänhän ei ole niin äänekästä kuin kieltäminen.

Mieltä dominoiva estetiikka perustuu ennen kaikkea kapeaan näkemykseen siitä, mikä on "luonnollista". Andrew Weil väittää ironisesti nimetyssä teoksessa *The Natural Mind*, että muunnellut tajunnantilat ovat ihmismielelle luonnollisia haluja ja kokemuksia. Nukkuminen, unet, haaveilu, meditaatio ja transsitilat ovat kaikki muuntuneita tajunnantiloja. Lapsi, joka pyörii ja pyörii, kunnes maailma pyörii hänen kanssaan, tekee kokeiluja mielellään aivan kuten juoppo tai uskonnollisen ekstaasin etsijä.[33] Useimmissa kulttuureissa nämä halut kanavoidaan huolellisesti organisoituihin rituaaleihin, joihin usein liittyy tiettyjen henkilöiden tai tiettyihin tilanteisiin yh-

distettävä runsas huumeiden käyttö osana yhteisön hengellistä ja emotionaalista elämää. Näillä huumeiden aikaansaamilla kokemuksilla, jotka voivat kestää päiviä tai viikkoja, on usein erityisen suuri merkitys ja runollinen rytmi. Huichol-heimon peyote-kaktusten metsästys on hyvä esimerkki hallusinogeenien käytöstä uudelleensyntymisen ja yhteisöllisyyden symbolina.[34]

Rumuus, joka länsimaissa liitetään huumeiden käyttöön, syntyy kuitenkin aidasta, joka näiden dionyysisten halujen ympärille on pystytetty ja siitä yhtenäisestä dogmatismista, jolla luonnollinen määritellään. Huumeiden käyttö sumentaa mielen ja kehon, järkevän ja järjettömän, itsen ja toisen rajat. Symbolista huumesotaa taistellaan reaktiona juuri näiden rajojen sumenemiseen. Huumeet ovat yleisten ja syvään juurtuneiden pelkojen ja epävarmuuksien metaforia, ja ne konkretisoituvat erilaisina esineinä ja esineellistettyinä demoneina, ihmisten sijasta.

Symbolien muuttuminen kirjaimellisiksi

Lain katse. Olen väittänyt, että voidaksemme ymmärtää kysymystä laittomasta huumeiden käytöstä, meidän on välttämätöntä astua sisään estetiikan alueelle. Meidän on keskityttävä esineisiin, mietittävä suhtautumistamme niihin ja ymmärrettävä se metaforinen merkitys, joka täyttää ne elämällä.

Esteettinen tulkinta, jonka läpi huumeita tarkastellaan, selittää sen, että rationaaliset argumentit muuttuvat merkityksettömiksi. Symbolia ja sen symboloimaa asiaa ympäröivän tunteen voimakkuus puolestaan johtuu symbolin moniselitteisyydestä.

Mihin johtopäätöksiin pääsemme tällä tarkastelutavalla? ”Riippuvuudesta kärsivät” kehittävät itse usein

vaikeatajuisen pakkomielteen halunsa kohteisiin. Käyttäjän elämä täyttyy kokonaan huumeen löytämisestä, käsittelemisestä ja kuluttamisesta, kyseessä on kokoaikatyö, joka harvoin jättää sijaa muille ajatuksille.[35] Huumekokemus itsessään keskittyy niin voimakkaasti sitä ympäröivään välineistöön, että huumaus syntyy pikemminkin itse välineistöstä kun aineesta.[36] Erityisesti heroiininkäyttäjille neula eikä niinkään huume itsessään, on olennainen osa huumausta jota he etsivät. Tässä katsannossa kehosta tulee objekti, joka ymmärretään suhteessa neulaan ja huumeeseen. Heroiininkäyttäjät puhjenneine suonineen katsovat kateellisesti niitä, joiden suonet ovat tuoreet ja uudet, he tuijottavat ja fantasioivat. Tämä on neulojen ja verisuonten kulttuuria.[37]

Tässä esineellistetyssä katseessa halu on voimistettu pakkomielteeksi ja fiksaatioksi, joiden vanaveteen jää jälki sairauksista ja kuolemasta. Juuri samalla tavalla naisvartalon esineellistäminen pornografiassa tuhoaa seksuaalisen halun ja inhimillisen läheisyyden kauneuden.[38] Vastaus ei tietenkään piile ihmisvartalon kauneuden kieltämisessä vaan sen ymmärtämisessä, että on olemassa ero arvostamiemme kauneuden elementtien ja niitä tuhoavien esineellistämisen ja pakkomielteen välillä. On mahdollista valita näistä toinen. Voimme omaksua samanlaisen lähestymistavan myös huumeisiin, on mahdollista erottaa kunnioituksen arvoinen halu esineellistämisestä, joka on tuhoava esteettinen pakkomielle.

Tarkastelkaamme nyt lakia, miten se näkee huumeet. Kuten olemme nähneet, huumelakien ankaruus ja yksityiskohtaisuus osoittaa, että lait keskittyvät tiettyihin huumeisiin ja erityisesti näiden huumeiden kuljettamiseen. Lait eivät kohdistu huumeiden käytön ikäviin seurauksiin. Niiden hallussapito ja etenkin myynti saa aikaan

lain väliintulon. Toisin sanoen, vaikka laittomien huumeiden käyttö uhkaa aiheuttaa käyttäytymisongelmia, laki ei keskity käyttäytymiseen vaan huumeisiin ja välineistöön itsessään.

Olisimmeko huolestuneita tietynlaisesta käyttäytymisestä, mikäli huumeita ei enää olisi? Varmasti olisimme, koska vieraantumista, surua ja intohimoa olisi siitä huolimatta. Dionyysinen hakisi edelleen heikkoa kohtaa elämässämme, mieli ja keho etsisivät yhä, ainakin joissakin meistä, vapautusta ankarasta lokeroitumisesta. Nämä yhteiskuntamme ristiriidat löytäisivät uuden symbolisen ilmaisutavan, ja ehkä muutaman vuoden päästä soimaisimme videopelejä ja virtuaalitodellisuutta riippuvuutta aiheuttavina paheina, ja näin voi joka tapauksessa käydä. Yhteiskuntamme huumefiksaatio estää meitä näkemästä pelkojemme todellisia syitä, ja sen mitä niiden lievittämiseksi olisi ehkä mahdollista tehdä. Lain katse on ihmisten sijasta suunnattu asioihin, näkökulmaa ei määrää ihmisten tietoisuus vaan neulat ja pulverit.

Kun asetutaan jommallekummalle puolelle tätä rituaalista konfliktia lain ja huumeidenkäyttäjän välillä, jäävät syvemmät rinnakkaisuudet huomaamatta. Lain katse, näkökulmasta, josta se tarkastelee *huumeongelmaa*, ei eroa narkomaanin katseesta. Ne molemmat jakavat maailmankatsomuksen, joka on symbolinen, esineellistetty ja pakkomielteinen.

Kuten olemme jo nähneet suhteessa neulan ja mielen sisäisiin ristiriitoihin, on erehdys nähdä laki ja käyttäjät vastapuolina. Jos laki ilmaisee inhonsa laitonta huumeiden käyttöä kohtaan, tämä johtuu juuri niistä piilevistä samankaltaisuuksista, jotka liittyvät molempien puolien asemaan. Sadistilla, joka suhtautuu pakkomielteisesti kivun tuottamiseen ja masokistilla, joka alistuu sille pak-

komielteisesti, on molemmilla samanlainen arvojen järjestelmä ja outo molemminpuolinen riippuvuus.

Lain seuraukset. Olen ehdottanut, että kumpaakin puolta *huumeongelmasta* luonnehtii katse, samanlainen näkemisen tapa, joka on viehättynyt esineistä. Eräs tapa kuvata tätä on *fetisismi*. Tätä juuri fetisismi on, kaikenkattavaa intohimoa symbolisia objekteja kohtaan. Fetisisti yhdistää mielihyvän mykkään objektiin eikä ennen pitkää saa tyydytystä ilman sitä, sama pätee usein huumeidenkäyttäjään. Laki on yhtälailla langennut fetisismiin uskoen sen voimaan ja ajatellen, että ainoa ratkaisu on kieltää fetissin kohde kokonaan, tehdä laittomaksi korkokengät, tai nahka, tai kuivattu ruoho. Kummastakin näkökulmasta katsoen objekti, pelkkä fyysinen symboli peloille ja haluille saa suuresti liioitellun merkityksen.

Sekä huumeidenkäyttäjä että laki ovat siten saman fetissin hallitsemia. Todelliset halut ja ongelmat, joita huumeiden käyttö ilmaisee, on peitetty kohtelemalla nautinnon symbolia niin kuin se olisi sen aiheuttaja. Kuten J. Hillis Miller kirjoittaa, käyttäen Ovidiuksen *Muodonmuutoksia* mallinaan: ”Kielikuvilla on taipumusta materialisoitua todellisessa maailmassa eettisesti, sosiaalisesti ja poliittisesti.”[39] Paras esimerkki symbolin käsittämisestä kirjaimellisesti on ehtoollinen. Ehtoollisviini, joka symboloi Kristuksen verta, käsitetään Kristuksen verenä itsenään. Erheellisyys ilmenee siten milloin tahansa kun arvon tai ongelman symboli muodostuu niin tärkeäksi, että sen omistaja alkaa kohdella sitä niin kuin se olisi arvon tai ongelman ruumiillistuma. Ihmiset jotka kokevat todistavansa kansallista tuhopolttoa nähdessään lippua poltettavan tai häpäistävän kertovat toisen esimerkin tällaisesta operaatiosta ja harhan emotionaalisesta voimas-

ta.[40] Tämä on todellakin syy estetiikan voimaan, kykyyn tuottaa tunteitamme hallitsevia mielikuvia, jotka konkretisoivat ja valtaavat alaa.

Kuinka tämä harha sitten toimii, kuinka huumelait esittävät sen mitä poikkeava vertauskuvallinen kieli voi saada aikaan.[41] Huumeidenkäyttäjä keskittyy vaihtoehtoista tajunnantilan kokemusta etsiessään huumeiden käytön rituaaliobjekteihin niin kuin ne olisivat ainoita mahdollisia polkuja tähän kokemukseen. Huumeobjektista, symbolista ja keinosta, tulee käyttäjälleen halujen fetissi, kunnes ennen pitkään tyydytystä ei voida saavuttaa ilman sitä. Samalla tavalla myös kieltoihin perustuva huumepolitiikka kohtelee kehon, mielen ja sosiaalisen rajan symbolien rikkomista todellisuutena ja kiinnittyy tähän. Huumeet ovat yhtäältä monia pelkoja herättävän tajunnantilan symboleita, joita kohdellaan niin kuin ne olisivat noiden pelkojen aiheuttajia. Toisaalta muuntuneen tajunnantilan positiiviset puolet häviävät näkyvistä. Samalla tavoin kuin narkomaanit, jotka kulkevat hoito-ohjelmasta toiseen kohtaamatta koskaan halujensa todellisuutta ja oikeutusta, oikeuslaitos sekoittaa *huumeen* elintärkeän *kokemuksen* kanssa.[42] Laki näkee maailman kuten narkomaani, molemmat jakavat vision, joka on vahingollinen esineellistämisessään.

Tämä ei ole sattumaa. Syvällisellä tasolla oikeuslaitos on luonut addiktin. Poikkeavuuden määritteleminen luo identiteettiä. Jos ihminen, joka käyttää huumeita nähdään addiktina — jolloin keskitytään vain yhteen puoleen hänen elämässään — luodaan identiteetti, jonka tämä henkilö yhteisön tavoin omaksuu. Lisäksi, kehittämällä fiksaatio tiettyjä tämän addiktion objekteja kohtaan lait pitävät yllä samaa fiksaatiota yhteisössä, johon laki kohdistuu. Niiden mielikuvien joukossa, jotka auttavat mei-

tä määrittämään, mikä on maailmassa tärkeää ja miten maailma pitäisi nähdä, laki ei missään tapauksessa ole merkityksetön. Lain katse, fiksoitunut ja esineellistetty, aiheuttaa samanlaisen katseen niissä, jotka joutuvat tekemisiin lain kanssa. Totta ei siis ole vain se, että laki ja addikti jakavat saman fiksaation, vaan myös se, että laki on ollut liikkeellepaneva voima fiksaation synnyssä ja sen säilymisessä.

Vallitseva huumelainsäädäntö ruokkii juuri sitä pakkomiellettä, jonka se haluaisi tuhota. Se luo pelkästään intohimoon ja esineellistämiseen perustuvan mielikuvan huumeidenkäyttäjistä. Se jättää huomiotta luonnolliset halut, joita huumeiden käyttö ilmaisee, olivat ne sitten halua läheisyyteen, yhteisöllisyyteen, vapauteen, löytämiseen tai tuonpuoleiseen. Se jättää huomiotta vakavat ongelmat, joita huumeiden käyttö tuo ilmi, oli kyse sitten köyhyydestä tai sorrosta ja näkee sielläkin vain toisarvoisia manifestaatioita näistä ongelmista: neuloja, pulvereita ja ruohoa. Kun huumeiden väärinkäyttö syntyy luulosta, että tiettyjä haluja voi tyydyttää ainoastaan kemiallisesti, laki kannattaa tätä uskomusta, laki ylläpitää tätä luuloa, eikä huomaa todellisia haluja ja ongelmia. Laki kiinnittyy sen sijaan pelkkiin kemikaaleihin, jotka symboloivat ongelmia. Yhtenäisillä mielikuvilla on normatiivinen vaikutus, lakien fetisseistä tulee meidän fetissejämme lakien linsseistä meidän linssejämme.

Meidän ei tarvitse alistua tälle harhalle, eikä myöskään langeta niiden väärien kahtiajakojen ansaan, joihin laki ja huumeidenkäyttäjä meidät kutsuvat. On mahdollista torjua tämä yhteinen pakkomielle symboleihin ja löytää toinen tie. Weilin mielestä huumeet toimivat katalyytteinä muuntuneisiin tajunnantiloihin, ne eivät aiheuta niitä ja niihin voidaan päästä myös ilman huumeita. Meidän ei yh-

teiskuntana tulisi ujostella sisäisen Dionysoksemme juhlistamista: halua kokea muuntuneita tajunnantiloja tutkimusmatkan, löytämisen ja oppimisen muotoina, eikä piilottaa tai perversioida tätä pelkäksi fetissiksi. On siis mahdollista määritellä huumeongelma uudelleen erottamalla oikeutettu halu pakkomielteestä sen tiettyä tyydyttämistapaa kohtaan. Huumeilla on Weilin mukaan ”kapasiteetti laukaista huumaantuminen, ne eivät sisällä huumaantumista”.[43] Meidän ei tarvitse hylätä huumeidenkäyttäjien arvoja kokonaan, vähentääksemme yhteiskunnan riippuvuutta niistä. Tämän vastakohta on tietysti yhtä totta.

Kun sanotaan, että yhteiskunta on fiksoitunut huumeisiin, ei kielletä sitä tosiasiaa että huumeidenkäyttäjillä on ongelmia, tai edes sitä, että riippuvuus sinänsä on ongelmallista, mutta tällä ei ole mitään tekemistä huumeiden kanssa. Yhtäältä huumeiden käyttö on usein oire köyhyydestä, eristyneisyydestä ja hyväksikäytöstä, se ei aiheuta mitään niistä. Toisaalta riippuvuus on huumeidenkäyttäjän mielessä ja persoonallisuudessa, ei aineessa sinänsä.[44] Molemmissa tapauksissa, keskityttäessä kemikaaleihin ikään kuin niitä voitaisiin syyttää, jätämme huomiotta sekä huumeidenkäyttäjien todelliset ongelmat että niiden syvällä olevat syyt. Tämä on traagista huomion kiinnittämistä vääriin asioihin, ja tämän raakoja ja yhä jatkuvia seurauksia saamme päivästä toiseen todistaa. Kun Nancy ja Ronald Reagan sanovat tärkeässä Valkoisen Talon tiedotteessa että: ”huumeet uhkaavat yhteiskuntaamme. Ne uhkaavat arvojamme ja tekevät tyhjäksi instituutioitamme. Ne tappavat lapsemme”[45], vastuu näistä ja monista muista yhteiskunnan ongelmista siirretään väärään paikkaan. Huumeet sen sijaan elävät omaa ilkeänluonteista elämäänsä. Näin turhanpäiväinen ja vaarallinen

symbolismi on järkyttävä todiste näiden metaforien kirjaimellistamisen seurauksista.

Johtopäätökset

Yrittäessäni selittää sitä intohimoa ja intensiteettiä joilla *huumesota* on ladattu olen sanonut, että on kysymys reaktiosta objektien symbolisia puolia kohtaan. Emme voi ymmärtää ilmiötä tai edistyä tästä eteenpäin ottamatta huomioon näiden elementtien roolia näkemyksemme muodostumisessa. Ajatus rakennetusta, syvään juurtuneesta, loukatusta ja uhatusta *rajasta* on muodostanut tämän esseen sydämen samalla tavalla kuin se on ”huumeisiin” liitettyjen symbolisten merkitysten sydän. Rajan mukana tulee ajatus kaksipuolisuudesta. Tämä johtaa ajatukseen moniselitteisyydestä, koska jokaisella rajalla on ainakin kaksi puolta. Tämä viittaa myös kahtiajakoon, joka vaatii meitä valitsemaan vain aidan toisen puolen. Mutta meidän ei tarvitse tehdä valintaa, johon symbolin kirjaimellistaminen ja objektin fetisoiminen meidät pakottaa. Kun liikumme symbolisen *huumesodan* tuolle puolen, me emme jätä estetiikan tajuamme ja tunteita symboleja kohtaan pois, koska ne ovat osa ihmisyyttämme. Mutta niiden ei tarvitse johtaa niihin tiukkoihin lakeihin ja sosiaaliseen vihamielisyyteen, johon ne ovat meidät aikaisemmin vieneet. Huumeiden ja huumelakien symbolinen analyysi, jota olen kehitellyt paljastaa merkitysten monimutkaisuuden ja kirjaimellisen reaktion näihin symboleihin. Lisäksi se paljastaa, että *huumeongelmassa* ei ole kyse huumeista ollenkaan. Lain, yhtä hyvin kuin käyttäjänkin, on opittava *sanomaan ei*, katsomaan eri tavalla ja näkemään enemmän.

Teksti on käännös Desmond Mandersonin artikkelista Metamorphoses: Clashing Symbols in the Social Construction of Drugs. Journal of Drug Issues *25, 1995, 799–816. Käännös Pauliina Seppälä ja Tapio Onnela.*

Huumeiden merkityksistä psykiatrian kannalta

Juhani Salakari

Huumeiden käytön historia on suunnilleen yhtä pitkä kuin ihmisenkin historia, ja useimmilla on näiden aineiden käytöstä mielipiteitä ja voimakkaasti tunnepitoisia suhtautumistapoja. Merkittävä osa ihmisistä käyttää myös aineita, joihin liittyy riippuvuusongelmia ja terveydellisiä haittoja. Pakonomaistenkin käyttäjien määrä on useita prosentteja väestöstä kun otamme lukuun myös alkoholinkäytön. Kyse on siis huomattavasti suuremmasta väestömäärästä kuin esimerkiksi skitsofreenikot tai useimpia ruumiillisia sairauksia sairastavat. Riippuvuus aineista on ensisijaisesti psyykkinen sairaus, joten sen tulisi olla ennen muuta terveydenhoidollinen ongelma sekä kuulua psykiatrian ja psykoanalyysin intressipiiriin. Huumeiden käytöstä on kuitenkin tullut merkittävällä tavalla muun politiikan väline. Olemmekin sen mielenkiintoisen kysymyksen äärellä, miksi ihmiset käyttävät näitä niin vahingollisiksi tunnettuja aineita, ja miksi näihin käyttäjiin suhtaudutaan yleensä niin kielteisesti. Ja miksi ylipään-

sä erityistä huumepolitiikkaa tarvitaan. Kaikki muut sairaudet hoidetaan osana yleistä terveydenhoitoa, mutta huumeriippuvuutta ”hoitamaan” on kehittynyt ”huumepolitiikka”.

Huumeiden käyttö ja kauppaaminen on määritelty rikoksiksi mikä on historiallisesti suhteellisen uusi ilmiö. On kiinnostavaa huomata, miten tämän ihmisryhmän, narkomaanien, vuoksi yhteiskunnassa on ryhdytty niin monenlaisiin, ennen muuta kontrolloiviin toimenpiteisiin: on kehitetty rajoittava ja rankaisuja määrittelevä lainsäädäntö, perustettu hoitojärjestelmiä, poliisiyksikköjä jne. Eri puolilla maailmaa huumeiden käytön estämiseen on sijoitettu jo vuosikymmenten ajan merkittäviä rahavaroja ja jatkuvasti kasvavia työvoimaresursseja, mutta käyttö on pikemminkin vain lisääntynyt. Huumeongelman aiheuttamista kustannuksista vain murto-osa käytetään käyttäjien hoitoon, valtaosa menee erilaisiin kontrollijärjestelmiin. Taloustieteen nobelisti Milton Friedman on hämmästellyt kuinka toistuvasti vaaditaan lisää varoja menetelmiin, jotka on todettu tehottomiksi. Yleensä poliittiset päättäjät kuuntelevat taloudellisia realiteetteja ja ottavat ne huomioon, mutta huumepolitiikassa näyttää olevan toisin. Friedmanin mielestä huumeiden laillistaminen olisi itse asiassa kaikkein tehokkain tapa vähentää ratkaisevasti sekä rikollisuutta että huumeiden kansanterveydellisiä haittoja. Syntyykin vaikutelma, että tällä huumeiden ja niiden käyttäjien kontrollipyrkimyksillä on sinällään jokin merkitys, joka halutaan säilyttää. Tiedän monen asiantuntijan olevan yksityisesti vähintään kannabiksen laillistamisen kannalla, mutta julkisuudessa ja päätöksiä tehtäessä puolletaan kuitenkin lopulta edelleen kriminalisointia ja kontrollia. Tämän ristiriitaisen suhtautumisen taustalla on selvästikin rationaalisten

tekijöiden lisäksi vahvasti vaikuttavia, suureksi osaksi tiedostamattomiakin tekijöitä.

Yhdysvalloilla on ollut keskeinen osuus kansainvälisen huumepolitiikan luomisessa. Tapani Sarvanti on väitöskirjassaan *Huumepolitiikka ja oikeudenmukaisuus* viitannut siihen, miten huumeiden käyttökieltojen synnyt liittyvät keskeisesti alempiin yhteiskuntaluokkiin ja värilliseen väestöön kohdistuvan sosiaalisen kontrollin laajenemiseen Yhdysvalloissa. Maan terveysviranomaiset ovat arvioineet, että alkoholikieltolaki kohdistui aikoinaan erityisesti Euroopasta vastatulleiden ja alemmiksi yhteiskuntaluokiksi joutuneiden ryhmien kontrolliin. Kokaiini ja oopiumi olivat laillisia 1800-luvulla, jolloin ne olivat melko suosittuja keski- ja yläluokan piirissä. Kokaiini kriminalisoitiin sen käytön yleistyttyä Afrikasta muuttaneen väestön keskuudessa. Oopiumi kiellettiin ensimmäiseksi Kaliforniassa 1875, jolloin sen käyttö liitettiin Kiinasta muuttaneisiin työläisiin. Marihuana oli sääntelyn ulkopuolella aina vuoteen 1930, kunnes se puolestaan liitettiin meksikolaisiin. Myös LSD oli aluksi laillista, mutta se kriminalisoitiin 1967 sen tultua liitetyksi vaihtoehtokulttuureihin.[1]

Psyykkiset häiriöt ongelmakäytön syynä

Monet psykoanalyyttiset kirjoittajat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että huolimatta huumeiden ongelmakäyttöön liittyvistä monista sosiaalisista ongelmista, pohjimmiltaan on kysymys psyykkisestä häiriöstä. Pyrkimys sijoittaa niin ongelmien syyt kuin niiden hoitokin potilaan psyyken ulkopuolelle kuvastaa sitä samaa todellisuuden kieltämistä ja ulkoistamista, minkä voimme nähdä myös potilailla itsellään. Vikaa on vain yhteiskunnassa tai poti-

laan biologiassa. Huumeaddiktit ovat menestyneet ulkoistamisessaan siinä mielessä hyvin, että ympäristö, poliitikot, poliisi, lääkärit ja vanhemmat menevät täysin mukaan pakonomaisten huumeidenkäyttäjien ulkoistuksiin: he syyttävät, rankaisevat, vainoavat, estävät ja häpäisevät. Ympäröivä maailma toimii tällä tavoin näiden potilaiden tiedostamattomien suojautumiskeinojen palveluksessa sen sijaan, että ongelmat palautettaisiin lähtökohtiinsa, persoonallisuuden rakennevajeiden ja sisäisten konfliktien kysymyksiksi.

Huumeiden käytön syiden selvittelyissä on pääpaino yleensä sellaisissa yhteyksissä, joissa ei oteta juuri lainkaan huomioon käyttäjien yksilöllisiä, sisäisiä psyykkisiä tekijöitä. Huumeongelmia on käsitelty monenlaisissa asiantuntijatyöryhmissä, ja johtopäätöksiä on tehty poliitikkojen, hallintoviranomaisten, poliisien, sosiologien, lääkäreiden, ja yleensä voi sanoa, että monien muiden, mutta ei psykoanalyyttisten asiantuntijoiden käsitysten perusteella. Toinen asiaa tunteva taho, jota ei yleensä ole kuultu, on itse käyttäjät. Huumeongelmien käsittelyn painopiste on siis ollut sen ymmärtämisen kannalta pinnallista, ja olennaisiin syihin ei olla paneuduttu. Yhtäältä huumeongelman sairausluonne on tunnustettu tosiasia, mutta toisaalta tämä sairaus on edelleen niitä harvoja sairauksia, joiden seuraukset ovat ennen muuta rikosoikeudellisia. Huumeiden käyttäjät epäinhimillistetään esimerkiksi monissa julkaisuissa tilastollisiksi numeroiksi ja lopulta reseptoritason ongelmiksi. Toimenpiteet ja huomio kohdistetaan usein ihmisen sijasta välineisiin: *huumausaineisiin, piippuihin, lusikoihin, ruiskuihin* tai *neuloihin* (ks tästä lisää Desmond Mandersonin artikkeli edellä).

Asenteet ja ennakkoluulot hoidon esteenä

Useiden psykiatristen työryhmien jäsenenä ja työnohjaajana olen nähnyt, kuinka tiedostamattomat tekijät vaikuttavat erityisesti suhtautumisessa huumeiden käyttäjiin. Sekä huumepolitiikan että hoitojärjestelmän piirissä esiintyy torjuvaa, kontrolloivaa, rankaisevaa, eristävää ja sadistisesti nöyryyttävää suhtautumista. Ennakkoluulot vaikuttavat kielteisesti sekä tuloksellisen huumepolitiikan että tehokkaiden hoitomenetelmien kehittämiseen ja käyttöönottoon.

Ennakkoluuloihin perustuviin asenteisiin on äärimmäisen vaikea vaikuttaa. Ennakkoluulohan on hätäisesti ja ajattelemattomasti muodostettu käsitys henkilöstä, ryhmästä, ideasta tai asiasta; ennalta muodostunut ajatus, joka ei perustu aiheen tuntemiseen ja tosiasioihin, vaan tunteisiin ja fantasioihin. Esimerkiksi Brian Bird ja Daniel Traub-Werner[2] ovat kuvanneet ennakkoluulojen psyykkisiä merkityksiä, miten ne mm. tarjoavat sekä yhteiskunnallisesti että yksilöllisesti syyllisyyden ja häpeän kannalta hyvin toimivia muotoja tiedostamattomien oidipaalisten, sisaruskateuden ja aggression teemojen käsittelyyn. Sisäisesti uhkaavat tekijät sijoitetaan syrjittyyn ryhmään, jota kohdellaan joko vainoharhaisesti tai sitten siihen suhtaudutaan pelokkaasti. On tärkeää, että ryhmä pysyy syrjityssä asemassaan, minkä varmistamiseksi turvaudutaan erilaisiin kontrolloiviin menetelmiin joskus hyvinkin sadistisella ja väkivaltaisella tavalla.

Kuvaukset suhtautumisista erilaisiin etnisiin, poliittisiin, uskonnollisiin tai muihin vastaaviin ryhmiin muistuttavat suhtautumista huumeiden käyttäjiin. Näiden tiedostamattomien tekijöiden merkitys on niin suuri, että ennakkoluulojen kanssa ristiriidassa oleva tieto ei tahdo

vaikuttaa. Tavallinen ennakkoluulo on esimerkiksi se, että sallivampi suhtautuminen huumeiden käyttäjiin johtaisi käytön hallitsemattomaan kasvuun. Tukeuduttaessa ennakkoluuloihin ollaan kyvyttömiä näkemään huumeiden käytön ja sen lisääntymisen todellisia syitä.

Syrjityn väestönosan pyrkimys itse kohentaa asemaansa kohtaa erityisen voimakasta vastarintaa, mikä on rotuennakkoluuloihin ja syrjintään liittyvä piirre,[3] joka on nähtävissä myös suhtautumisessa huumeiden käyttäjiin. Tästä on ajankohtaisena esimerkkinä vaikkapa suhtautuminen opiaattiriippuvaisten *buprenorfiinihoitoon* (buprenorfiini, kauppanimillä *Temgesic* ja *Subutex*). Tämä hoitomuoto on alunperin heroiininkäyttäjien itsensä löytämä keino lievittää heroiinin haittavaikutuksia, erityisesti vieroitusoireita. Vaikka tämä lääkitys on osoittautunut näiden potilaiden hoidossa yhdeksi parhaista, on tuskin mikään hoitomuoto herättänyt yhtä paljon vastustusta kaikkialla. Ranskassa meni vuosia ennen kuin se hyväksyttiin, mutta nykyään tämän lääkkeen katukaupassakin nähdään siellä myös hyvät puolensa. Suomessa viime vuosien Temgesic-jupakka ja suhtautuminen Subutexia käyttäviin kuvaa hyvin tämän vastustuksen luonnetta. Kaikenlaisin syin etsitään perusteluja jarruttaa heroinistien lääkitsemistä heitä todella auttavalla ja heidän itsensä hyväksi kokemalla tavalla. Ja kun sitä lääkettä annetaan, se tehdään usein tavalla, joka on nöyryyttävää kontrollointia, joka johtaa käytännössä useimpien hoitojen keskeytymiseen.

Kulttuurin ja ideologian psyykkiset merkitykset

Erilaiset tajuntaan vaikuttavat aineet ovat koko ihmisen historian ajan liittyneet kaikkiin kulttuureihin. Näiden aineiden käyttö on kullekin kulttuurille ominaisella taval-

la sosiaalisesti säänneltyä ja se voidaan yleensä kokea elämän luonnolliseksi osaksi. Joidenkin nautintoaineiden ja tajuntaan vaikuttavien aineiden merkitys saattaa tietyssä kulttuurissa muodostua sellaiseksi, että niitä ei hyväksytä vaan ne kielletään ja käytön seuraukset voivat olla hyvinkin ankaria. Aine voi olla, tai on joskus ollut, yhtä hyvin kahvi, purukumi, alkoholi tai meidän kulttuurissamme kielletty huume.

Kussakin kulttuurissa on vallitsevat ideologiansa, jotka määräävät suhtautumisista moniin asioihin. Ymmärtääksemme kulttuuriin liittyviä tekijöitä huumepolitiikassa meidän on otettava huomioon kulttuurin ja ideologioiden psyykkinen merkitys. Ihmiset joutuvat kaikkialla kohtaamaan ns perustraumat, elämässä väistämättä olevat realiteetit, jotka ovat Pentti Ikosen sanoin ”järkyttäviä peruskokemuksia kuten oman erillisyyden ja riippuvuuden tajuaminen, lapsuudenaikaisen oman seksuaalisen riittämättömyyden tajuaminen ja kuoleman olemassaolon sekä inhimillisen tiedon rajallisuuden tajuaminen”. Ne ovat traumaattisia siinä mielessä, että ne tahtovat sellaisinaan ylittää psyykkisen sietokyvyn. Psyyken kannalta kulttuurin ja ideologioiden keskeisenä tehtävänä onkin auttaa ihmistä tulemaan toimeen näiden perustraumojen kanssa. Esimerkkinä tästä vaikkapa uskonnon tarjoama tuki kuoleman realiteetin kohtaamisessa.[4]

Eero Rechardt on kirjoittanut: ”Minuuden kokemus muodostuu siitä, jonka koen olevan tavalla tai toisella minun hallintani, minun toimintani, minun ymmärrykseni ulottuvilla.”[5] Hänen mukaansa minuuden rakentamisessa on kyse irrationaalisesta pakosta siinä mielessä, että mikä tahansa menetelmä häiritsevän hallitsemiseksi on siedettävämpi kuin avuttomuus häiritsevän tai häiriöllä uhkaavan suhteen. Tämä irrationaalinen tekijä on mukana

kaikissa kulttuureissa, ja tarvittaessa irrationaalisinkin keinoin ylläpidetään sellaista elämänkäsitystä, maailmankäsitystä ja elämisen kulttuuria, ettei minuus tule liian uhatuksi. Tällöin voivat jopa tieto ja rationaalisuuskin alkaa palvella irrationaalisesti minuuden suojelemista sellaisin keinoin, jotka eivät ota huomioon todellisuutta. Kulttuurin eräänä keskeisenä tehtävänä onkin institutionalisoida minuuden suojelemisen menetelmiä.[6]

Kaikki kulttuuria ja ideologioita uhkaava uhkaa myös yksilötasolla. Pentti Ikonen on kirjoittanut:

> Ideologian pahimman ulkopuolisen vaaran muodostavat ne ajattelijat ja tutkijat, jotka pyrkivät paljastamaan tai tulevat paljastaneeksi ideologian sisältämät illuusiot: sen psyykkisen todellisuuden jonka tyhjäksi tekemistä ideologia lupaa ajamiensa muutosten avulla. Illuusion peittämän todellisuuden paljastuessa ihminen joutuu uudelleen niiden kauhujen ja loukkaantumisten eteen, jotka hän on ideologiallaan yrittänyt väistää. Niiden käsittelyyn hänen sietokykynsä ei aikoinaan riittänyt, ja sietokykynsä murtumisen uhan provosoimin voimin hän puolustaa ideologiaansa. Useasti kuolemakin on parempi vaihtoehto kuin ideologiasta luopuminen. Ennen kaikkea ne ajattelijat ja tutkijat, jotka tuottavat näin suuren vaaran on saatava vaikenemaan.[7]

Nämä tekijät ovat mukana myös monien kulttuurien välisten konfliktien ja syrjintäilmiöiden taustalla ja voivat olla antamassa muotoa täysin irrationaalisenkin politiikan toteuttamiselle. Kulttuurille vieraat aineetkin voivat siis minuuden säilyttämisen muotoja uhatessaan horjuttaa luottamusta koko olemassaolon pysyvyyteen. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävissä, että pelätään huumeiden uhkaavan koko yhteiskuntaa ja jatketaan tosiasioista piittaamatonta, tuhoisaa politiikkaa.

Kuten rotusorron tai sodan syyt ovat suureksi osaksi irrationaalisia, ovat myös huumepolitiikan perustelut usein

irrationaalisia. Onkin sattuvaa, että puhutaan juuri *sodasta huumeita vastaan*. Ja tätä sotaa käydään itsepintaisesti huolimatta jatkuvista tappioista.

Ihmiset joutuvat usein monin tavoin pettymään yhteisöön ja itseensä. Erilaisten ideologioiden merkitys on tässä yhteydessä niiden lupauksessa poistaa nämä pettymykset.[8] Ideologioiden ja niistä kritiikittömän itsepintaisesti kiinnipitämisen ongelma on muun muassa, ettei käsiteltävien asioiden parissa tehdä nöyrästi työtä, vaan tarjotaan valmiita ratkaisuja, joita noudatetaan jopa näkemättä niiden mahdollista haitallisuutta. Huumepolitiikassa *huumeettoman yhteiskunnan* periaatteista kiinni pitäminen ja *väärien signaalien* välttäminen ovat esimerkkejä tällaisesta ideologisesta ja kulttuurisidonnaisesta lähestymistavasta. Sekä lääkärien, poliisien että valistajien vaarana on joutua jonkin oman ideologiansa pauloihin, ja pyrkiä kapea-alaisesti, muille näkökulmille sokeina, toteuttamaan sen mukaisia menetelmiä.

Usein on nähtävissä suoranaista vihamielisyyttä eri menetelmiä käyttävien, huumeongelmaa vastaan työskentelevien kesken, vaikka julkilausutut päämäärät olisivat samoja. Toisten menetelmät omine ideologioineen voivat olla uhka omalle narsismille. Huumeiden käyttäjiä ymmärtämään pyrkivät saattavat halventaa poliisin menetelmiä.

Valvontaviranomaiset ja poliisi puolestaan saattavat monin tavoin estää esimerkiksi lääkäreitä käyttämästä omia menetelmiään työssään huumeiden ongelmakäyttäjien hoitamiseksi. Näin siitä huolimatta, että päämäärät ovat samat. Jos palautamme mieleen miten eri poliittisten ryhmien sisäiset linjaristiriidat ja valtataistelut ovat usein olleet paljon rajumpia kuin eri ryhmien väliset, tai miten esimerkiksi kristityt voivat kiistellä keskenään

enemmän kuin muiden uskontojen edustajien kanssa saamme kuvaavia esimerkkejä tästä aiheesta.

Kulttuurien yleinen maallistuminen näyttää johtaneen suuriin muutoksiin kulttuureihin liittyvissä sosiaalisessa sääntelyssä ja rajojen muodostamisessa. Maallistumiseen liittyy usein eksistentiaalista merkityksettömyyden tunnetta, jonka seurauksia ovat mm. monenlaiset korvaavat *uudet uskonnot*, ja joihin kuuluvaksi voisi lukea myös tajuntaan vaikuttavien aineiden tarjoaman *kemiallisen mytologian*. Lisäksi monet aineet saavat sinänsä aikaan elämyksiä, jotka ikään kuin korvaavat uskonnollisia, voimakkaasti tunnepitoisia elämyksiä. Näiden aineiden tultua suljetuksi valtakulttuurin ulkopuolelle, niiden käyttö on jäänyt vaille sosiaalista kontrollia. Kulttuurilla voisi olla aineiden käyttöä sääntelevä tehtävä, jolloin käyttöön liittyvät ongelmat todennäköisesti olisivat oleellisesti vähäisempiä kuin nykyisessä tilanteessa.

Nuoruusiässä oman identiteetin kehittyminen ja lapsuuden riippuvuussuhteista irrottautuminen ovat keskeisiä kehitystehtäviä. Yhteiskunnallisen kehityksen myötä on voinut syntyä myös ns nuorisokulttuuri, jossa nähdään miten nuoret monin yhteisin tavoin toteuttavat ikäkauteensa kuuluvia kehitystehtäviä. Oman musiikin, pukeutumisen yms muotojen avulla luodaan eroa edellisiin sukupolviin.

Kulttuurien traditiot ja rajojen selkeys ovat kuitenkin usein hämärtyneet, ja muutokset ovat olleet nopeita ja koko kulttuurin läpäiseviä. Nuorille on tullut usein entistä vaikeammaksi löytää erottautumisen ja ”kapinan” välineitä. Aikuisten kieltämien aineiden käyttö tarjoaa tässä mielessä poikkeuksellisen tehokkaan keinon nuorten pyrkimyksille. Pitkä tukka ei enää riitä. Huumeiden vastustamiskampanjat ovat omiaan provosoimaan nuoria

käyttämään kiellettyjä aineita. Aineiden laittomuus luo tähän asetelmaan vielä haitallisen lisän ajaessaan kiellettyjä aineita kokeilumielessä käyttäviä nuoria rikollisuuden marginaaliin.

Aineet osana ihmisen elämää

Ihminen näyttää esittävän jatkuvasti yhä uusissa yhteyksissä kysymyksiä: *mitä?*, *miten?* ja *miksi?* Halu tietää ja hallita ulottuu yhä uusille alueille. Ihminen joutuu elämässään kaiken aikaa kohtaamaan erilaisia rajoja. Vaikka rajat merkitsevät erityisesti muodon ja merkityksen antamista ja luovat siten myös turvallisuuden tunnetta, usein rajat samalla häiritsevät ja herättävät halun rikkoa niitä.

Ihminen pyrkii saamaan hallintaansa niin itsensä kuin ympäristönsäkin, ja sen seuraukset ovat valitettavan usein myös tuhoisia (vrt ympäristön tuhoutuminen hyväksikäytön seurauksena). Esimerkkejä on loputtomasti, mutta tässä yhteydessä voisi ajatella vaikkapa liikkumista veden alla, ilmassa ja avaruudessa, jotka eivät ole alun perin ihmisen liikkumiselle luonnonmukaisia ympäristöjä. Ihminen on uteliaana ja hallinnan pyrkimyksissään rikkonut rajansa ja kehittänyt siihen välineitä, ja esimerkiksi sukeltaminen ja lentäminen ovat nyt arkipäiväisiä asioita.

Sairauksiin on kehitetty lääkkeitä, jotka ovat alkujaan luonnosta löytyneitä aineita ja niiden johdoksia. Samoin luonnosta pyritään löytämään yhä uusia ravinnon lähteitä ja hyödyntämään vanhoja lähteitä entistä tehokkaammin. Vapaa-ajan lisäännyttyä on kehitetty uusi teollisuuden haara, viihdeteollisuus, joka tarjoaa ajanvietettä ja elämyksiä. Ihminen tutkii jatkuvasti mitä maailmasta löytyy ja miten voisi sitä käyttää, näin syntyy muun muassa uusia tieteen, taiteen ja urheilun lajeja ja sovellutuksia.

Ihmiselle näyttää lajina olevan ominaista, että yhtäältä yksilöiden kesken on paljon samankaltaisuutta ja toisaalta myös yksilöllisiä eroja. Suhtautumistavoissa ja mieltymyksissä ihmiset ovat yksilöllisiä, mutta löytävät helposti muita samankaltaisia. Ihmisiä voi ryhmitellä loputtomiin erilaisten yksilöllisten ominaisuuksien perusteella. Tällaista luokittelua käytetään yleisesti myös elämisen hallinnan välineenä, mistä hyvänä esimerkkinä on kansainvälinen tautiluokitus. Kun jatkaa tätä ihmisen luonnehdintaa ja tarkastelua tulee väistämättä siihen johtopäätökseen, että myös erilaisten tajuntaan vaikuttavien aineiden käyttö on luonnollisesti mukana ihmisen erilaisten ominaisuuksien joukossa. Kaikki eivät halua kiivetä vuorelle, sukeltaa meren syvyyksiin, syödä lihaa, juoda viskiä, ajaa moottoripyörällä, nukahtaa lääkkeen avulla, lyödä vetoa, lotota tai manipuloida tajuntaansa erilaisilla aineilla, mutta moni haluaa, yksilöllisten ominaisuuksiensa mukaisesti.

Ihminen on tavattoman utelias ja luova myös pyrkiessään tavoittelemaan uusia kokemuksia ja etsimään rajojaan rikkomalla vanhoja. Ihminen etsii yhä uusia menetelmiä tavoitteidensa saavuttamiseksi. Tutkimustyö, uskonnon harjoittaminen, meditaatio, jooga, erilaiset kilpailut, ja vaikkapa erilaiset psykoterapian menetelmät voivat olla käytössä tässä merkityksessä. Yhtä lailla erilaiset tajuntaan vaikuttavat aineet ovat joillekin elämysten ja omien rajojen etsimisen välineitä.

Ihminen on väistämättä riippuvainen itsensä ulkopuolella olevasta, eli muista ihmisistä, luonnosta ja luonnon antimista, sekä kulttuurin tarjoamasta tuesta omalle olemassaololleen. Tajuntaan vaikuttavat aineet eivät välttämättä ole ehdoton edellytys ihmisenä olemiselle, mutta ne ovat osa ihmistä ympäröivää todellisuutta kuten vuo-

ret ja meret. Jos nämä aineet jonakin päivänä katoaisivat kuin taikaiskusta, ne luotaisiin uudelleen. On ilmeistä, että näitä aineita ei voi kitkeä pois, vaan niiden kanssa on opittava elämään. Suhtautumisessa tajuntaan vaikuttaviin aineisiin ja toisaalta esim. luontoon, on nähdäkseni yhtäläisyyksiä. Jopa katastrofaalisia seurauksia voi olla kaikenlaisesta pakottamisesta, jossa ei oteta huomioon kokonaisuutta ja tasavertaista vuoropuhelua.

Joillekin tajuntaan vaikuttavat aineet ovat välttämättömiä, monille mieluisia vaikka eivät välttämättömiä. Samoin voi sanoa näiden aineiden vastustamisesta, joka on joillekin erittäin tärkeää ja suorastaan intohimoista.

Käytön syistä

Raja niin sanottujen ongelmakäytön ja sosiaalisen käytön välillä on liukuva kuten olemme tottuneet ajattelemaan esimerkiksi alkoholin käytöstä. Samoin ihmisten psyykkinen terveys ja sairaus on nähtävä suhteellisena asiana, ja myös erilaisten aineiden käytön pakonomaisuus voi olla eri asteista eri ihmisillä.

Psykoanalyysin tarjoamat mahdollisuudet ymmärtää huumeiden käyttöä tuottivat hyvin pitkään pettymyksiä erityisesti sen vuoksi, että analyytikot eivät yleensä hoitaneet näitä potilaita ja pohdinnat jäivät näin ollen lähinnä teoreettiseksi spekulaatioksi, joka ei tuonut esiin mitään erityistä ymmärrystä tässä asiassa. Toisaalta ne ihmiset, jotka perinteisesti ovat hoitaneet huumeiden käyttäjiä ovat olleet yleensä psykoanalyysin ja psykoterapian asiantuntemuksen kannalta maallikoita.

Varhaiset psykoanalyyttiset kuvaukset alkoholin ja huumeiden ongelmakäytöstä keskittyivät psyykkisen kehityksen varhaisvaiheiden takertumisiin. Freud kuvasi

aluksi itsetyydytyksen ensisijaiseksi riippuvuudeksi ja myöhemmin hän esitti tupakoinnin ja alkoholinkäytön liittyvän oraaliseen erotismiin. Sen jälkeen kiinnitettiin huomiota narsistisiin ja sadomasokistisiin tekijöihin, ja alettiin korostaa erityisesti ahdistuksen ja syyllisyyden osuutta sekä puolustusmekanismeja näitä vastaan, varsinkin *taantumista*, *sisäistämistä* ja *ulospäin heijastamista* (regressio, introjektio ja projektio). Vaikka eri riippuvuuksien yksilöpsykologiassa löytyy monenlaisia eroavaisuuksia, yhteiset psyykkiset tekijät oikeuttavat puhumaan riippuvuuksien laajasta kirjosta: peukalon imeminen, kynsien pureminen, kiinnittyminen siirtymäobjektiin (esimerkiksi pikkulapsella nalle tai riepu), pakonomainen itsetyydytys, äärimmäiset riippuvuudet rakkausobjektista tai objekteista, pakonomainen syöminen, tupakointi, alkoholismi, sekä erilaisten stimuloivien, hallusinogeenisten tai narkoottisten aineiden käyttö. Nämä erilaiset addiktiiviset käyttäytymismuodot palvelevat monenlaisia päämääriä, mutta yleisesti voidaan sanoa, että ne lievittävät ahdistusta, syyllisyyttä ja depressiota, sekä tyydyttävät erityisesti pregenitaalisia viettejä.

Valtaosa niistä aineista tai käyttäytymismuodoista, joihin voi liittyä addiktio, ovat sellaisia, joihin suurimmalla osalla ihmisistä ei synny riippuvuutta. Aivan kuten pelaamisesta, tupakasta, alkoholista tai seksistä ei tule kaikille addiktiota, ei myöskään huumeisiin synny riippuvuutta kuin pienellä vähemmistöllä niitä yleensä käyttävistä tai käyttäneistä. Jo yli sata vuotta sitten Sigmund Freud kirjoitti, että kokaiini sinänsä ei tee ihmisestä siitä riippuvaista, vaan riippuvuutta on ollut jo ennen kokaiinin käyttöä.[9]

Freud kuvasi vuonna 1930 narkoottiset aineet keinoksi sietää tuskaa ja pettymystä.[10] Edward Glover esitti 1932,

että huumeaddiktio on puolustusmekanismi, jolla kontrolloidaan sadistisia pyrkimyksiä, ja että huumeaddiktio suojaa psykoottisilta reaktioilta taantumissa.[11] Myös Otto Fenichel kirjoitti 1945, että addiktiota voidaan pitää viimeisenä keinona suojautua depressiolta.[12] Monet muutkin ovat kuvanneet huumeiden käyttöä eräänlaisena hajanaisena farmakologisena puolustusmekanismina. Henry Krystal ja H. A. Raskin kuvasivat 1970, että näillä potilailla tunnereaktioiden luonne on eriytymätön. Arkaainen tunne-elämys on muuntunut ruumiilliseksi ja näillä tunne-elämyksillä on heille traumaattinen merkitys, minkä vuoksi huumeita käytetään välttämään uhkaavaa sielullista haavaa tilanteissa, jotka yleensä eivät ole ihmisille traumaattisia.[13]

Kohut on kirjoittanut, että minuus-psykologian (self-psykologian) myötä on tullut mahdolliseksi ymmärtää 1) *narsistisia persoonallisuushäiriöitä*, 2) *perversioita*, 3) *rikollisuutta* ja 4) *addiktioita*.[14] Miksi tämän minuus-psykologisen käsitteistön avulla sitten on mahdollista ymmärtää, tutkia ja hoitaa näitä ilmeisen erilaisia tiloja? Kohutin mukaan vastaus on yksinkertainen: kaikissa näissä häiriöissä ihminen kärsii persoonallisuutensa ytimessä olevista heikkouksista, hänen minuutensa puutteiden seurauksista. Tällöin ihminen pyrkii tiedostamattomasti korjaamaan tavalla tai toisella persoonallisuutensa rakenteiden vajeita. Narsistisesti häiriintynyt kaipaa kehua ja hyväksyntää, tai ikään kuin yhteensulautumista idealisoituun, tukea antavaan toiseen, koska hänellä ei ole itsetunnon sisäistä tukea. Pervertti pyrkii pakonomaisesti saavuttamaan tunteen olla haluttu, todellinen, elossa tai voimakas, toteuttamalla seksuaalisia tekoja tietynlaisten hahmojen tai symbolien kanssa. Rikollisten tekojen avulla pyritään toistuvasti pakenemaan itsetunnon ja ideaalin puutteiden

kokemusta. Ja addiktilla on pakonomainen tarve aineisiin, joiden kokee korjaavan minuutensa keskeiset puutteet. Kuten Kohut kirjoitti: ”*Huume ei toimi rakastetun tai rakastavan objektin korvikkeena, eikä korvaa suhdetta heihin, vaan korvaa puutteen psyykkisessä rakenteessa.*”[15]

Toisaalta voimme usein nähdä, miten myös sisäistyneet objektit elävät huumeiden käytön yhteydessä. Suhteessa huumeisiin on erityisesti arkaaisten objektien piirteitä, jotka tulevat näkyviin vaikkapa aineiden monissa lempinimissä ja tavoissa, joilla niitä vaalitaan. Esimerkiksi Janine Chassegue-Smirgel[16] on kuvannut itseä tyynnyttävien prosessien käyttäjiä, jotka ovat sisäistäneet äidin tunteettoman, kiduttavan keinutuksen, jonka tarkoituksena on tyynnyttää äidin itsensä aiheuttama traumaattinen tila. Hänen mukaansa he ovat sisäistäneet myös äidin eikä vain hänen keinutuksensa laatua. Kiihtymys sekoittuu silloin sisäisen äidin paluuseen valtaan, äidin, joka täytyy tukahduttaa. Pohtiessaan nykypäivän pahoinvointia ja nuorten uusia patologisia tiloja, joihin lisääntyvä huumeiden käyttökin kuuluu, Chassegue-Smirgel puhui ensinnäkin perheiden hajoamisesta, jossa isä jää syrjään. Hänen mukaansa oireiden kehämäisyys on todisteena poissuljetusta kolmannesta, joka estäisi kiertämästä kehää, ja tämä kehämäisyys osoittaa myös symbolisaation puutteellisuutta. Toiseksi hän kuvasi miten yhteiskunta lasisine, betonisine, ja metallisine kaupunkeineen, mekanisaatioineen, automatisaatioineen ja teknologioineen alkaa muistuttaa yhä enemmän äitiä, joka herättää ahdinkoa, vääristää kehitystä eikä kykene tyynnyttämään, ja miten nimetön, jäinen maailma korvaa inhimillisen siteen, ystävällisyyden ja vuorovaikutuksen.

Ongelmakäyttäjistä

Valtaosa huumeita käyttäneistä on kokeilijoita ja satunnaisia käyttäjiä, eikä heillä yleensä ole erityisiä hoidollisia tai sosiaalisia ongelmia. Satunnaiset käyttäjät tyytyvät yleensä alkoholiin tai kannabikseen, käyttävät näitä aineita ryhmän mukana ja heidän päämääränään on lähinnä esimerkiksi rentoutuminen. Satunnaiset käyttäjät eivät tunne välttämätöntä tarvetta aineisiin, ja voivat yleensä hyvin ilman niitä. Varsinkin nuorten joukossa on kokeiluja, joissa halutaan häpeän välttämiseksi ja uteliaisuudesta olla muun ryhmän mukana.

Osalla satunnaisista käyttäjistä on pyrkimys humaltua tai huumaantua, ja heillä on edellisiä useammin erilaisia psyykkisiä ongelmia. Vaikeimman, varsinaisen huumeongelmaisten joukon muodostavat ne, joilla on pakonomainen, usein toistuva tarve aineiden käyttöön. Pääosa niistä käsityksistä joita ihmisillä yleensä on huumeisiin liittyvistä ongelmista, ja joihin huumepolitiikassakin enimmäkseen vedotaan, on syntynyt kokemuksista juuri tästä pakonomaisesti huumeita käyttävien ryhmästä, vaikka se muodostaa pienen vähemmistön aineita ylipäänsä käyttävien joukosta. Samalla tavoin voitaisiin arvioida alkoholin merkitystä tarkastelemalla korostetusti kroonisia alkoholisteja.

Läheisessä työssä pakonomaisesti huumeita käyttävien kanssa huomaa säännönmukaisesti, että ilman aineita he alkavat oireilla jollakin muulla tavalla. Muu oireilu, kuten esim. masennus, itsetuhoisuus, väkivaltaisuus, varastelu ja vaikea ahdistus, on yleensä havaittavissa yhtä lailla ennen aineen käyttöä kuin aineesta luopumisen jälkeen, tai usein nähdään myös siirtymistä johonkin muuhun addiktioon (esim uhkapelit tai muu pakonomainen toimin-

ta). Nämä muut oireet ovat joskus jopa vielä tuhoisampia kuin huumausaineen käyttö. Näille potilaille on tyypillistä, että heillä on psyykkinen tarve saada helpotusta jonkin ulkoisen keinon avulla. Toisin sanoen pakonomainen huumeiden käyttö on oire muiden joukossa, ilmausta taustalla olevasta psyykkisestä häiriöstä.

Huumeista riippuvaisten hoidossa ei ole vaikeutena vain vieroittaminen huumeista, vaan myös se miten tulla toimeen sen emotionaalisen tarpeen kanssa, joka on huumeiden tarpeen, tai minkä tahansa samalla tavalla tuhoavan toiminnan taustalla, ja jonka päämääränä on potilaan tarve saada helpotusta. Huumeiden ongelmakäyttäjien joukossa ei liene sellaisia, joilla ei olisi vähintään rajatilatasoista psyykkistä häiriötä.

Huumeiden ongelmakäytön taustalla on tunnetusti myös monia myötävaikuttavia tekijöitä, joissa yksilöpsykologiset ja sosiaaliset ulottuvuudet kohtaavat. Köyhyydellä, työttömyydellä, sosiaalisella syrjäytymisellä, kapinallisuudella, alakulttuurilla, filosofisilla, taloudellisilla ynnä muilla tällaisilla näkökohdilla on omat merkityksensä. Leon Wurmser[17] on esittänyt näihin myötävaikuttaviin tekijöihin liittyvän mielenkiintoisen näkökohdan genitaalisen seksuaalisuuden muuttuneesta roolista yhteiskunnassa. Monille helposti saavutettavissa oleva seksuaalisuuden toteuttaminen ei olekaan enää sen enempää innostuksen kuin ahdistuksen tai epätoivonkaan lähde, vaan pitkäveteistä rutiinia. Näillä ihmisillä on houkutus etsiä alunperin seksuaalisiin haluihin liittyvien kiellettyjen ja torjuttujen tunteiden kokemuksia muilla tavoin, muun muassa erilaisten aineiden avulla. Tähän aiheeseen liittyvät myös arvelut siitä, että monenlaiset ylettömät ulkoiset virikkeet kuten tuntikausien päivittäinen television katselu lapsesta asti voisi tuottaa psyykkisessä ke-

hityksessä tilanteen, jossa aktiivisen ja rikkaan fantasiamaailman sijaan tulee pyrkimys saada helposti ulkoisia stimulaatioita. Monet tapaamani huumeista irti pyrkivät nuoret ovat hakeneet elämälleen sisältöä, stimulaatiota ja myös ahdistuksen lievitystä katsomalla tuntikausia televisiota, videoita ja pelaamalla tietokone- ja muilla vastaavilla peleillä, mitkä ovat olleet käytännössä ainoita aktiviteetteja kotona, jonne he ovat usein juuttuneet.

Sellaiset psykologiset tekijät kuten hetken mielijohteiden noudattaminen ja alhainen pettymysten sietokyky, kyvyttömyys tulla toimeen tunteiden kanssa ja ihmissuhdevaikeudet ovat hyvin tunnettuja huumeiden ongelmakäyttäjillä. Tällaiset persoonallisuuden rakenteen puutteet ovat seurausta psyykkiseen kehitykseen kuuluvien sisäistysten epäonnistumisista. Normaali kehitys edellyttää pettymyksiä, jossa vanhempien huolenpito auttaa lasta sisäistämään keinoja sietää niitä ja odottaa tyydytystä. Samoin sisäistyvät keinot tunnistaa erilaisia tunteita ja käyttää niitä tyydyttävästi vuorovaikutuksen välineinä. Vanhempien toimet sisäistyvät persoonallisuuden rakenteiksi, joiden avulla voidaan suojautua häiritseviltä tunteilta ja tulla toimeen voimakkaidenkin tunne-elämysten kanssa sekä toimia rakentavasti tyydytyksen saamiseksi. Ja edelleen, kehittyvän minäihanteen myötä syntyvät kyvyt sisäisten arvojen ja päämäärien luomiseen.

Tunteiden kehityksessä nähdään eriytymistä. Tunteen kokeminen siirtyy myös alun fyysisestä tuntemuksesta enemmän psyykkiseksi elämykseksi ja niiden kielellinen ilmaisu kehittyy. Vietit tuottavat tunteita ja mielikuvia, joiden kanssa on tehtävä psyykkistä työtä. Samoin ulkoiset tekijät, kokemukset, asettavat omat vaatimuksensa tälle psyykkiselle työlle, jonka välineet sisäistyvät kehityksen aikana. Traumaattiset kokemukset kehityksen

aikana ja katastrofaalisina koetut tapahtumat myöhemmin elämässä sitä vastoin voivat estää tätä kehitystä tai aiheuttaa paluuta takaisin tunteiden eriytymättömyyden ja niiden ruumiillisen kokemisen tilaan.

Addiktien persoonallisuus ei ole kehittynyt suotuisasti, minkä seurauksena he eivät kykene käyttämään ahdistusta tai ylipäänsä tunteita signaaleina ja kommunikaation välineinä. Sen sijaan heidän tunnekokemuksensa ovat usein eriytymättömiä ja niin musertavan voimakkaita, ettei niiden kanssa ole mahdollista tulla toimeen.

Huumeista riippuvaisilta puuttuvat yleensä elämälle merkitystä antavat ja elämää ohjaavat arvot ja ihanteet. Kun on tehty havaintoja vaikeiden huumepotilaiden perhetaustasta on tullut esille seuraavia piirteitä: vanhemmat eivät ole kyenneet tarjoamaan lapselle riittävää johdonmukaisuutta, luotettavuutta, turvallisuutta, lapsen huomioon ottamista ja asianmukaista reagointia hänen tarpeisiinsa erityisesti kehityskriisien aikana. Jos lapsi tai nuori ei siis ole voinut sisäistää vanhempiensa suhtautumisia ikään kuin sisäisiksi suunnan ja merkityksen antajiksi, vanhemmista voi sen sijaan tulla kapinallisen raivon ja halveksunnan kohteita.

Vanhemmat, jotka epäröivät puuttua lapsen käytökseen lasta tukevalla tavalla ja rajoja asettaen, vanhemmat joille omat intressit ovat tärkeämpiä kuin oleminen lasten käytettävissä, vanhemmat jotka eivät ole läsnä ja kykene yhdistämään lujuutta ja rakkautta, tekevät lapsille erittäin vaikeaksi sisäistää heidät tavalla, joka on tärkeää persoonallisuuden rakentumiselle suotuisalla tavalla. Tällaisia vanhempia on vaikea sisäistää yliminän ja minäihanteen rakenteisiin. Heidän persoonallisuutensa rakenteet eivät sitten ole riittävän lujia ja hyvin toimivia ja pettävät tyypillisesti nuoruusiässä. Kokemus epätyydyttävästä ja vä-

linpitämättömästä lapsuuden hoitavasta ympäristöstä seuraa näitä ihmisiä nuoruusikään ja aikuisuuteen, ja saa ilmauksensa yhtäältä kokemuksina kelpaamattomasta, viallisesta seksuaalisesta ruumiista, ja toisaalta käsityksinä vihamielisestä ympäristöstä.

Edellä oleva kuvaus vanhemmista saattaa kuulostaa näin esitettynä yksioikoiselta sekä vanhempia kohtuuttomasti ja väärin perustein syyllistävältä. Usein emme todellakaan voi arkisissa havainnoissamme huumeiden käyttäjistä ja heidän perheistään havaita tässä mielessä erityistä vikaa, joka selittäisi miksi jostakin lapsesta kehittyy vaikkapa narkomaani. Näitä syitä ja selityksiä arvioitaessa onkin pidettävä mielessä, että aikuisen merkitystä arvioidaan suhteessa lapsen tai nuoren kulloiseenkin psyykkiseen tilaan ja kehitystasoon. Yhtä hyvin kun sanomme, että aikuinen ei ole kyennyt vastaamaan lapsen tarpeisiin, voimme tietysti sanoa, että lapsen tarvitsevuus suhteessa aikuiseen on ollut kohtuutonta ja mahdotonta tyydyttää riittävästi, tai että lapsi ei ole kyennyt ottamaan vastaan sitä mitä aikuinen antaa hänelle. Tarkoitus ei siis todellakaan ole syyllistää vanhempia ja muita aikuisia, vaan ymmärtää psyykkisen kehityksen kohtaloita kunkin ihmisen yksilöllisten ominaisuuksien, tarpeiden, toiveiden ja kokemusten perusteella. Olennaista on säilyttää avoimuus ja rehellisyys arvioitaessa ongelmien taustoja, ovat ne millaisia hyvänsä.

Pakonomaisen huumeiden käytön noidankehä ja aineet suojautumiskeinoina

Vain pieni osa ihmisistä tukeutuu huumeisiin itsetuntonsa ja tunne-elämänsä vaikeuksissa. Varsinainen huumeongelma syntyykin aivan tietynlaisin edellytyksin. Leon

Wurmser on kuvannut pakonomaisen huumeiden käytön synnylle ja kehitykselle ominaisen noidankehän, joka on tullut toistuvasti esiin potilaiden analyyttisessa tutkimuksessa ja hoidossa. Alkuvaiheessa on tyypillistä, että koetaan joko kuviteltu tai todellinen pettymys, jossa erityisesti omat suuruusluuloisuuteen tai ylivoimaisuuskuvitelmiin liittyvät odotukset pettävät. Tämän seurauksena itsetunto romahtaa äkillisesti, ja joudutaan narsistiseen kriisiin. Tässä narsistisessa kriisissä arkaaiset tunteet valtaavat mielen. Nämä tunteet koetaan sietämättöminä, usein fyysisinä tuntemuksina, epämääräisenä jännityksenä ja levottomuutena, kaiken kattavina ja niitä on vaikea ilmaista sanoin. Tunteiden kanssa toimeen tulemisen kannalta tärkeät suojautumiskeinot pettävät, ja joudutaan tukeutumaan yhä varhaiskantaisempiin suojautumiskeinoihin. Tunteet voivat jopa hävitä, jolloin jäljelle jää epämääräinen ja sietämätön jännittyneisyyden kokemus.

Seuraavaksi aletaan epätoivoisesti etsiä helpotusta. Älylliset, arvioivat kyvyt menetetään, mutta sen sijaan toiminnallisuus elää. Sisäiset ongelmat eivät ole enää koettavissa, sen sijaan koetaan illuusio, että itsessä kaikki on hyvin ja hallinnassa, koska ongelmat ovat minuuden kannalta ulkopuolella, kehossa tai ympäristössä. Toiminnalliset pyrkimykset voimistuvat ja kyvyttömänä näkemään sisäistä todellisuutta ongelmineen etsitään ulkoisia ratkaisuja, koska varhaiskantaisetkaan suojautumiskeinot eivät riitä hallitsemaan sietämätöntä kokemusta. Huumeista löydetään lopulta ulkoiset, kemialliset suojautumiskeinot.

Tässä noidankehässä tapahtuu laaja-alaista psyykkistä taantumista, johon liittyy muun muassa aggression ilmauksena sosiaalisten rajojen rikkomisia, ja yliminän toimintojen taannuttua ei esimerkiksi reiluudella, rehelli-

syydellä, luotettavuudella ja sitoumuksilla ole enää merkitystä. Kun suojautumiskeinoja vahvistetaan huumeiden avulla, voidaan kokea monin tavoin tyydytystä erittäin häiritsevien tunteiden vaimentuessa. Näin huumeiden käyttäjä voi kokea voimakkaita ilon ja lämmön tunteita, sekä itsetunnon kohentuvan. Maagisen voiman sijoittaminen huumeeseen on huumeista riippuvaisten erityispiirre, he uskovat voivansa halutessaan muuttaa itseään aineen avulla. Noidankehälle on kuitenkin ominaista, että joudutaan yhä uudelleen kokemaan pettymyksiä ja kierre jatkuu.[18]

Wurmserin[19] mukaan kaikkein tärkein tekijä huumeiden käytön dynaamisessa ymmärtämisessä on pakonomaisen huumeiden käytön merkitys pyrkimyksenä *itsehoitoon*, eli näiden ihmisten sisäisessä maailmassa huumeiden vaikutus on ymmärrettävissä parhaiten keinotekoisena tai korvaavana puolustusmekanismina sietämättömiä tunteita vastaan. Tällöin myös eri aineiden valinnoilla on erityiset merkityksensä. Addiktit näyttävät suosivan kulloinkin niitä aineita, jotka parhaiten auttavat heitä tulemaan toimeen niiden tunteiden kanssa, jotka häiritsevät heitä eniten.

Edward Khantzian[20] on todennut kuinka huumeaddikteilla on ollut koko elämänsä ajan vaikeuksia tulla toimeen erityisesti aggression ja siihen liittyvien raivon ja depression kanssa. Hän on kuvannut Wurmserin tavoin, kuinka *heroiini* rauhoittaa intensiivisiä levottomuuden, vihan, raivon, häpeän ja yksinäisyyden tunteita sekä näihin tunteisiin liittyvää ahdistusta. Joko regression tai kehityksellisten vajeiden myötä aggressio vaikuttaa näiden ihmisten egon toimintoja hajottavasti.

Khantzian ja Wurmser ovat kuvanneet metadonihoidon aikana psykoterapiassa olevia potilaita. Kaikilla potilailla

oli yksinäisyyden, tyhjyyden, masennuksen, tarkoituksettomuuden ja pitkästymisen kokemuksia sekä ennen huumeiden käyttöä, että sen jälkeen. Psykoterapian aikana kaikilla tavattiin erittäin voimakkaita, murhanhimoisen raivon ja kostonhalun tunteita, tai syvää häpeää, lähes paranoidista ujoutta, sekä loukatuksi ja hylätyksi tulemisen kokemuksia. Metadoni lievensi kaikilla näitä tunnekokemuksia, ja monilla nämä tunteet väistyivät kokonaan. Metadonihoito sai heidät sietämään aiemmin sietämättömäksi kokemiaan tunteita. Omat kokemukseni buprenorfiinihoitoa saavista potilaista ovat samansuuntaisia.

Nämä potilaat yrittävät saavuttaa uudelleen sen kaikkivoipaisuuden kokemuksen, jossa joko heidän minuutensa on grandioosi, tai toinen koetaan rajoittamattomasti tyydytystä tuottavana. Heti kun tämä pyrkimys kohtaa esteitä, edellä mainitut arkaaiset tunteet heräävät, eikä niitä kyetä kontrolloimaan. Raivo, erityisesti *murhanhimoinen narsistinen raivo*, on tyypillisin tunne. Kun ideaali minä tai ideaali maailma on romahtanut, jäljelle ei jää muuta kuin täydellinen tuho. Toinen tyypillinen tunne on häpeä, joka on seurausta narsistisesta pettymyksestä. Näiden potilaiden kolmas peruskokemus on tunne loukatuksi ja hylätyksi tulemisesta ja yksinäisyydestä. Pettymys läheiseen ihmiseen merkitsee näille ihmisille sitä, että täydellisen yhteisymmärryksen menetys johtaa täydelliseen eristyneisyyteen ja hylättynä olemisen kokemukseen. Huumeen merkitys on tällöin siinä, että nämä tunteet lievittyvät tai jopa väistyvät ja voidaan jälleen saavuttaa narsistinen tasapaino.

Psyykkisten tekijöiden lisäksi huumeen fyysiset vaikutukset ovat olennaisia erityisesti heroiiniaddiktion hoidossa. Varsinkin pitkään kestäneen heroiinin käytön jälkeen potilaat näyttävät vaipuvan välittömien vieroitusoireiden

jälkeen sellaiseen apaattiseen ja toimintakyvyttömään tilaan, joka on erilainen ja syvempi kuin ennen heroiinin käyttöä koettu tyhjyys ja masennus. Kyseessä on biologinen jälkitila, eräänlainen kemiallinen aivovaurio, joka saattaa kestää jopa useita vuosia, ja jonka korjaa ainoastaan uusi annos heroiinia tai korvaava lääkitys kuten metadoni tai buprenorfiini. Tämä endorfiinijärjestelmän toiminnan puutos on verrattavissa mihin tahansa hormonien puutostilaan. Asenteisiin ja ideologioihin liittyvät ongelmat tulevat hyvin esiin siinä miten tämän puutostilan korjaaminen lääkkeillä on herättänyt kiistoja.

Psykedeeliset huumeet poistavat tyhjyyden, pitkästymisen ja merkityksettömyyden kokemuksia, sekä tuotavat illuusion minuuden mystisestä, rajattomasta ja grandioosista kokemuksesta. Nämä huumeet luovat keinotekoisesti uudelleen kokemuksen ideaaleista ja merkityksistä, jotka on muuten menetetty niin sisäisessä kuin ulkoisessa kokemusmaailmassa.

Amfetamiinilla ja kokaiinilla on pinnallisesti paljon samanlaisia ominaisuuksia kuin psykedeelisillä huumeilla sikäli, että myös ne poistavat pitkästymisen ja tyhjyyden kokemuksia. Mutta Wurmserin mukaan amfetamiinin ja kokaiinin käyttäjillä nämä enimmäkseen tietoiset tunteet ovat seurausta torjutusta raivosta, kun sitä vastoin psykedeelisten aineiden käyttäjillä nämä mielialat johtuvat ideaalien romahtamisesta ilman selvää aggressiota. Amfetamiini ja kokaiini antavat aggression hallinnan, kontrollin, voittamattomuuden ja suuruuden tunteen, kun psykedeeliset aineet puolestaan tuottavat passiivisen yhteensulautumisen kokemuksen. Amfetamiinin vaikutukset toimivat erityisesti myös puolustusmekanismina suurta masennusta, tai yleistä arvottomuuden ja heikkouden tunnetta vastaan.

Alkoholi ja kannabis näyttävät vaikuttavan pieninä annoksina hyvin samankaltaisesti. Kumpikin heikentää defenssejä, ja käyttäjä on usein aktiivisempi, puheliaampi ja kokee tunteensa ja mielikuvansa voimakkaammin. Ajantajussa ja ruumiinkuvassa koetaan muutoksia, ja monet toteuttavat seksuaalisia tai vihamielisiä impulssejaan. Vähitellen aineiden vaikutus on lähinnä rauhoittava jolloin seuraa väsymys. Suuremmat annokset etenkin kannabista saavat aikaan kiihtyneisyyttä ja hallusinaatioitakin.

Nuoruusikäiset kokevat joskus alkoholin vaikutukset liian epämääräisiksi ja voimakkaiksi ja alkavat pelätä kontrollin menetystä. Moni kokeekin kannabiksen vaikutuksen pehmeämmäksi ja helpommin kontrolloitavaksi. Sekä alkoholin että kannabiksen vaikutukset perustuvat psykologisessa mielessä niiden kykyyn poistaa estoja ja toisaalta niiden rauhoittavaan vaikutukseen. Persoonallisuuden rakentumisen aste vaikuttaa siihen missä määrin nämä aineet aiheuttavat poikkeavaa regressiota,[21] johon liittyy usein epämiellyttäviä, ahdistavia ja pelottavia kokemuksia. Alkoholin tuottama narsistinen tyydytys perustuu pitkään torjuttuna olevan vihan ilmaisemiskyvyn mahdollisuuteen, koska nimenomaan alkoholi näyttää tukevan syyllisyyden ja erilaisten häpeän tunteiden kieltämistä. Alkoholi tukee myös yksinäisyyden tunteen välttämistä.

Huumeita otetaan monin eri tavoin, kuten syömällä, juomalla, hengittämällä ja ruiskuttamalla ihon alle, lihakseen tai suoneen. Usein näillä käyttötavoilla ja käytettävillä välineillä on omat symboliset merkityksensä, mikä näkyy niin käyttäjien kuin vastustajienkin suhtautumistavoissa. Esimerkiksi addiktoituminen neuloihin saattaa olla yhtä lailla vaikea kuin addiktio käytettyyn aineeseen, kuten Desmond Manderson tämän kirjan artikkelissaan kirjoittaa.

Itsestä huolenpitäminen ja itsesäätely

Affektien hallinnan vaikeuksien lisäksi huumeista riippuvaisten persoonallisuuden rakenteiden puutteisiin liittyy myös toinen merkittävä vaikeuksien vyyhti, joka on hyvin tuttua kaikille heidän kanssaan työskennelleille. Edward Khantzian on kuvannut systemaattisesti käsitteet ”itsestä huolenpitämisen” ja ”itsesäätelyn”, (*self-care* ja *self-regulation*) minän yleisfunktiona. Khantzian tarkoittaa nimenomaan yleisfunktiota, koska kyseessä on useiden minän funktioiden kokonaisuus. Näiden kykyjen puutteisiin liittyy varhaiskantaisia puolustusmekanismeja muun muassa kieltäminen ja projektio.[22]

Tämä funktioiden kokonaisuus on olennaisen tärkeää yksilön selviytymiselle ja todettavissa normaalisti jo nuorten lasten persoonallisuuden rakenteissa. Tämä itsestä huolenpitämisen ja itsesäätelyn ominaisuus, tai sen puutteet addikteilla, on eri asia kuin näillä ihmisillä usein esiintyvät aktiivisen tuhoavat ja itsetuhoiset käyttäytymismuodot. Addiktien välinpitämättömyys omasta hyvinvoinnistaan ja erilaisten laiminlyöntien seurauksista eivät siis aina johdu tietoisista tai tiedostamattomista pyrkimyksistä vahingoittaa itseä tai muita, vaan on hyvin usein seurausta tämän itsestä huolta pitävien funktioiden kokonaisuuden puutteista. Nämä ihmiset eivät kykene persoonallisuutensa rakenteellisten vajavuuksien vuoksi ottamaan asianmukaisesti huomioon elämän monia todellisia vaaroja.

Tämän ongelman seuraukset ovat havaittavissa selvästi jo ennen aineiden käyttöä, ja myös aineista vapautumisen jälkeen yhtä lailla kuin aineiden käyttöön liittyen. Heillä on usein jo varhaisesta nuoruusiästä alkaen ennaltaehkäisevän terveydenhoidon ja hammashoidon laimin-

lyöntejä, usein toistuvia onnettomuuksiin joutumisia, nuorisorikollisuutta ja yleensä epäsosiaalista käytöstä. Seksuaalisuhteissa he eivät useinkaan välitä ehkäisystä eivätkä suojaa itseään taudeilta. Tieto erilaisten aineiden vaarallisuudesta ei vaikuta heihin, ja he voivat käyttää mitä tahansa tuntematontakin ainetta. Aineiden käytön seuraukset ja muut elämän todelliset uhat eivät ahdista, pelota tai arveluta heitä millään tavalla ja esimerkiksi käytettyjen ja puhdistamattomien neulojen käyttö on tavallista. He eivät myöskään huolehdi somaattisten sairauksiensa hoidoista. Myös sopimuksista ja velvollisuuksista kiinni pitäminen on heille ylivoimaisen vaikeaa. He saattavat tulla vastaanotolle sovituista ajoista huolimatta vääriä aikoina tai päivinä. Usein he ikään kuin sattuvat olemaan väärässä paikassa väärään aikaan, hukkaavat tavaroitaan, tulevat toistuvasti ryöstetyiksi tai sekaantuvat erilaisiin laittomuuksiin huomaamatta mitä ovat tekemässä jne. Toisin sanoen heillä on hyvin puutteellinen kyky ymmärtää syiden ja seurauksien suhteita.

Kyse ei ole tiedostamattomista itsetuhoisista tai masokistisista pyrkimyksistä, kieltämisestä, konflikteista tai toistamispakosta, vaan nimenomaan edellä kuvatusta minän itsestä huolta pitävien toimintojen puutteista, mikä on nähtävissä siinä, että minkäänlaisesta tulkinnallisesta työstä ei ole apua. Sen sijaan Veikko Tähkän[23] esittämän empaattisen kuvaamisen periaatteita noudattavan psykoterapeuttisen käsittelyn avulla on pitkän ajan kuluessa vähitellen nähtävissä sisäistysten myötä potilaiden psyykkisten rakenteiden muodostumista. Ennen näiden rakenteiden syntyä potilaat eivät, kuten he itse usein sanovat, ”ole tulleet ajatelleeksi näitä asioita”.

Pentti Ikosen mukaan on ”erheellistä painottaa ensisijaisesti libidinaalisten (menetettyjen) objektien, libi-

don tai narsismin tyydytysmuotojen tai mielihyvän merkitystä”. Hänen mukaansa itsesäätelyn ja säätelyvälineen elämyksellinen toimivuus on olennaista. Hän toteaa:

> Hallitsematon mielihyvä voi olla ihmiselle yhtä uhkaava kuin mikä muu hallitsematon psyykkinen tapahtuma hyvänsä. Alkoholisti juo yhtä hyvin iloonsa kuin suruunsakin. Addiktiivinen käyttäytyminen eli se, mikä ulkopuolelta katsottaessa näyttää hallitsemattomalta ja itsesäätelyn tavoittamattomissa olevalta, on juuri se, minkä avulla ihminen yrittää säädellä ja hallita sisäistä tilaansa ja sen kautta koko maailmasuhdettaan ja maailmankäsitystään eli hän yrittää elämänhallintaa.[24]

Huumeiden ongelmakäyttö — sairaus sairauksien joukossa

Edellä on kuvattu vain joitakin keskeisiä huumeisiin liittyviä merkityksiä psykoanalyyttiselta kannalta. Tärkeintä olisi muistaa, että näiden usein moraalisesti paheksuttujen ilmiöiden taustalla on monille ihmisille narsistisen tasapainon, tunteiden hallinnan ja hyvinvoinnin kannalta välttämättömiä aktiviteetteja, ja asianmukaista toimintaa merkittävästi haittaavia psyykkisiä vajeita. Huumeongelma syntyy ennen muuta itsetunnon romahtamisesta, kyvyttömyydestä sietää tunteita ja hallita elämää.

Yleisesti ottaen huumeiden käyttö on lähtökohtaisesti vaaraksi lähinnä käyttäjille itselleen, ja heistäkin vain osalle, erityisesti pakonomaisille käyttäjille. Monet huumeiden käyttäjien ongelmat, ja valtaosa muille kuin käyttäjille koituvista huumeisiin liittyvistä ongelmista näyttävät olevan itse asiassa epäonnistuneen huumepolitiikan ja syrjinnän seurauksia. Jos huumepolitiikassa olisi edelleen lähtökohtana vuosikymmeniä sitten vallinnut näkemys,

että huumeongelma on pienen ihmisryhmän terveydenhoidollinen ja sosiaalinen ongelma, oltaisiin lähempänä todellisuutta.

Huumeita ei ole lopulta syytä pelätä siinä määrin ja niissä merkityksissä kuin nykyisin on tavallista. Huumeiden ongelmakäyttö on sairaus muiden sairauksien joukossa. Sen sijaan on syytä pelätä maailmalla vallitsevaa huumepolitiikkaa, jonka seurauksena vaurastutetaan rikollisia ja tuotetaan mittavia kärsimyksiä ja yhä raaistuvaa väkivaltaa — uhreina yhä useammin sivulliset, joilla ei muutoin olisi huumeiden käytön kanssa mitään tekemistä.

Väistyvätkö esteet huumeiden käyttäjien ihmisoikeuksien hyväksymiselle, ja mahdollisuuksille saada asianmukaista hoitoa, vai onko niin, että tarve pitää jotakin ryhmää syrjityssä asemassa kohtaa vähiten esteitä juuri näiden ihmisten kohdalla. Asenteita pitäisi pyrkiä muuttamaan vaikka se onkin vaikeaa, koska silloin joutuisi kohtaamaan monia hyvinkin vaikeita tunteita, syyllisyyttä ja häpeää. Vaarana on, että etenkin päihteiden ja tupakan käyttäjistä tulee nykyajan vainottuja ja syrjittyjä.

Huumeriippuvuuden ehkäisyyn ja hoitoon liittyvät eettiset näkökohdat

Tapani Sarvanti

Huumekysymys on perinteisesti mielletty Suomessa ensisijaisesti sosiaaliseksi ongelmaksi. Eettisenä, yksilöiden moraalisia oikeuksia ja velvollisuuksia koskevana ongelmana huumekysymystä ei muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ole tarkasteltu.[1]

Käytännöllinen filosofia tutkii inhimilliseen toimintaan ja sen sääntelyyn liittyviä kysymyksiä. Käytännöllisen filosofian perinteisin haara, *normatiivinen etiikka* tutkii ensisijassa sitä, kuinka ihmisten tulisi elää maailmassa, myös sitä, miten valtion tulisi toimia. Normatiivisen etiikan teoriat jakautuvat kahtia sen mukaan, korostetaanko toiminnan päämääriä vai muodollisia ominaisuuksia. *Teleologisten* oppien mukaan inhimillisen toiminnan pitäisi mahdollisimman hyvin palvella arvokkaaksi koettuja päämääriä. *Deontologiset* teoriat korostavat oikeina pidettyjen sääntöjen ja periaatteiden noudattamista.

Normatiivisen etiikan teoriat jakaantuvat myös sen suhteen, miten ne vastaavat kysymykseen moraalin ole-

muksellisesta ja tiedollisesta perustasta. Teologiset ja konservatiiviset moraaliopit pitävät normien perustana Jumalan tahtoa tai vallitsevia tapoja. Kriittiset sekularistiset opit vetoavat järkeen, tunteisiin tai ihmisten kesken tehtyihin sopimuksiin.[2]

Eettisessä tarkastelussa keskeisen ongelman muodostaa kysymys, tulisiko aikuisilla yksilöillä olla itsemääräämisoikeutensa nojalla oikeus käyttää huumeita ei-lääkinnällisiin tarkoituksiin kuten virkistäytymiseen, euforian tavoitteluun tai henkisen ja fyysisen suorituskyvyn lisäämiseen. Tällaista käyttöä on totuttu kutsumaan väärinkäytöksi.[3] Toisaalta ongelma on, miten valtio voi perustella puuttumistaan kansalaisen huumausaineiden käyttöön silloin kun se ei suoranaisesti haittaa muita.

Paternalismi, moralismi ja huumekiellot

Huumeiden käyttöä tai hallussapitoa ei voida pitää moraalisesti tuomittavana sen vuoksi, että laki mahdollisesti kieltää sen. Toiminnot säädetään lainvastaisiksi usein siksi, että niiden katsotaan olevan moraalisesti tuomittavia. Ongelma kuitenkin on, että kansainvälisiin huumausaineyleissopimuksiin sisältyy varsin ylimalkaisia perusteluja siitä, miksi juuri niiden luetteloissa mainitut aineet on kielletty eikä joitakin muita aineita.[4]

Tarkastelen aluksi perusteluja, joilla valtio voisi kieltää huumeiden käytön henkilön itsensä suojaamiseksi. Tällaisen toiminnan eli paternalismin on tavallisimmin ajateltu tarkoittavan puuttumista henkilön valintamahdollisuuksiin tai toimintavapauteen hänen omaksi parhaakseen. Kyseessä on siis itseaiheutettujen vahinkojen kieltämisen perustelujen tarkastelu, joka siis ei koske valtion tai yhteisön suojaamista. Yksilön autonomiaa loukkaama-

tonta paternalismia voidaan kutsua *pehmeäksi paternalismiksi*, yksilön autonomiaa loukkaavaa *kovaksi paternalismiksi* H. Häyryn mukaan pehmeä paternalismi ei tarvitse oikeuttamista, kun kova vaatii sitä poikkeuksetta.[5] Pehmeän paternalismin mukaan paternalismi on oikeutettua tilanteissa, joissa paternalistisen toiminnan kohteena oleva henkilö ei ole kompetentti ja hän itse hyväksyisi paternalistisen intervention, jos olisi kompetentti. Pehmeä paternalismi katsotaan oikeutetuksi sen perustuessa paternalisoidun henkilön jonkinlaiseen suostumukseen.[6]

Pehmeän paternalismin katsotaan yleisesti olevan oikeutettua kaikkiin vajaavaltaisiin henkilöihin sovellettuna, joita tavallisimmin lasten, mielisairaiden, väliaikaisesti mieleltään vakavasti järkkyneiden, refleksiivisiltä kyvyiltään vajaiden katsotaan olevan. Pehmeästä ja siis hyväksyttävästä paternalismista voi olla kysymys, jos äkillisessä henkisessä kriisissä olevaa henkilöä estetään käyttämästä huumetta, koska käytön yleensä tiedetään johtavan hänet syvään huumaantumistilaan, mihin liittyy hänen sosiaaliseen ja terveydelliseen hyväänsä kohdistuvia merkittäviä riskejä. Myös alaikäisten vapausoikeuksien rajoittaminen kuuluu useissa tapauksissa pehmeän paternalismin piiriin. Huumeiden käytölle voidaan siis eräin paternalistisin perustein asettaa kieltoja ja rajoituksia.

Kovassa paternalismissa voidaan H. Häyryn mukaan erottaa *heikko* ja *vahva paternalismi*. Heikolle paternalismille voidaan saada oikeutus, jos intervention kohteena oleva yksilö ei sillä hetkellä ole kykenevä järkevään vapaaehtoiseen päätöksentekoon ja jos hän ilman interventiota aiheuttaisi itselleen suhteellisen vakavaa vahinkoa. Jos jompikumpi ehdoista jää täyttymättä, paternalismi on vahvaa ja jää oikeuttamatta.[7]

Kovan paternalismin vastustajat perustelevat kantan-

sa käsityksellä, jonka mukaan yksilöllä on oikeus tehdä omat pelkästään itseään koskevat päätöksensä riippumatta siitä, kuinka typeriä tai haitallisia ne hänelle ovat. Tätä kantaa on puolustanut voimakkaasti J. S. Mill.[8] Hyvinvointivaltio on tuonut tähän tarkasteluun uusia ongelmia. Jos valtio olettaa, että sillä on velvollisuuksia kansalaistensa hyvinvoinnin turvaajana, se katsoo sangen usein olevansa oikeutettu säätelemään myös kansalaistensa käyttäytymistä.

Vahvan paternalismin kannattajat katsovat, että heikosti paternalistisiin toimiin pitäytyminen on liian sallivaa. Heidän mukaansa yhteiskunnan hyöty, moraali tai rationaalisuus voi vaatia aktiivisempaa puuttumista yksilön vapauteen. Kyseessä ei kuitenkaan enää olisi paternalismi, jos tarkoituksena on yhteiskunnan, ei ensisijaisesti yksilön edun ajaminen.

Liberaali tarvepohjainen utilitarismi

Missä olosuhteissa valtiolla sitten on oikeus puuttua yksilön vapauksiin? H. Häyryn ja M. Häyryn kehittelemä liberaali tarvepohjainen utilitarismi eli hyötyoppi perustuu kolmeen periaatteeseen, jotka ovat *onnellisuuden maksimoinnin periaate*, *hierarkisten tarpeiden periaate* sekä *yksilön osittaisen painottomuuden periaate*. Teko tai sääntö on oikea, jos ja vain jos se tuottaa onnellisuutta enemmän kuin vaihtoehtoinen teko tai sääntö. Onnellisuus on tuntevien olentojen tarpeiden tyydyttämistä (en osallistu tässä keskusteluun muiden elollisten kuin ihmisten oikeuksista). Perustavat tarpeet, joita ovat eloonjääminen ja terveys, on laskelmissa otettava huomioon ennen johdettuja tarpeita, joita ovat esimerkiksi mielihyvän kokeminen. Jokaisen ihmisen tarpeet on otettava samalla painolla huomioon.

Jos henkilö itse on toiminnan tuottaman onnellisuuden tai onnettomuuden ensisijainen kohde, ei häntä oteta mukaan laskelmissa, ellei häntä ole suojattava paternalismin sääntöjen mukaan. Henkilö on toimintansa tuottaman onnellisuuden tai onnettomuuden ainoa tai ensisijainen kohde jos hänen valintansa ei estä tai haittaa jonkun toisen yksilön tarpeentyydytystä hierarkisesti korkeammalla tasolla kuin se edistää hänen omaa tarpeentyydytystään.[9]

Huumausaineiden käyttö voitaisiin kieltää yhteiskunnan/muiden kansalaisten suojaamiseksi vain silloin, kun käytöstä aiheutuu ympäristölle sellaisia vaurioita, jotka ovat merkittävämpiä kuin ne hyödyt, jotka käyttäjä kokee saavuttavansa. Jos katsotaan, että huumausaineiden käyttö vahingoittaa tarpeentyydytystasolla mitattuna enemmän käyttäjää itseään kuin yhteiskuntaa, olisi huumeiden käyttöä vaikea kieltää nykymuodossaan. Perusteluna on se, että myöskään kaikkia muita vastaavalla tavalla yhteiskuntaa vahingoittavia tekomuotoja ei ole kielletty. Eräs harvoja periaatteita, joista filosofiassa vallitsee yksimielisyys, on *formaalisen oikeudenmukaisuuden periaate.* Sen sisällön on ilmaissut Aristoteles toteamalla että tasa-arvoisuusperiaatteen mukaisesti *tasaveroisia on kohdeltava tasa-arvoisesti.*[10] H. L. A. Hart puolestaan sanoo, että oikeudenmukaisuus vaatii samanlaisten samanlaista kohtelua ja relevantisti erilaisten erilaista kohtelua.[11] Jos kielletään yksi huume, on kiellettävä myös muut vastaavat huumeet sekä tekomuodot.

Humaani individualismi ja yksilöllisyys

Suhtautuminen *liberalismiin* vaihtelee voimakkaasti. Liberalismi-ilmausta käytetään nykyisin usein kielteisessä sävyssä, sen katsotaan merkitsevän vallan antamista taloudellisille arvoille tai vastuutonta sallivuutta. Koska *individualismi* sisältyy keskeisesti liberalismiin, tarkastelen sitä hieman lähemmin. On ensinnäkin tehtävä ero taloudellisen ja poliittisen liberalismin välillä. Tässä käytävä keskustelu koskee juuri poliittista liberalismia, joka käsittääkseni on markkinatalousmaissakin jäänyt selvästi vähemmälle huomiolle kuin taloudellinen liberalismi.

Individualismin perusarvot, arvokkuus, yksityisyys, autonomia ja itsensä kehittäminen, riippuvat toisistaan mutta ovat myöskin jännitteisiä. Hautamäki on koonnut ne yhtenäiseksi arvopohjaksi, jota hän kutsuu *humaaniksi individualismiksi*.[12] Se on sitoutunut yhteiseen humanistiseen arvopohjaan samalla kun se jättää yksilöiden valittavaksi omat päämääränsä ja arvostuksensa.

Arvokkuus, yksityisyys, autonomia ja itsensä kehittäminen voidaan tulkita yhteensopivasti tai sitten niiden piirteitä voidaan liioitella ja kehittää niistä negatiivisia, erillisiä ohjelmia. Yksityisyys voidaan yksilön vapauden suojelemisen asemesta tulkita itsekkyydeksi, ainutlaatuisuus yli-inhimillisyydeksi, demokratia tasapäisyydeksi. Individualismiin liitetään usein ajatus siitä, että yhteiskunta on vain yksilöiden ryhmä. Yksilöitä tarkastellaan abstraktisti ja historiattomasti. Tällaisen atomismin vastakohtana pidetään *holismia*, jonka mukaan yksilöt ovat ennen kaikkea yhteisön jäseniä.[13] Ajankohtaisessa keskustelussa yhteisöllisyyttä korostaa *kommunitarismi*.[14] Liberalismi ja kommunitarismi nähdään toistensa vastakohtina. Hautamäen mukaan individualismia voidaan kehittää ihmiskäsityk-

senä, joka tietyssä mielessä yhdistää liberalismia ja kommunitarismia. Perusajatuksena on tunnustaa yksilön tilanteen konkreettisuus eli historiallis-yhteiskunnallinen konteksti.[15]

Historiallisesti yksilöllisyyden ihanteeseen liittyy elitistinen sävy (vrt aristokraattisesti suuntautuneet de Tocqueville, Nietzsche ja jopa J. S. Mill, jotka pelkäsivät yleisen mielipiteen tyranniaa). Yksilöllisyyden ihanne ei kuitenkaan ole E. Lagerspetzin mukaan edellytä elitismiä. Lagerspetzin mukaan meillä voi olla yhteiskunta, jossa jokainen voi olla potentiaalisesti yksilöllinen jollakin alueella. Potentiaalisesti — koska yksilöllisyys on ideaali. Siihen on käsitteellisesti sisällytettävä epäonnistumisen mahdollisuus. Mutta mahdollisuus, ja sen myötä onnistumisen mahdollisuus, voi olla jokaiselle avoin jollakin elämän alueella. Tämä on mahdollista, jos yksilöllisyyttä kunnioittava yhteiskunta on riittävän pluralistinen; se pitää sisällään monenlaisia arvostuksia.

Vaihtoehtojen valtiolla vakauteen

Totalitaarinen valtio tai yhtenäisten traditioiden sitoma yhteisö ei voi olla tässä mielessä pluralistinen, mutta pluralistinen ei voi olla myös sellainen individualistinen yhteiskunta, jossa esimerkiksi taloudellinen menestys on muuttunut ainoaksi ihmisarvon mittariksi. Koska yhteisöjen on toimittava yhteiskunnan pelisääntöjen asettamissa puitteissa, pelisäännöt on puolestaan rakennettava siten, että erilaiset yhteisöt voivat elää rinnakkain.[16]

Lagerspetzin mukaan valtion legitiimin tehtävän tulisi olla yhteisöjen toiminnan aktiivinen edistäminen. Valtion ei tarvitse pelkästään sallia kansalaisille valinnan vaihtoehtoja. Se voi myös jossain määrin huolehtia, että on mistä

valita. Sen sijaan että se maksimoisi vapauden, se voi pyrkiä maksimoimaan vaihtoehtojen määrän. Tämä Lagerspetzin esittämä aktiivisen pluralistinen yhteiskunta saattaa olla vakaampi, koska se pystyisi tarjoamaan ihmisille rikkaampia elämänsisältöjä ja mutkikkaampia toiminnan motiiveja kuin puhtaasti individualismin periaatteille rakennettu yhteiskunta.[17] (Osoitus tämän seikan täydellisestä ymmärtämättömyydestä on meillä ollut se, että oikeusministeriö on kieltäytynyt rekisteröimästä Suomen Kannabisyhdistystä ja tähän vedoten HPY kieltäytynyt julkaisemasta yhdistyksen yhteystietoja puhelinluettelossa. Vastaavaa lyhytnäköisyyttä osoitti myös Länsi-Saksan hallitus kommunistilaeillaan toisen maailmansodan jälkeen ollen osaltaan tuottamassa maahan äärivasemmiston terrorismia.)

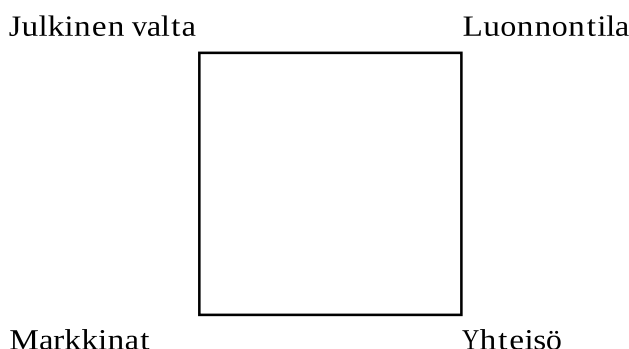
Voidaan myös viitata J. Rawlsin *oikeudenmukaisuusteorian* oivallukseen siitä, että hyvän yhteiskunnan on oltava itseään ylläpitävä. Yhteiskunnan on kyettävä luomaan kansalaisissa motiiveja tukea ja puolustaa tuota yhteiskuntaa ja ylläpitää sen perusperiaatteita. Jos tämä ehto ei täyty, yhteiskunta ei voi pitkällä aikavälillä säilyä, olipa se rakennettu miten hyville ja oikeudenmukaisille periaatteille tahansa. Jos tämä on totta koko yhteiskunnasta keskusteltaessa, voimme olettaa sen olevan totta myös yhteiskunnan eri alueilla toteutettavista politiikoista puhuttaessa. Ei riitä, että kansalaiset yleisellä tasolla kokevat yhteiskuntansa perusperiaatteet legitiimeiksi; yhteiskunta on järjestettävä sillä tavoin, että kansalaisilla on päivittäisessä kanssakäymisessä motiivi toimia tavalla, joka on sopusoinnussa noiden periaatteiden kanssa.

Voimme soveltaa moraaliteorioista tuttua Kantin periaatetta (eli *Sollen–Können-periaatetta*): mikä ei ole mahdollista ei voi olla myöskään moraalisesti pakollista. Meillä ei

ole velvollisuutta rakentaa yhteiskuntaa sellaisten periaatteiden varaan, jotka eivät pitemmän päälle toimi, olivatpa ne intuitiivisesti kuinka houkuttelevia tahansa. Vaikka tosiasioista ei voitaisi johtaa moraalisääntöjä, tosiasioista, jotka kertovat, mikä on yhteiskunnassa mahdollista ja mikä mahdotonta, voidaan johtaa meitä koskevien moraalisten vaatimusten rajat.[18] Tätä on syytä pohtia asetettaessa yhteiskunta- ja kontrollipoliittisia tavoitteita yleisemminkin.

Anarkia, markkinat, yhteisö vai valtio

Yhteiskuntien sisällä jaetaan erilaisia arvoja eri tavoin yksilöille ja ryhmille. Ihmiset ponnistelevat läpi elämänsä saavuttaakseen arvokkaiksi ja tarpeellisiksi katsomiaan asioita. Voimakkaasti yksinkertaistaen yhteiskunnassa on kolme tapaa jakaa arvoja. Jos myös oletettu luonnontila[19] otetaan yhdeksi arvojen jakamisen tavaksi, saadaan Lagerspetzia soveltaen seuraava neliö:[20]

Kaavio 1: Arvottamisvaihtoehdot.

Markkinoilla jaetaan arvoja neuvottelemalla ja vaihtamalla, julkinen valta jakaa arvoja käyttämällä auktoriteettia ja pakkoa. Yhteisössä arvojen jaon perustana on ”moraali”, mores, tavat, traditiot, status, vakaumukset, altruismi, rakkaus, kateus ja ennakkoluulot. Eräänlaiseksi raja-arvoksi jää sen mahdollisuus, että yhteiskunta joutuu pitkäaikaiseen epävakauden tilaan: kaaokseen, sekasortoon, Hobbesin luonnontilaan, jossa mitkään periaatteet eivät päde.[21]

Markkinoiden puolestapuhujille on tärkeää yksilön vapaus lähtökohtanaan aineellinen hyvä. Yhteisöjen puolustajia innostavat perinteiden kunnioittaminen ja usko ihmisten vuorovaikutuksen kiinteyden voimaan. Länsimaissa valtion puolestapuhujia elähdyttää usein oikeudenmukaisuuden ihanne — *vapaus, veljeys, tasa-arvo*. Kehitys näyttää Lagerspetzin mukaan vahvistaneen sekä yksilöä (ja markkinoita) että valtiota.

Keskeistä on, että mitkään neliön pisteet — arvojen jakotavat — eivät ole stabiileja. Joihinkin pisteisiin jouduttuaan yhteiskunta väistämättä luisuu johonkin toiseen pisteeseen. Jotkut tavat yhdistellä valtioita ja markkinoita, institutionaalista ja ei-institutionaalista, eivät yksinkertaisesti toimi, koska ne johtavat toiminnan motiivien ristiriitoihin.

Yhteiskunnallisille utopioille on ominaista, että ne sijoittuvat lähelle neliön kulmia tai laitoja. Utopismin tyypillinen piirre on kärsimättömyys, joka kohdistuu yhteiskunnassa sovellettavien periaatteiden moninaisuuteen, monitulkintaisuuteen ja osittaiseen ristiriitaisuuteen. Annettakoon kaikki valta valtioille, tai markkinoille, tai hajotettakoon yhteiskunta riippumattomiksi pienyhteisöiksi, niin maailmaa luonnehtivasta epäesteettisestä sekavuudesta päästään eroon.[22]

Lagerspetzin käsitys on, että *neliön kulmat ovat epävakaita pisteitä*. Ajateltakoon vaikka täydellisesti markkinaperusteista yhteiskuntaa. Epävakauden ongelma esiintyy myös niissä yhteisöllisesti suuntautuneissa anarkismin muodoissa, jotka sijoittuvat neliön toiseen alakulmaan. M. Taylor esittää kirjassaan *Community, Anarchy and Liberty* tyylikkäästi virtaviivaistetun ja sosiologisesti oppineen version klassisten anarkistien utopioista.[23] Taylor pyrkii osoittamaan, että anarkistinen dilemma — miten oikeudenmukainen ja tasa-arvoinen järjestys luodaan ilman valtiota — edellyttää ratkaisukseen yhteisöä. Pelkään Lagerspetzin tavoin, että lopulta valtio kuitenkin nielaisee yhteisön tai pakottaa ne omaksumaan valtiolle ominaiset institutionaaliset muodot. M. Taylorin yhteisöanarkismi kärsii samoista ongelmista kuin yksilöanarkismikin.

Kuvion täydellisen valtiokeskeisestä yhteiskunnasta on kirjoitettu riittämiin. Valtio ei pysty ohjaamaan palkintoja ja rangaistuksia siten, että sen kansalaisilla olisi motiiveja noudattaa kaikkeen sekaantuvan valtion tahtoa. Ensinnäkin sillä ei ole koskaan tällaiseen ohjaamiseen tarvittavaa tietoa. Toiseksi ”valvojien valvomisen” ongelma jää ratkaisematta. Kun kontrollihierarkian ylimpiä tasoja ei pidättele mikään laki tai moraali, korruptio leviää ylhäältä alas. Kolmanneksi jatkuva kontrolli ja propaganda tuhoaa lopulta kaiken luottamuksen instituutioihin. Kaikkivaltias valtio on itsensä tuhoava — tämä on merkittävä ja lohdullinen sosiaalinen yleistys. On tärkeä huomata, että se ei ole itsestäänselvyys. Viime vuosiin saakka yleinen näkemys sekä idässä että lännessä oli, että pluralismi ja toleranssi tekevät yhteiskunnan haavoittuvaksi. Totalitaarinen yhteiskunta nähtiin ennen kaikkea vakaaksi, se saattoi luhistua vain ulkoisen hyökkäyksen voimasta. Nyt

nähdään, että nimenomaan *valtiollistetut yhteiskunnat ovat hauraita ja hajoavia*.[24] Samalla tavalla ovat loppujen lopuksi hauraita kaikki totalitaristiset politiikat yhteiskuntaelämän eri alueilla, ilmenevät ne sitten monopoleina tai minä tahansa keinoin, jotka eivät salli aitoa vuoropuhelua politiikan tavoitteista ja keinoista. Olennaista ei ole se, että politiikalla on kaunis tavoite vaan se, millä keinoin siihen pyritään.

Moraalifilosofian tyypit ja poliittiset ideologiat

H. Häyry on hakenut nykyisten poliittisten ideologioiden moraali- ja sosiaalifilosofisia juuria erittelemällä niiden suhdetta käsityksiin oikeudesta sekä vapaudesta.[25] Ensimmäinen erittely perustuu I. Berlinin[26] tapaan jakaa vapaudet negatiivisiin ja positiivisiin. Ne, jotka uskovat vapauden merkitsevän rajoitusten poissaoloa, uskovat negatiiviseen vapauteen. Ne, jotka uskovat tiettyjen rationaalisten, emotionaalisten, poliittisten ja moraalisten etujen/resurssien merkitykseen, uskovat positiivisiin vapauksiin.

Toinen jako koskee suhtautumista tarpeisiin. M. Häyry on käsitellyt *vaateen käsitettä* (positive claim -right) tavalla, jolla H. Häyry sen tässä ymmärtää.[27] Vaateet voidaan ymmärtää pääpiirteissään kahdella tavalla. Voidaan katsoa, että vaateet ovat oikeutettuja vain, jos ne perustuvat sopimuksiin, lupauksiin, luonnollisiin yksilöiden välisiin hierarkioihin tai yksilöiden välisiin erityisiin suhteisiin, mm. perittyihin eriarvoisuuksiin.

Toinen mahdollisuus on nähdä asia näin: koska edellä kuvatut tarpeet eivät välttämättä ole aina oikeutettuja, on olemassa perustavampaa laatua oleva tekijä, jolla vaade voidaan oikeuttaa, nimittäin *tarve*.[28] Tässä kuvattu tarve-

pohjainen oikeus ohittaa edellä kuvatun asemaan tai sopimukseen perustuvan oikeuden/vaateen. Vastaavasti voidaan uskoa, että yksilöillä voi olla tarvepohjaisia velvollisuuksia toisen auttamiseen, toiset eivät sitä usko. Edellisen pohjalta H. Häyry muodostaa alla esitetyn kaavion, johon sijoitan D. J. Pittmania soveltaen suhtautumisen huumeisiin.[29]

INDIVIDUALISMI
(liberalismi)
negatiivinen vapauskäsite

liberaali utilitarismi
(tolerantti suhtautuminen huumeisiin)

libertarismi
(ylitolerantti suhtautuminen huumeisiin)

EGALITARISMI
Yksilöllä tarvepohjaisia oikeuksia

MERITISMI
Yksilöllä ei tarvepohjaisia oikeuksia

sosialismi
(abstinentti suhtautuminen huumeisiin)

kommunitarismi
(ambivalentti suhtautuminen huumeisiin)

positiivinen vapauskäsite

KOLLEKTIVISMI
(totalitarismi)

Kaavio 2:
Moraalifilosofian tyypit, poliittiset ideologiat ja suhtautuminen huumeisiin.

Negatiivista vapauskäsitettä korostavat filosofit voidaan luokitella individualisteiksi ja eräin varauksin liberaaleiksi. *Positiivisen vapauskäsitteen* kannattajat puolestaan asettavat kollektiivin ennen yksilöä ja joskus myöskin kokonaisuuden (valtion, yhteisön) ennen sen osia. Nimitys *kollektivismi* tai *totalitarismi* on näin ollen oikeutettu.

Kun positiiviset oikeudet eivät perustu tarpeisiin, niiden on perustuttava ”luonnollisiin” syihin, statuseroihin, perittyihin tai hankittuihin ominaisuuksiin. H. Häyry kutsuu tätä *meritismiksi*. Vaateiden perustuessa tarpeisiin yksilöjä tarkastellaan tässä suhteessa tasa-arvoisesti. Katsomusta voidaan kutsua *egalitarismiksi* ja sijoittaa kuvion vastakkaiseen päähän vasemmalle.

Kaavioon sijoitetut *liberalismi, sosialismi, kommunitarismi* ja *liberaali utilitarismi* ovat esimerkkejä moderneista teorioista, jotka voidaan sijoittaa ideologisten jatkumojen päihin. *Libertarismissa* sosiaalisen ja poliittisen elämän ideaali on se, että kansalaiset vastaavat itsestään. Mahdollisimman suppean valtion tehtävä on suojella kansalaisten negatiivisia oikeuksia elämään, vapauteen, terveyteen ja yksityisomaisuuteen. Negatiivisella oikeudella tarkoitetaan tässä yksilön vapautta elää, olla vapaa, pysyä terveenä, oikeutta käyttää henkilökohtaista omaisuuttaan toisen puuttumatta.

Sosialismin, ainakin demokraattisen sosialismin idea on muodostaa valtio, joka takaa kaikkien kansalaisten elintärkeisiin tarpeisiin perustuvien positiivisten oikeuksien tasa-arvoisen toteutumisen. Sosialistisen politiikan tehtävänä on tuottaa kansalaisille kaikki heidän tarvitsemansa sosiaaliseen, terveydelliseen ja kulttuuriseen hyvinvointiin liittyvät palvelut.

Useat filosofit ovat 1980- ja 1990-luvuilla päätyneet siihen, että kaikkien liberalismin haarojen keskeinen vir-

he on ollut yksilöllisyyden liiallinen korostaminen. Sosialismin pahin virhe on puolestaan ollut heidän mukaansa se, että kaikkiin tarpeisiin kiinnitetään yhtä paljon huomiota. Nämä filosofit ovat valinneet kommunitarismin henkiseksi kodikseen täydentämällä meritismiä kollektivismilla suhtautumisessa vapauteen. Kommunitaristiset teoreetikot katsovat, että liberalismi on yksipuolinen doktriini, jossa vapauden ja autonomian lisäksi tulisi kiinnittää enemmän huomiota muihin perinteisiin arvoihin. Heidän mukaansa ihmiset eivät ole niinkään yksilöitä, jotka ovat itselleen vastuussa teoistaan, kuin ryhmien ja yhteisöjen jäseniä sekä sosiaalisesti ja kulttuurisesti määrättyjen roolien kantajia.

H. Häyry itse haluaa täydentää positiivisia oikeuksia vapauden negatiivisella, antipaternalistisella määrityksellä. Tätä katsantokantaa hän kutsuu *liberaaliksi utilitarismiksi*. Sen mukaan *yksilöillä pitää olla oikeus tehdä vapaita valintoja edellyttäen, että ne eivät vaikuta kielteisesti muiden perustavaa laatua olevien tarpeiden tyydyttämiseen.*

Liberaali utilitarismi ja sosialismi ovat siis egalitarismin kaksi tyyppiä. Keskeinen ero niiden välillä liittyy pakottamiseen. Sosialistisen ajattelun mukaan ihminen voidaan pakottaa olemaan vapaa vasten hänen itse ilmaisemaansa tahtoa. Liberaali utilitaristi puolestaan katsoo, että ihmiset ovat joka suhteessa vapaita, vaikka heidän toimintansa olisi moraalisestikin arvosteltavaa. Toinen ero näiden egalitarismin tyyppien välillä on se, että liberaali utilitarismi ei vaadi ihmisiä uhraamaan omia keskeisiä tarpeitaan muiden keskeisten tarpeiden tyydyttämiseksi. Sosialismissa useiden ihmisten hyvä on tärkeämpää kuin yksittäisen ihmisen hyvä, liberaalissa utilitarismissa näin ei ole.

Liberaalin utilitarismin erottaa libertarismista se, että muiden ihmisten tarpeet otetaan huomioon eettisessä ja

poliittisessa päätöksenteossa. Hyvinsyönyt libertaristi voi kävellä kuolevan ohitse taskut täynnä leipää hyvin omintunnoin. Egalitaristisesti vaikkakin individualistisesti ajatteleva puolestaan ei voi näin tehdä.[30]

Kommunitaristinen huumepolitiikka

Positiivisia vapausoikeuksia korostava *kommunitaristinen huumepolitiikka* (käytännössä valtiokommunitaristinen, koska kommunitarismi toteutuu paljolti valtion välityksellä) lähestyy individualismi–kollektivismi-ulottuvuudella *kollektivismia*, jolloin se kuuluu sosialistisen politiikan tavoin *totalitaristisiin politiikkoihin*. Etuuksien tai oikeuksien määräytymistä koskevalla ulottuvuudella kommunitarismi lähestyy *meritismiä*, se ei siis katso, että yksilöllä olisi tarpeisiin perustuvia oikeuksia.

Kommunitaristinen huumepolitiikka määräytyisi ihanteellisesti kunkin alueellisesti hallittavan kokonaisuuden puitteissa. Huumeiden käyttöä säänneltäisiin yhteisön perinteiden ja tapojen mukaan, kuten muutakin toimintaa. Voitaisiin kuvitella alueellisia kulttuureja (esim Pohjois-Amerikan intiaanit ennen eurooppalaisten tuloa), joiden tapoihin kuuluu tietyn huumeen rituaalinomainen tai muu yhteisön sääntelemä käyttö.

Ihanteellisesti toimiva yhteisö valvoo verrattain tiukasti jäsentensä huumeiden käyttöä ja rankaisee tavoista poikkeavia. Kommunitaristisessa politiikassa on olennaista lähtökohta, joka on yhteisön/yhteiskunnan päämäärien ja arvojen suojaaminen ulkopuolisilta vihollisilta ja sisäiseltä poikkeavuudelta.

Länsimaissa vallitsevaa huumekieltopolitiikkaa perustellaan keskeisesti yhteisöllisyyteen vetoavin, kommunitaristisin argumentein. V. Launis on analysoinut ansiok-

kaasti huumeiden käytön kieltoa eettisenä ongelmana ja päätynyt siihen, etteivät kirjallisuudessa esitetyt itselle tai muille osapuolille aiheutuvaan vahinkoon vetoavat perustelut pysty tarjoamaan kiistatonta moraalista oikeutusta huumeiden virkistyskäytön kieltämiselle. Hän toteaa, että viime kädessä yhteisön ”elämäntapa” määrää, miten vapaudet ja oikeudet yhteiskunnassa jakaantuvat ja mille elämän alueille ne sijoittuvat.[31] J. Räikkä toteaa samassa *Sosiaalilääketieteellisen Aikakauslehden* numeron kommenttiartikkelissaan, että ne, jotka ovat vapaamman politiikan kannalla, voivat huokaista helpotuksesta, jos ainoa vakava peruste vastustaa huumeita liittyy kansalliseen arvoperustaan.[32]

Sosialistinen huumepolitiikka

Positiivisia vapausoikeuksia ja suunnittelua korostava *sosialistinen huumepolitiikka* lähestyy individualismi–kollektivismi-ulottuvuudella *kollektivismia*, jolloin se kommunitarististen politiikkojen tavoin kuuluu *totalitaristisiin* politiikkoihin. Etuuksien ja oikeuksien määräytymistä koskevalla ulottuvuudella sosialismi lähestyy *egalitarismia*. Sosialismi korostaa objektiivisten, yksilön ulkopuolelta määriteltävien tarpeiden olemassaoloa. Kansalaisilla saattaa sosialistisessa ajattelussa olla tarpeita käyttää huumeita historiallisen tilanteen takia, mutta ne tulee tyydyttää suunnitelmallisesti. Sosialistisen politiikan tyylit vaihtelevat riippuen siitä, onko kyseessä teorian äärimmäinen, kommunismiin pyrkivä muoto tai lievempi, jatkuvassa kehityksen tilassa oleva sosialidemokraattinen muunnelma. Äärimmäinen sosialismin laji lähtee voimakkaasta uskosta ihmisluontoon, ihmisessä olevaan hyvään, joka pitää vapauttaa oikeilla yhteiskunnallisilla toimenpiteillä.[33]

Huumepolitiikan alueella sosialistisessa ajattelussa on yhteiskunnan ja samalla yksilön kokonaisedun kannalta tarkoituksenmukaista pidättäytyä niissä huumeissa, jotka kulloinkin ovat käytössä ja joista ei toistaiseksi ole päästy eroon. Alkoholi olisi länsimaissa sosialistisen huumepolitiikan hyväksymä huume, muut olisi syytä kieltää. Voidaan myös kuvitella toiselle kulttuurialueelle (vaikkapa Aasiaan) perustettu sosialistisia oppeja soveltava valtio, jossa väestön enemmistö olisi tottunut käyttämään alkoholin asemesta jotakin muuta alueella kasvavaa huumetta. Tällöin sosialistisessa suunnittelussa ilmeisesti päädyttäisiin sallimaan tuo jo käytössä oleva huume ja kieltämään muut elleivät valtion kansainväliset sitoumukset muuta edellyttäisi.

Sosialistisessa ajattelussa oletetaan, että ihmisluonnon vastaisesta huumeiden käyttötarpeesta voidaan päästä eroon laillisten huumeiden saatavuutta rajoittavalla tarjontapolitiikalla, kasvatuksella, tiedotuksella sekä yhteisin kampanjoin. Yhteiskunnan kieltämiä huumeita käyttävät on tarvittaessa pakkotoimin opetettava pysymään erossa huumeista. Rousseaun tavoin ainakin jyrkkä sosialismi katsoo oikeutetuksi, että ihminen voidaan pakottaa olemaan vapaa.[34]

Kehittyneessä sosialismissa ja viimein kommunismissa ihmiset voivat tyydyttää todellisia tarpeitaan korkeammanasteisilla tavoilla, jotka kohottavat heidän tietoisuuttaan yhteiskunnan vastuullisina jäseninä. Sosialistisen huumepolitiikan tavoite on siis *huumevapaa yhteiskunta*. Useissa länsimaissa vallitsevaa huumepolitiikkaa perustellaan sosialistisin argumentein ja niihin lisätään kommunitaristisia perusteluja. Myös klassisia utilitaristisia perusteluja on tavallista käyttää.[35]

Sosialistiselle huumepolitiikalle ovat tunnusomaisia

laajat poliittiset ohjelmat, joilla pyritään mobilisoimaan kaikki kansalaisryhmät valtion tavoitteiden taakse. Sosialistiselle huumepolitiikalle on ominaista yksiarvoisuus, koska ihmisen olemus on vain yksi. Kulloisenkin hallitusvallan tehtävä on löytää keinot, jolla tätä ihmisen olemusta voidaan tehokkaimmin lähestyä. Vaikka suomalaisessa huumepolitiikassa on runsaasti sosialistisia piirteitä, se ei ole kuitenkaan koskaan vakavasti päätynyt hallitustasolla eräitä muita pohjoismaita (Norja, Ruotsi, Islanti) vastaaviin äärisosialistisiin tavoitteenasetteluihin.[36]

Libertaristinen huumepolitiikka

Negatiivisia vapausoikeuksia korostava *libertaristinen huumepolitiikka* lähestyy individualismi–kollektivismi-ulottuvuudella *individualismia*, ja se siis kuuluu liberaalin huumepolitiikan kanssa *individualistisiin politiikkoihin*. Etuuksien tai oikeuksien määräytymistä koskevalla ulottuvuudella libertarismi lähesty *meritismiä*, se ei katso, että yksilöllä olisi tasa-arvoon perustuvia oikeuksia.

Libertaristinen huumepolitiikka ei anna valtiolle oikeuksia puuttua sellaiseen yksilön käyttäytymiseen, joka ei vahingoita muita. Tällöin huumeiden käyttö olisi täysin vapaata. Toisaalta äärimmäinen libertarismi ei myöskään tunnusta yksilölle mitään oikeuksia, joita hän saisi ilman omia toimenpiteitään. Libertarismi tunnustaa kuitenkin kansalaisten oikeuden vakuuttaa onnettomuuksien tai ongelmien varalta ne ketkä haluaa tai vaikkapa harjoittaa vapaaehtoista hyväntekeväisyyttä huumeisiin sortuneiden auttamiseksi. Valtion oikeudet huumeiden käytön sääntelyssä liittyisivät vain sellaiseen toimintaan, johon valtiolla muutoinkin tehtyjen sopimusten perusteella on velvollisuus. Libertaristisia argumentteja käyte-

tään, kun huumeisiin sortuneiden auttamisesta halutaan kieltäytyä, koska ongelmat ovat itseaiheutettuja.

Liberaali tarvepohjainen huumepolitiikka

Negatiivisia vapausoikeuksia korostava *liberaali tarvepohjainen huumepolitiikka* lähestyy individualismi–kollektivismi-ulottuvuudella *individualismia*, ja se siis kuuluu libertaristisen huumepolitiikan tavoin *individualistisiin politiikkoihin*. Etuuksien ja oikeuksien määräytymistä koskevalla ulottuvuudella liberaali tarvepohjainen huumepolitiikka lähestyy *egalitarismia*, se katsoo, että yksilöllä on tarpeisiin perustuvia oikeuksia. Valtiota käytetään tässä yksilön vapausoikeuksien ja positiivisten oikeuksien takaamiseksi, ei yksilön pakottamiseksi valtion määräämään kaavaan. Jatkuvaa keskustelua käytäisiin kansalaisten halukkuudesta antaa verovarojaan epäterveellistä elämää viettävien, elintapasairauksia potevien kansalaisten auttamiseksi.

Mitä on tehtävä?

Pitäisikö huumeet laillistaa, jos nykyisen kaltaisille kielloille ei näytä löytyvän vakuuttavia moraalifilosofisia perusteluja? Vastaan heti kieltävästi. Jokainen kansakunta ja kulttuuri päättää itse, mitä se haluaa hyväksyä ja mitä paheksua. Poliittinen päätöksentekojärjestelmä heijastelee kansakunnan tuntoja tavalla, jota kutsutaan myös demokratiaksi eli enemmistövallaksi. Enemmistön tuntoja voidaan loukata vain poikkeuksellisen vankoilla perusteilla. Presidentti Kekkonen opetti tässä Suomen kansaa toisen maailmansodan jälkeen.

Voimme kuitenkin huumekysymyksessä joutua tilan-

teeseen, ellemme sitten jo ole siinä, jossa politiikan lähtökohtia tulee inhimillistää *kansallisen profiloitumisemme* vuoksi (vrt pakolaispolitiikka). EU:n jäsenmaiden huumepolitiikat tulevat todennäköisesti vähitellen yhdensuuntaistumaan. Suomessa sovelletaan repressiotoimia poikkeuksellisen ankarasti yksittäisiin käyttäjiin.[37] Tuoreen huumausainerikosten tutkimatta jättämistä käsittelevän tutkimuksen mukaan huumausainelainsäädäntöä sovelletaan ankarammin kuin on ollut eduskunnan ja hallituksen tarkoitus.

Jos Suomi lähestyisi muuta Eurooppaa, sen tulisi pehmentää suhtautumistaan yksittäisiin huumausaineiden käyttäjiin. Kansainväliset yleissopimukset eivät edellytä huumausaineiden käytön kieltämistä tavalla, joka meillä on omaksuttu. Toisaalta suomalainen asenneilmapiiri ei näytä edellyttävän huumepolitiikkaan merkittäviä muutoksia, vaikka enemmistö hyvinkoulutetuista näyttäkin olevan valmiita kontrollin höllentämiseen.[38] Huumeiden legalisoinnille eli huumekontrollin täydelliselle uudelleenrakentamiselle ei ole minkäänlaisia yhteisöllisiä edellytyksiä. Kansanterveydellisesti tämän uskottaneen olevan onnellinen tilanne.

Minkälaista olisi nykyisten Suomen ratifioimien huumausaineyleissopimusten puitteissa sellainen huumepolitiikka, joka olisi mahdollisimman vähän epäoikeudenmukaista? Meillä on kaksi vaihtoehtoa: *individualistinen* suunta tai *totalitaristinen* suunta. Huumepolitiikan kehittäminen vieläkin totalitaristisempaan suuntaan merkitsisi sosialististen ja kommunitarististen elementtien vahvistamista nykyisestäänkin. Tämä tarkoittaisi panostamista tarjonnan rajoittamiseen, tutkintamenetelmien tehostamiseen ja rangaistusten koventamiseen. Tämä merkitsisi jatkamista linjalla, jolla vankimäärä edelleen nopeasti

kasvaa. Sosiaali- ja terveydenhuollossa laajennettaisiin kovan paternalismin mukaisten pakkotoimien käyttöä. Kommunitaristinen sovellus voisi olla myös yhteisöllisen valvonnan lisääminen. Vapaaehtoisuuteen perustuvia palveluja ei välttämättä totalitaristisissa ja varsinkaan kommunitaristisissa vaihtoehdoissa suosittaisi.

Totalitaristinen strategia tarkoittaa ennen muuta huumeiden tarjonnan vähentämistä, mikä yleensä merkitsee eriasteista repressiota. Yhdysvallat on esimerkki repressiivisen politiikan maasta, jossa huume-ehtoiset vangit muodostavat noin 60 % vankiloiden asukkaista. Myös Suomessa huumerepressio on lisääntynyt viime vuosina voimakkaasti niin absoluuttisesti kuin suhteellisestikin. Huumerikos päärikoksena tuomittujen vankien määrä on suunnilleen nelinkertaistunut kuudessa viime vuodessa. Lavea-alaisesti sekä käyttäjiin että ammattimaisiin rikollisiin kohdistuvan totalitaristisen politiikan asemesta tulisi ennemminkin keskustella siitä, voitaisiinko käyttäjiin kohdistuvaa repressiota vähentää. Olisi keskusteltava käyttäjien oikeuksista rinnan muiden "itse aiheutettujen" haittojen käsittelyn kanssa. Olisi mietittävä, millä keinoin huume-ehtoisten vankien määrää laskettaisiin ilman että kontrollijärjestelmän pelotusvaikutus merkittävästi kärsisi.

Huumepolitiikkaa voitaisiin myös kehittää individualistiseen suuntaan. Tällöin yksi vaihtoehto olisi libertaristinen politiikka. Yksilön vapautta tehdä valintoja lisättäisiin samalla kun valtio vetäytyisi huolehtimasta koukkuun jääneiden ongelmakäyttäjien hoitopalveluista. Tästäkin politiikasta meillä on merkkejä alueilla, jotka ovat kieltäytyneet järjestämästä päihdehuoltolain tarkoittamia palveluja myös huumeiden käyttäjille.

Itse suosittaisin huumepolitiikan kehittämistä hyvin-

vointiliberalistiseen eli liberaalin tarvepohjaisen utilitarismin suuntaan. Huumepolitiikan tavoitteet asetettaisiin tässä politiikassa varsin pragmaattisesti ja realistisesti. Pragmaattinen politiikka ei sisällä intohimoja eikä sitä tarvitsisi muutella äärimmäisyydestä toiseen kuten puhdasotsaisia, täydellisyyteen pyrkiviä politiikkoja on usein muutettu. Tämä lähtökohta merkitsisi toimenpiteitä, joilla politiikan legitimiteettiä voitaisiin pitkällä aikavälillä vahvistaa. Moniarvoisuuden tulisi olla kaiken kehittämisen lähtökohta, myös valtioilla voisi olla tässä oma roolinsa. Huumepolitiikan alueella se edellyttäisi huumepolitiikan alueella toimivien, myös siihen kriittisesti suhtautuvien kansalaisjärjestöjen ja huumeiden käyttäjien yhdistysten toiminnan tukemista, ei vain niiden sallimista. Valtion ei tulisi niinkään ottaa kantaa siihen, mikä on oikein tai väärin. Sille voisi hyvin riittää sen toteaminen, että nykyisestä linjasta pidetään kiinni, koska enemmistö kannattaa sitä. Tässä politiikassa on keskeistä jatkuva keskustelu, jota valtion tulee tukea. Huumeiden aiheuttamia haittoja voidaan vähentää vaikuttamalla ihmisiin joko informaatioilla tai propagandalla. On toivottavaa, että saamme Suomeen enemmän monipuolista informaatiota sekä avointa keskustelua, vähemmän yksipuolista, moraalista paniikkia lietsovaa viestintää.

Hyvinvointiliberalistisen huumepolitiikan soveltaminen merkitsisi huumeiden kysynnän vähentämisen painottamista huumeiden vastaisessa strategiassa. Huumeongelmien ehkäisyssä tehostettaisiin mm. kouluissa moniarvoisuutta, vastuullisuutta ja solidaarisuutta tukevalla sekä erilaisuutta sietävällä kasvatuksella. Hoitovaihtoehtojen sekä neuvontapalvelujen määrää lisättäisiin, samoin aktiivisia etsivän työn menetelmiä, ei kuitenkaan pakkokeinoja, jotka eivät täytä hyväksyttävän paterna-

lismin edellytyksiä. Huumeiden kysyntää vähennetään luonnollisesti myös kehittämällä yhteiskuntaa siten, että ihmiset kykenevät elämään tasapainoista elämää ilman vaikeita riippuvuuksia jos suinkin mahdollista.

Artikkeli perustuu kirjoittajan alustukseen Suomalaisen lääkäriseuran Duodecimin ja Suomen Akatemian lokakuussa 1999 järjestämässä ”Huumeriippuvuuden hoito Suomessa” -seminaarissa.

Kannabiksen kriminalisoinnin kansainvälinen tausta

Risto Mikkonen

> Kohtuukäyttö ei johda hampun liikakäyttöön sen enempää kuin alkoholin kohdalla. Säännöllinen ganjan tai bhangin kohtuukäyttö aiheuttaa samoja seurauksia kuin kohtuulliset ja säännölliset whiskyannokset. Täydellinen kieltolaki on toimikunnan mielestä täysin pois suljettu. (*Report of the Indian Hemp Drugs Commission 1893–1894*)

> Tähän huumeeseen (marihuana) liittyy sen vanhasta maailmasta tuleva murhien, väkivallan, raiskauksien, fyysisen turmeltumisen ja henkisen luhistumisen perinne. Toimiston asiakirjat osoittavat sen käytön liittyvän mielisairauksiin ja rikoksiin. Siksi poliisityön näkökulmasta se on vaarallisempi huume kuin heroiini tai kokaiini. (H. J. Anslinger, *Enforcement of the Narcotic Drug Laws in the USA*. Mietintö Kansainliiton Oopiumkomitealle 14.5.1938)

Vielä 1900-luvun alussa nykyään huumeiksi tai päihteiksi kutsuttuja aineita kaupattiin ja käytettiin markkinatalouden periaatteiden mukaan kunnes aiheellinen huoli niiden vaikutuksista ihmiseen alkoi nousta raittiusliikkeiden muodossa. Raittiusliikkeissä yhdistyi kaksi 1800-luvun

modernia ideaa: edistyksen idea siitä, että ihmisen käyttäytymistä voidaan ja pitää ohjata kohti parempaa elämää, ja ns viktoriaaninen idea siitä, että ihmisen paras on löydettävissä pidättyvyyden kautta.

Edistyksen idean mukaisesti nouseva valtiobyrokratia oli kyvykäs ja oikeutettu ohjailemaan kansalaisten elämää parempaan ja se alkoi ottaa suurempaa vastuuta myös nautintoaineiden valvonnasta ja kaupasta. Pisimmälle tämä idea kehittyi alkoholin kieltolaeissa, joita täysimääräisinä ensimmäisen maailmansodan jälkeen toteutti vain kolme maata maailmassa: Yhdysvallat (1917–1933), Islanti (1915–1922) ja Suomi (1919–1932).

Yhdysvalloista tuli myös muiden huumeiden kieltolakien edelläkävijä ja 1930-luvulla kieltolaki-idea ulottui kannabikseen. Kansainväliseen täyskieltoon tarvittiin tämän jälkeen vielä parinkymmenen vuoden byrokraattinen kehittely.

Kansainvälisen sopimuskoneiston synty

Jo 1700-luvulta lähtien tislatun alkoholin ja oopiumin laaja käyttö herätti ansaittua huolta käytön seurauksista synnyttäen kansalaisliikkeitä niiden tarjonnan rajaamiseksi. 1800-luvulla oopiumista jalostettujen morfiinin ja heroiinin sekä koka-pensaan lehdistä jalostetun kokaiinin käyttö levisi Yhdysvalloissa kansan keskuuteen ns patenttilääkkeinä, joissa ei ollut mitään varoituksia tuotteen sisältämistä vaikuttavista aineista. Näitä nykyisin laittomia aineita käyttävän väestönosan määrästä vallitsee erilaisia käsityksiä. Käyttäjäkunnan rakenne oli kuitenkin erilainen kuin nykyään, koska kauppa oli laillista eikä esimerkiksi 1800-luvun lopulla keksittyyn lääkeruiskuun ollut varaa muilla kuin keski- tai yläluokan jäsenillä.[1]

Kansainvälisen huumausainevalvonnan katsotaan alkaneen vuoden 1909 *Shanghain sopimuksesta*, jolla säädeltiin oopiumin kauppaa Kiinassa. Varsinainen kansainvälinen valvonta aloitettiin vuoden 1912 *Haagin kansainvälisellä oopiumisopimuksella*. Valvonta perustui kuitenkin valtioiden sisäisiin toimiin eikä sopimuksella perustettu vielä mitään kansainvälisiä valvontaelimiä. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen noin 60 valtiota allekirjoitti tämän sopimuksen *Versailles'n rauhansopimuksen* osana.

Kansainliiton ensimmäisessä yleiskokouksessa vuonna 1920 perustettiin neuvoa-antava komissio luomaan yhteyksiä valtioiden välille huumausainekysymyksissä. 1920- ja 1930-luvut olivat kansainvälisen sääntelyn kulta-aikaa: silloin solmittiin sarja erilaisia sopimuksia, jotka koskivat perinteisten huumausaineiden kauppaa. Sopimuspolitiikan seurauksia ei asetettu kyseenalaiseksi. Kriminaalikontrollia ei silloin korostettu vaan kansainvälisellä yhteistyöllä pyrittiin sopimaan kaupan ehdoista siten, että laiton kauppa ja käytön aiheuttama riippuvuus saatasiin rajattua ja jopa lopetettua maailmasta. Esimerkiksi alkoholin täyskieltoon päätyneissä maissa alkoholin ostajaa ja käyttäjää ei rangaistu.

1800-luvun lopulla vain neljässä valtiossa (Turkissa, Egyptissä, Kreikassa ja Trinidadissa) oli kannabiksen kaupan kieltävää lainsäädäntöä. Kansainvälisen huumevalvonnan suuri arvoitus piileekin siinä, miksi kannabiksesta vastoin tutkittua tietoa tehtiin opiaatteihin rinnastettu vaarallinen aine. Vielä 1800-luvun lopulla Englannin valtion asettamat komiteat (kannabiksen osalta Indian Hemp Drugs Commission 1893–1894) olivat ehdottaneet perinteisten nautintoaineiden valvottua kauppaa niiden perinteisillä käyttöseuduilla ja tämä asenne oli vahvasti mukana 1900-luvun alun kansainvälisissä sopimuksissa.[2]

Italia teki aloitteen kannabiksen ottamisesta mukaan vuoden 1912 Haagin kokouksen asialistalle mutta jätti sitten itse kokouksen väliin, jolloin Yhdysvallat otti aloitteen. Tällöin asia ei kuitenkaan saanut muiden valtioiden kannatusta.

Yhdysvallat aloitteentekijänä

Kannabiksen valvonta perustuu pitkälti Yhdysvaltojen aloitteisiin ja sen poikkeukselliseen kehitykseen maailman johtavaksi valtioksi. Alusta saakka se oli innolla mukana laatimassa kansainvälisiä sopimuksia joko aloitteentekijänä tai vaikuttamalla niiden sisältöön.

Vuonna 1906 Yhdysvalloissa tuli voimaan ns *Pure Drug and Food Act*, jonka mukaan lääkkeen valmistajan tuli merkitä tuotteeseen siinä käytetyt vaikuttavat aineet ja myös kannabis oli ensimmäisen kerran mukana valvottavien aineiden listalla. Lain voimaantulo vähensi ns patenttilääkkeiden kulutusta. Vuonna 1910 Yhdysvalloissa oli käsiteltävänä lakiesitys jossa kannabis oli mukana (*Foster Antinarcotic Bill*), mutta se kumottiin, koska kannabiksen ei katsottu olevan tottumusta aiheuttava.

1900-luvun alussa Yhdysvalloissa kannabista käyttivät lähinnä Lähi-idästä muuttaneet siirtolaiset, ja tämä ilmiö keskittyi itärannikon suuriin kaupunkeihin New Yorkiin, Bostoniin, Chicagoon, Philadelphiaan sekä etelässä New Orleansiin. Kannabiksen valvonnan perustaksi tuleva kauhukampanjointi oli peräisin Kaliforniasta, missä lähinnä oopiumin polttamista (kiinalaisten siirtolaisten mukanaan tuoma tapa) vastaan suunnattuun lainsäädäntöön otettiin mukaan myös kannabis.

Itse asiassa kannabiksen muuta kuin lääke- ja kuitukäyttöä ei tuolloin juuri esiintynyt Kaliforniassa, mikä ai-

heutti nykypäiviin saakka ulottuvan sekaannuksen kasvin luonteesta: kuituhamppu oli *cannabis sativa*, lääkehamppu nimettiin *cannabis indicaksi*, koska sitä tuotiin pääasiassa Intiasta mutta poltettavan kannabiksen nimi kehittyi hiljalleen Meksikossa käytettävästä termistä *mariguan, marihuano, mariahuana, marahuana* vaiheiden kautta *marihuanaksi* ja *marijuanaksi*. Tämä nimettiin "tieteellisesti" vielä *loco weed'ksi, astragulus hornii'ksi*, jonka aiheuttamat vaikutukset olivat lainsäätäjien mukaan sensaatiomaisia.

Vuonna 1913 kannabis kiellettiin Kaliforniassa osavaltiolakina osana oopiumin polttoon käytettävien välineiden kieltävää lakia. Laki jäi vaille julkisuutta, koska kannabiksen nautintokäyttö oli minimaalista eikä aiheuttanut julkista uutisointia. Vuonna 1915 tätä lakia täsmennettiin kieltämällä kannabis samalla pykälällä oopiumin, morfiinin ja kokaiinin kanssa mutta tällä ei ollut vaikutusta kannabiksen lääkekäyttöön. Tämäkään laki ei aiheuttanut mitään julkisuutta, asia oli täysin marginaalinen ja sitä ajoi pieni mutta vaikutusvaltainen byrokraattien piiri. Laki oli täten luonteeltaan ennaltaehkäisevä, eikä sen vaikutuksia olisi kukaan pystynyt tuolloin ennakoimaan.[3]

Vuonna 1914 Yhdysvalloissa tuli voimaan liittovaltiotasoinen ns *Harrison Tax Act*. Se oli verolaki, jolla oopiumin, kokaiinin sekä niiden johdannaisten kaupan valvonta annettiin valtiovarainministeriölle. Laki velvoitti lähinnä tiedon keräämiseen ja rekisteröintiin, eikä sen säätämisestä seurannut suurta keskustelua julkisuudessa, koska heroiini, oopiumi ja kokaiini olivat käytön suhteellisesta laajuudesta huolimatta marginaalisia aineita verrattuna alkoholiin ja tupakkaan. Kannabista ei lain lopullisessa versiossa otettu mukaan valvonnan piiriin.

Pian tämän jälkeen syttyi I maailmansota, johon Yhdys-

vallat liittyi 1917, samana vuonna, jolloin alkoholikieltolaki säädettiin. Tästä alkoi Yhdysvaltojen taival kohti maailman mahtavimman valtion asemaa ja sen sisäpolitiikka alkoi yhä enemmän vaikuttaa kansainväliseen politiikkaan. Tämä näkyi kannabiksen julkisen kuvan muuttumisessa lääkeaineesta ”tappajaruohoksi”.

Vuonna 1919 Harrisonin verolakiin tuli tiukennus, jonka mukaan lääkärit eivät enää saaneet määrätä narkomaaneille huumausaineiksi luokiteltuja aineita. Vuonna 1920 kieltolakiviranomaiset saivat valvottavakseen myös huumausaineet ja valtiovarainministeriön kieltolakiosastoon perustettiin huumausainejaosto. Liittovaltio alkoi ottaa valtaa näiden asioiden hoitamisessa, mikä tuo esille Yhdysvaltojen sisäpoliittisen valta-akselin liittovaltion ja osavaltioiden välillä: liittovaltio näki näiden asioiden ajamisen tarjoavan mahdollisuuden tehdä liittovaltiotasoisia lakeja ja perustaa liittovaltion virkoja. Tätä edesauttoi I:n maailmansodan jälkeen raittiusliikkeiden siirtyminen tukemaan *Harrison Actin* toteuttamista. Mielikuva narkomaanista muuttui sairaasta rikolliseksi.

Geneven konferenssissa vuosina 1924–1925 kannabiksen kontrollia tuotiin esille vaihtelevin keinoin ja vaihtelevalla innolla. Vihdoin vuoden 1925 kansainvälisessä oopiumisopimuksessa myös kannabiksen kansainvälinen kauppa sallittiin vain lääketieteellisiin ja tieteellisiin tarkoituksiin. Sopimuksella tosin valvottiin kannabiksen lääkevalmisteita, ei itse raaka-ainetta, ja lisäksi sovittiin vain valmistuksen ja kaupan säätelystä eli tuottajamaalla piti olla tuontilupa valtiolta, johon kannabista vietiin. Yhdysvalloille tämä ei riittänyt ja se ei allekirjoittanut sopimusta vaan keskittyi oman valvonnan luomiseen aineelle. Tästä alkoi kannabiksen tuominen kansainvälisen valvonnan piiriin.

Anslinger niittää tappajaruohoa

Alkoholikieltolaki oli 1930-luvulle tultaessa alkanut Yhdysvalloissa osoittautua huonoksi ratkaisuksi. Varsinkin sitä toteuttavan poliisin maine rapisi yleisön silmissä ja samoin sen rahoitus kärsi lain suosion laskiessa. Kieltolain loppuvuosina Yhdysvaltojen valtiovarainministeriön kieltolakiosastolle alkoholikontrollia kohentamaan palkattiin byrokraattisesta kekseliäisyydestä tunnettu Harry Anslinger (1892–1975).

Anslinger siirtyi vuonna 1930 perustetun FBN:n eli Federal Bureau of Narcotics'in ensimmäiseksi johtajaksi, missä toimessa hän vaikutti aina vuoteen 1962. Anslingerin kekseliäisyyttä tarvittiin, koska toimisto oli *Harrison Act*'in velvoitteisiin nähden riittämätön. Anslinger ei olisi halunnut kannabiksen valvontaa toimistolleen, sillä sen väki ei kyennyt valvomaan edes aiemmin kriminalisoituja aineita. (Kannabis on ruohokasvi, jota oli viljelty Yhdysvalloissakin 1700-luvulta lähtien ja sitä kasvoi villinä ympäriinsä.)

Kannabiksen kieltolaki on henkilöitynyt Anslingeriin mutta rehellisyyden nimissä on todettava hänen toteuttaneen aikakautensa henkeä ja ylempää tulevia käskyjä. Presidentti Hooverin lausahdus *”jos laki on väärä niin ankarat rangaistukset ovat paras tie sen kumoamiseen; jos se on oikea niin rangaistukset ovat nopein tapa saada sille kunnioitusta*” oli myös Anslingerin ohjeena. Hän ajoi alkoholin ostamisen kriminalisoinnin läpi, mikä ei ollut alkuperäinen kieltolaki-idea. Hänen ehdotuksiinsa kuului pakollinen minimirangaistus alkoholin käytöstä, idea hylättiin mutta käyttäjän syyllistämisestä tuli myöhemmin huumekieltolakien kulmakivi.

Ennen vuotta 1930 parikymmentä osavaltiota oli jo

säätänyt lakeja marihuanan käytön hillitsemiseksi. Lakien vaikuttimina eivät olleet niinkään aineen ominaisuudet vaan käyttäjäkunnan etninen tausta: Meksikon vallankumouksen (1910–1920) seurauksena varsinkin eteläisiin ja lounaisiin osavaltioihin muutti paljon pakolaisia rajan takaa tuoden mukanaan oman nautintoainekulttuurinsa. Yhdysvalloissa kannabista käytettiin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä vain marginaalisissa väestönosissa eli meksikolaisten, mustien blues- ja jazz-piirien sekä joidenkin Lähi-idästä tulleiden siirtolaisryhmien keskuudessa.

Talouslama 1930-luvulla esti rahoituksen saannin valvontaan ja lietsoi vihaa muualta tulleita kansanosia kohtaan, joiden nähtiin vievän työt kunnon amerikkalaisilta. Syvä talouslama vaikutti siihen, millä tavalla uusi huumetoimisto aloitti toimintansa. Määrärahojen puutteessa Anslinger keskitti henkilökuntansa opiaattien ja kokaiinin käyttäjiä vastaan ja toivotti erilaiset raittiusliikkeet tervetulleiksi huumeiden vastaiseen kampanjointiin. Esimerkiksi vuonna 1936 vaikutusvaltainen Women's Christian Temperance Union vaihtoi kampanjointinsa kohteeksi marihuanan nikotiinin sijaan.

Kannabiksen valvonnan perustaksi tuleva kauhukampanjointi oli peräisin eteläisistä osavaltioista, siellä kiertäviltä lahkosaarnaajilta ja paikallisilta sheriffeiltä, jotka yhdistivät omat rasistiset ennakkoluulonsa uuteen nautintoainekulttuuriin. Samoin valkoisen rodun ylivaltaa ajavat liikkeet ottivat nopeasti marihuanan propagandansa välineeksi.

Anslinger keksi myös nyt jo legendaarisen *tappajaruoho*-kampanjan, jossa tiedotusvälineitä tehokkaasti käyttämällä haluttiin lietsoa amerikkalaiseen valkoiseen keskiluokkaan kammoa kannabista kohtaan. Lehdistöön levitettiin tietoiskuja ja kohu-uutisia, kuinka yhden mari-

huanasavukkeen poltettuaan nuori mies saattoi raiskata tyttöystävänsä ja surmata vanhempansa. Alunperin ranskalaisen Louis Gasnierin vuonna 1936 ohjaama valistuselokuva *Reefer Madness* on säilynyt noista ajoista alan harrastajien kulttielokuvana.

Paineet kannabiksen kieltoon tulivat etupäässä Yhdysvaltojen lounaisista osavaltioista, joihin oli muuttanut merkittäviä meksikolaissiirtokuntia, joiden keskuudessa käytettiin marihuanaa. Myös monet pohjoiset osavaltiot halusivat kannabiksen vastaista lainsäädäntöä, koska niihin oli alkanut muuttaa afroamerikkalaista väestöä avoimen rasistisista etelän osavaltioista ja propagandan mukaan myös heidän keskuudessaan käytettiin marihuanaa. Toisaalta kuituhampun viljely oli siirtynyt Yhdysvaltojen omiin siirtomaihin Aasiassa, varsinkin Filippiineille.

Marihuana-vero 1937

Huomattuaan sen seikan, että kannabiksen liittovaltiotasoinen kieltolaki törmäisi perustuslaillisiin ongelmiin, keksi Anslinger marihuanan siirtoveron, *Marihuana Tax Actin*.[4] Ilmiasultaan se ei ollut kieltolaki vaan liittovaltiotasoinen verolaki, joka velvoitti kaikki tuottajat, jälleenmyyjät ja sitä määräävät lääkärit rekisteröitymään ja maksamaan valtiolle kannabiksen välityksestä lisenssimaksua (lääkärit 1 $/vuosi, apteekkarit 15 $/v ja viljelijä 25 $/v) sekä pitämään kirjaa kannabiksen välityksestä.

Muu kuin lääketieteellinen käyttö, josta maksettiin veroa, oli kielletty sakon uhalla (100 $/unssi). Kaikenlainen kannabiksen käyttö, jopa kuituviljely, joutui kärsimään lain käytäntöön soveltamisesta, koska laki antoi käytännössä valtuudet pidättää ja rangaista. Laki oli voimassa vuoteen 1970 ja siihen saakka uusien lakien nojal-

la kannabiksesta vankilaan tuomittua saattoi hänen vapautuessaan portilla odottaa liittovaltion verovirkailija jättimäisen verolaskun kanssa.

Lain säätäminen ei herättänyt minkäänlaista julkisuutta ja sen seurauksiin Amerikan lääkäriliitto (AMA) heräsi liian myöhään. AMA vastusti kannabiksen kieltämistä, koska se oli ainakin 28:ssa lääkkeessä käytetty ainesosa, vaikka uudet synteettiset tuotteet olivat syrjäyttäneet sen monia käyttötarkoituksia. Myös tieto siitä, että marihuana on sama kuin kannabis, tuli heille yllätyksenä.

Lainvalmistelun kuuleminen kesti vain kaksi tuntia, jolloin AMA:n edustaja yritti vielä esittää eriävän kantansa mutta hänet keskeytettiin. Kuulemistilaisuudessa hän arvosteli mm. sitä, että lakiesityksen todistusaineistona käytettiin sensaatiomaisia lehtijuttuja mutta ei oltu haettu materiaalia terveys- tai kouluviranomaisilta. Anslinger puolestaan vetosi vuoden 1925 Geneven sopimukseen, jonka velvoitteisiin nähden Yhdysvallat oli jäänyt jälkeen kansainvälisestä kehityksestä huumausaineiden aiheuttaman pahuuden vastaisessa kamppailussa. Anslinger kertoi laveasti muhamettilaisesta assassiinien lahkosta, jonka jäsenet hänen mukaansa tekivät aikoinaan salamurhia kannabiksen aiheuttamalla raivolla.

Veron maksamatta jättäminen oli liittovaltiotasoinen rikos, käytännössä sillä saatiin minimaaliset verotulot mutta se antoi valtuudet pidättää ja rangaista. Laki lopetti tehokkaasti kannabiksen taloudellisen hyödyntämisen ja tieteellisen tutkimisen. Samalla tuli turvattua Anslingerin toimiston julkinen tuki ja rahoitus. Ainoastaan lemmikkieläinkaupat saivat myydä steriloituja hampunsiemeniä, koska heidän edustajansa mukaan mikään muu siemen ei saanut kanarialintuja laulamaan yhtä hyvin.

Jack Herer selittää lain käyttöönottoa kirjassaan *Hemp*

and the Marijuana Conspiracy: The Emperor Wears No Clothes (1995)[5] kamppailuna nousevan kemian- ja öljyteollisuuden ja toisaalta perinteisen hampputeollisuuden välillä Yhdysvalloissa. Kattavaan selitykseen olisi lisättävä vielä alkoholin kieltolain jälkeinen raittiusliike, kieltolakia toteuttamaan asetetut poliisivoimat, Yhdysvaltojen sisäpoliittinen valtataistelu liittovaltion ja osavaltioiden sekä demokraattien ja republikaanien välillä ja rasistinen kulttuuri.

Tämän lain selitykseksi on tarjottu runsaasti muitakin salaliittoteorioita mutta ehkä koko kampanjaa voidaan kuvata termillä *peitellyt eturistiriidat*. Moderni suurteollisuus oli tuolloin ottamassa yliotetta perinteisestä maataloudesta ja siihen kytkeytyneestä teollisuudesta. Henry Fordin 1930-luvulla kehittämä hamppuauto (mm. joitakin auton osia suunniteltiin valmistettavaksi hamppukuidusta) valaisee tätä murrosvaihetta parhaiten, koska siinä eli vielä symbioosina nämä kaksi erilaista tuotantorakennetta eli fordilainen keskittynyt liukuhihnateollisuus ja hajautunut maatalous. Tämä keksintö olisi helppo nähdä nyt patenttiratkaisuna keskittyneen suurteollisuuden aiheuttamiin ongelmiin mutta tuolloin 1930-luvulla tulevaisuus nähtiin nimenomaan suuressa mittakaavassa ja automatisoidussa tuotannossa. Perinteiset öljykasvit oli helppo korvata maasta melkein ilmaiseksi pulppuavalla mineraaliöljyllä, lääketeollisuus keskittyi patentoitaviin molekyyleihin ja tarvittavat hamppukuidut saatiin Yhdysvaltojen siirtomaasta, Filippiineiltä. Tässä maailmassa ei kannabiksella ollut sijaa, koska se oli leimattu myös koko teollisen etiikan vastaiseksi ihmisen haluja ja estoja vapauttavaksi *loco weediksi*.

Lain taustalla oli myös vuoden 1936 *Geneven sopimus*, jossa Yhdysvaltojen ja Interpolin edeltäjän, International

Police Commission, aloitteesta painotettiin kriminaalikontrollia ja huumekaupasta tehtiin kansainvälinen rikos. Yhdysvallat toi kokoukselle myös aloitteen kannabiksen kieltämiseksi mutta ei taaskaan saanut kannatusta ja siksi jätti sen allekirjoittamatta. Yhdysvaltojen edustaja kertoikin Kansainliitolle, että *Marihuana Tax Actin* kaltaisella lailla Yhdysvallat johtaa kansainvälistä liikettä kannabista vastaan kuten se jo aiemmin johti sotaa muita vaarallisia huumausaineita vastaan.

New Yorkin pormestari asetti lain johdosta toimikunnan selvittämään kaupungissa esiintyvää kannabiksen käyttöä ja sen tulokset julkaistiin vuonna 1944 ns *La Guardian raporttina*. Raportti ei kuitenkaan löytänyt todisteita kannabiksen aiheuttamaksi väitetyille mielisairauksille, rikollisuudelle ja väkivallalle.[6]

Kansainvälinen sopimuskoneisto syntyy

YK:n edeltäjä Kansainliitto oli imperialistisen ajan tuote: eurooppalaiset suurvallat hallitsivat sen tekemisiä ja päätöksiä, mikä oli myös sen heikkous. Tämä näkyi myös sopimuspolitiikassa, sillä esimerkiksi ennen toista maailmansotaa solmituissa sopimuksissa yhdistävänä piirteenä oli siirtomaiden omien perinteisten nautinto- ja lääkekasvien tuotannon ja kaupan säätely. Niinpä Kansainliiton huumeasioita käsitellyt toimikunta, joka toimi vuoteen 1940, koostui niiden länsivaltojen edustajista, joilla oli oopiumin tuotantoa Kaukoidän siirtomaissa.

II:n maailmansodan jälkeen Kansainliiton pohjalle rakennettu Yhdistyneet Kansakunnat jatkoi pitkälti samojen raamien sisällä. Huumevalvontaa tekevät organisaatiot jatkoivat samoina tai jos toimielimen nimi muuttui, niin samat henkilöt jatkoivat vanhoissa tehtävissään. Esimer-

kiksi Harry Anslinger jatkoi Yhdysvaltojen huumetoimiston johtajan toimesta erottamisensa jälkeen asiantuntijana YK:ssa aina vuoteen 1970.

YK:n huumausainetoimikunta, Commission on Narcotic Drugs (CND), on entisen kansainliiton toimikunnan työn jatkaja. Se tuottaa mietintöjä ECOSOC:lle, YK:n talous- ja sosiaalineuvostolle, joka puolestaan antaa suosituksia YK:n yleisistunnoille, joissa tärkeät päätökset lyödään lukkoon.

Kansainliiton elimet Permanent Central Narcotics Board, pysyvä keskuskomitea, luotiin vuonna 1929 ja Drug Supervisory Body, erityinen valvontaelin, vuonna 1931. Nämä yhdistämällä vuonna 1961 luotiin International Narcotics Control Board, INCB, kansainvälinen huumausaineiden valvontalautakunta, jonka toiminta alkoi 1968. Tämä elin valvoo kansainvälisten sopimusten noudattamista sekä YK:n strategioiden luomista sopimusten pohjalta.

Health Committee of the League of Nations, josta muodostettiin vuonna 1946 World Health Organisation, WHO, Maailman terveysjärjestö, on näistä erilaisista toimielimistä merkittävin. Sen tehtävänä on antaa lausuntoja uusista aineista, pitääkö niitä kontrolloida ja miten. Aikaisemmin alkoholiasioita käsiteltiin WHO:ssa erillisessä elimessä mutta jo 1960-luvulla omaksuttiin ”yhdistetty lähestymistapa” eli strategia tarkastella eri päihteitä yhdenmukaisesti. WHO on ollut aloitteentekijänä myös amfetamiinin ja barbituraattien valvonnassa paljon ennen kuin poliittista tahtoa niiden valvontaan löytyi muusta sopimuskoneistosta.

Näiden elinten lisäksi on tietysti pysyviä ja väliaikaisia sihteeristöjä, toimikuntia ja muita elimiä, joiden määrä luonnonlainomaisesti vain kasvaa. Kansainvälisellä tasol-

la huumetyö merkitsee byrokratiaa, mietintöjä, lausumia ja eriasteisia sopimuksia. Käytännössä tämä tarkoittaa myös jähmeyttä eli kerran lukkoonlyötyä asiaa, kuten kannabiksen kriminalisointia, ei hevin pureta vaikka siihen olisi hyvä syy.

Ennen toista maailmansotaa oli näin luotu kansainvälisen huumevalvonnan sopimuspuitteet, valvontabyrokratian raamit ja Yhdysvalloissa kannabiksen demonisointikampanja. Näiden yhdistäminen loi nykyisen kannabiksen kieltävän lainsäädännön.

Kannabis kriminalisoidaan 1950-luvulla

CND, YK:n huumausainetoimikunta, alkoi käsitellä kannabista vuonna 1946 ja alkuun esitetyt kannat olivat hyvin ristiriitaiset: Meksikon ja Intian edustajien mukaan kannabiksen käytöstä ei ollut ilmennyt haittaa ja sen kieltäminen voisi johtaa paljon haitallisemman alkoholin käytön lisääntymiseen. Anslinger esiintyi Yhdysvaltojen edustajana komission edessä, ja hän mm. kritisoi *La Guardian raporttia* vaarallisena ja painotti jälleen kannabiksen käytön ja rikollisuuden yhteyttä.

Anslingerin marihuanan vastainen kampanja oli saanut pahoja vastaiskuja kun muutamissa murhaoikeudenkäynneissä käytettiin hyväksi marihuanan mainetta ja syytetyn syyllisyys saatiin kumottua mielenhäiriöön vedoten. Kauhukampanjan jatkaminen olisi toisaalta antanut yleisölle sen kuvan, että viranomaiset eivät saa yhteiskunnallista uhkaa aisoihin. Anslinger vihasi jazzia ja suunnitteli suosittujen muusikoiden maanlaajuista pidätyskampanjaa, mutta hänen agenttinsa eivät kyenneet soluttautumaan muusikkopiireihin. Toisaalta jazz-muusikoiden leimaaminen lisäsi marihuanan julkisuutta. Niinpä 1950-lu-

vulle tultaessa marihuanaa alettiin syyttää portiksi heroiinin käyttöön, seikka, minkä Anslinger vielä 1930-luvulla kiisti painottaakseen marihuanan erityisluonnetta.

1940-luvun lopussa huumausainetoimikunta aloitti YK:n huumausaineyleissopimuksen valmistelun ja enteellisesti esimerkiksi Yhdysvaltojen sille antamista lausunnoista puuttui *La Guardian raportti*. Vuonna 1952 antoi WHO ilman mitään todisteita tai selityksiä lausunnon, jonka mukaan kannabistuotteilla ei ole lääketieteellistä käyttöä.

Tämä uuden sopimuksen käsittely tapahtui aikana, jota Yhdysvalloissa leimasi tiukka isänmaallisuus ja kommunismin pelko: Korean sodan takia esimerkiksi Kiinan kommunistista puoluetta syytettiin heroiinin salakuljetuksesta. Tämä heijastui varsinkin Yhdysvaltojen huumelakien tiukennuksiin: vuonna 1951 pakollinen minimirangaistus huumerikoksista säädettiin kahdeksi vuodeksi ja vuonna 1956 seurasi kovennuksia, jopa kuolemanrangaistus. Kannabiksesta langetetut tuomiot seurasivat automaattisesti heroiinista langetettavia. Lakien täytäntöönpanoon liittyi myös sensuuri: huumeista ei saanut kirjoittaa eikä puhua vapaasti ja itse lakien arvostelu katsottiin näiden lakien rikkomiseksi.

WHO:n lausuntoon viitaten YK:n huumausainetoimikunnalla oli vuonna 1953 kannabiksen suhteen kaksi erilaista versiota tulevaksi *YK:n huumausaineyleissopimukseksi*, joka hyväksyttiin 1961.[7] Kannabiksen asettamiseksi kansainväliseen valvontaan tuli harkita seuraavia seikkoja: sen väitetyt lääkinnälliset vaikutukset, kannabiksen käytön sosiaalinen hyväksyminen, hampun teollinen käyttö, syrjäseutujen valvonnan käytännön vaikeudet ja riski laittoman kaupan syntymiselle. Tähän liittyen YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö, toi esille raportin, jossa esiteltiin

hampun korvaamista muilla luonnonkuiduilla sekä mahdollisuus jalostaa huumeeton hamppulajike. Vuonna 1955 huumausainetoimikunta asetti kannabiksen alustavasti tulevan huumausaineyleissopimuksen IV listalle sen kieltämiseksi kokonaan.

WHO:n osalta selvityksen otti tehtäväkseen sen huumeriippuvuutta käsittelevän osaston johtaja ja asiantuntijakomitean sihteeri P. O. Wolff, Anslingerin näkökantojen kannattaja. Vuonna 1955 WHO:n nimissä YK:n huumausainetoimikunnalle tuotettiin Wolffin kirjoittama raportti *The Physical and Mental Effects of Cannabis,* jossa todetaan:

> ”On tärkeää huomata se seikka, ettei pelkästään marihuanan polttaminen ole vaarallista vaan että sen käyttö johtaa polttajan käyttämään suonensisäisesti heroiinia ... kannabis on vaarallinen huume fysiologisesta, mielenterveydellisestä, yhteiskunnallisesta ja kriminologisesta näkökulmista katsottuna.”

Oman lisänsä antoivat maailman viralliset kannabistakavarikkotilastot: niiden räjähdysmäinen kasvu sijoittuu vuoden 1950 jälkeen eli vielä 1946 takavarikot olivat 24 tonnia mutta vuonna 1955 1300 tonnia. Suurin osa näistä takavarikoista tehtiin Yhdysvalloissa, missä oli helppoa saada moisia lukuja pelkästään niittämällä villiytyneitä kuituhamppupensastoja. Joka tapauksessa luvuilla voitiin osoittaa kannabiksen käytön huikea kasvu.

Myös kannabiksen käyttäjien osalta tilastoja sormeiltiin tilanteen hälyttävyyden osoittamiseksi: Egyptissä kerrottiin vuonna 1960 olevan 900 000 käyttäjää kun vuoden 1964 tilastossa lukumäärä oli 100 000.

YK:n huumausainetoimikunnan alustavan päätöksen jälkeen lisämateriaalia ei enää etsitty ja vaikka aiheesta vielä käytiin keskusteluja, ei mikään taho tosissaan aset-

tanut sitä kyseenalaiseksi. Vuosina 1955–1960 aiheesta tuli lisää materiaalia 20:sta eri valtiosta, joissa kannabiksen käytöllä oli pitkät perinteet, mutta päätös oli tehty.

ECOSOC oli jo kehottanut jäsenvaltioita kieltämään kannabiksen käytön lääkkeenä, mikä ratkaisi sen kannan, että kannabis voitiin asettaa täyskieltoon vailla lääketieteellistä käyttötarkoitusta. Missään vaiheessa tätä prosessia ei asetettu kyseenalaiseksi sitä, miksi lääketieteellinen käyttötarkoitus ylipäänsä oli peruste kieltää kannabiksen käyttö, koska esim. alkoholin sallimisessa tätä kriteeriä ei tarvittu.

Kannabiksen kansainvälinen kielto voidaan nähdä myös siitä näkökulmasta, kuinka länsimainen päihdekulttuuri pakotettiin toisiin kulttuureihin. Intia tosin vastusti näitä päätöksiä voimakkaasti, koska sillä oli laaja ja perinteinen kannabiksen käyttökulttuuri. Intialle ja Pakistanille myönnettiin 25 vuotta lisäaikaa kiellon toteuttamiseksi ja virallisesti Intia kielsi kannabiksen käytön 1989.

Kansainväliset huumausainesopimukset

Vuoden 1961 *YK:n huumausaineyleissopimuksessa* yhdistettiin yhdeksi sopimukseksi yhdeksän vuoden 1912 jälkeen tehtyä sopimusta, paitsi vuoden 1936 sopimus laittoman kaupan rajoittamisesta.

Kannabiksen osalta sopimus merkitsi aivan uutta vaihetta, kieltolakia. Sopimuksessa erilaiset valvottavat aineet jaettiin neljälle listalle niiden arvioidun vahingollisuuden mukaan, ja kannabis sijoitettiin IV:lle listalle koska sen käytöstä seuraa vakavia terveydellisiä haittavaikutuksia, se aiheuttaa riippuvuutta, eikä sillä ole minkäänlaista lääketieteellistä käyttötarkoitusta.

Sopimuksen oli alkuperäisissä kaavailuissa tarkoitus

saattaa voimaan pakollinen kannabiksen valmistuksen ja kaupan tukahduttaminen mutta sopijaosapuolten ristiriitaisten etujen takia aikaan saatiin vain suositukset tiukasta valvonnasta ja kasvatuksen lopettamisesta. Sopijaosapuolten ristiriitaisuutta kuvastaa Burman edustajan vetoomus kannabiksen sallimisen puolesta, koska kannabista syötettiin paljon perinteisesti metsätöissä käytetyille elefanteille ja ilman sitä heidän metsäteollisuutensa kärsisi.

Samoin itse kasvista kontrollin kohteeksi saatiin rajattua vain kukkalatvat. Vaikka sopimus itsessään oli kompromissi niin kannabiksen kieltämistä ajaville tahoille sekin oli tärkeämpää kuin että kannabis olisi jäänyt tästä sopimuksesta ulos. Se saatiin virallisesti ja kansainvälisesti luokiteltua yhtä vaaralliseksi huumeeksi kuin heroiini ja kokaiini.

Sopimuksella luotiin myös nykyinen huumevalvontabyrokratia. Ehkä tärkein siinä esille tuoduista byrokraattisista innovaatioista oli INCB:n eli kansainvälisen huumausaineiden valvontalautakunnan luominen vanhoista kansainliiton elimistä. Vuodesta 1968 toiminut INCB on se elin, jossa kaikki ratkaisevat aloitteet ja asiakirjat käsitellään ja joka edelleen vie aloitteet eteenpäin ECOSOC:lle. Niinpä INCB:ssä edustettuina olevilla valtioilla on ratkaiseva asema YK:n huumepolitiikkaa tehtäessä.

YK:n huumausaineyleissopimus oli varsinkin Yhdysvalloille avoin lupakirja kannabiksen ankaraan kontrolliin ja vuosittain suurin osa maailman kannabistakavarikoista tehtiinkin Yhdysvalloissa. Samalla kun poliisi kävi kannabiksen salakuljettajien ja käyttäjien kimppuun levisi heroiinin käyttö Yhdysvaltojen suurkaupungeissa. Kärjistäen: *YK:n huumausaineyleissopimuksesta* tuli se portti, jon-

ka kautta nykyisenkaltainen heroiiniongelma tuli länsimaihin.

Heti sopimuksen solmimisen jälkeen kannabiksen kieltämisen arvostelu ryöpsähti käyntiin eri asiantuntijatahojen tuodessa esille kritiikkinsä kannabiksen väitettyjä ominaisuuksia vastaan. Tähän YK:n huumausainetoimikunta julkaisi vielä vuonna 1961 oman kantansa, että sopimuksella on lyöty lukkoon kannabiksen väärinkäytön olevan huumeriippuvuuden yksi muoto ja kaikenlainen tiedotus tätä vastaan on harhaanjohtavaa ja vaarallista.

Jo vuonna 1965 WHO raportoi kannabiksen lääkeominaisuuksista ja viimeksi vuonna 1995 sen haitallisuudesta verrattuna muihin päihteisiin, mutta YK on itsepintaisesti pitänyt kiinni kerran lukkoon lyödystä kannastaan. Vuosittain taas INCB julkaisee oman raporttinsa, jossa todetaan ettei kannabiksen valvonnan löysäämiseen ole mitään perusteita.

Sekä kansainvälisen huumevalvonnan ongelmat että yllättävän nopeasti kasvanut huumeiden käyttö länsimaissa johtivat 1970-luvulla kahden uuden sopimuksen tekoon. Jo 1960-luvulla Ruotsi oli yrittänyt saada amfetamiinin kauppaa valvontaan mutta varsinkin YK:n huumausainetoimikunta oli vastustanut tätä, samoin kuin barbituraattien ja muiden rauhoittavien lääkeaineiden kansainvälistä kontrollia. Ruotsi alkoi saada taakseen tukea myös muilta mailta, mm. Intia vetosi vastavuoroisuuteen eri aineiden valvonnassa. Merkittävin vastarinta tuli muilta länsimailta, ja varsinkin niiltä mailta, joilla itsellään oli huomattavaa lääketeollisuutta kuten Länsi-Saksa ja Sveitsi.

Vuoden 1971 sopimuksessa käytetyssä terminologiassa kiteytyi kansainvälisen huumevalvonnan ristiriitaisuus: CND vastusti jälleen aktiivisesti kaikkia pyrkimyksiä saa-

da tupakka ja alkoholi käsiteltävien aineiden joukkoon, ja valvottavien aineiden luokittelu narkoottisiin ja psykotrooppisiin aineisiin johtui lähinnä vuoden 1961 sopimuksen luokittelusta eikä aineiden todellisista ominaisuuksista. Tähän terminologiseen manipulointiin kuuluu myös *väärinkäyttö*-termin johdonmukainen käyttö kiellettyjen aineiden yhteydessä, millä halutaan painottaa vanhaa kieltolaki-ideologiaa aineiden ylivallasta ihmiseen: YK koneisto kieltäytyy julkaisemasta sellaista asiapaperia, jossa puhutaan pelkästä *käytöstä*.

YK:n huumausaineyleissopimuksen pykälät rangaistuksista johtivat vuoden 1972 korjaussopimukseen, jossa tuotiin esille erilaisia vaihtoehtoja vuoden 1961 sopimuksen rangaistuspykälille. Toisaalta vuoden 1961 sopimuksessa rankaisutta jäänyt huumeiden käyttö kriminalisoitiin ja INCB:n vaikutusmahdollisuuksia lisättiin tällä sopimuksella: kehitys kulkee näin vääjäämättä kohti huumeiden käytön tuomista esille yksinomaan rikosongelmana.

Yhdysvalloissa Richard Nixonin valtakauden (1968–74) jälkeen presidentit Gerald Ford (1974–77) ja Jimmy Carter (1977–81) suhtautuivat huumausaineongelmaan maltillisemmin. Kun 1960-luvulla marihuanan käyttö yllättäen yleistyi ja 1950-luvulla säädetyt ankarat rangaistukset osuivat Nixonin kaudella laajan keskiluokan omiin lapsiin, oli seurauksena rangaistusten määrän lasku ensimmäisen kerran Yhdysvaltojen rikoslain historiassa.

1970-luvulla Yhdysvalloissa käynnistyi kannabiksen kriminaalikontrollin arvostelu, sen vaikutuksia selvitelleet tutkimukset ja komiteat tekivät siitä suhteellisen harmittoman ja muutama osavaltio luopui sen käytön rankaisemisesta. Mielipidekyselyissä tuona aikana kävi selville, että monet luulivat sen tulleen lailliseksi: 1970-luku oli kannabiksen kohdalla sallivin ajanjakso.

1980-luvun kiristys

Kannabiksen kieltämisen kannalta oleelliset sopimukset ovat vuoden 1961 *YK:n huumausaineyleissopimus* ja vuoden 1988 *Wienin sopimus*.[8] Vuoden 1961 sopimus rajoittaa sopijavaltioiden mahdollisuuksia harjoittaa omaa politiikkaansa ja vuoden 1988 sopimus velvoittaa sopijavaltiot tiukkaan kriminaalivalvontaan.

Vuoden 1988 *Wienin sopimus* lähti liikkeelle vuonna 1984 Venezuelan aloitteesta, mutta kuten jo monta kertaa aiemmin otti Yhdysvallat johdon käsiinsä ja sen läpiajama teksti oli erilainen kuin alkuperäinen ehdotus. Virallisesti YK:n huumausainetoimikunta valmisteli sopimuksen tekstit ja sitä kautta sisällön mutta Yhdysvaltojen osuus tulee esille toimielimen samoin kuin itse Wienin kokouksen miehityksestä.

Wienin sopimuksen yhteydessä puhutaan ns Reagan-doktriinista: teknisesti ottaen sillä tukittiin ne aikaisempien sopimusten kompromisseina syntyneet porsaanreiät johdonmukaisella kriminaalikontrollilla. Sopimuksen keskeisin kohta on 3. artikla, jolla sopijaosapuolet velvoitetaan kriminalisoimaan kaikki mahdolliset huumausaineisiin liittyvät teot. Sopimuksen luonne tulee esille sen nimestä sekä siitä, että kriminalisointi tulee esille heti alussa (3. artikla) kun vuoden 1961 sopimuksessa kriminaalikontrolli tulee esille vasta 36. artiklassa.

Sopimuksella aloitettiin Yhdysvaltojen johtama maailmanlaajuinen huumesota sekä käytännön että virallisella tasolla, mitä vahvisti YK:n yleiskokouksen vuonna 1990 hyväksymä poliittinen julistus ja maailmanlaajuisen toimintasuunnitelma: ”kansainvälisestä yhteistyöstä huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta tuotantoa, tarjontaa, kysyntää, kauppaa ja jakelua vastaan”.

Samana vuonna YK:n byrokratiaan lisättiin vielä UNDCP, YK:n huumevalvontaohjelma, joka koordinoi YK:n huumevalvontaa ja toimii INCB:n sihteeristönä.

Vaihtoehtoisen politiikan mahdollisuudet

Sopimusten syntymisen myötä heräsi myös niiden arvostelu. Sopimusten edellyttämän yksipuolisen kriminaalipolitiikan ja sen tiukan soveltamisen vastapainoksi on yhä lisääntyvässä määrin tullut esille sopimusten tekstiin ja sopimusten soveltamiseen sisältyviä monipuolisemman politiikan mahdollisuuksia.

Huumekeskustelussa käytetyt *depenalisointi*, *dekriminalisointi* ja *legalisointi* aiheuttavat sekaannusta siksi, että niiden merkityssisältöjä käytetään ristiin. *Depenalisointi* tarkoittaa rangaistuksista luopumista lopettamalla rangaistusten jakaminen. *Dekriminalisointi* taas tarkoittaa laissa olevien rangaistuspykälien poistamista ja siirtymistä johonkin muuhun edesvastuukäytäntöön. *Legalisointi* tarkoittaa jonkin aineen ottamista kokonaan pois rikosoikeudellisen säätelyn piiristä esimerkiksi kauppaa säätelevän lainsäädännön piiriin.

Laillistamista vastustavat tahot näkevät isoimman peikon tässä, laillistaminen merkitsisi kannabiksen vapauttamista tupakan ja alkoholin tapaan. Olisi tärkeää huomata, että kaikki nämä termit pitävät sisällään paljon erilaisia vaihtoehtoja. Niin erilaiselta kuin esimerkiksi Tanskan ja Suomen politiikka huumeiden ja varsinkin kannabiksen käyttäjien kohdalla näyttääkin ovat molemmat valtiot sitoutuneet samoihin kansainvälisiin sopimuksiin.

Vuoden 1961 yleissopimuksen 36. artikla vaatii osapuolia kriminalisoimaan kannabiksen valmistuksen, kaupan ja hallussapidon ja rajoittamaan nämä vain ”tieteellisiin ja

lääketieteellisiin käyttötarkoituksiin”. Adolf Lande, yksi sopimusluonnoksen laatijoista, on sanonut ko. sopimuksen hallussapitoa koskevien rangaistuskohtien tarkoittavan vain laitonta kauppaa eikä omaan käyttöön tarkoitettua hallussapitoa. Tätä painottaa myös sopimukseen liitetty selitysosa, jossa todetaan henkilökohtaisen hallussapidon rankaisun olevan sopijavaltioiden sisäinen asia.[9]

Erilaiset sovellukset eri valtioissa johtuvat siitä, että valtioiden omat komiteat ovat päätyneet eri tulkintoihin kannabiksen kontrollista, mutta yleensä varsinkin 1970-luvulla päädyttiin siihen, että hallussapito artiklassa 36 sekä muissakin artikloissa viittaa hallussapitoon myyntitarkoituksissa. 1970-luvulla monissa maissa lainsäädäntöä korjattiin tekemällä erottelu pehmeisiin ja koviin huumausaineisiin pehmeiden tarkoittaessa kannabistuotteita, mikä ei perustunut kansainvälisiin sopimuksiin. Kun Suomessa aikoinaan 1970-luvun alussa tehtiin huumelakeja, perustui esitys käytön rankaisematta jättämisestä olemassa oleviin sopimuksiin. Kun moralistinen kanta voitti eduskunnassa ja käyttö tuli rangaistuksi niin rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumissäädökset olivat vuoden 1961 kansainvälisen sopimuksen sisällön mukaisia.

1988 *Wienin sopimuksen* 3. artiklalla kiirehdittiin tukkimaan nämä liberalisoinnit sallineet porsaanreiät. Wienin sopimus on luonteeltaan huumeongelmaa kriminalisoiva, ja vaikka se antaa liikkumavaraa käytön rankaisun osalta ja omaa käyttöä varten hallussa pidetyn huumeen ja varsinkin kannabiksen osalta, niin ainut tapa edes ajatella legalisointia, depenalisointia tai dekriminalisointia on esittää virallinen varauma sen 3. artiklaan. Tämä artikla ei kuitenkaan velvoita yksiselitteisesti täydelliseen kieltolakiin. Huumausaineiden luokittelu perustuu vuoden

1961 sopimuksen luetteloon kielletyistä aineista eikä kaikesta uudesta tutkimuksesta[10] huolimatta vuoden 1988 sopimuksessa esitetty perusteluja sille, miksi tämä luokittelu edelleen säilyi kansainvälisen huumevalvonnan perustana.

Erilaiset syyttämättäjättämisen ja taloudellisuuden soveltamismuodot ovat ilmeisesti paras tapa ottaa huomioon tämä 3. artikla luotaessa huumeongelman kysyntäpuolen nykyistä joustavampaa käsittelytapaa. Tämän lähestymistavan ydin on siinä, että kaikissa oikeusjärjestelmissä on omat sääntönsä käsitellä pieniä rikkomuksia pohjautuen taloudellisuusperiaatteeseen, koska oikeuslaitoksen ei kannata tuhrata aikaansa pikkuasioihin. Vuoden 1988 sopimuksessa yritetään sulkea pois mahdolliset ”väärinkäytökset” 3. artiklan 6. alakohdalla.

Tätä lähestymistapaa voitaisiin soveltaa myös sellaisiin vähemmän haitallisiin aineisiin kuten kannabistuotteisiin. Tällöin on sovellettava mieluummin depenalisointia kuin dekriminalisointia koska tämä jälkimmäinen lähestymistapa rikkoo vuoden 1988 sopimusta. Hollannissa 1970-luvulla toteutettu kannabiksen depenalisointi ei riko vuoden 1988 sopimusta mutta käytännön sovellus menee sopimuksen hengen mukaan liian pitkälle, mistä INCB varoitti vuoden 1993 tarkastuskäynnin jälkeen ja on muistuttanut siitä toistuvasti maailman huumetilannetta käsittelevissä vuosiraporteissaan.

Huumausaine- vai ihmisoikeuspolitiikkaa

Indian Hemp Drugs Commission ei mietinnössään sata vuotta sitten liberalismin hengessä suositellut valtion puuttumista täysi-ikäisen kansalaisen yksityiselämään suhteellisen harmittoman nautintoaineen varjolla. Al-

kaessaan demonisoida marihuanaa vuosisadan alussa Yhdysvaltojen viranomaiset eivät tietenkään saattaneet arvata, että sen käyttö tulisi leviämään länsimaissa siinä määrin kuin se nyt on levinnyt — ja että suuri kunnia kuuluu heille tuon "meksikolaisen ruohon" nostamisesta kansainvälisen huomion kohteeksi. Presidentti Nixonin vuonna 1972 asettama komitea arvioi Yhdysvalloissa olleen ennen vuoden 1937 lakia alle 50 000 kannabiksen käyttäjää nyt käyttäjien lukumäärä on miljoonia pelkästään Kaliforniassa.

Kannabiksen osalta nykyaikaisen kontrollin malli lyötiin lukkoon 1950-luvulla. Kannabiksen vaikutusten liioittelun aiheutettua uskottavuusongelman 1940-luvulla siitä tehtiin portti koko huumeongelmaan ja siksi siitä piti rangaista yhtä ankarasti kuin muista huumeista. Tämä käsitys lyötiin lukkoon sijoittamalla kannabis vuoden 1961 sopimuksen IV listalle.

Yhdysvallat on ollut kansainvälisen huumausainepolitiikan aloitteentekijänä lähes koko 1900-luvun. 1980-luvulla Reaganin ja Bushin kaudella huumeongelman kriminaalipoliittinen selitysmalli otettiin ennennäkemättömän laajasti käyttöön, mm. pakollinen minimirangaistusjärjestelmä otettiin uudelleen käyttöön. *Wienin sopimuksella* 1988 päätettiin huumeongelma ratkaista yksinomaan kriminaalipolitiikan keinoilla.

YK on asettanut kriminaalikontrollin muiden huumepolitiikan muotojen edelle: sen terminologiassa tämä on "ensisijaista torjuntaa", kysynnän vähentämiseen tähtäävät toimenpiteet ovat "toissijaista torjuntaa" ja sosiaalisia ja terveyshaittoja - myös kriminaalikontrollin aiheuttamia — vähentävät toimenpiteet "kolmannella tilalla". Tästä priorisoinnista on muodostunut kansainvälinen huumepolitiikan malli INCB:n varoitellessa raporteissaan, ettei

haittojen vähentämisohjelmien saa antaa aiheuttaa enempää ongelmia kuin niillä korjataan!

Huumeiden kansainväliseen kriminaalikontrolliin on kuitenkin alkanut kohdistua kasvavaa kritiikkiä: sen varjolla langetetaan vuosittain esimerkiksi Aasian valtioissa satoja kuolemantuomioita, Etelä-Amerikassa Yhdysvaltojen tukemat ja kouluttamat huumeiden vastaiset sotilasjoukot harjoittavat valvomatonta terroria maaseudulla, perinteisten huumausaineiden käyttöseuduilla kovien aineiden ja varsinkin heroiinin käyttö kasvaa hälyttävällä vauhdilla. Psykotrooppisia aineita takavarikoidaan kolmannen maailman maissa valtavia määriä. Oikeus- ja vankilalaitokset ovat ylikuormitettuja huumerikoksista epäiltyjen ja tuomittujen määrän koko ajan kasvaessa. Huumesodan mallimaassa Yhdysvalloissa on jo ohitettu kahden miljoonan vangin raja huumerikollisten paisuttaessa tätä lukua yhä suuremmalla osuudella vuosittain.

YK on näin löytänyt itsensä ristiriitaisesta tilanteesta, jossa sen ajama huumevalvontajärjestelmä rikkoo syvästi sen perusasiakirjaa ihmisoikeuksista. Myös ihmisoikeusjärjestöissä on havahduttu siihen, että huumeiden kriminaalikontrollin vastustaminen on rasismin vastustamisen tapaan ihmisoikeuskysymys. Ja jopa INCB on omissa raporteissaan havahtunut siihen, että tällainen kriminaalikontrolli syö uskottavuuden koko järjestelmältä, koska samalla kaupan päätekijöiksi epäillyt välttyvät kaikilta seuraamuksilta.

Toisaalta INCB on viime vuosina joutunut yhä useammin vastakkain kehittyneiden teollisuusmaiden (vuonna 1999 mm. Portugali, Itävalta, Sveitsi, Saksa, Ranska) kanssa näiden alkaessa soveltaa omaa huumausainepolitiikkaa muuttuvan tilanteen johdosta. Myös tältä osin kansainvälinen sopimusjärjestelmä on alkanut rapautua,

mistä lautakunta yrittää muistuttaa, jo epätoivoisin äänenpainoin, vetoamalla ”kansainvälisen yhteisön” kymmeniä vuosia sitten tekemiin päätöksiin ja pelottelemalla uusilla entistä vahvemmilla kannabislajikkeilla.[11]

Kannabis on huumausaineiksi luokitelluista aineista eniten käytetty ja sen kriminalisoinnin takia kannabiksen kuluttajat joutuvat kosketuksiin myös muiden huumausaineiden kanssa. Tämän kriminaalikontrollin aiheuttaman haitan johdosta ollaan monissa maissa ajamassa läpi erilaisia depenalisointiin ja dekriminalisointiin pohjaavia lainsäädännön liberalisointeja kannabiksen osalta. Ongelmana on tällöin ”nukkumaan jätettyjen” lakien mahdollinen hyväksikäyttö joskus tulevaisuudessa jos niitä ei poisteta.

Nämä lähestymistavat ovat myös kritisoitavissa siitä, että jättäessään käyttäjän rauhaan on kriminaalikontrollilla taipumus kohdistua entistä tiiviimmin salakuljetuksen ja kaupan kimppuun. Tällä tavalla jatketaan edelleen sitä kriminaalia alakulttuuria, mikä aiheuttaa monia niistä aineiden vaikutuksiksi tulkittuja ilmiöitä. Haittojen ja kulutuksen vähentämiseen tähtäävät ohjelmat eivät yksinään riitä täyttämään tavoitteitaan, jollei niihin liitetä täysimittaista kannabiksen laillistamista. Vain tätä kautta muutetaan sitä sosiaalista ympäristöä, missä käyttäjät joutuvat aineensa hankkimaan ja käyttämään.

Legalisointiin tarvitaan vuoden 1961 sopimuksen muutos siirtämällä kannabis IV listalta WHO:n suosituksesta, jolloin vuoden 1988 sopimus kriminalisoisi edelleen muita huumeita. Muutos voitaisiin viedä vuoden 1988 sopimuksen selitysosaan kuten myös vuoden 1972 lisäasiakirja tehtiin muutokseksi vuoden 1961 sopimukseen. Kansallisissa lainsäädännöissä avautuisi tällöin mahdollisuus valvoa kannabiksen käyttöä esimerkiksi kaupan valvontaa säätelevän lainsäädännön avulla.

Mihin pilvi katosi? Huumeaallon taittuminen 1970-luvulla

Mikko Salasuo

Kannabistuotteiden, erityisesti hasiksen käyttö levisi Suomeen vuosina 1962–1963. Huumeiden suosio oli osa laajempaa, lähes kaikissa länsimaissa tapahtunutta yhteiskunnallista murrosta, joka vaikutti erityisesti nuorison asemaan. Kuten muualla, murros oli myös täällä monilla elämänaloilla merkittävä ja sen mukana huumeiden käyttö levisi ensimmäisen kerran osaksi nuorisokulttuuria.[1] Huumeiden käyttö omaksuttiin Suomessa ulkomailta tulleiden muotivirtausten mukana, ja se saavutti jalansijaa erityisesti Helsingissä.[2] Aluksi käyttäjien määrä oli vähäinen, mutta heidän keskuudessaan alkoi pikkuhiljaa kehittyä oma yhtenäinen alakulttuuri.[3] Käyttäjien määrä kasvoi melko hitaasti aina vuoteen 1966 saakka, kääntyi sen jälkeen voimakkaaseen kasvuun ja saavutti nopeasti laajan suosion.[4] Kannabiksen käyttö kasvoi huippuunsa 1960- ja 1970-lukujen taitteessa. Vuosikymmenen vaihde oli kannabiksen käytön taitekohta, sillä jo vuonna 1972 käyttäjien määrä kääntyi voimakkaaseen laskuun.[5] Tätä

kolmivaiheista ilmiötä kutsutaan ensimmäiseksi huumeaalloksi. Ensimmäinen huumeaalto lähti alun perin liikkeelle 1950-luvun lopulla Yhdysvalloista, rajautui lähinnä nuorison keskuuteen, ja vain tietty osa nuorista käytti huumeita. Ensimmäiseen huumeaaltoon kuului kannabistuotteiden, hasiksen ja marihuanan käytön lisäksi myös LSD:n käyttö, joka jäi Suomessa melko vähäiseksi.[6]

Koska huumeiden käyttö oli rikollista, aineet levisivät yhteiskunnan valtakulttuurin ulkopuolella. Ne synnyttivät useissa maissa erikoislaatuisia alakulttuureja, joissa huumeiden, erityisesti kannabiksen käyttö oli alakulttuurin jäsenille sekä keskeinen elämän sisältö että yhdistävä tekijä. Yhdistäviä tekijöitä oli monia muitakin, kuten tietyt keskusalueet, muoti, musiikki ja ennen kaikkea nuorison uusi arvomaailma. Suomessa ilmiö keskittyi erityisen voimakkaasti Helsinkiin ja pääkaupunkiseudulle, jossa vuonna 1969 lähes kaikki kannabiksen käyttäjät ja kokeilijat elivät. Käyttäjistä asui pääkaupunkiseudulla vielä vuonna 1974 85 prosenttia.[7]

Tässä artikkelissa tarkastellaan ensimmäistä huumeaaltoa, ja erityisesti sen viimeistä eli kolmatta kehitysvaihetta Helsingissä vuosina 1971–1975.[8] Ajanjakson alussa kannabiksen käyttäjämäärä saavutti huippunsa ja väheni sitten voimakkaasti. Artikkelissa etsitään syitä kannabiskulttuurin taantumiselle ja tarkastellaan taantumisen syitä eri tasoilla. Artikkelissa selvitetään mitä tapahtui Helsingin kannabisalakulttuurille, jossa oli vielä vuosina 1970–1971 mukana 30 000 – 40 000 hasiksen kokeilijaa tai käyttäjää.[9]

1970-luvun alun huumekulttuuri

Kannabiskulttuurin muodot poikkesivat 1970-luvun alus-

sa voimakkaasti siitä, mitä ne olivat olleet kulttuurin syntyessä kymmenen vuotta aiemmin osana kansainvälistä nuorison liikehdintää ja vastakulttuuria.[10] Helsinkiin 1960-luvulla syntynyt kannabiskulttuuri muodosti melko yhtenäisen alakulttuurin, jossa alkuaikoina huumeiden käytön keskeisinä motiiveina olivat ideologiset päämäärät, yhteiskunnallinen protesti, psykedelia, erilaiset underground-kokeilut sekä kolmannen tietoisuuden tavoittelu.[11] Tultaessa 1970-luvulle nämä arvot ja pyrkimykset olivat siirtyneet taustalle, ja huumeiden käytöllä ei pyritty enää entisenlaiseen näkyvään protestiin vallitsevaa yhteiskuntajärjestelmää vastaan.

Keskeisiksi käyttäjäryhmiksi olivat kehittyneet pääasiassa nuorten opiskelijoiden ja erityisesti koululaisten muodostamat ryhmät, jotka tavoittelivat huumeiden käytöllään ainoastaan aineilla saavutettavaa euforiaa, päihtymystä.[12] Vaikka huumeiden käytöllä oli vielä tuolloinkin tietyille 1960-luvun puolella käytön aloittaneille marginaaliryhmille edelleen myös vallitsevaa establishmenttia[13] vastaan sotivia merkityksiä, oli Helsingin kannabiskulttuurin tärkein ideologinen terä katkennut vuosikymmenen vaihteeseen saavuttaessa.[14] Vaikka käyttäjien motiiveja on vaikeaa tarkasti selvittää, Helsingin kannabiskulttuurissa on vuoden 1968 hippikesän jälkeen havaittavissa siirtymä poispäin voimakkaan ideologisesta kannabiksen poltosta. Tärkeimmäksi käytön aloittamisen syyksi nousi uteliaisuus.[15]

Toinen tärkeä muutos kannabiskulttuurissa 1970-luvun alkuun tultaessa oli Helsingin ydinkeskustassa sijaitsevan ja symbolisesti merkittävän Vanhan ylioppilastalon ja sen ympäristön alueiden aseman luhistuminen kannabiskulttuurin keskuksena. Kannabiksen myynti ja käyttö olivat vuodesta 1966 saakka keskittyneet Vanhan ylioppi-

lastalon ympärille ja läheisyyteen. Koululaisten noustessa suurimmaksi käyttäjäryhmäksi alkoi käyttö siirtyä entistä enemmän lähiöihin, ja Vanhan ylioppilastalon merkitys kannabiskulttuurin keskuksena alkoi vähentyä. Tämä kehitys ennakoi osaltaan vanhojen kannabiskulttuurin muotojen hajoamista, ja uuden lähiökeskeisen käytön muotoutumista. Nuorilla käyttäjillä ei ollut asiaa Vanhan tiloihin, sillä se oli opiskelijoiden aluetta. Vanhan alue ei myöskään edustanut heille samaa yhteiskunnallista protestia ja symboliikkaa kuin vanhemmille käyttäjille 1960-luvun puolivälissä. Nuorille käyttäjille Vanhan alue oli vain kannabiksen ja muiden huumeiden hankintapaikka.

Poliisikontrollin tiukentuminen karkotti Vanhan ylioppilastalon alueelta monia kannabiksen käyttäjiä, ja alue alkoi tyhjentyä siellä oleskelevista nuorista. Alueella myytiin edelleenkin hasista ja muita huumausaineita, mutta erityisesti ns ideologiset kannabiksen käyttäjät hävisivät.[16] Appe Vanajas kertoo teoksessa *Ensimmäinen aalto*:

> Tuli ideologinen lässähdys yhtäkkiä. Ehkä se johtui aika paljon siitä, että oli tullu kaikki nää huumepoliisit kuvioihin.[17]

Vanhan alueella alkoi 1970-luvun alussa liikkua myös entistä enemmän kovien huumeiden mm. amfetamiinin käyttäjiä ja kannabiskansa kaikkosi myös tästä syystä.[18]

1970-luvun puoliväliä lähestyessä koululaiset eivät enää suunnanneet kaupungin keskustaan, vaan aineet hankittiin ja käytettiin lähiöissä. Vanha säilytti asemansa vain osittain huumeiden myyntipaikkana. Myynnin osalta 1960-luvun tilannetta muistuttanut kuvio säilyi edelleen; yksi ostaja hankkiutui keskustaan, ja osti suuremman määrä hasista. Tämän jälkeen hasis myytiin lähiössä muille käyttäjille. Yhä useampi ostaja jäi kiinni, kun poliisin kontrolli kiristyi.[19]

Jarin (nimi muutettu) ”narahtaminen”:

> Poliisikuulustelupöytäkirja kertoi, että Jari jäi kiinni joulukuussa 1970 Mannerheimintie 5:n rappukäytävässä. Hänellä oli hallussaan 20 grammaa hasista. Hän oli ostanut aiemmin 30 grammaa hasista kahdelta ulkomaalaiselta mieheltä, jotka puhuivat englantia. Hasiksesta Jari maksoi 300 markkaa. Ruumiintarkastuksessa Jarilta löytyi 20 grammaa hasista paidan sisällä olleesta savukerasiasta. Hän ei muistanut kellonaikaa, milloin oli hasiksen ostanut, sillä hän oli ollut tuolloin ”pilvessä”. Myyjä oli tullut kysymään ostaisiko Jari hasista, ja tämä vastasi myöntävästi. Myyjä oli kehottanut Jaria menemään Kaisaniemen kioskin luokse odottamaan. Myyjä tuli noin puolen tunnin kuluttua perässä ja kaupat tehtiin. Kiinniottohetkellä Jarilla oli enää 20 grammaa hasista. Hän oli polttanut osan hasiksesta ja antanut osan tuntemattomille miehille. Jari oli ensimmäisen kerran kiinni jäädessään 16-vuotias koululainen ja oli hankkinut hasikset viedäkseen ne itähelsinkiläiseen lähiöön ja myydäkseen ne siellä.[20]

Kannabiksen käytön keskuksiksi olivat 1971 nousseet Kontulan, Maunulan, Herttoniemen, Roihuvuoren ja Kallion kaupunginosat.[21]

Koulusta tuli 1970-luvun nuorille käyttäjille uusi sosiaalinen kehys, jossa kannabiksen käyttö levisi. Koulun kautta kannabis levisi kaikkiin sosiaaliluokkiin, ja käytön ideologisella sisällöllä oli hyvin pieni merkitys nuorten käyttäjien keskuudessa.

Koululaisten keskuudessa huumausaineiden käyttö alkoi vähentyä selvästi vuonna 1972. Vuonna 1970 helsinkiläisistä koululaisista 23 prosenttia ilmoitti kokeilleensa tai käyttäneensä jotain huumausainetta. Vuoteen 1976 tultaessa oli luku pudonnut alle neljään prosenttiin, joten muutos oli todella merkittävä. Myös opiskelijoiden keskuudessa kannabiksen käyttö väheni huomattavasti vuosina 1972–1973. Suomessa opiskelijoiden hippiideologia siirtyi taka-alalle ja tilalle astui poliittinen he-

rääminen, erityisesti vasemmistoradikalismi, joka suhtautui kielteisesti huumeiden käyttöön.[22]

Ensimmäisen aallon hajoamisen syyt

Ensimmäisen huumeaallon hajoamiselle voidaan löytää useita taustatekijöitä ja perusteluja. Olennaisinta hajoamisessa on kuitenkin kannabiskulttuurin sisäisen dynamiikan katoaminen, jonka aiheuttivat useat kulttuurin ulkopuoliset tekijät ja niissä tapahtuneet muutokset. Seuraavassa esitettävien selitysten painoarvo on ollut hyvin yksilöllinen käyttäjästä riippuen. Kannabiskulttuuri muodosti jäsenilleen valtakulttuurista poikkeavan ”omalakisen” sosiaalisen järjestelmän, jonka toiminta poikkesi voimakkaasti establishmentin tavoista. Kannabiskulttuurin sisäistä dynamiikkaa on sen alakulttuureille tyypillisen sumean luonteen takia vaikea jäljittää ja rekonstruoida tarkasti. Kannabiskulttuuri oli jo 1970-luvun alussa saavuttanut pisteen, jossa myös sen sisälle oli muodostunut omia alaryhmiä, alakulttuureita. Näiden ryhmien moninaisuus vaikeuttaa entisestään yhtenäisen dynamiikan löytämistä. Uskon kuitenkin, että keskeisten ulkoisten vaikuttimien kautta on mahdollista arvioida myös kulttuurin sisäisessä dynamiikassa tapahtuneita muutoksia. Näiden sekä ulkoisten että sisäisten tekijöiden yhteisvaikutus aiheutti kannabiksen käytön voimakkaan vähenemiseen Helsingissä vuosina 1972–1975.[23]

Lainvalvontaviranomaisten kiristynyt kontrolli

Ensimmäisenä ja yhtenä keskeisimpänä ulkoisena syynä kannabiskulttuurin hajoamiseen pidetään usein kiristynyttä viranomaiskontrollia.[24] Helsingissä poliisin huolto-

osastoon perustettiin vuonna 1967 nelihenkinen tarkkailuryhmä, joka muiden tehtäviensä lomassa valvoi myös huumekauppaa Helsingissä. Vuodesta 1969 alkaen yksikköä alettiin kutsua huumausaineryhmäksi. Tuolloin ryhmän koko oli 24 henkeä. Poliisin kontrolli kiristyi kuitenkin voimakkaasti vasta 1970-luvun puolella, kun huumausaineyksikkö kasvoi edelleen ja sen toimintamuodot tehostuivat.[25] Huumausaineryhmän perustaminen oli Helsingissä viranomaisten näkökulmasta onnistunutta ennakointia, ja poliisit saivat muutaman vuoden ”harjoitteluaikaa”, ennen kuin huumausaineiden käyttäjämäärät nousivat huippuunsa.[26] Kannabiksen käytön kääntyessä laskuun vuonna 1972 oli huumeosaston vahvuus 30 henkeä, josta se kasvoi edelleen enimmillään 44 henkeen vuonna 1975.[27]

Myös uusien toimintamuotojen omaksuminen tehosti poliisin toimintaa, ja yhä useampi käyttäjä jäi kiinni. Kannabiksen käyttö oli 1970-luvun alussa melko avointa, ja käyttäjien löytäminen oli helppoa.[28] Samalla huumausaineiden käytön kriminaalit muodot alkoivat korostua käyttäjien keskuudessa. Kannabiksen käyttö alettiin todella kokea rikolliseksi toiminnaksi ja kiinni jäämistä alettiin pelätä. Käyttäjien keskuudessa oli aiemmin 1960-luvulla vallinnut ilmapiiri, jossa kannabiksen käyttöä pidettiin täysin harmittomana toimintana, johon ei liittynyt mitään rikollista aspektia. Tässä ajattelussa tapahtui 1970-luvulla raju muutos.[29]

Kontrollin kiristymisen merkitys oli erityisen suuri satunnaisille ja nuorille käyttäjille sekä ensimmäisiä kokeilujaan tekeville nuorille. Heidän piirissään poliisin toiminta herätti pelkoa, ja kokeilut tai käyttö lopetettiin usein kokonaan. Vanhemmat 1960-luvun alussa hasiksen käytön aloittaneet käyttäjät eivät suinkaan lopettaneet

käyttöään kontrollin takia, vaan siirtyivät ”maan alle”.[30] Kannabiksen aktiivikäyttäjä muistelee:

> Mä lopetin ton katuhomman, ja menin yksinkertaisesti maan alle. Yritin rauhottaa jossain tossa 1972, 1973 ja 1974, kun poliiseja oli niin paljon. Se kävi niin kuin vittumaiseksi, kun ne oli koko ajan kimpussa ja sai pelätä koko ajan. Niitä oli joka nurkalla kyttäämässä. (H 1, 1998)

Huumausaineyksikössä tuolloin työskennellyt Antti Turkama (1998) arvioi poliisin asemaa kannabiskulttuurissa:

> Suuri vaara tuli osoitettua ja kontrollipuoli tuli tiukemmaksi. Vuonna 1972 tuli voimaan huumausainelaki, jossa käyttö kriminalisoitiin, ja kun 1970-luvun alussa lisättiin meidän porukan määrää 5 henkilöstä 40 henkilöön. Se oli melkoinen valvontavoima Helsingissä, ja se pystyttiin kohdistamaan melko hyvin. Se tarkoitti sitä, että käytöstä tuli melkoinen riski. Aineiden ja käyttövälineiden hallussapito, käyttö ja myynti kriminalisoitiin, ja tästä seurasi se, että laki konkretisoitui ja se riskiporukka, joka kaduilla liikkui, näki, että poliisi on läsnä ja puuttuu pieniinkin juttuihin. Epäiltyjä ihmisiä pidätettiin jos oli 0, jotain grammaa hasista tai maissipiippu. Kotietsintä tehtiin helposti ja tutkinta levisi nopeasti. Kymmenen, jopa sadan ihmisen kokonaisuuksia vietiin oikeuteen.

Poliisin voimakkaat toimet tehosivat tuolloin hyvin eikä niitä juurikaan 1970-luvun alussa julkisesti arvosteltu. Tältä osin tilanne muistuttaa nykyistä huumausainekeskustelua ja politiikkaa, jolla poliisin toimivaltuuksia pyritään lisäämään, ja uskotaan kontrollin samalla säilyvän sekä moraalisesti että juridisesti oikeutetussa linjassa. 1970-lukua koskevista haastatteluista kävi ilmi useita tapauksia, joissa käyttäjiä pyrittiin saamaan kiinni välillä jopa ”keinoja kaihtamatta”, ja kontrollin rajaa siirrettiin ”hyvän asian puolesta”. Näiden esimerkkien pohjalta on syytä arvioida nykypäivää ja pohtia, mihin kontrollin raja

liukuu, jos poliisin toimivaltaa esimerkiksi valeosto-oikeudella edelleen lisätään. Vaikka viranomaisten pyrkimykset ovat suurelta osaltaan ymmärrettäviä, on tarkoitus aiemminkin pyhittänyt keinot. Kuten *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksessa 23.8.1999 arvellaan ”kaikki hyvää tarkoittava ei välttämättä ole yleisen oikeusturvan ja kansalaisten perusoikeuksien kannalta hyväksyttävää”.[31] Kaksi käyttäjää kertoo kokemuksistaan 1970-luvulla:

> Ja kadulla poliisit yritti ostaa, ja multakin, vaikka mä tunsin poliisit, niin yks poliisi tuli multa kerran ostamaan. Eihän poliisi sais tehdä sillai, mutta jo silloinkin tehtiin niin ... ja kaikella tavalla painostettiin. Se oli kaikella tavalla erittäin painostavaa elämää. (H 4, 1998)

Toinen haastateltava kertoo:

> Mä jouduin kerran putkaan tämmösen valeoston yhteydessä, mutta ne ei tehny mulle mitään kun ne hiffas, että mä en olekaan tämmönen luukku (välittäjä). (H 3, 1998)

Joka tapauksessa poliisin käyttämät toimintamallit olivat 70-luvun alussa tehokkaita ja tuottivat runsaasti juttuja. Esimerkiksi Vanhan ylioppilastalon lähettyvillä oli usein poliiseja tarkkailemassa tapahtumia. He suorittivat tarkastuksia ja herättivät pelkoa käyttäjien keskuudessa pelkällä läsnäolollaan. Tämä oli monille käyttäjille syy lopettaa, ja kaupankäynti Vanhalla alkoi tyrehtyä.[32] Käyttäjä kommentoi tilannetta:

> Tuntu ku siellä olis ollu aina joku kyttäämässä, en tiedä oliko, mutta ainakin me oltiin ihan varmoja siitä. Kun kavereita jäi kiinni mä päätin lopettaa Vanhalla liikkumista ... kyllä mä vielä käytin, mutta kyllä se käyttö silloin väheni. (H 4, 1998)

Poliisi ja oikeuslaitos pyrkivät yhteistyössä korostamaan huumausaineiden käytön rangaistavuutta, ja käyttivät tätä

pelotteena.[33] Uusi huumausainelaki vahvistettiin 1972, ja käytön vapauttamista toivoneet liberaalit voimat havaitsivat toiveittensa kariutuneen. Uudessa laissa kannabiksen käyttäjät määriteltiin rikollisiksi, ja näin he siirtyivät yhteiskunnan marginaaliin.[34] Käyttäjä muistelee tuttaviensa käytön lopettamista:

> Tää poliisin kontrolli oli yks tekijä, että ne ajo ne tavallaan näännyksiin, että ne halus rauhallista elämää. Se oli erittäin voimakasta se kontrolli. (H 1, 1998)

Kiristynyt kontrolli näkyi käyttäjien perspektiivistä selvästi. Poliiseja liikkui Helsingin keskustan alueella paljon ja toiminta oli tehokasta. Haastatteluissa käyttäjät kertoivat useista kontakteista poliisiin 1970-luvun puolella. Helsingissä syntyi jopa tilanteita, joissa poliisit kilpailivat toistensa kanssa pidätysten määristä.[35] Poliisien keskinäinen kilpailu heijastui myös käyttäjiin:

> Kerran oltiin yhdessä asunnossa, niin sinne tuli puhelinsoitto yhdeltä poliisilta. Poliiseilla oli omat ryhmät poliisilaitoksen sisällä, ja niillä oli omat joukkueet. Tuli soitto, että keissit[36] veke, että sinne on tulossa ryhmät panee kämpät sekaisin. Näin tehtiin, ja pojat tuli ja veti vesiperän. (H 2, 1998)

Käytön lisäksi kiristynyt viranomaiskontrolli vaikutti myös huumeiden tarjontaan Helsingissä. ”Myyntiorganisaatiot” eivät vielä 1970-luvun alussa olleet hierarkkisesti järjestyneitä ja toiminta oli melko amatöörimäistä. Myyjille muodostuneet myyntiverkostot perustuivat lähinnä ystävyys- ja kaveruussuhteisiin, ja useissa tapauksissa verkosto katosi myyjän jäätyä kiinni. Tällaisissa tapauksissa myyjän poliisille antamat tiedot saattoivat johtaa laajoihin pidätyksiin.[37]

Suurin tällainen pidätysvyyhti oli vuonna 1973 sattunut ”mammuttijuttu”. Juttuun oli sekaantunut kaiken

kaikkiaan 449 henkilöä, ja se työllisti ajoittain Helsingin rikospoliisissa yli 100 henkeä.[38]

Poliisin toiminta vaikutti myös myyntiverkostojen kehittymiseen, sillä kun vanha myyntiverkosto hävisi, etsivät käyttäjät uuden verkoston, jonka kautta heidän oli mahdollista hankkia hasista. Keskeistä kuitenkin oli se, että verkoston hajottua käyttäjät ja myyjät eivät välttämättä lopettaneet toimintaansa, vaan siirtyivät toimimaan entistä enemmän ”maan alle”. Tämä toisaalta kehitti huumeiden välitysorganisaatiota ja edisti huumausainerikollisten järjestäytymistä.[39]

Julkinen keskustelu ja moraalinen paniikki

Julkinen keskustelu huumausaineista käynnistyi Suomessa vuonna 1966 sattuneesta suuresta hasis-jutusta. Poliisi takavarikoi *Ilta-Sanomien* toimittaja Juha Nummiselta saamansa vihjeen perusteella reilut kuusi grammaa marihuanaa ravintola Vanhan Kellarista yhdysvaltalaiselta mieheltä. Tapaus sai lehdistössä huomattavaa julkisuutta.[40] Erityisesti lehdistössä käyty keskustelu huumeista oli aluksi melko laimeaa. Jutuissa keskityttiin lähinnä suuren hasis-jutun kaltaisiin sensaatiouutisiin. Suomessa suuri osa 1960-luvulla käydystä päihdekeskustelusta keskittyi huumeiden sijasta alkoholiin, jonka myynnin vapautuminen lisäsi käyttöä huomattavasti. Suomessa oli 1960-luvun lopussa tilaa ainoastaan alkoholin aiheuttamalle yhteiskunnalliselle paniikille.[41]

1970-luvun alussa myös huumeiden käytöstä alettiin käydä entistä laajempaa julkista keskustelua. Huomiota kiinnitettiin lähinnä huumeiden käytön haittoihin ja rangaistavuuteen. Suomalaisessa huumausainekeskustelussa huumeita käyttävä nuori leimattiin psyykkisesti poik-

keavaksi. Huumeiden käyttäjät kuvattiin yhteiskunnan uudeksi riskiryhmäksi. Lehdistössä kerrottiin käytön olevan ”portti kurjuuteen”, joka johtaa usein muun muassa itsemurhiin.[42] Huumausaineista tiedettiin todellisuudessa melko vähän, ja julkisuuden luoma kuva suuresta huumeongelmasta loi yhteiskuntaan moraalisen paniikin, joka sai hysterian piirteitä helsinkiläisten nuorten ja erityisesti heidän vanhempiensa keskuudessa.

Kannabiksen käytöstä luotiin tiedotusvälineissä kuva, jossa siihen liitettiin rikollisuus ja voimakkaat psyykkiset häiriöt. Kannabiksesta julkisuudessa käydyt keskustelut perustuivat kuitenkin paljolti otaksumiin ja virhepäätelmiin. Asiasta ei ollut juurikaan kunnollista tietoa saatavilla, ja kannabiksen käyttö rinnastettiin usein aiempaan kovien huumausaineiden käyttöön Suomessa. Täällä, kuten muuallakin, tietyt tahot pyrkivät kumoamaan näitä vääriä käsityksiä kannabiksen ja rikollisuuden välisistä yhteyksistä, mutta julkisessa keskustelussa terveysviranomaisten ja oikeudellisten instituutioiden piiristä julkisuuteen saatetut mielipiteet saivat selvästi enemmän painoarvoa. Keskustelu liittyi vuoden 1972 uuden huumausainelain valmisteluun.[43]

Lainvalvontaviranomaisten kannalta julkisuudessa levinnyt huumepaniikki iski juuri oikeaan aikaan. Helsingin poliisin huumeyksikön perustaminen varmisti viranomaisille etumatkaa kannabiksen käyttöä vastaan, ja nyt he saivat myös julkisen sanan tukemaan toimiaan. Viranomaisten kannalta myös Suomen syrjäinen asema oli etu, koska vei aikansa ennen kuin huumeet levisivät tänne. Suomessa uusi nuorisokulttuuri omaksuttiin hieman myöhemmin kuin esimerkiksi Keski-Euroopassa, ja tämä antoi viranomaisille aikaa valmistautua kannabiksen suosion kasvuun.[44]

Julkisuudessa käytyjen keskustelujen kautta raja ensimmäisen huumekokeilun tekemiseen kasvoi, ja tieto huumeiden aiheuttamista riskeistä levisi myös käyttäjien ja kokeilijoiden vanhemmille. Samalla Suomessa aloitettiin huumevalistus. Aluksi valistus suunnattiin koululaisille *Ihmiset puhtaiksi — aineet pois* -kampanjalla. Valistustyötä teki lähinnä nuorisopoliisi, joka perustettiin vuonna 1971.[45]

Myös lehdistössä kerrotut tarinat nuorison idolien huumekuolemista pelottivat käyttäjiä ja olivat osaltaan levittämässä moraalista paniikkia. Muusikoista mm. Jim Morrisonin, Janis Joplinin, Brian Jonesin (Rolling Stones) ja Jimi Hendrixin kuolemat liitettiin huumeiden yliannostuksiin. Lehdistö käytti tehokkaasti tapauksia huumeiden vastaisessa kirjoittelussa.[46]

Suomalaisessa huumausainekeskustelussa ei nähty kannabiksen käyttöä nuorison uuteen arvojärjestelmään kuuluvana ilmiönä. Täällä oli keskeistä huumausaineiden ominaisuuksien esittely, joka korosti sekä käytön fyysisiä että psyykkisiä haittavaikutuksia.[47] Julkisuudessa syntynyt moraalinen paniikki vaikutti osaltaan poliisin kontrollin kiristymiseen ja kannabiksen käytön kiinnostavuuden vähenemiseen. Vanhat kannabiksen käyttäjät kokivat kiristyneen kontrollin ja levitetyn informaation loukkaavaan henkilökohtaisia oikeuksiaan. Nuoremmat käyttäjät säikähtivät kohua ja useat lopettivat käytön kokonaan.[48] Kannabiskulttuurin yksittäisen käyttäjän arjessa voimakas negatiivinen julkisuus vaikutti lähinnä yhteiskunnallisen paheksunnan kasvuna.[49] Kannabiksen käyttöön liittyneen virallisen informaation voidaan vääristymistään huolimatta tehonneen toivotulla tavalla, sillä se vaikutti osaltaan kannabiksen käytön vähenemiseen Helsingissä.

Tiedotusvälineet suhtautuivat kannabiksen käyttöön

Suomessa erittäin kielteisesti. Kuten Paula Määttä on tutkimuksessaan todennut, ”virallisen informaation tehtävänä on ollut estää huumausaineiden käytön yleistyminen kulttuurimme alueella”.[50]

Siirtyminen muihin aineisiin ja alkoholiin

Osa nuorista käyttäjistä siirtyi 1970-luvulla hasiksesta kovempiin aineisiin. He kokeilivat muutaman kerran jotain kovempaa ainetta ja siirtyivät pikkuhiljaa käyttämään kokeilemaansa ainetta. Näiden aineiden käyttäjät muodostivat uusia käyttäjäryhmiä, jotka erosivat selvästi kannabiskulttuurista. Näissä uusissa ryhmissä käytettiin amfetamiinia, morfiinia ja heroiinia. Uudet käyttökuviot edistivät osaltaan kannabiskulttuurin pirstoutumista.

Uudet käyttäjäryhmät olivat kuitenkin hyvin pieniä, ja kovempien aineiden käyttöön siirtyminen oli melko harvinaista. Erityisesti nuorison keskuudessa siirryttiin enemmänkin lääkeaineiden ja teknisten liuottimien käyttöön. Kannabiksen ja kovempien aineiden käyttäjät muodostivat uusia sulkeutuneita ja pieniä käyttäjäryhmiä, alakulttuureita, jotka toimivat piilossa poliisilta ja julkisuudelta. Tämänkaltaisia ryhmiä syntyi erityisesti lähiöihin, joihin ensimmäisen aallon jälkeen jäi pieniä pysyviä käyttäjäyhteisöjä.[51]

Suuri osa käyttäjistä siirtyi vallitsevan alkoholikulttuurin piiriin, joka oli helppo ja laillinen vaihtoehto kannabikselle. Alkoholin myynnissä tapahtuneet huomattavat muutokset 1960-luvun lopulla helpottivat vaihtoehtoiseen päihdeaineeseen siirtymistä. Alkoholinmyyntiä oli liberalisoitu voimakkaasti 1960-luvun lopulla ja sen myyntimäärät lisääntyivät huomattavasti.[52] Kannabiksen käyttäjät sulautuivat helposti yhteiskunnassa hyväksyttävään ja

vallitsevaan alkoholikulttuuriin. Sulautuminen tulee selvästi ilmi muun muassa Paula Määtän (1976) tekemästä tutkimuksesta, jonka mukaan entisten, 1970-luvun alun hasiksen käyttäjien yleisimmin nauttimiksi päihdeaineiksi olivat nousseet vuoteen 1975 mennessä viini ja olut.[53]

Kulttuurin sisäisen dynamiikan, arvomaailman ja sisällön muutos

Kannabiskulttuurin hajoamiselle on löydettävissä myös kulttuurin sisäisiä syitä, ennen muuta 1970-luvun alussa nuorisokulttuurissa tapahtuneet muutokset. Muutokset lähtivät liikkeelle osin ulkoisten, ulkomailta tulleiden vaikutteiden voimasta, mutta vaikuttivat erityisen voimakkaina kulttuurin sisällä. Tuolloin hylättiin edellisellä vuosikymmenellä New Yorkin Greenwich Villagesta ja San Franciscon Haight Asburysta liikkeelle lähteneet ihanteet. Beat-sukupolven luomat radikaalit ajatusmallit katosivat tai sekoittuivat konservatiivisempaan ajatteluun, ja hippiliikkeen ”kolmannen tietoisuuden” ihannointi, eli tunteiden ja elämysten arvostaminen siirtyivät sivummalle populaarikulttuurin keskiöstä.[54] 1960-luvulla esiin tuotu uuden nuoren sukupolven ja vanhan konservatiivisen sukupolven välinen taistelu ja vallankumous oli heikentynyt, ja nuorison nousu 1960-luvulla vastakulttuuristen liikkeiden kautta oli yhteiskunnassa osin sekä hyväksytty että hylätty.[55]

Kannabiksen käyttö ei edustanut nuorille enää harmitonta valtakulttuurin vastustamista. Huumeiden käyttö ei enää merkinnyt pyrkimystä uuteen vapaaseen yhteiskuntaan, vaan käyttöön liitettiin nyt myös rajumpi rikollinen aspekti.[56]

Nuorisokulttuuri kaupallistui, pinnallistui ja väkival-

taistui 1970-luvun alussa. Nuorisokulttuurin muotoja eivät enää määränneet nuoret itse vaan tilalle astui kansainvälinen viihdeteollisuus, joka määräsi uuden nuorisokulttuurin muodot. Tiedotusvälineiden kautta nuoriso seurasi entistä tarkemmin ulkomaisia alakulttuuriryhmiä ja tyylejä. Teddyt, modit, rokkarit, skinhedit, punkkarit ja hipit muodostivat uusia alakulttuureita, joita kehitettiin suomalaiseen kulttuuriin sopiviksi. Nuorison alakulttuurit moninkertaistuivat ja muuttuivat pieniksi selvärajaisiksi kulttuureiksi.[57]

Huumeiden käytön aiemmin 1960-luvulla aloittaneista ns ideologisista käyttäjistä useat olivat lopettaneet käyttönsä, ja nuorten käyttäjien arvot eivät olleet enää oppositiossa yhteiskunnassa vallitsevien arvojen kanssa. Hippiaate ja vapaamielisyys siirtyivät sivuun, ja uudet nuorisokulttuurin muodot eivät enää kannustaneet nuoria kannabiksen käyttöön. Tämän ideologisen pohjan häviäminen vaikutti voimakkaasti käytön vähenemiseen.[58] Ideologian murtumisen myötä myös uutuuden viehätys menetti asemansa huumausaineiden kokeilun tärkeimpänä syynä. Käyttöä ei enää koettu trendikkääksi, ja kiinnostus käyttöä kohtaan väheni. Kannabiksen käyttö ja kokeilu alkoivat synnyttää negatiivisia mielleyhtymiä 1970-luvun nuorille.[59]

Siirtyminen uuteen elämänvaiheeseen

1960-luvulla ja 1970-luvun alussa koululaiset muodostivat kannabiksen käytön keskusryhmän. Useat keskusryhmän jäsenet lopettivat käytön 1970-luvun alussa saatuaan koulunsa päätökseen. Nämä käyttäjät siirtyvät nuorisojengeistä opiskelijapiireihin tai työelämään. Huumeiden käyttö oli heillä liittynyt tiettyyn elämänvaiheeseen,

ja siirryttäessä seuraavaan vaiheeseen, myös huumeiden käyttö sai jäädä.

Samalla tavoin opiskelijat lopettivat työelämään siirryttyään kannabiksen käytön joko kokonaan tai rajoittivat sen pienryhmiin, joissa kannabista polteltiin vain lähinnä tuttavapiirissä.[60] Ensimmäisinä kannabiksen käytön Suomessa aloittaneet boheemit ja taiteilijat jatkoivat käyttöään edelleen omissa porukoissaan, mutta heidän määränsä oli melko pieni ja hekin toimivat piilossa viranomaisilta ja julkisuudelta.[61]

Hajoaminen oli monien tekijöiden yhteisvaikutusta

Ulkoiset tekijät käynnistivät kannabiskulttuurissa muutosten aallon, joka hävitti sen nopeasti 1970-luvun puoliväliin tultaessa. Kiristynyt viranomaiskontrolli ja julkisuuden voimakas painostus tekivät käytöstä vaikeaa ja pelottavaa. Ulkoiset vaikutukset laukesivat otolliseen maaperään myös kulttuurin sisällä, jossa nuorison vastakulttuurinen kapina oli tyrehtynyt ja uudet nuorisokulttuurien muodot tarjosivat houkuttelevia ja laillisia vaihtoehtoja vanhentuneelle hippiliikkeelle ja rikolliselle huumeiden käytölle. Suurin ja perustavanlaatuisin syy käytön vähenemiseen olikin kannabiskulttuurin sisällön katoaminen. Julkisuuden luomat vääristymät jäivät osaksi ”todellisuutta” ja 1970-luvun puoliväliin tultaessa kannabista pidettiin vaarallisena ja ihmistä tuhoavana aineena. Kannabiskulttuuri hajosi, ja jäljelle jäivät vain vanhat ideologiset käyttäjät, joihin kontrolli ei yltänyt eikä julkinen tiedotus tehonnut. Heille kannabiksesta oli muodostunut ensisijainen ja luonnollinen päihde eivätkä he muuttaneet toimintaansa ulkoisten tekijöiden muuttuessa. Lisäksi alkoholi vei tilaa kannabikselta, sillä erityisesti nuorten

keskuudessa alkoholi koettiin laillisuutensa takia oikeaksi päihteeksi. Vuonna 1975 kannabiskulttuuri oli kuollut mutta ei kuopattu, sillä se jätti perinnökseen pysyviä huumeiden käyttäjäryhmiä nuorison keskuuteen.[62]

Laaja huumeiden vastainen taistelu oli Suomessa näiltä osin voitettu, muttei pysyvästi, sillä runsas vuosikymmen myöhemmin nuorisokulttuuri osoitti jälleen riippumattomuutensa yhteiskunnan suhtautumisesta huumeisiin. Valistuksesta ja kontrollista huolimatta 1980-luvun lopussa käynnistyi uusi huumebuumi, joka sai myöhemmin nimekseen toinen huumeaalto.[63] Kuten edeltäjänsä sekin oli voimakkaasti sidoksissa syntyneeseen uuteen nuorisokulttuuriin, ja siitäkin kehittyi laaja ja moniulotteinen ilmiö.[64]

Liitoskohdat toiseen huumeaaltoon

Huumeiden käytön ympärille syntyneen alakulttuurin hajoamisen ja katoamisen tarkasteleminen on 1990-luvun lopussa ajankohtainen tutkimuskohde kahdesta syystä. Ensinnäkin ensimmäisen huumeaalto hajosi kolmannessa vaiheessaan kestettyään noin 11–15 vuotta.[65] Nykyinen, vuodesta 1988 alkanut toinen huumeaalto on noudatellut monilta osin samankaltaisia kehitysmuotoja kuin edeltäjänsä ja on nähdäkseni saavuttanut omassa kehityksessään jo kolmannen vaiheen. Ensimmäisessä vaiheessa syntynyt pieni underground-ilmiö levisi ensin osaksi laajempaa helsinkiläistä nuorisokulttuuria ja viimeisessä, kolmannessa vaiheessaan popularisoitui ja menetti selvärajaiset muotonsa. Historiaa peilaten on tärkeää vertailla ja jopa yrittää ennustaa noudattaako nykyinen huumeaalto samankaltaisia säännönmukaisuuksia kuin edeltäjänsä ”kolmannessa” vaiheessaan ja hajoaa, kuten tapah-

tui ensimmäiselle aallolle 30 vuotta aiemmin. Yhteiskunnallinen tilanne ja vallitseva nuorisokulttuuri poikkeavat nykyisin merkittävästi siitä, millaisia ne olivat 30 vuotta aiemmin, mutta silti molemmissa huumeaalloissa on nähtävissä yhtäläisyyksiä.[66]

Aiheen tekee ajankohtaiseksi myös se, että on syytä arvioida lainvalvontaviranomaisten, erityisesti poliisin toimintaa ja sen vaikutuksia huumeiden käyttöön ja käyttäjiin molempien huumeaaltojen aikana. Poliisi oli 1970-luvulla ja myös 1990-luvulla keskeisessä asemassa huumeiden käytön säätelyssä. Ensimmäisen huumeaallon aikana poliisi kehitti ja loi toimintamallinsa ja lähestymistapansa, joilla saavutettiin tuolloin merkittäviä tuloksia huumeiden torjunnassa. Tuolloin kontrolli perustui voimakkaaseen repressioon, joka kohdistui erityisesti käyttäjiin.[67] Toisen huumeaallon aikana 1990-luvun lopulla lainvalvontaviranomaiset havaitsivat vanhat toimintamallinsa monilta osin voimattomiksi käyttäjämäärien kasvaessa. Kontrolli on siirtynyt käyttäjistä huumausaineiden myyjiin ja alihankkijoihin.[68]

Viime vuosina on käyty paljon keskustelua viranomaisten voimavarojen ja toimivallan laajentamisesta (mm. uusi poliisilaki, joka mahdollistaisi ns valeostojen tekemisen), ja vaatimuksia perustellaan yleensä tehokkuuden lisääntymisellä.[69] Tässä keskustelussa tulisi palata ajassa yli 20 vuotta taaksepäin ja tarkastella mitkä seikat tuolloin vaikuttivat laajamittaisen huumeiden käytön vähenemiseen ja kannabiskulttuurin häviämiseen ja millaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa nuo vaikutukset saavutettiin. Olisi arvioitava onko vastaavankaltaisen tuloksen saavuttaminen repressiivisen huumausainepolitiikan ja voimakkaan poliisikontrollin keinoin enää nyky-yhteiskunnassa mahdollista ja millaisia vaihtoehtoisia malleja huumeiden

käytön torjumiseksi olisi tarjolla.[70] Näiltä osin paluu historiaan auttaa näkemään huumekulttuurien kompleksisen rakenteen, joka pystyttiin 1970-luvulla hajottamaan osin kiristämällä lainsäädäntöä ja kontrollilla, mutta hajoamiseen olivat johtamassa samanaikaisesti myös useat muut sekä kulttuurin ulkoiset että sisäiset tekijät.

Kielletyt aineet ja niiden merkitys teknokulttuurissa

Pauliina Seppälä

Artikkelini käsittelee laittomien tai muuten marginaalisten — eli *lm-päihteiden* — käyttöä osana ravekulttuuria. Konemusiikkiin ja tanssimiseen perustuvan ravekulttuurin tapahtumapaikkoja ovat klubit eli yökerhot tai johonkin muuhun tilaan kertaluontoisesti järjestetyt ravet eli tanssijuhlat. Ravekulttuuri saapui Suomeen 1980–90-lukujen taitteessa, kun ”acid house” -nimistä musiikkia alettiin soittamaan erilaisissa epävirallisissa ja virallisemmissakin juhlissa.

Ravekulttuurin osana toimiva päihdekulttuuri on oma alakulttuurinsa, jossa päihdekokemus on kiinteästi yhteydessä ympäröivään yhteiskuntaan ja siihen erityiseen sosiaaliseen tilaan, jossa päihteitä nautitaan. Päihteet ovat paitsi keskeisiä juhlimiskokemuksen tuottamisessa tai syventämisessä, myös symboleita, joilla on merkitystä yksilöllisen ja ryhmäidentiteetin kannalta. Lisäksi ne ovat tunteisiin ja ajatteluun sekä ympäristön kokemiseen vaikuttavia aineita.

Tarkoituksena on sukeltaa rave- ja lm-päihdekulttuurin sisään ja perehtyä niihin merkityksiin, joita päihteidenkäytölle ja eri päihdetyypeille annetaan. Päihteet toimivat kulutussymboleina, joiden avulla tehdään luokituksia ja muokataan omaa sekä ryhmäidentiteettiä — vedetään rajoja sekä ravekulttuurin sisällä, että suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Haastattelujen ja havainnoinnin lisäksi tutkimusmetodina oli kysymyslomakkeen asettaminen Internetiin heinäkuussa 1998 ja siitä ilmoittaminen suomalaisella ravekulttuuria käsittelevällä keskustelulistalla nimeltä *fi-rave-digest* sekä *City-lehden* Ilmoituksiapalstalla. Sain sähköpostin välityksellä noin 100 vastausta niiltä ravekulttuurin jäseniltä, joilla on omakohtaisia kokemuksia lm-päihteistä.

En vertaile rave- ja lm-päihdekulttuuria muihin kulttuureihin — samoja arvoasetelmia ja päämääriä voidaan varmasti löytää myös muista osa- tai alakulttuureista — tai tutki sitä, kuinka hyvin lm-päihteiden symbolisoimat rajanvedot kuvaavat henkilöiden todellista asemaa suhteessa niihin, joiden suhteen rajoja vedetään. Tutkin nimenomaan päihteiden merkitystä kyseisen alakulttuurin jäsenille itselleen.

En myöskään tutki lm-päihteidenkäyttöä ongelmana — seikka, joka herättää paljon vihamielisyyttä. Välillä tuntuu siltä, kuin objektiivisuus tulkittaisiin automaattisesti lm-päihteiden käytön ihannoimiseksi, eikä lm-päihdekäyttöä olisi sallittua tutkia käsittelemättä riippuvuus/hallinta-teemaa ja mahdollisia haittavaikutuksia; ei vaikka tutkimus olisikin kulttuurintutkimusta. Tutkimukseni perusteella en edes voi arvioida, kuinka suurelle tai pienelle osalle kulttuurin jäsenistä lm-päihteet aiheuttavat ongelmia. Mielestäni erilaisten päihteiden vaikutuksista ja riskeistä tietämisen lisäksi on hyvä olla selvillä sii-

tä, mitä aineiden käytöllä tavoitellaan ja mitä merkityksiä niille annetaan.

Juhlimisen alakulttuurit

Jos rave- ja lm-päihdekulttuuria tutkii (nuorison) alakulttuurina, pitää kysyä, mikä tekee kulttuurista alakulttuurin? Rave- ja lm-päihdekulttuurin kohdalla ainakin sen jäsenet itse haluavat pitää omaa kulttuuriaan alakulttuurina. Ehkä tämä onkin alakulttuurien yhteinen nimittäjä: ne haluavat olla alakulttuureita; niillä on kaikilla ideologia, joka vastustaa jotain muuta kulttuuria; halutaan luoda kokonaan uusi sosiaalinen tila sen sijaan, että osallistuttaisiin jo olemassa oleviin tiloihin. Rave- ja lm-päihdekulttuurin kohdalla artikuloidaan ainakin hyvin selkeästi, mitä ei haluta olla:

> Haluttiin tehdä jotain muutakin kuin istua baarissa, me haluttiin pois lihamarkkinakeskeisistä paikoista. Joku ehdotti teknobileitä: Euroopan reivit olivat kuulemma tanssikeskeisiä. Siellä oli kivaa musiikkia, ja me mentiin mielellään. Baareissa en istu koskaan enää, ellei työn vuoksi ole pakko: en tykkää viinasta, nousuhumala on ok, mutta kaikki muu todella tylsää. Viinan anniskelupaikoissa on ärsyttäviä ihmisiä, hokevat samaa lausetta 'Rock'n'Roll!' — pojat nipistelevät tyttöjä pepusta — ei saa olla rauhassa. (Annika, 26)

Birminghamilaisen alakulttuuriteorian perusteella[1] tutkittavalle kulttuurille pitäisi löytää jonkinlainen luokkaperustainen emokulttuuri sekä valtakulttuuri, jonka välissä (ja alla) alakulttuuri olisi. Nykyisessä jatkuvan murrosvaiheen yhteiskunnassa jo valtakulttuurinkin määrittäminen tuottaa ongelmia: ei ole ollenkaan selvää, missä valta sijaitsee. Ehkä sen voisi parhaiten sijoittaa suoraan taloussektorille, jota taas säätelevät markkinavoimat. Nii-

tä taas liikuttavat kuluttajat. Tavallaan olemmekin talouden vapauttamisen myötä tilanteessa, jossa valta on kuluttavilla massoilla, sillä ihmisjoukolla, jota on kaikkein eniten, joka edustaa keskimääräistä. Näin päästäänkin lähelle rave- ja lm-päihdekulttuurin jäsenten äänekkäästi vastustamaa valtavirtakulttuuria, jota he kutsuvat englanninkielisellä termillä mainstream. Juhlimiskulttuureissa tätä symboloivat esimerkiksi hittimusiikki (myydään eniten) sekä humalahakuinen alkoholin nauttiminen (ollaan osa tyhmää humalaista laumaa) ja ”iskemiskeskeisyys” (varsinkin kun se tapahtuu yksinkertaisella kommunikaatiotasolla).

Rave- ja lm-päihdekulttuurin jäsenten luokkataustaa ei ole yhtenäinen; sen sijaan kulttuurin sisältä voidaan löytää monia luokkataustaltaan ja sosioekonomiselta asemaltaan homogeenisia ryhmittymiä. Vaikka kaikki ovat saman ravekulttuurin jäseniä, oma ystäväpiiri saattaa silti olla hyvinkin paljon luokkaperustainen. Lm-päihteille annettavat merkitykset riippuvat paljon siitä, kenen kanssa päihteitä otetaan.

Ravekulttuurin sisältä on erotettavissa ainakin seuraavat ryhmät: korkeakouluopiskelijat, ulkonäön ja estetiikan parissa työskentelevät, kuten kampaajat, vaateliikkeiden myyjät ja vaatealan yrittäjät, taidekoulujen opiskelijat; tietokonealalla työskentelevät, median ja mainosalan edustajat, erilaisissa sekalaisissa perustöissä toimivat sekä erilaisista taustoista tulevat ns syrjäytyneet tai pikemminkin syrjään hypänneet, joiden elämä keskittyy pelkästään kyseiseen alakulttuuriin; bileisiin ja päihteisiin.

Alakulttuuriteoriaa soveltaakseen jokaista tällaista ryhmää täytyisi tarkastella erikseen. Korkeakouluopiskelijaryhmän kohdalla tietynlainen vastaavuus birminghamilaisuuden kanssa onkin nähtävissä: tilanne on sama kuin

Willisin tutkimissa työväenluokkataustaisissa nuorisokulttuureissa, mutta toisin päin. Kun Willisin nuoret vaalivat työväenluokkaisia arvoja ja kapinoivat sosioekonomiselta asemaltaan ”ylempää” valtakulttuuria vastaan, rave ja lm-päihdekulttuuri Suomessa pyrkii vaalimaan sivistyneitä arvoja ja samalla kapinoimaan porvarillista tai työväenluokkaista massakulttuuria vastaan.

Määräävin jäsenten yhteiskunnalliseen asemaan liittyvä ravekulttuurin ominaisuus on uusien alojen, esimerkiksi ATK- ja mainosalojen suuri edustus. Samalla kulttuurin syntyminen on luonut itsessään uusia kulttuurin ja vapaa-ajan markkinoilla toimivia ammattiryhmiä, kuten dj:t, bile- ja klubiorganisaattorit ja flyereiden (tanssibileitä mainostavat lentolehtiset) suunnittelijat sekä pienten levymerkkien ja ravekulttuuriin keskittyvän median työntekijät. Usein ravekulttuuri on nostanut näiden kulttuurinluojien yhteiskunnallista asemaa huomattavasti; esimerkiksi työttömästä musiikinharrastajasta ja kovasta ”bailaajasta” ihailluksi dj:ksi ja lopulta valtakulttuurinkin tunnustamaksi taiteilijaksi. Muun muassa Nykytaiteen museossa, Kiasmassa, oli syksyllä 1999 ravekulttuuria käsittelevä näyttely *Teknoheimot — insomnia*, joka esitteli ravekulttuurin mainoslappusia, flyereita ja musiikkia eri dj:den soittamana.

Postmoderni alakulttuuri

Birminghamilaisessa alakulttuuriteorian suuntauksessa kulttuuri nähdään tasona, jolla sosiaaliset ryhmät kehittävät toisistaan erottuvia elämäntapoja ja antavat ilmaisullisen muodon sosiaaliselle ja materiaaliselle elämänkokemukselleen. Kulttuuri on luovaa olosuhteisiin sopeutumista. Jaana Lähteenmaa on tutkinut helsinkiläisiä nuo-

risokulttuureja ja niiden jäsenten tapaa reagoida kulttuurin muutokseen, jota kirjoittaja kutsuu postmodernin ajan esiintuloksi: ryhmistä osa sopeutuu muutokseen ja kykenee vastaamaan uusiin haasteisiin, osa suhtautuu muutokseen aggressiivisesti, ja osa hämmentyy siitä niin, että elämänhallinta häiriytyy.[2]

Ravekulttuuri kokonaisuudessaan edustaa positiivista suhtautumista muutokseen, jota halutaan pikemminkin nopeuttaa kuin torjua. Ravekulttuuri on itsessään, niin taidemuotona kuin elämänkokemuksia ilmaisevana alakulttuurinakin äärimmäisen postmoderni ilmiö. Ensinnäkin se tyhjästä nousseena, historiattomana musiikin ja visuaalisuuden muotona kaataa taiteen raja-aitoja — eikä taidetta ole pelkästään ravekulttuuriin sisältyvät edellä mainitut taidemuodot vaan koko juhlimiskulttuuri itsessään. Toiseksi se kertoo yhteiskunnasta, jossa perheen määrittämä luokkataustaa tai koulutus- tai ammattiasema eivät määrää koettua todellisuutta yhtä paljon kuin eri sosiaaliryhmien yhteisesti kokema ympäristö, mm. kaupunkikulttuuri, media ja uudet kommunikaatiokanavat kuten Internet. Elämänsisältöä haetaan yhä enemmän vapaa-ajasta ja ravekulttuurin tapauksessa erityisesti sosiaalisesta ja kulttuurisesta ympäristöstä urheilun ja organisoitujen harrastusten sijasta.

Lisäksi rave- ja lm-päihdekokemus on paljolti sitä, mitä kutsutaan postmoderniksi joukoksi tai uus-heimoksi, joka kokoontuu yhteen päästääkseen tunteet vapaaksi, kuitenkin kontrolloidusti, nauttiakseen hetkestä joukon keskellä ilman siteitä ja sitoutumista: ei olla toisia ihmisiä varten, ainoastaan heidän kanssaan.[3] Samalla on tietenkin myös kyse joukosta, josta osa kokoontuu aina uudestaan: muodostuu oma sosiaalinen kenttänsä, jonka historia utopistisena ja suvaitsevaisena, rakkaudentäytteisenä uus-

yhteisönä ilman tulevaisuutta korvautuu yhä lujemmilla rakenteilla ja sosiaalisella pelillä. Silti kokemukset sijoittuvat ajallisesti pieneen osaan ravekulttuurin jäsenten elämää: arki ja juhla ovat erillään toisistaan, ja vaikka juhlan aikana rikottaisiin esimerkiksi huumelainsäädäntöä ja yhteiskunnan sosiaalisia normeja, arkena normeihin sopeudutaan.

Jos rave- ja lm-päihdekulttuurin jäsenistöstä pitäisi löytää yhteinen nimittäjä, se liittyisi enemmänkin elämänfilosofiaan tai mentaliteettiin kuin objektiivisesti määriteltävään asemaan tai taustaan yhteiskunnassa. Heille on ominaista herkkyys kulttuurin muutokselle; yhtäältä eräänlainen juurettomuus, toisaalta kyky ja halu muuttua ja olla kulttuurin suhteen ajan hermoilla. Toinen piirre on halu olla mitä tahansa muuta kuin tavallinen: elämässä on koettava enemmän. Usein taustalla on koettu taloudellinen ja koulutuksen tuoma turva, joka antaa mahdollisuuden ottaa etäisyyttä taloudellisista arvoista ja haukata siivu boheemista taiteilijaelämästä;[4] kokea elämässään vähän enemmän kuin normit sallisivat; olla vähän enemmän kuin ”riviteekkari” tai ”rivikampaaja”. Kokemukset kohdistuvat etenkin omaan sisäiseen maailmaan; tunteisiin ja tietoisuuteen. Baudrillard kirjoittaa: ”Maantieteellisessä tilassa planeetan rajat on saavutettu ja kaikki rajaseudut tutkittu ... kaikki matkat on tehty ja kaikki yritykset hajautua, paeta ja siirtyä kohdistuvat yhteen ainoaan kiinteään pisteeseen eli liikkumattomuuteen.”[5] Ainoa paikka, jota ei olla vielä valloitettu ja paljastettu, löytyy omasta kehosta; sieltä etsitään kokemuksia, sinne paetaan — sieltä löytyy vielä mystiikkaa, kun kaikki muu on jo läpikohtaisin tieteellistetty.

Lm-päihteiden käyttö on paljolti kapinaa ulkoa tulevia normeja ja pakotteita vastaan; halutaan ottaa omat aivot,

tunteet ja tietoisuus omaan hallintaan ja itse päättää mitä niissä tapahtuu. Samanlaista oman itsensä haltuun ottamista edustavat symbolisella tasolla esimerkiksi ns lävistykset. Olemalla sekä normien mukaisesti käyttäytyviä työ- ja opiskeluelämän jäseniä, että kiellettyjen päihteiden käyttäjiä rave- ja lm-päihdekulttuurin jäsenet omalla elämäntavallaan rikkovat yhteiskunnallisia normeja.

PLUR — Peace, Love, Unity, Respect

> Ekstaasi vie kaiken hermostuneisuuden pois. Saatat esimerkiksi vain istua tuolilla ja kuunnella musiikkia, etkä voi ajatella mitään negatiivista, kaikki asiat ovat hyviä, maailma on ihana paikka. Iho muuttuu kihelmöiväksi, kosketus tuntuu superhyvältä. (Minttu, 26)

Englannissa, jossa rave-kulttuuri syntyi 1980-luvun lopulla (1987–1989), paljon painoa koko kulttuurin olemassaolosta annetaan ekstaasille. Ekstaasi on synteettinen päihde, jota kutsutaan ravekulttuurissa myös ”essoksi” tai ”nipsuksi”. Ekstaasi sisältää sekä stimuloivia, energiaa ja hyvää oloa lisääviä, että psykedeelisiä (ekstaasin kohdalla sana empatogeenisia on osuvampi), tajunnantilaa muuttavia, aineosia. Toisaalta sen voi luokitella kokonaan uudeksi päihdetyypiksi. Sen voi sijoittaa keskelle jatkumoa, jonka toisessa päässä ovat psykedeelit, kuten LSD ja meskaliini, ja toisessa päässä stimulantit, kuten kokaiini ja amfetamiini. ”Yhtäkkiä kaikki mistä he, ihmiset, jotka kävivät ensimmäisissä ’raveklubeissa’ Lontoossa, pystyivät puhumaan, oli rakkaus, yhteisyys, jakaminen ja puhdas elämänilo. Se oli kaikki huumejohdannaista, koko klubi samalla tunnetasolla.”[6] Anna, 23, kertoo musiikin ja tanssin kokemisesta ekstaasin vaikutuksen alaisena: ”Jo

yhden essokeikan jälkeen kuulet musiikin eri lailla, esso on musiikin elämyksellisen kokemisen huume. Olet osa musiikkia, olet rakkauden ja musiikin tunneaallossa.”

Jos ekstaasi syvensi musiikin kokemista, se myös vaikutti konemusiikin kehitykseen: ”Kun ekstaasin kuluttajista tuli ekstaasievankelistoja, ja kun evankelistoista tuli dj:tä ja muusikoita, tultiin tilanteeseen, jossa musiikkia tehtiin pelkästään ekstaasin kuluttajille. Kokeellisuus puristettiin ulos kulttuurista, mikä johti tanssimusiikkiin, joka johdettiin suoraan ekstaasin psykofarmakologisista vaikutuksista — musiikin tehtävä oli palvella ekstaasikokemusta. Dj:den setit (musiikillinen kokonaisuus, jonka dj luo, valitsemalla levyt ja miksaamalla ne yhteen tietyllä tavalla ja tietyssä järjestyksessä) alkoivat muistuttaa asteittaista ja väistämätöntä matkaa kohti ekstaasin vaikutuksen huippukohtaa.”[7]

Suomessa ravekulttuurissa käytettiin alussa — ja edelleen — paljon alkoholia, ja ekstaasi tuli mukaan vasta vähitellen, arviolta vuosien 1990 ja 1994 välillä, joskaan ei kuitenkaan koskaan samassa mittakaavassa kuin esimerkiksi Iso-Britanniassa. Näihin aikoihin liittyy Suomessakin paljon nostalgiaa, mikä johtunee osittain myös uuden alakulttuurin syntyyn ja ideologiaan liittyvästä huumasta:

> Asiat muuttuu, sehän on selvä, mutta sellainen ylivuotavan essomainen, onnellinen ja plur-fiilismäinen (ks kappaleen otsikko) tunnelma, joka muutama vuosi sitten reiveissä oli melkein aina oletusarvoinen seikka on IMHO (in my honest opinion) kadonnut. Tuntuu että vuosia sitten reivit oli osallistujilleen jonkinmoinen sakramentti. Nyt niihin asennoidutaan hieman toisella lailla. Aika yleistävä syytös, mutta ne ketkä on kokeneet jotkut muistojen kultaamat massareivit tietänevät mistä fiiliksestä puhun. Sanoisiko, että vuosia sitten reivit oli aivan toisenlainen maailma, niin kuin jostain kirjoittamattomasta sadusta. Jotkut vaan haluaisivat purjeh-

> tia jossain mystisen fiiliksen meressä, vedessä jossa ei olisi haita ... (*fi-rave-digest*)

Rave- ja lm-päihdekulttuuri on viime vuosina moninaistunut. Suurin dikotomia vallitsee stimulanttien ja psykedeelien käyttäjien kesken, joita seuraavassa kuvaan. Voidaan puhua kokonaan eri kulttuureista, joissa vallitsee oma musiikki- ja pukeutumistyylinsä, omat päihdevalintansa sekä erityinen suhtautuminen yhteiskunnan rakenteisiin. Jaan kulttuurin kahteen ääripäähän, joista toinen — rave- ja stimulanttikulttuuri — edustaa rakenteiden hyväksymistä ja toinen — rave- ja psykedeelikulttuuri — niiden kyseenalaistamista.

Rave- ja stimulanttikulttuuri: ”Hymyile, niin maailma hymyilee sinulle”

Stimulantti- ja ravekulttuurin tapaa käyttää lm-päihteitä kuvaa parhaiten käsite ”recreational” — vapaasti suomennettuna vapaa-ajan virkistyskäyttö: irtiotto arjesta. Käytettävien päihteiden vaikutukset, vaikutusaika ja seuraavan päivän krapula eli ”laskut” ovat useimmiten ennakoitavissa ja hallittavissa ja viikonlopun jälkeen voi palata arkeen. Päihteiden käytöltä ei etsitä syvällisiä merkityksiä, vaan tarkoituksena on pitää hauskaa ilman arjen paineita, jättää ”aivot narikkaan”, kuten eräs haastateltava totesi. IREFREA:n, nuorison ongelmien tutkimiseen ja ehkäisemiseen keskittyvän eurooppalaisen verkoston organisoiman ja Euroopan komission avustaman tutkimuksen valossa tällainen lm-päihteiden käyttö on Euroopassa kokonaisuudessaan ns normalisoitunut — se ei jää enää marginaaliryhmien erikoisuudeksi vaan kuuluu myös valtavirtakulttuurin juhlimiseen.[8]

Stimulantit, kuten amfetamiini ja kokaiini, tuottavat itsevarmuutta, euforiaa, sosiaalisuutta, energisyyttä, kontrollia ja tehokkuutta. Ekstaasi kuuluu myös tämän ryhmän päihdelistalle. Se lisää edelliseen vaikutusluetteloon empatian ja rakkaudentunteen, mutta on kuitenkin tarpeeksi vähän psykedeeli — se ei tavallisesti aiheuta esimerkiksi hallusinaatioita — jotta siitä pidettäisiin, ja jotta sitä uskallettaisiin käyttää. Osa tähän ryhmään luokiteltavista käyttää myös psykedeelejä, mutta käyttötarkoitus vastaa rave- ja stimulanttikulttuurin päihteiden käyttötarkoituksia: hauskaa ilman syvällisiä merkityksiä.

Musiikillisesti stimulanttiryhmä suosii usein konemusiikin kevyintä, iloisinta ja ”discomaisinta” laitaa, esimerkiksi house-musiikkia. Usein juhlimispaikkana ovat klubit, tosin niiden suljettua ovensa moni suuntaa yön yli kestäviin bileisiin. Jos etsitään historiallista jatkumoa rave- ja stimulanttikulttuurille, lähin vastine oli 70-luvun discokulttuuri, joka alkoi New Yorkissa homojen seksuaalisen vapautumisen liikkeestä; tärkeää oli lupa nauttia: itsestä, omasta ruumista ja tanssista; elää hetken huumassa.[9] Myös nykyisessä klubikulttuurissa halutaan vapautua arjesta; usein syytetään tylsää ja harmaata suomalaista kulttuuria:

> Suomalainen ei tarvitse syytä hymyilyyn, mutta murjottamiseen kylläkin. Minulle ravet ovat paikka, jossa ihmiset katsovat toisiaan silmiin ja hymyilevät, vastakohtana jokapäiväisen elämän harmaudelle — niille kaupunkien olennoille, jotka kävelevät vastaan tylsin ilmein. (*fi-rave-digest*)

Tämän kulttuurin jäseniä voi luonnehtia herkiksi ympäristön paineille. Moni on elämässään tehnyt kaiken niin kuin ympäristö odottaa; kodin kiltin tytön tai pojan paineiden lisäksi he ovat pyrkineet vastaamaan myös yhteiskunnan, mainosten ja median luomiin, odotuksiin. Juhli-

mis- ja päihdekokemus tarjoaa paon näistä paineista; maailman missä voi vain olla onnellinen ilman suorittamista:

> Se on ainoa hetki, kun ei halua olla missään muualla: loppuillasta ihmiset alkavat panikoiden etsiä lisää aineita: tämä ei saa loppua, en halua omaan kotiin yksin, arki ei saa tulla! (Annika, 24)

Jos stimulantti- ja ravekulttuuria haluaa tarkastella vastakulttuurina, se on sitä eniten juuri ekstaasikokemuksissa, joissa toisilleen tuntemattomat ihmiset osoittavat varauksetonta hyväksymistä ja jopa rakkautta toisiaan kohtaan: tällainen suhtautuminen poikkeaa yksilöllisyyttä korostavasta kulttuurista ja kaupunkimaisemasta, jossa vastaantulija ja naapurikin pyritään sivuuttamaan tätä varsinaisesti kohtaamatta, ja jossa jokainen päivä sisältää sarjan toisen ihmisen sanattomia torjumisia.[10] Ekstaasin rooli stimulantti- ja ravekulttuurissa, sen maine rakkaushuumeena, ei kuitenkaan tarkoita todellisten rakkaussuhteiden syntymistä ekstaasin ansiosta, vaan rakkautta voi paremmin luonnehtia yhteisölliseksi ja hetkelliseksi, mutta lopulta kuitenkin virtuaaliseksi ja narsistiseksi; sisältä tulevaksi, sellaiseksi, jossa ei voi epäonnistua, johon ei liity arkea: ”Esso on rakkauden korvike, kun ei ole mahdollista käpertyä kainaloon.” (Annika, 24) Ekstaasi seksihuumeena on pitkälti myytti: seksuaalisuus on läsnä esteettisessä mielikuvamuodossa, mutta harva etsii juhlinnallaan seksuaalista pariutumista: ekstaasi on pikemminkin kemiallista itsetyydytystä.[11]

Sukupolvi X:n kirjoittaja, David Coupland, sanoo kirjassaan: ”Te olette ensimmäinen sukupolvi, joka on kasvanut ilman uskontoa.”[12] Sama koskee perheinstituutiota; usko ikuiseen rakkauteen ja avioliiton pyhyyteen ovat kuolleet. Vaikka ravekulttuurin jäsenet ovat usein hyvin

menestyviä koulutuksen ja työelämän suhteen ja innokkaita kulutuskulttuurin jäseniä, elämää saattaa leimata jonkinlainen tyhjyys.

Postmoderni identiteetin tai imagon loputon muokkaaminen on omiaan aiheuttamaan tyhjyydentunnetta; hyvänolontuntemukset ovat kaikki jollain tavoin välillisiä, kulutustuotteiden ja niihin liitettävien mielikuvien välittämiä. Halutaan myös suoraan oman kehon sisältä lähteviä tunteita ja voimakkaita kokemuksia: ”Että edes joskus tuntisi jotain” (Anne, 23). Lisäksi, vaikka suuret ideologiat puuttuvatkin, elämä koetaan liian turvalliseksi: ”Arki on tylsää, jos mitään ei tapahdu. Elän hetkessä, ajan tasalla, haluan uusia kokemuksia koko ajan. Mulla on jo korkeakoulututkinto ja duuni jne, niiden eteen ei tarvitse tehdä mitään, ei ole haastetta.” (Mika, 26)

On paradoksaalista, että monet tämän alakulttuurin rakenteet ja arvot toistavat juuri niitä ulkopuolisen yhteiskunnan arvoja, joita paetaan. Loppujen lopuksi stimulanttiryhmä on hyvinkin kesy — vaikka huumelakia rikkookin: se ei pyri aktiivisesti kapinoimaan länsimaisen yhteiskunnan arvoja vastaan vaan vie ne päin vastoin pidemmälle. Stimulanttien farmakologiset vaikutukset: energisyys, tehokkuus, itsevarmuus ja sosiaalisuus — nehän kuvaavat hyvin länsimaisen markkinointihenkisen kulttuurin suoraviivaisia arvoja.

Rave- ja stimulanttikokemusta — heijastellen postmodernia elämänkokonaisuuden estetisoimista[13] tai estetiikkaa uutena etiikkana[14] — määrää elämyksen esteettisyys; tähän pyritään pukeutumisella ja tilojen koristelulla; mielellään myös puhutun tekstin ja käyttäytymisen tulisi olla esteettisesti tasokasta. Ympärille halutaan mieluiten kauniita ja hymyileviä ihmisiä; arjesta ei todellakaan haluta ikäviä muistuttajia. Rave- ja lm-päihdekokemus on

yhdessä luotu illusatorinen sosiaalinen, kulttuurinen ja mielen tila, jossa jokainen on kaunis, energinen ja täydellinen, joukon keskuudessa pidetty, rakastettu ja hyväksytty; eletään maailmassa, joka on miellyttävä, jossa ihmiset ovat mukavia ja kaikki haluavat vain, että on kivaa.

Kysymyslomakkeessani neljä vastaajaa ilmoitti laihdutuksen yhdeksi syyksi päihteidenkäyttöönsä; ulkonäköön kiinnitetään myös paljon huomiota.

> Piirit voi yleistää: tavallista epävarmempaa, meikkaavat kolme tuntia: näytänkö tarpeeksi hyvältä, saanko tarpeeksi huomiota. Jengi on keskimäärin materialistista, ja niillä on rahaa. Ne ovat ajan hengessä olevia — vastakohta kaikelle maanläheisyydelle, usein paremmista sosiaalisista taustoista. Köyhillä ei ole edes mahdollisuutta osallistua. Pukeutuminen on todella huipputrendikästä: me ollaan maailman mageimpia ihmisiä. Ei siellä ole rumia ja mauttomia ihmisiä. Se on hierarkista menoa. Alussa ihailin niitä, jotka tunsivat kaikki. Kaikki oli niin kaunista ja jännää ja salaperäistä. Sitten siihen kyllästyy, wannabe-ihmisten arvot perustuvat ulkonäköön, vaatteisiin, ihmisten tuntemiseen. (Mia, 23)

Rave- ja stimulanttikulttuurissa arvostetaan myös musiikillista asiantuntemusta ja ajan hermoilla liikkuvaa hienovaraista, ei ilmiselvän trendihakuista, yliampuvan seksikästä tai liian huoliteltua pukeutumista. Hyvin paljon seurataan sitä, mitä ulkomailla, erityisesti kulttuurin mekassa Lontoossa, tapahtuu: uusimmat musiikki- ja pukeutumistyylit tuodaan ulkomailta. Lisäksi on tärkeää osoittaa sosiaalista lahjakkuutta. Siinäkin esikuvat ovat muualla kuin Suomessa; ei enää haluta samaistua siihen juroon suomalaiseen, joka puhuu vasta kun on pakko, ja silloinkin töksäyttää asiansa liian suoraan. Sen sijaan halutaan omaksua sulava ja hienostunut käytös, ne kuuluisat euroajan vaatimat smalltalk-taidot.

> Elämää se on muuttanut — on paljon tutustunut tosi mukaviin uusiin ihmisiin, se on hyvä puoli, ehkä saanut lisää itsevarmuutta, en tiedä mistä johtuu — olen jollain tavalla pystynyt ottamaan haltuun, ehkä se sosiaalinen konsepti — jos siinä sosiaalisessa maailmassa pärjää, niin pärjää muuallakin — se on aika vaikea. (Antti, 26)

Stimulantti- ja ravekulttuurissa arvostetaan paljon myös älykkyyttä sekä älykästä käytöstä, kuitenkin sellaista, jonka voi muuntaa esimerkiksi taloudellisiksi resursseiksi. Rave- ja stimulanttikulttuuri onkin monelle niin sanotulle nörtille sopiva juhlimiskulttuuri. ”Nykyisin rahan arvostus on tullut huippuunsa, se näkyy tuollakin. Kyllähän siellä arvostaa ihmisiä, jotka on saanut paljon aikaiseksi. Arvostetaan skarppeja tyyppejä, jotka ovat messissä kaikista asioista.” (Kaide, 23) Tähän liittyy myös tietynlainen elitismi: koska muuten ollaan ainakin subjektiivisesti katsottuna niin menestyviä, voidaan salaa ja yhdessä harjoittaa pieniä paheita; lain rikkomista ei pidetä kovinkaan pahana. Päihteistä kokaiini, jonka käyttö on viime aikoina selkeästi lisääntynyt tutkittavassa alakulttuurissa, symboloi sielläkin juppihuumemaineensa mukaisesti varakkuutta; amfetamiini on tavallisempi ja huomattavasti halvempi stimulantti, ja sitä kutsutaankin joskus ”köyhän miehen kokaiiniksi.”

> Kokaiini on vähän niin kuin esson ja vauhdin yhdistelmä. Jos johonkin jää koukkuun niin siihen, se on kuin taivas — voiko parempaa olla? Sillä on hillitön egobuusterivaikutus! (Jukka, 26)

Psykedeeli- ja ravekulttuuri: ”Äiti katso: ilman käsitteitä!”

Eroa psykedeeli- ja ravekulttuuriin kuvaa seuraava stimulantti- ja ravekulttuurin jäsenen näkemys:

> Psykedeelidouppaajat ovat erilaisia, ihan mukavia, mutta minulla ei ole mitään puhuttavaa niiden kanssa. Ne ovat jotenkin niin irti tästä todellisuudesta. Minä itse tykkään monimutkaisista kommunikaatiokuvioista ja sosiaalisista systeemeistä ja säännöistä, merkitysten luomisesta — niillä on kiva leikkiä. (Janne, 25)

Stimulantti- ja ravekulttuuri edustaa postmodernismia, jossa janotaan jatkuvaa muutosta, liikutaan ajan hermoilla ja muokataan omaa identiteettiä loputtomasti päämääränä mahdollisimman esteettisen elämänkokonaisuuden luominen. Sen jäsenet ovat erinomaisia pelaajia postmodernilla kentällä, jossa rakenteet muuttuvat nopeasti. *Psykedeeli- ja ravekulttuurissa* postmoderni pinta halutaan puolestaan murtaa ja halutaan ”tajunnan tasolle”, jossa ei ole käsitteitä tai valtakulttuurin mielikuvapeliä, on vain intuitio ja vaistot. Omalla tavallaan tällöinkin on kyse äärimmäisen esteettisestä, virtuaalisesta ja symbolisesta kokemuksesta, mutta sille annetaan kuitenkin hyvin syvällisiä merkityksiä. Psykedeelikulttuuria voi hyvinkin verrata uskonnolliseen koulukuntaan, kuitenkin ilman tarkkoja sääntöjä ja hierarkioita.

Psykedeelejä ovat aistimaailmaa sekä todellisuuden kokemista muuttavat aineet, kuten LSD, meskaliini ja psilocybiini-sienet sekä jossain määrin kannabis. Näitä kutsutaan usein myös hallusinogeeneiksi. Ravekulttuuri on tälle ryhmälle tavallisesti vain yksi hyvä tapa psykedeelien ottoon, moni ottaisi — ja on ottanut jo ennen ravekulttuurin syntymistä — niitä muutenkin:

> No tajusteiden käyttöni ei liity erityisesti bileisiin tai teknoon: jos esim joitain bileitä ei olisi, käyttäisin aineita enemmän jossain muussa yhteydessä, kuten elokuviin mennessä. (Jari, 26)

> Joskus olen ottanut LSD:tä herätyskokouksissa. On tosi hauskaa kuunnella jotain, mitä pidetään vakavana ja mille ei yleensä naureta. (Miika, 22)

Länsimaista psykedeelikulttuuria edusti ensiksi laajemmassa mittakaavassa 1960–70-lukujen hippikulttuuri, ja sen aikaisten ”psykedeeligurujen”, kuten Timothy Learyn, tekstejä luetaan edelleen eräänlaisina raamattuina. Ravekulttuurissa psydeeliryhmän voi karkeasti jakaa kahteen osaan, joista toisen jäsenet ovat enemmän kiinnostuneita psykedeelikokemuksista sinänsä ja toiset bileistä, joita tämä ryhmää järjestää esimerkiksi keskelle metsää. Ensiksi mainittu ryhmä edustaa usein ns tietokonenörttejä, joille myös teknologia on tärkeää. Myös uteliaisuus omia aivoja kohtaan on suuri, monesti ollaan kokeiltu laaja skaala aineita.

> Ensin ostettiin linnunsiemeniä — Internet tarjoaa muutakin kuin virallista informaatiota — nyt ollaan kokeiltu kaikenlaisia aineita järki kädessä: Esso on tunteiden irtipäästäjä, gamma (GHB) libidoa ja eläimellisyyttä, happo (LSD) henkisyyttä. Gamma on nyt todella suosittua, vaikutukset ovat paljon niin kuin alkoholissa. Esso ja gamma on suosittu yhdistelmä: tunteet ja porno. Olen kokeillut gammaa ja marginaaliaineita; salviaa, auttaa muistamaan asioita menneisyydestä; ilokaasu ja laput (LSD) -yhdistelmää ei voi sanoin kuvailla, psykedeliaa, visuaalista, lähtee retkelle omaan sisimpäänsä ilman normaaleja käsitteitä. (Minna, 24)

Metsäbileitä järjestävälle psykedeeliryhmälle on tärkeintä ihmisen ja luonnon yhteys, moni on aktiivinen luonnonsuojelija. Paljon ollaan kiinnostuttu idän filosofioista ku-

ten buddhismista, ja esimerkiksi Intiassa matkanneita arvostetaan.

> Me ollaan jossain luonnonkauniissa paikassa, siellä on äänentoistolaitteet, decoja (koristeita), valoja, kankaita, ja kovalla goa-trancea tai psykotrancea, joksi sitä nykyisin kutsutaan. On nuotioita, joiden äärellä istutaan ja peittoja. Olennaista on läsnä oleva luonto. Se on leijumista transsitilassa, fyysisesti intensiivistä, muttei rasittavaa. Jos huumeita otetaan, ne ovat pilvi (kannabis), sienet (psilocybiini) tai LSD. (Kim, 27)

> Minulle tapahtui sisäinen herääminen, jonkinlainen uskoon tuleminen. Se on kaikkien uskontojen yhdistelmä. Ihminen on osa luontoa — sen tajusin happojen (LSD) avulla, kun on hapoissa näkee puut ym. selkeästi. Rakkaus on tärkeintä, sitten tulevat luonto, kulttuuri ja taide, jotka jotenkin liittyvät kaikki yhteen. (Jari, 24)

Lashin mukaan nykyajalle on ominaista lisääntyvä refleksiivisyys.[15] Tätä vastaa psykedeelikulttuurissa käytetty käsite ”toinen tajunnan taso”. Se jakautuu kahteen; ensimmäisellä tasolla tarkastellaan itseä ja toisella yhteiskuntaa.[16] Refleksiivisyyden välittäjänä toimivat tällöin joko päihteet itsessään tai yhteinen päihdeideologia, joka antaa päihdekokemuksille tiettyjä merkityksiä.

> Ecstasyn avulla olen mm. purkanut lapsuudessani ollutta traumaa. MDMA:n avulla pystyn näkemään sen kristallin kirkkaana, pelottomasti. Ja muistoissani kykenen palauttamaan mieleeni myös tunteen joka silloin sisälläni vallitsi. (Mia, 22)

Tällä tasolla jokainen käyttää aineita omien halujensa ja tarpeidensa mukaan. Joillekin on tärkeää oman seksuaalisuuden tutkiminen ja vapauttaminen: ”Monista heteroista on tullut aineiden kautta homoja.” (Annika, 25) Rave- ja psykedeelikulttuurissa ei kuitenkaan ole yhte-

näistä seksuaalisen vapautumisen koodia. Toiset ovat hyvinkin vapautuneita ja vapaamielisiä ja keskeinen syy bileisiin lähtöön on juuri seksin etsiminen ja löytäminen, toisten mielestä seksi taas ei liity kulttuuriin mitenkään.

> Huumeita käyttävällä rintamalla ei ole kaikki samassa veneessä fiilistä, paitsi kun kaikki ovat tanssilattialla ja on helvetin siistiä. Mutta heti lähistöllä tilanne muuttuu. Jotkut ovat ahdasmielisiä, jotkut taas hedonisteja: kukaan ei saa omistaa ketään, parisuhde on kuollut idea. On pelkän seksuaalisen himon perässä juoksijoita. Seksin perässä juoksijat ovat äärimmäisen ahdaskatseisia, ilkeitä. (Mia, 24)

Seuraavalla tasolla psydekeelejä käytetään välineinä valtakulttuurin rakenteen tarkastelemiseen. Vaikutusta perustellaan sillä, että psykedeelit poistaisivat egoa — väite, jonka todenperäisyyttä on psykologiaa, farmakologiaa ja neurokemiaa juurikaan tuntematta vaikea todistaa. Kuitenkin haastateltavien kokemukset olivat hyvinkin yhdenmukaisia:

> Niiden kokemusten avulla heräsin kulttuurimme vaikutuksesta. Sain kokemuksia, jotka eivät sopineet kulttuurimme raameihin. Olen idealisti, yritän vaikuttaa kulttuuriin, joka on Suomessa sairasta: ihmiset elävät myrkyllistä elämää, suhtautuvat toisiinsa negatiivisesti. Vallitsee kollektiivinen hypnoosi: raha on liian tärkeä. Hypnoosi on median ja huonojen yritysten luoma. (Mika, 28)

> Ehkä radikaalein muutos on tapahtunut omien henkisten rajojen ja estojen kadottua. Olen pystynyt vihdoin toteuttamaan itseäni täysin ympäristön mielipiteistä välittämättä, ts huumeet ovat nopeuttaneet normaalia henkistä kasvuani, olen tullut tietoiseksi omista kyvyistäni ja jopa joistain rajoista, kykenen nykyään arvostelemaan yhteiskuntaa objektiivisemmin kuin aikaisemmin. En käsitä, miksi ihmiset juoksevat markkinatalouden talutushihnassa suoraan koulun penkiltä lainaa hakemaan ja lopettavat elämisen siihen. Olemassaolon tarkoitus on tuskin hankkia onni Hobby Hallin kuvas-

> tosta. Ainoa järkevä päämäärä on nauttia elämästä löytämällä mielen tasapaino ja hoitaa yhteiskunnalliset velvoitteet siinä sivussa. (Joonas, 21)

> Kun tulee takaisin (metsäbileistä), on kuin olisi kulttuurin ulkopuolella: kulttuurin ohjelmointeja on hävinnyt päästä. (Mika, 28)

Tärkeimmän tien muutoksen katsotaan olevan itsetuntemuksen takana: toivottaisiin, että muutkin ihmiset lähtisivät itsetutkimuksen matkalle, esimerkiksi psykedeelien avulla. Poliittisesti tämän kulttuurin jäsenet ovat hyvinkin libertaristeja, uskotaan yksilön ja myös markkinoiden vapauteen; ero 1960–70-luvun hippiliikkeeseen on se, että maailmaa ei koeta voitavan muuttaa politikoimalla virallisella vallan kentällä. Ainoa poliittinen päämäärä onkin usein huumelainsäädännön muuttaminen.

> Ymmärrän kyllä, että yhteiskunta haluaa pitää psykedeelit poissa — en tiedä mitä tapahtuisi, jos niitä olisi vapaasti saatavilla, yhteiskunnan rakenteet muuttuisivat. Siihen suuntaan ollaan kyllä menossa: hamppua laillistetaan Euroopassa pikku hiljaa ja Amsterdamissa saa ostaa laillisesti erästä ainetta, joka on selkeästi psykedeeli sekä sieniä. Jos se tapahtuu hitaasti, siitä ei seuraa järisyttävää muutosta. (Jari, 24)

Psykedeelejä pidetään hyödyllisinä päihteinä, sen sijaan suhtautuminen alkoholiin ja stimulantteihin on usein kielteistä; ne eivät lisää tietoisuutta tai itsetuntemusta, vaan ovat pinnallisia; ihmisille, jotka vain haluavat pitää hauskaa — ajattelematta: ”En pidä sen tilan saavuttamista jollain napeilla enää ihailtavana, halveksin niitä, jotka aloittivat ekstaasin käytön samaan aikaan kuin minä ja ovat yhä siellä klubeilla ja jatkavat samaa rataa.” (Mies, 25)

Raadollisimmillaan psydekeeli- ja ravekulttuuri näyt-

täytyy silloin, kun ihmiset luokitellaan psyykensä perusteella voittajin ja häviäjiin. Minna kertoo: ”Tossa porukassa on liikaa yliavoimia, elitistisiä, ihmisiä: ei ymmärretä, että kestää oma aikansa totuttautua uusiin ajatuksiin, eivätkä kaikki totu. Jos haluaa kyseenalaistaa sitä maailmaa, joutuu heti syrjityksi. On psykedeelistä ilkeyttä, älykästä pilkkaa. Jos tulee ongelmia, sinut torjuvat sekä valtakulttuuri että oma alakulttuuri.” Yhteiskunnallista yhteisvastuullisuutta ei juuri kannateta: ”Ei psykedeelit aiheuta ongelmia, vaan niillä ihmisillä on ongelmia jo muutenkin, mitäs on syntynyt Kontulassa.” (Teemu, 27). Tämäkin on ajan kuvaa. Sari Näreen mukaan kyvystä erottaa fantasia todesta on tulossa uusi ihmisiä toisistaan erotteleva tekijä.[17] Myös Juha Siltala korostaa psykologisten valmiuksien entistä suurempaa merkitystä ihmisen mahdollisuuksille hallita elämäänsä postmodernissa yhteiskunnassa.[18]

Eliitti maan alla

Sarah Thorton (1995) on soveltanut Bourdieun kenttäteoriaa luomalla käsitteen alakulttuurinen pääoma. Hän on tutkinut englantilaista klubikulttuuria, johon hän klubien ohella lukee mukaan myös ravet. Hänen kuvauksensa vastaa hyvin pitkälle omia havaintojani Suomen raveja lm-päihdekulttuurista: omaa kulttuuria pidetään vaihtoehtoisena vastakohtana valtavirtakulttuurille; riippumattomana vs kaupallisena; kehittynyttä makua vaativana vs helposti omaksuttavana; uudistavana vs vanhan toistamisena; hyvän maun mukaisena vs ”junttina”.[19]

Suomessa listaan voisi vielä lisätä erottelut hienostunut vs brutaali; älykäs vs tyhmä; kansainvälinen vs perinteinen suomalainen; tiedostava ja kriittinen vs johdatel-

tavissa oleva, kritiikitön sekä ystävällinen vs torjuva. Kyseinen erottelu voidaan objektiivisesti katsoen tietenkin kyseenalaistaa: onko valtavirtakulttuuria ja ”tyhmiä massoja” edes olemassa? Olisikin mielenkiintoista tutkia valtavirtakulttuuria: mitä se todellisuudessa pitää sisällään ja miten sen voi määritellä, ja tunnustaako kukaan kuuluvansa siihen? Samalla on myös huomautettava, että ravekulttuuri on osittain jo aikaa sitten kaupallistunut. Lm-päihteiden käyttö on vahvan alkoholikulttuurin Suomessa kuitenkin edelleenkin varma keino erottautua valtavirtakulttuurista.

Samalla kun rave- ja lm-päihdekulttuuri asettaa tiettyjä vaatimuksia kentällä pärjäämiseen se on monessa suhteessa myös suvaitsevaisempi ns valtavirtakulttuuriin nähden: miesten ei tarvitse olla vahvoja tai lihaksikkaita; ei tarvitse osoittaa seksuaalista aggressiivisuutta; samoin myös seksuaalinen monimuotoisuus on sallittua — homoseksuaalisuutta ei karsasteta. On myös täysin sallittua olla ns nörtti. Voidaan ajatella, että rave- ja lm-päihdekulttuurin jäsenet eivät ehkä pärjäisi kilpailussa valtavirtakulttuurissa, tai ehkä he eivät koe mielekkääksi muuttaa habitustaan valtavirtakulttuurin suosimaan suuntaan.

Rave- ja lm-päihdekulttuuri voi olla myös kenttä, jonka jäsenen intressinä on sosiaalinen nousu kentän vaikutuksen avulla. Miten rave- ja lm-päihdekulttuurin jäsenyys vaikuttaa henkilön todelliseen tai illusatoriseen asemaan yhteiskunnassa, riippuu siitä, millaisia ovat muut kentät, joiden jäsen hän on. Haastateltavat toimivat monenlaisilla kentillä, joiden säännöt ovat keskenään hyvinkin erilaisia. Henkilö, jolla on paljon taloudellista pääomaa voi alakulttuurin avulla saada kulttuurista ja sosiaalista pääomaa. Kuitenkin lm-päihteiden käyttö voi olla myös tie sosiaaliseen vajoamiseen. Erityisesti jos ystäväpiiri, jonka

kanssa päihteitä otetaan edustaa ryhmää, jonka asema yhteiskunnassa on heikko, lm-päihteet voivat silloin symboloida pikemminkin sosiaalista huonommuutta kuin paremmuutta ns massoihin tai valtavirtaan nähden.

Rave- ja lm-päihdekulttuuri on, muiden musiikin ympärillä pyörivien alakulttuurien tavoin, makukulttuuri. Bourdieun mielestä musiikkimaku on kaikkein paljastavin ja syvällisimmin ruumiillinen makuluokittelu. "Ei ole mitään muuta mikä mahdollistaisi samassa määrin kuin musiikkimaku oman 'hienouden' osoittamisen, ei mitään jonka avulla voisi tulla erehtymättömämmin sijoitetuksi ... Makumme ilmaisevat tai paljastavat meidät paljon paremmin kuin esimerkiksi poliittiset käsityksemme. Eikä mikään ole varmaankaan pahempaa, kuin kärsiä muiden 'huonosta' mausta. Esteettinen suvaitsemattomuus on hirvittävän väkivaltaista."[20] Päihdemaku on ravekulttuurissa kiinteästi yhteydessä musiikkimakuun. Monin tavoin antipatiat massakulttuuria ja kaupallisuutta kohtaan vastaavat korkeakulttuurin tai taidekentän arvostuksia. Halutaan olla parempia, mutta tässä tapauksessa kuitenkin "maan alla", jolloin *trickle down* -efektin — muotien valumisen ylemmiltä luokilta alemmille — sijaan pelätään "gushing up" -ilmiötä — muodin nousua alakulttuurista valtakulttuuriin, sen popularisoitumista ja kaupallistumista.[21] Samalla myös pelätään valtavirtakulttuurin tunkeutumista oman alakulttuurin sisään, sen autenttisuutta pilaamaan:

> Nyt yleisen ravintolakulttuurin ja MTVkissfmSUOSIKKI:n kylvämät rikkaruohon-siemenet ovat alkaneet itää, ja satoa joutuvat korjaamaan nekin ketkä eivät sitä haluaisi tehdä ... (*fi-rave-digest*)

Parhaimmillaan juhlimiskulttuuri vastaa täsmälleen omaa

habitusta; musiikki, käyttäytyminen, pukeutuminen, kaikki tuntuu mukavalta, henkilö on ”kuin kala vedessä”: ”Reivit ovat paikka jossa pääsen olemaan täysin oma itseni. Mieluummin luopuisin työstäni, kuin reiveistä.” (Mikko, 22)

Kohti virtuaalitodellisuutta?

Huiman (marxilaisen) ajatuksen rave- ja lm-päihdekulttuurin funktiosta esittää Simon Reynolds: ”Ravekulttuuri ja tietokonepelit luovat subjektiivisuuden, joka janoaa viehättymistä tarkoituksen sijasta, sensaatioita tunneherkkyyden sijasta ja jolla on ruokahalu mahdottomille hyperstimulaatiokokemuksille; ravekulttuuri on ihmiskunnan valmistamista virtualisoitaviksi, elämään virtuaalitodellisuudessa.”[22]

Ainakin rave- ja lm-päihdekokemukset opettavat nauttimaan epätodellisista ympäristöistä; ovathan kokemukset kaikin puolin suunniteltu hyvinkin utopistisiksi, musiikkia ja tilan koristeluja myöten. Samalla myös opitaan tuntemaan voimakkaita tunteita, opitaan nauttimaan nopeasta rytmistä, aistit täyttävistä ärsykkeistä ja kaoottisuudesta. Jos ajattelee juhlimiskokemusta unenkaltaisena arjen purkamisena, rave- ja lm-päihdekokemus vastaakin postmodernia, kaoottista, sirpaleista merkkivirtojen kyllästämää esteettistä ja tarkoituksettomuutta palvovaa kulttuuria äärimmäisessä ja kiteytyneessä — mutta kuitenkin nautittavassa muodossa.

Rave- ja lm-päihdekokemukset voidaan nähdä myös sisäisen hallinnan opettelemisena muuttuvien rakenteiden keskellä, aikana, jolloin ulkoinen hallinta asetetaan uhanalaiseksi.[23] Arvotyhjiön tilalle etsitään kestävää elämänfilosofiaa, joka lähtee ennen kaikkea jokaisesta itsestään.

Internet-kysymyslomakkeessa kysyttiin, mitä vastaaja pitää elämän tärkeimpinä asioina: vapaus oli ylivoimaisesti tärkein arvo. Seuraavaksi tulivat musiikki, tunteet, kokemukset, itsensä toteuttaminen ja yksilöllisyys.

Ilmiötä voidaan verrata tilanteeseen, jossa jonkin valtion koko poliittinen ja taloudellinen järjestelmä muuttuu aikaisempaa vapaammaksi; esimerkiksi kommunistisen järjestelmän muuttaminen markkinataloussysteemiksi: kun rakenteet alkavat murtua, ne murtuvat liian hitaasti; ihmiset haluavat kaiken heti ja seuraa jonkinlainen väkivaltainen murtuminen.

Vastaavanlainen, joskin pienempi, hyppäys on ollut ns hyvinvointivaltion ja kansallisvaltion murtuminen ja markkinoiden globaali vapautuminen yhtä aikaa kommunikaatioteknologian huiman kehittymisen kanssa. Elämme uusliberalismin aikaa, jolloin jokainen on jälleen oman onnensa seppä. Ne, jotka pärjäävät uudessa systeemissä, jotka pääomansa ja habituksensa ansiosta hyötyvät rakenteiden ja pelin sääntöjen muutoksista, eivät enää jaksa kunnioittaa vanhoja rakenteita tai lakeja, vaan haluavat luoda kokonaan oman pelinsä. Osittain muutosvoimana voi olla pelko siitä, että jää itse jälkeen, ei itse kykene sopeutumaan ja pärjäämään muuttuvassa maailmassa.

Elämänarvojen pohjasijoja pitivät vastauksissa käsitteet tavallisuus, politiikka, laki, alkoholi ja yhteiskunta. Baumanin (1993) postmodernin etiikan mukaisesti vastaajat ja haastatellut korostivat yhteisten, ylhäältä päin asetettujen sääntöjen sijasta moraalia, jokaisen omaa vastuuta:

> Uskon rationaalisen ihmiseen, joka osaa tehdä valintoja itse. Onko se niin paha, jos joku ottaa huumeita? Elämme sosiaalivaltiossa, jossa koetaan, että vastuun voi aina siirtää jonnekin. Vastuu on yksilöllä, ei yhteiskunnalla. (Anne, 22)

Murtuvat auktoriteetit

Uusi kommunikaatioteknologia on ollut katalysaattorina lm-päihteiden ja ravekulttuurin leviämisessä. Kansallisvaltion auktoriteetin murenemiseen on vaikuttanut paljon Internet, joka ohittaa usein viralliset informaatiolähteet ja -suodattimet: Internetissä käydään vilkasta lm-päihdekeskustelua, sieltä löytää vaihtoehtoisia tutkimustietoja, siellä vertaillaan kokemuksia ja levitetään kemiallisia kaavoja erilaisten aineiden valmistamiseen. Eräs haastateltava kertoi saaneensa Internetistä tietoa lm-päihteistä jo vuodesta 1986 lähtien.

Internetillä on muutenkin keskeinen asema erilaisten alakulttuurien kehittymisessä: se on sosiaalinen ja kulttuurinen tila, joka vapauttaa käyttäjänsä maantieteellisestä ympäristöstään: ei tarvitse sopeutua oman perheen, koulun, kaupungin tai kansallisvaltion normeihin — itselle mieleisen yhteisön löytää Internetistä, jossa mitä erinäisimmät kulttuurit ja ajatusmaailmat ovat edustettuina; Internet tarjoaa sosiaalista hyväksyntää. Monille ravekulttuurin jäsenille Internetissä muodostuneet ystävyyssuhteet ovat varsin todellisia, kuten seuraava ote kertoo: ”Olipa hyvät ravet. Tapasin monta parasta ystävääni ensimmäistä kertaa livenä!” (*fi-rave-digest*)

Internetillä on sosiaalisena maailmana erityinen piirre: siellä se mitä kirjoittaa, ajatukset ja mielipiteet, ovat erityisen tärkeitä ja mm. ulkoisen olemuksen ja kulutuksella viestimisen osuus hyvin pieni. Näin Internet sekä luo postmodernia moniarvoisuutta, mutta samalla vähentää postmodernin kulutuskulttuurin merkitystä: se pakottaa ihmiset jälleen tutustumaan toisiinsa ulkoisen olemuksen viestimän mielikuvan sijasta kognitiivisten käsitteiden ja kirjallisen ilmaisun avulla. Monelle Internetistä tuleekin,

oman sisäisen maailman ja ravekulttuurin lisäksi, pakopaikka epämiellyttävänä koetusta valtavirtakulttuurista. Internetissä on mahdollista luoda hyvin vahvoja ideologisia yhteisöjä, jotka voivat normeineen kilpailla mm. sosiaalisten instituutioiden luomien yhteisöjen kanssa.

Myös koko yhteiskunnassa vaikuttava tieteellisyyden korostaminen, erityisesti aivotutkimus ajatuksella: ”aivokemiaa saa ja kannattaa manipuloida”, näkyy tieteellisenä, järkiperäisenä, suhtautumisena päihteisiin. Luetaan farmakologiaa ja perehdytään tutkimuksiin: ”Käytän mieluummin ekstaasia kuin alkoholia, jonka pelkään tuhoavan aivosolujani jo vähäisessäkin käytössä — ekstaasi tuhoaa korkeintaan aksoneja.” (Juha, 22) Tämän joukon keskuudessa perinteinen huumevalistus on auttamatta jäljessä; moni on harrastanut päihteiden tutkimista ja kokeilua niin kauan ja perusteellisesti, että pitää itseään — ja luultavasti onkin sellainen — suurempana päihdeasiantuntijana kuin valistajaansa.

Suomalainen juhlimiskulttuuri on nykyisin myös entistä kansainvälisempää varsinkin nuoremmissa ikäryhmissä, ja vaikutukset leviävät — ns massakulttuurissa massamedian (mm. MTV) ja alakulttuureissa Internetin ja erikoisalojen median välityksellä — nopeasti. Harvan identiteettiä määrää enää kansallisvaltion jäsenyys tai etnisyys. Jokaisella on vapaus — joka äärimmäisenä kääntyy pakoksi — luoda itse oma identiteettinsä, elämänfilosofiansa, yhteisönsä ja ihmissuhteensa. Erilaiset mahdollisuudet ovat rajattomia ja selkeät poissulkevat päätökset ja rationaalinen elämän suunnittelu käyvät rakenteidenkin muuttuessa mahdottomiksi. Elämään on suhtauduttava uudella tavalla. Mentaliteettia kuvaavat dj Spookyn sanat: ”Olen tyyppi, jolla on kuva hallussa, mutta kehykset hukassa. Elämä on minulle vain iso videopeli.”[24]

Aaltoja vai vedenpinnan pysyvää nousua?

Mikko Salasuo ja Pauliina Seppälä

Olemme viimeisen kahden vuoden ajan käyneet lukuisia tiiviitä keskusteluja 1960- ja 1990-luvuilla alkaneiden huumekulttuurien rakenteesta, sisällöstä ja keskinäisestä suhteesta. *Keskeisimmäksi kysymykseksi on noussut, käykö nykyiselle huumeaallolle kuten ensimmäiselle — laantuuko sen suosio aallonharjan tavoitettuaan?* Vai, onko kyseessä aalto ensikään? Pitäisikö mieluummin puhua merenpinnan pysyvästä noususta? Ajankohtaisessa keskustelussa on esitetty kumpaakin vaihtoehtoa puoltavia näkemyksiä. Omien pohdintojemme tuloksena vastaamme ei — uusi huumekulttuuri ei ole ohimenevä aalto, ja kyllä — merenpinta on noussut, eikä sille näy laskua.

Näkemyksemme perustuu sekä ensimmäistä että toista huumeaaltoa käsitteleviin tutkimuksiimme. Mikko Salasuo teki vuonna 1999 valmistuneen pro gradu -tutkielmansa 1960–1970-lukujen huumeaallosta Suomessa, aineistona muun muassa poliisin pöytäkirjat ja käyttäjähaastattelut. Pauliina Seppälän keväällä 2000 valmistunut

pro gradu käsitteli 1980–1990-lukujen taitteessa alkanutta uutta laajamittaista huumekulttuuria, aineistona mm. sen jäsenten haastattelut, Internetissä tehty survey-kysely ja kenttätutkimus. Nyt Salasuo on puolentoista vuoden ajan tehnyt väitöskirjatutkimusta ns toisesta huumeaallosta.

Pinnallisesti tarkasteltuna 1960- ja 1990-luvuilla alkaneet huumeidenkäyttökulttuurit muistuttavat toisiaan, niistä löytyy useita lähes identtisiä piirteitä. Molemmissa huumeiden käyttö liittyy kiinteästi uuteen nuorisokulttuuriin musiikkeineen ja muine tyyleineen, molemmat levisivät kansainvälisten muotivirtausten mukana, ja molemmissa huumeiden käytöllä on vahva symboliarvo arvojen ja erottelujen ilmentäjänä.

Myös rakenteellisesti ilmiöiden kehityskaari on hyvin samankaltainen. Suomessa molemmat lanseerasi ensin pieni undeground-ryhmä boheemeja ja avantgardisteja, jonka jälkeen kulttuurit levisivät erityisesti opiskelijanuorten keskuuteen. Lopulta huumeiden käyttöä alkoi esiintyä laajalti monenlaisissa nuorisoryhmissä — tämä vaihe oli ensimmäisen huumekulttuurin aallonharja, jonka jälkeen huumeiden käyttö erilaisten ulkoisten ja sisäisten syiden vuoksi väheni nopeasti. Monet uskovat nykyisen huumekulttuurin noudattavan samaa kaavaa: nyt oltaisiin lähellä aallonharjaa ja pian huumeiden käyttö kääntyisi nopeaan laskuun.

Rakenteellisista samankaltaisuuksista huolimatta 1960- ja 1990-lukujen huumekulttuureissa — sekä niiden sisällössä että siinä ulkoisessa ympäristössä, johon ne syntyivät — on kuitenkin merkittäviä eroja. Näiden erojen vuoksi kahta osittain samankaltaista huumekulttuuria ei voida suoraan redusoida kahdeksi versioksi samanlaisesta kehityskaaresta. Ja edelleen, nykyisen huumekulttuu-

rin ei voi olettaa kaatuvan samoihin syihin ja ulkoisiin toimenpiteisiin kuin ensimmäisen.

Palataan syihin, joiden vuoksi ensimmäinen huumeaalto Mikko Salasuon mukaan laantui. Näitä olivat 1) valistus, 2) viranomaiskontrolli, 3) nuorisokulttuurin kaupallistuminen sekä uusien trendien ja vaihtoehtojen syntyminen sen myötä, 4) negatiivinen julkisuus mm. lehdistössä, 5) alkoholilainsäädännön vapautuminen, 6) huumeidenkäyttökulttuurin alkuperäisen ideologian häviäminen ja 7) huumeidenkäyttäjien siirtyminen pois vastakulttuurista, mm. työelämän jäseniksi. Ensimmäiseksi on tuotava esille se olennainen seikka, että 1960-luvun huumekulttuuri syntyi tilanteeseen, jossa valistusta, viranomaiskontrollia, negatiivista huumejulkisuutta ei vielä ollut eikä nuorisokulttuuri myöskään ollut vielä voimakkaasti kaupallistunut. Lisäksi ensimmäinen huumekulttuuri syntyi tiukan alkoholipolitiikan aikaan. Jo näiden seikkojen perusteella voidaan nähdä ero nykyisen huumekulttuurin ja 1960-luvun välillä.

Nykyinen huumekulttuuri syntyi täysin päinvastaiseen tilanteeseen kuin edeltäjänsä. Valistus, viranomaiskontrolli, voimakas negatiivinen julkisuus, vapaa alkoholipolitiikka ja nuorisokulttuurin kaupallistuminen olivat jo todellisuutta. Huumekulttuuri syntyi näistä huolimatta — miksi se siis kaatuisi niihin? Myöskään käyttäjien siirtyminen pois vastakulttuurista valtakulttuurin pariin ei nykytilanteessa enää välttämättä ole huumeiden käyttöön merkittävästi vaikuttava seikka: nykyisen huumekulttuurin jäsenet ovat jo pääsääntöisesti mukana valtakulttuurissa ja usein myös työelämässä — huumeiden käyttö tapahtuu tämän rinnalla.

Ideologiset erot ja suhde yhteiskuntaan

Perehdytään kulttuurien eroihin tarkemmin. Lähdetään huumekulttuurien ideologioista ja huumeiden merkityksestä käyttäjilleen. 1960-luku oli suuren vapautumisen ja rajojen rikkomisen aikaa. Silloin huumeiden käyttö oli osa mullistavaksi ja uudeksi koettua vastakulttuuria, joka kapinoi koko länsimaista yhteiskuntajärjestelmää vastaan. Kapina oli kollektiivista ja se haluttiin tehdä näkyvästi — uskottiin, että yhteiskunnallisia asioita voidaan sen avulla todella muuttaa. Huumeiden käyttö syntyi osaksi tätä kapinaa, sen työkaluksi ja näkyväksi symboliksi. Uskottiin mm. Timothy Learyn utopioihin, joissa huumeiden käytön avulla ajateltiin saavutettavan uusi uljas maailma.

Nykyisen huumekulttuurin ja yhteiskunnan suhde on sen sijaan hyvin erilainen. 1990-luvulla huumeiden käyttö liittyy ennen kaikkea juhlimiseen — viikonloppuiseen irtiottoon arjesta. Vaikka nykyisenkin huumekulttuurin sisällä on oma hippiajasta vaikutteita saanut ryhmänsä, ideologian terävin kärki on hiottu muotoon, joka sopii mielekkääksi vapaa-ajan ideologiaksi, muttei johda poliittiseen radikalismiin eikä pääsääntöisesti myöskään vaihtoehtoiseen elämäntapaan.

Kuten 1960-luvullakin huumekulttuurissa puhutaan vapaudesta, mutta nyt sillä tarkoitetaan ennen kaikkea yksilön vapautta tuntea ja kokea, mitä haluaa. Tavoitteena ei ole muuttaa koko systeemiä, vaan toteuttaa itseään systeemin puitteissa, esimerkiksi aikaisempien sukupolvien arvomaailmasta riippumattomasti. Ainoa alue, missä rikotaan systeemin rajoja, on huumeiden käyttö itsessään.

Nykyinen huumeiden käyttö on sopeutunut osaksi yhteiskuntaa. Valtakulttuurin elämäntapaa noudattaen tehdään arkena töitä ja viikonloppuisin rentoudutaan mah-

dollisimman tehokkaasti. Omassa arvomaailmassaan juhlimiskulttuuri toistaa pinnalla olevia markkinatalouden arvoja, kuten kauneutta, tehokkuutta, taloudellista ja sosiaalista menestystä, tietoa, älykkyyttä ja luovuutta sekä yksilön vapautta.

Erityisen korostettuja ovat myöhäismodernin elämäntavan piirteet, jossa itsensä toteuttaminen, kokemusten tavoittelu sekä yksilöllisyys ovat merkittävässä asemassa. Tähän voidaan lisätä vielä tietoyhteiskuntakehitys, jonka vaikutuksesta yhteiskunnassa menestymisessä on yhä tärkeämpää kyky jatkuvasti luoda ja oppia uutta sekä hallita, soveltaa ja tuottaa tietoa. Nykyistä huumekulttuuria voidaan tarkastella tietoyhteiskuntaan muokattuna versiona traditiosta, jossa työviikon vastapainona viikonloppuisin vapaudutaan arjen paineista hankkiutumalla voimakkaaseen humalatilaan. Nykyisessä huumekulttuurissa sama toteutetaan vielä voimakkaammin tietoisuuteen ja tunne-elämään vaikuttavilla ärsykkeillä — valjastaahan tietotyö nimenomaan tunteet ja ajatukset.

On huomattava, että uudet päihteet eivät ole ainoa nopeasti yleistyvä mielialaan vaikuttavien kemikaalien käytön muoto. Samaan tarkoitukseen, auttamaan ihmisiä selviämään nyky-yhteiskunnan paineista ja kiivasta työtahdista, käytetään yhä enemmän mielialalääkkeitä, vaikkakin käänteisessä muodossa: siinä missä psyykenlääkkeet tekevät elämästä mielekästä poistamalla pahanolontunnetta, uudet huumeet tekevät saman lisäämällä siihen hyvänolontunnetta. Tästä näkökulmasta katsottuna uudenlaisille viikonlopun päihdekokemuksille on kasvava tilaus, sillä tietoon, osaamiseen, luovuuteen ja suorituskykyyn perustuva työelämän kehitys näyttää jatkuvan yhä kiihtyvämmässä tahdissa. Rankat aivotyöt — rankat aivohuvit. Näkemystä tukee se seikka, että toisin kuin 1960-

luvulla, huumeiden käyttö aloitetaan nyt tyypillisesti vasta nuorella aikuisiällä (keski-ikä on nykyisin selvästi yli kahdenkymmenen ja 1960-luvulla selvästi sen alle) ja usein työelämään siirtymisen jälkeen.

Kontekstierot

1960- ja 1990-luvuilla alkaneet huumekulttuurit eroavat toisistaan myös huumeidenkäyttöympäristön ja -tavan suhteen. 1960-luvulla konteksti oli paikan suhteen hyvin löyhä — vain Vanhan ylioppilastalon vieressä sijaitseva ”Perunatori” yhdisti käyttäjäryhmiä toisiinsa. Sen sijaan uudessa huumekulttuurissa käyttö on tarkasti määritelty tietynlaiseen ympäristöön: diskoon tai raveihin.

Sama ero pätee käytön ajankohdan suhteen: ensimmäisen aallon aikana huumeita saatettiin käyttää mihin tahansa vuorokauden aikaan kun nyt käyttö rajautuu yleisiin juhlimisaikoihin, viikonloppuöihin. 1960-luvulla käyttökulttuurin itsensä luomat käyttötapoja, -määriä, -frekvenssejä ja jopa käytettäviä aineita kontrolloivat sosiaaliset sanktiot olivat vähäisiä, jolloin raja esimerkiksi ongelmakäyttöön oli häilyvä. 1990-luvulla tilanne on päinvastainen.

Kulttuuri on luonut julkilausumattomia sääntöjä, jotka rajaavat käyttöä. Lisäksi nämä normit tukevat kulttuurissamme jo vahvassa asemassa olevia juhlimismuotoja. Huumeita käytetään ja huumekulttuuria uusinnetaan perinteisissä yökerhoissa, baareissa ja ravintoloissa — samoissa tiloissa, joissa käytetään myös alkoholia. Kun nykyinen huumekulttuuri on tullut osaksi vallitsevaa päihteidenkäyttökulttuuria, ei sitä enää voida käsitellä erillisenä alakulttuurina. Siihen ei voida myöskään vaikuttaa vaikuttamatta koko päihdekulttuuriin. Näin perinteinen päih-

teidenkäyttökulttuuri ylläpitää rinnallaan myös uutta huumekulttuuria.

Jos siis ennakoidaan nykyisen huumekulttuurin laantuvan alkuperäisen ideologian kuolemaan, kuten 1970-luvulla tapahtui, ei oteta huomioon, että huumekulttuurin sisältö on enemmänkin integroitunut osaksi yhteiskuntaa kuin joutunut törmäyskurssille sen kanssa — eikä se alunperinkään syntynyt radikaaliksi vastakulttuuriksi.

Yleisesti on esitetty, että nykyinen huumekulttuuri perustuisi ohimenevään muotivirtaukseen, ns teknomusiikin rinnalle, ja trendien muutos saattaisi aiheuttaa nuorten siirtymisen toisenlaisten nuorisokulttuuristen suuntausten pariin, kuten esimerkiksi ympäristöaktivismiin tai urasuuntautuneeseen elämäntapaan ja samalla myös lopettamaan huumeiden käytön. Tässä lähestymistavassa on ainakin kolme ongelmaa.

Ensinnäkin, on selkeää, ettei tekno eli elektroninen musiikki ole ohimenevä ilmiö, vaan pikemminkin on kyse rock-musiikkiin verrattavasta uudesta perustavanlaatuisesta musiikillisesta suuntauksesta. Toiseksi, nuorisokulttuuri on nykyisin hyvin sirpaleinen, ja vaikka uusia trendejä syntyykin, edelliset jäävät niiden rinnalle. Kolmanneksi, millä perusteella oletetaan, etteivät esimerkiksi ympäristöaktivistit tai uranuoret käyttäisi huumeita? Jo nyt on nähtävissä selviä yhteyksiä ekosuuntautuneiden nuorten ja psykedeelien käytön sekä urasuuntautuneiden nuorten ja stimulanttien käytön välillä.

Ulkoiset tekijät

1970-luvulla ulkoisilla toimenpiteillä voitiin vaikuttaa tehokkaasti huumekulttuuriin ja niillä oli merkittävä rooli huumeiden käytön vähenemisessä. 1960-luvun puolella

huumekulttuuri kehittyi melko vapaasti, käytännössä ilman poliisin kontrollia. Käyttö oli hyvin näkyvää, eikä poliisia osattu pelätä.

Viranomaiskontrollin kiristyttyä käyttäjät oli helppo löytää ja kontrollin keinot olivat tehokkaita, koska käyttäjille ei ollut muodostunut suojautumistapoja ja malleja käytön salaamiseen. Lisäksi viranomaiset loivat käyttäjille mielikuvan huumeiden käytöstä vahvasti rikollisena toimintana. Kontrolli pelästytti ison osan käyttäjistä, jonka seurauksena käyttö lopetettiin.

Nykyinen huumekulttuuri sen sijaan syntyi tilanteeseen, jossa oli jo olemassa tiukka kontrollijärjestelmä. Näin kulttuuri kehittyi alusta alkaen maan alla ja loi käyttäjille ja myyjille sosiaalisia sanktioita, jotka tukivat huumeiden käytön piilossa pysymistä. Tätä tukee myös nykyinen ainevalikoima. Kun 1960-luvulla päihteet jäivät etupäässä kannabikseen ja LSD:hen, nyt näiden lisäksi käytetään jopa kymmeniä muita päihteitä. Osa näistä on täysin uusia, joita ei ehditä kriminalisoida yhtä nopeasti kuin ne leviävät katukäyttöön — ja kun aine kriminalisoidaan, on tilalle jo kehitetty uusia.

Myös aineiden nauttimistilanne eroaa nyt 1960-luvusta. Pilleri otetaan usein vaivihkaa kesken juhlimisen, eikä itse käyttötapahtuma ole tärkeä ja näkyvä osa huumekulttuuria. Viranomaiskontrolli ei nykyisin myöskään pelästytä käyttäjiä kuten 1960-luvulla, sillä käytössä noudatetaan niin tarkkoja varotoimia, että kiinni jäämisen riski on alhainen. Lisäksi käyttäjien keskuudessa lainvalvontaviranomaisten auktoriteetti on menettänyt merkityksensä, eikä käyttöä koeta rikolliseksi toiminnaksi.

1960-luvun lopussa huumeiden käyttö sai paljon huomiota mediassa, ja samanaikaisesti käynnistettiin — ensimmäistä kertaa — huumausainevalistus. Yhteiskuntaan

syntyi moraalinen paniikki ja huumeiden käyttö sai nopeasti jopa liioitellun negatiivisen leiman. Valistus ja median antama mielikuva hyväksyttiin sellaisenaan. Sekä käyttäjien että muiden ihmisten keskuudessa huumeiden käyttöä alettiin pitää väistämättä vakaviin ongelmiin, syrjäytymiseen ja jopa kuolemaan johtavana toimintana.

Vaikka 1990-luvulla vallitsi edelleen samanlainen yleinen suhtautuminen huumeiden käyttöön, uusi kulttuuri saavutti suosiota. Tähän vaikutti yhteiskunnallinen kehityskulku, jossa virallisen tiedon ja valtamedian asema kyseenalaistettiin. Niiden asemaa heikensivät ja heikentävät edelleen globalisoitumiskehitys ja tiedon saatavuuden nopea lisääntyminen. Nuorisokulttuurit ovat kansainvälisempiä ja vaikutteet leviävät tehokkaammin. Mediakenttä on sirpaloitunut, ja homogeenisen valtamedian rinnalta löytyy useita vaihtoehtoista tietokanavia.

Yksi kaikkein merkittävimmistä virallisen tiedotuksen kanssa kilpailevista tietolähteistä on Internet, jonka lisäksi esimerkiksi kansainvälinen popkulttuuriin erikoistunut media suhtautuu huumeiden käyttöön usein hyvinkin valtamediasta poikkeavalla tavalla. Kun tällä hetkellä valistus ja valtamedia tuottavat edelleen samankaltaista informaatiota kuin ennen uusien tietoväylien avautumista, kuilu ihmisten kohtaaman todellisuuden ja virallisen informaation välillä on suuri. Syntyy tiedollinen tyhjiö, joka täytetään mm. Internetistä saatavalla tiedolla. Kun 1960–1970-luvuilla valistus ja median paheksunta pystyivät voimakkaasti vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen ja käyttäjienkin huumeasenteisiin, ovat nämä tahot nykytilanteessa hyvin voimattomia asennekasvattajia. Ihmiset eivät enää elä suljetussa maailmassa, jossa heidän saatavillaan olevaa tietoa voitaisiin säännöstellä ja sen sisältöä määrätä.

1960-luvulla huumeet olivat jotain uutta, eikä niiden vaikutusmekanismeista ja mahdollisista haittavaikutuksista tiedetty paljoakaan. Valistuksen ja median oli hyvin helppo vakuuttaa käytön haitallisuudesta. Nyt kuitenkin yhä useampi käyttäjä on hyvin perillä aineiden kemiallisista ominaisuuksista, vaikutuksista ja mahdollisista haitoista. Käyttö on usein tarkoin suunniteltua mukaan luettuna itselle sopivien aineiden ja ainemäärien märittely. Laaja päihdevalikoima antaa jokaiselle mahdollisuuden valikoida päihteensä ja räätälöidä oma käyttömuotonsa. Jos joku päihde koetaan itselle sopimattomaksi, ei välttämättä lopeteta huumeiden käyttöä kokonaan, vaan analysoidaan huono kokemus ja pohditaan vaihtoehtoisten päihteiden kokeilemista tai käyttöön liittyvien yksityiskohtien muuttamista. Usein päätös kokeilla huumeita tehdään pitkän harkinnan ja aiheeseen perehtymisen tuloksena. Päätös tehdään punniten erilaisten lähteiden antamaa informaatiota — on kuitenkin tärkeää ymmärtää, että virallinen informaatio näyttelee tässä prosessissa hyvin pientä roolia, esimerkiksi kavereiden kokemuksilla on huomattavasti suurempi painoarvo.

Kun huumeiden käyttöön suhtaudutaan usein hyvinkin järkiperäisesti, merkittävä käytön vähenemiseen vaikuttava seikka voisi olla negatiivisten tieteellisten tutkimustulosten julkaisu. Monet arvelevat huumeiden käytön vähenevän ajan myötä, kun käytön lisääntyessä haittavaikutuksia tulee väistämättä esille enemmän. Tällaiset pohdinnat ovat kuitenkin heikko peruste huumekulttuurin katoamiselle. Hyvä esimerkki on ekstaasi Isossa-Britanniassa, jossa sitä on käytetty paljon jo yli kymmenen vuotta. Viranomaiset ovat odottaneet aineen vaarallisuuden paljastumista tutkimuksissa, mutta näin ei kuitenkaan ole vielä käynyt. Ja vaikka negatiivisia haittavaikutuksia ja

jopa kuolemantapauksia onkin todettu, ne eivät ole merkittävästi vaikuttaneet ekstaasin käyttömääriin.

Miksi uudet sukupolvet aloittaisivat — miksi uudet sukupolvet eivät aloittaisi?

Palatkaamme lopuksi vielä aalto-metaforaan.1960-luvulla sai alkunsa huumeaallon lisäksi yhteiskunnallisen liberalisoitumisen liike, joka jatkuu edelleen, esimerkkinä seksuaalinen vapautuminen. Yleisen liberalisoitumisen ja huumekulttuurin erona oli se, että ensimmäinen oli pysyvä kehityssuunta ja jälkimmäinen ohimenevä aalto — vai oliko sittenkään? Onko sittenkin niin, että nykyinen huumekulttuuri onkin ensimmäisen huumeaallon luonnollinen jatkumo? Entä jos ensimmäinen huumeaalto kaadettiinkin keinotekoisesti, konservatiivisen ja homogeenisen yhteiskunnan arvomaailman rippeitä hyväksi käyttäen, muiden liberalisoitumisen osa-alueiden jatkaessa vapautumiskehitystään? Jos tätä ajatusta jatkaa, päihdeasenteiden vapautumisen estämisessä olikin kyse vain hetkellisestä aallon patoamisesta. Kaksikymmentä vuotta myöhemmin — uusien viestintävälineiden, globalisoituminen ja sopivan nuorisokulttuurin voimasta — pato murtui.

Toinen samaan suuntaan vaikuttava kehityssuunta on ollut globalisoituminen. Suomalainen päihdekulttuuri on tähän asti erottunut mm. yleiseurooppalaisesta päihteidenkäyttötavasta. Viime aikoina on kuitenkin esiintynyt selvä kehitys, jossa eurooppalaiset päihteidenkäyttötavat ovat lähestyneet toisiaan.

Oli kyse sitten liberalisoitumisesta, globalisoitumisesta tai tiedon saatavuuden lisääntymisestä — tai kaikista näistä yhdessä, huumeiden käytön voi odottaa normali-

soituvan osaksi muuta päihdekulttuuria alkoholinkäytön rinnalle. Näin päihteidenkäyttö saavuttaa saman tilan kuin muut 1960-luvulla alkaneen liberalisoitumiskehityksen osa-alueet.

> Elvis Presley on eräänlainen ajan kuva, ja sellaisena hänet onkin otettava. Hän tulee ilmeisesti olemaan yhtä ohimenevä ilmiö kuin rock and roll, joten ei ole syytä suhtautua häneen kovin juhlallisesti. (*Musiikki-Viesti* 1957)

Artikkelien viitteet

Johdanto (9–18).

[1] Public Letter to Kofi Annan June 1, 1998 <http://www.lindesmith.org/news/un.html>

[2] *Ilkka* 19.8.1999; *Helsingin Sanomat* 18.6.2000; *Uudenkaupungin Sanomat* 14.12.2000.

[3] Nils Christie — Kettil Bruun: *Hyvä vihollinen: huumausainepolitiikka Pohjolassa*, 1986.

[4] Boekhout van Solinge, Tim: *The Swedish Drug Control System: An Indepth Review and Analysis*, Amsterdam, Mets/Cedro, 1997, 100.

Onnela, Tapio: Huumeet ja huumekontrolli ... (19–40).

[1] Rankin, Nick: *Plants of power A six part radio series about mind altering drugs in nature and culture*. Written and presented by Nick Rankin, BBC <http://www.bbc.co.uk/worldservice/education/palnts/1script.htm>. 16.8.1999. Äänitiedostona 16.8.2000, <http://www.bbc.co.uk/worldservice/sci_tech/features/health/medicinedrugs/plants.shtml>

[2] Flacelière, Robert: *Sellaista oli elämä antiikin Kreikassa*, 1972, 202–203.

[3] Ajatuksen toi esiin George E. Mylonas, teoksessa *Eleusis and the Eleusinian Mysteries*, Princeton, N.J., Princeton University Press, 1961. Tätä ajatusta kritisoi mm. Walter Burkert teoksessa *Ancient Mystery Cults*, 1989.

[4] Richard Rudgley: *Essential Substances. A Cultural History of Intoxicants in Society*, New York 1993.

[5] Rudgley 1993, 14–17; ks myös David Lewis-Williamsin ja Thomas Dowdsonin tutkimuksia.

[6] Rankin 1999.

[7] Rudgley 1993, 63.

[8] Rudgley 1993, 28.

[9] Escohotado, Antonio: *A Brief history of drugs. From stone age to stoned age*. 1999, 20.

[10] John Scarborough: *The Opium Poppy in hellenistic and Roman medicine, Drugs and narcotics in History*, ed. Roy Porter, 4, 12, 17–18.

[11] Berridge, Virginia: *Opium and the people. Opiate use and Drug Control Policy in Nineteenth and Early Twentieth Century England*. Free Association Books London 1999 uusittu laitos (1981), xxv.

[12] Escohotado 1999, 62–64.

[13] Schivelbusch, Wolfgang: *Nautintoaineiden kulttuurihistoria* , Otava, 1986, 222–223.

[14] Berridge 1999, Table 2. Import and home consumption on opium 1827–1860, 294.

[15] Baumler, Alan Thomas: *Playing with fire: The nationalist government and opium in China, 1927–1941*. Department of History University of Illinois at Urbana-Champaign, 1997. <Abstrakti ja sisällysluettelo: http://home.earthlink.net/~sharijb/abs.html; Bluem, Gregory: Opium for China. The British Connection. Teoksessa *Opium Regimes. China, Britain, and Japan, 1839–1952*.: Ed. by Timothy Brook and Bob Tadashi Wakabayashi. University of California Press 2000, 45; Baumler, Alan: Opium Control versus Opium Suppression. The Origins of the 1935 Six-Year Palan to Eliminate Opium and Drugs. Teoksessa *Opium Regimes. China, Britain, and Japan, 1839–1952*: Ed. by Timothy Brook and Bob Tadashi Wakabayashi. University of California Press, passim.

[16] Escohotado 1999, 70.

[17] Edward M. Brecher and the Editors of Consumer Reports Magazine: *The Consumers Union Report on Licit and Illicit Drugs*, Part VIII, 1972.

[18] Berridge, 1999, 176.

[19] McCoy, Alfred W: *Interim draft final report: Historical review of opium/heroin production*. Schaffer Library of Drug Policy, 14.8.2000 <http://mir.drugtext.org/druglibrary/schaffer/heroin/historic.htm>

[20] Nils Christie, Kettil Bruun (1986): *Hyvä vihollinen. Huumausainepolitiikka pohjoismaissa*, 1985, 125.

[21] Kontula, Osmo: *Huumeet Suomessa*, 1988, 34-35.

[22] Hakkarainen, Pekka: *Suomalainen huumausainekysymys. Huumausaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen*. Alkoholipoliittisen tutkimussäätiön julkaisuja No 42, 1992, 51.

[23] Hakkarainen, Pekka: Huumepolitiikka ja muuttuvat ongelmat. *Viridis*, Kesä 2000. <http://www.kaapeli.fi/viridis>

[24] Kontula 1988, 35.

[25] Musto, David F.: *The American disease : origins of narcotic control*, New York, 1987, 251–252.

[26] Escohotado 1999, 105.

[27] Musto 1987, 251–252.

[28] Bruun-Christie 1986, passim.

[29] Rudgley 1993, 72.

[30] Berridge, Virginia and Edwards, Griffith, *Opium and the people. Opiate use in Nineteenth-Century England*, London 1987 (1981), 238.
[31] Berridge 1987, 242–244, 246.
[32] Berridge 1987, 250–251.
[33] Rudgley 1993, 72.
[34] Berridge, Virginia: *Opium and the people. Opiate use and Drug Control Policy in Nineteenth and Early Twentieth Century England*, London 1999 (uusittu laitos), 158.
[35] Hakkarainen 2000.
[36] Berridge 1999, 238.
[37] Mielisairaanhoitaja Kalle Onnelan (s.1927) haastattelu 12.11.2000.
[38] Hakkarainen 1992, 57–58, 161; Kontula 1988, 64–65.
[39] Escothado 1999, 105–106.
[40] Berridge 1999, 145.
[41] Escohotado 1999, 105–106.
[42] Rankin 2000.

d'Ancona, Hedy: Huumepolitiikka Euroopan unionissa (41–68).

[1] Stewart Clark, J.: *Report of the Committee of Inquiry into the drugs problem in the Member States of the Community*. September 1986.
[2] Maas, Bert: *Drugs in Europa*. Uitgave van de socialistische fractie van het Europees Parlement, Brussels, September 1987.
[3] d'Ancona, Hedy: *Ontwerpverslag over harmonisatie van de drugswetgeving der lidstaten met een ontwerpaanbeveling van het Europees Parlement aan de Raad*. (A4-0000/97, DOC_NE\PR\316\316823), August 1997.
[4] Prof. Dr Brice De Ruyver, e.a.: *Identification of Differences in Drug Penal Legislation in the Member States of the European Union*. University of Gent/Belgium.
[5] Cattacin, S., B. Lucas en S. Vetter: *Drogenpolitische Modelle, eine vergleichende Analyse sechs europäischer Realitäten*. Zürich: Seismo 1996.
[6] Draft Report on the 1997 annual report of the EMCDDA.
[7] *Nederland en Zweden, vergelijking van wetgeving, beleid en cijfers op het gebied van illegale drugs*. In opdracht van de afdeling Documentatie en Onderzoek van het Europees Parlement.
[8] Rigter, H.: *Kwaliteit van behandeling van verslaafden: Effectiviteit van justitiële drang en dwang*.
[9] Mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europees Parlement met het oog op de vaststelling van een gemeenschappelijk platform van de Europese Unie. Com (97) 0670-C4-0113/98.
[10] Aanbeveling van het Europees Parlement aan de Raad over de Europese samenwerking in het kader van de zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties over drugs (UNGASS), COM(97)0670 A4-0211/98.
[11] Beke-Bramkamp, R.: *Die Drogenpolitik der USA, 1969-1990, Unter besonderer Berücksichtigung ihrer Auswirkungen auf die Bundesrepublik Deutschland und den Europäischen Einigungsprozeß*. Baden: Nomos Verlagsgesellschaft 1992.
[12] Cohen, P.: *Re-thinking drug control policy: Historical perspectives and conceptual tools*. Presented at the United Nations Research Institute for Social Developement (UNRISD), Geneva 7–8 July 1993. Amsterdam: Centre for Drug Research.
[13] Walker, W.O.: The foreign narcotics policy of the United States since 1980: an end to the war on drugs?, in: *International Journal*, Vol. 49 (1994) No 1.
[14] Leuw, E. and C. Kaplan: De Amerikaanse 'war on drugs', in: *Justitiële verkenningen*, Vol. 21, No 9, 1995.
[15] Schlosser, E.: The prison-industrial complex. *The atlantic Monthly Company*, Vol. 282, No 6, pp. 51–77; Levine, H.: *Drug prohibition and demonization in the twentieth century*.
[16] Buntin, J.: *The general and the "war" on drugs: Barry McCaffrey and the Office of National Drug Control Policy*. C15-98-1427.
[17] Leuw, E. and C. Kaplan 1995, 56
[18] Cohen, P. 1993, op citaat, noot 8, p.96.
[19] Zimring, F.E. en G. Hawkins: What kind of drugwar? *Social Justice*, 18e jaargang, no.4, 1991.
[20] Boekhout van Solinge, T.: *The Swedish Drug Control System. An in-depth review and analysis*. Amsterdam: Cedro, 1997.
[21] Boekhout van Solinge, T 1997, 96–97.
[22] Anslinger, H.J.: Marijuana — Assassin of Youth. *The american Magazine*, 1937.
[23] Leuw, E. and Ch. Kaplan, 1995, 60–63.
[24] Coggans and Watson: *Drugs Education: Approaches, Effectiveness and Implications for Delivery*. HEBS working paper, 1, Health Education Board for Scotland.
[25] Cohen, P.: *Shifting the main purposes of drug control: From suppression to regulation of use. Reducation of risks as the new focus for drug policy*. Paper presented at the Euro-lbero-American Seminar, 8-9 October 1998, Porto.
[26] Wodak, A.: The world illicit drug crisis: From

prohibition to reform. *The International Journal of Drug Policy*, Vol. 5, No 4, 1994.

[27] *World Drug Report*. United Nations International Drug Control Programme. New York: Oxford University Press, 1997.

[28] Booth, M.: Schaffer Library of Drug Policy, 1996.

[29] Tas, van der J. G.: Kanttekening bij een Kehrtwende. Persoonlijke bespiegelingen over Duitse normaliteit, in *Spectator*, November 1998, 11.

[30] Cohen, P. en Arjan Sas (red.): *Cannabisbeleid in Duitsland, Frankrijk en de Verenigde Staten*. Amsterdam: Cedro, 1996.

[31] Coffeeshop uit de schaduw . Plan voor regulering van de 'achterdeur'. Stichting Drugsbeleid, 1998.

[32] Drugbeleid door legalisering. Een plan voor regulering van het drugsprobleem. Werkgroep, Utrecht/Heemstede 1994.

[33] Califano, Joseph A., Letter. : *International Journal of Drug Policy* 9 (1998), 365–367.

[34] MacCoun, R. en P. Reuter: Interpreting Dutch Cannabis Policy: Reasoning by Analogy in the Legalization Debate. *Science*, Vol.278, 3 October 1997.

[35] *Newsletter of ENCOD*, European NGO Council on Drugs and Development, Drugs and Development, October, 1998 — 3.

[36] Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad. Voorstel van aanbevelingbetreffende de preventie van, de hulp bij en de bestrijding van het drugsprobleem, 1998.

[37] E.M.C.D.D.A., European Monitoring Centre for Drugs and Addiction, *1998 Annual report on the state of the drugs problem in the European Union*, Luxembourg, 1998.

[38] Final Resolution of the European Youth Parliament on Drugs and Development, Strasbourg, 2 November 1998.

Manderson, Desmond: Muodonmuutoksia — ristiriitaiset ... (69–96).

[1] Miller, J. H.: *Versions of Pygmalion.* Cambridge, Mass. Harvard University Press. 1990, 2.

[2] Scarry, E.: *The body in pain: The making and unmaking of the world.* New York: Oxford University Press, 1985, 121.

[3] Miller, J.: *The passion of Michel Foucault*. New York: Simon and Schuster, 1993; Lyotard, J.-F.: *Libidinal economy*, trans. Iain Hamilton Grant. Bloomington: Indiana University Press, 1993.

[4] Scarry 1985 II, passim.

[5] King, R.: The drug problem and the idioms of war. *Journal of Drug Issues* 8:221231, 1978.

[6] Green, M.: *A history of Canadian narcotics control: The formative years.* University of Toronto Faculty Law Review 37:42, 1979; Helmet, J.: Drugs and minority oppression. New York: Seabury Press, 1975; Boyd, N.: The origin of Canadian narcotics legislation. *Dalhousie Law Journal* 8:102, 1984; Manderson, D.: *From Mr Sin to Mr Big: A history of Australian drug laws.* Melbourne: Oxford University Press, 1993; Solomon, R. & Madison, T.: *The evolution of non-medical opiate use in Canada, Part 1* 1870–1929, 1976; Giffen, P. J. & Endicott, S. & Lambert, S. *Panic and indifference: The politics of Canada's drug laws, a study in the sociology of law.* Ottawa: Canadian Centre on Substance Abuse, 1991; Berridge, V.: War conditions and narcotics control: The passing of the Defense of the Realm Act Regulation 40B. *Journal of Social Policy* 7:285, 1978; Berridge, V. & Edwards, G.: *Opium and the people.* London: St Martin's Press, 1981; Musto, D.: *The American disease.* New Haven: Yale University Press, 1973.

[7] Samek, R.: *The meta-phenomenon.* New York: The Philosophical Library, 1981.

[8] Douglas, M.: *Purity and danger*. London: Routledge and Kegan Paul, 1966.

[9] *Australian Bulletin*, 1886, 11–14

[10] Ks keskustelua tästä: Pascal, C.: Intravenous drug abuse and AIDS transmission: Federal and state laws regulating needle availability. In *Needle sharing among intravenous drug abusers: National and international perspectives*, eds. R. J. Battjes and R. W. Pickens. Rockville, Md.: U.S. Department of Health and Human Services, 1988.

[11] Preble, E. & Casey, J.: Taking care of business — The heroin user's life on the streets. *International Journal of the Addictions* 4:1, 1969, 9–11.

[12] Agar, M. : *Ripping and running: A formal ethnography of urban heroin addicts.* New York: Seminar Press, 1973, 43–57, 157–165.

[13] Agar 1973, 4.

[14] Murphy, S. B.: Intravenous drug use and AIDS: Notes on the social economy of needle sharing. *Contemporary Drug Problems* 14:373, 1987.

[15] Kaplan, J.: *The hardest drug — Heroin and social policy.* Chicago: University of Chicago Press, 1983.

[16] Howard, J. & Borges, P.: Needle sharing in

the Haight: Some social and psychological functions. *If It's so good don't even try it once,* eds. D. E. Smith and G. Gay. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall, 1972, 130–131; Page, J. B. & Smith, P. C.: Venous envy: The importance of having functional veins. *Journal of Drug Issues* 20:291, 1990, 300.

[17] Becker, E.: *The denial of death.* New York: Free Press, 1973 ; Davenport-Hines, R.: *Sex, death and punishment.* London: Collins, 1990.

[18] Howard & Borges 1972, 132; Page & Smith 1990, 301–302.

[19] Lainattu teoksessa: Des Jarlais, D. & Friedman, S. & Strug, D.: AIDS and needle-sharing within the IV-drug use subculture. In *The social dimensions of AIDS*, eds. D. Feldman and T. Johnson. New York: Praeger, 1986, 115.

[20] Mutta vrt Dworkin, A.: *Intercourse*. New York: Free Press, 1987.

[21] Yleisesti: Battjes, R. J. & Pickens, R. W.: *Needle sharing among intravenous drug abusers: National and international perspectives.* Rockville, Md.: U.S. Department of Health and Human Services, 1988.

[22] Murphy 1987, 381–383; Feldman, H. & Biernacki, P.: The ethnography of needle sharing among intravenous drug users and implications for public policies and intervention strategies. In *Needle sharing among intravenous drug abusers: national and international perspectives*, eds. R.J. Battjes and R.W. Pickens. Rockville, Md.: U.S. Department of Health and Human Services, 1988; Waldorf, D. & Murphy, S. & Lauderson, D. & Reinarman, C. & Marotta, T.: Needle sharing among male prostitutes. *Journal of Drug Issues* 20:309, 1990, 320–324.

[23] Waldorf & Murphy & Lauderson & Reinarman & Marotta 1990, 383; Page & Smith 1990, 300.

[24] Rikkaamman ja kontekstualisoidumman analyysin vuoksi vrt Taylor, A.: *Women drug users: An ethnography of a female injecting community*. Oxford: Oxford University Press, 1993.

[25] Howard & Borges 1972, 130–132.

[26] Des Jarlais & Friedman & Strug 1986, 119.

[27] Murphy 1987, 387.

[28] Furst, P. T.: *Hallucinogens and culture*. San Fransisco: Chandler & Sharp, 1976, 194.

[29] Ks Kantin ajatus futuuriin sijoittuvasta moraalista, jota Steiner, G.: *After Babel: Aspects of language and translation*. Oxford: Oxford University Press, 1992, 149–157 käsittelee.

[30] Nietzsche, F.: *The birth of tragedy/the case of Wagner*, trans. W. Kaufmann. New York: Vintage Books, 1967.

[31] Vrt Maclntyre, A.: *Whose justice? Which rationality*. Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press. 1988; Balkin, J. M.: Tradition, betrayal, and the politics of deconstruction. *Cardozo Law Review* 11:1613–1630, 1990.

[32] Lyotard 1993; Nietzsche, F.: *On the genealogy of morals and ecce homo*, trans. W.Kaufmann. New York: Vintage Books, 1989; Miller 1993; Foucault, M.: *The use of pleasure, The history of sexuality vol.2*, trans. R. Hurley. New York: Vintage Books, 1986.

[33] Weil, A.: *The natural mind*. Boston: Houghton Mifflin, 1972, 17–72.

[34] Furst 1976, 133.

[35] Preble & Casey 1969; Agar 1973.

[36] Weil 1972, 72–97.

[37] Page & Smith 1990.

[38] Dworkin 1987; Baird, R. & Rosenbaum, S.: *Pornography: Private right or public menace?* Buffalo: Prometheus Books, 1989; Gracyk, T.: Pornography as representation: Aesthetic representations. *Journal of Aesthetics and Education* 21:103, 1987.

[39] Miller 1990, 1–3.

[40] Gey, S.: This is not a flag: The aesthetics of desecration. *Wisconsin Law Review* 1990, 1549.

[41] Miller 1990, 1.

[42] Weil 1972, 191–195; Samek 1981.

[43] Weil 1972, 229, 194.

[44] Peele, S.: *The meaning of addiction*. Lexington, Mass. Lexington Books, 1985.

[45] Lainattu teoksessa Klinanberg, E. & Lewis, D.: *Rethinking drug discourse.* Paper presented to 5th International Harm Reduction Conference. Toronto. March 7th 1994.

Salakari, Juhani: Huumeiden merkityksistä (97–126).

[1] Sarvanti, T: *Huumepolitiikka ja oikeudenmukaisuus*, Stakes Tutkimuksia 83, 1997.

[2] Bird, B.: A Consideration of the Etiology on Prejudice, *Amer.Psychoanal.Assn*. 1957, 5:490, 1957 ; Traub-Werner, D. Towards a Theory of Prejudice. *Int.R.Psycho-Anal*. 11:407, 1984.

[3] Bird, B. 1957.

[4] Ikonen, P.: Ideologiat, psykoanalyysi ja narsismi. Teoksessa Vilja Hägglund ja Vuokko Räty (toim.): *Psykoanalyysin monta tasoa. Psykoanalyytikko, professori Tor-Björn Hägglundin juhlakirja*. Mänttä: Mäntän Kirjapaino Oy, 1988.

[5] Rechardt, E.:, Uhattu minuus. Teoksessa: *Unohdettu neuroosi*. s. 38–57, 1988.

[6] Rechardt, E.: *On Nonunderstanding Nuclear Age*. Esitelmä Suomen Psykoanalyyttisessa Yhdistyksessä, 1988.
[7] Ikonen, P. 1988.
[8] Ikonen, P. 1988.
[9] Freud, S:. *Freud's abstracts of his works* (1877–97) XVII. S.E. 3, 1887, s. 239.
[10] Freud, S: *Civilization and its discontents* S.E. 21 s. 59–145
[11] Glover, E.: On the Aetiology of Drug-addiction, *Int.J.Psycho-anal.* 13:298, 1932.
[12] Fenichel, O.: *The Psychoanalytic Theory of Neurosis.* Reprinted 1982, London Melbourne and Henley: Routledge & Kegan Paul, 1945.
[13] Krystal, H., and Raskin, H. A.: *Drug Dependence: Aspects of Ego Function.* Detroit: Wayne State University Press, 1970.
[14] Kohut, H.: Preface, *Psychodynamics of Drug Dependence*, Ed.: J. D. Blaine and D. A. Julius, NJ: Jason Aronson Inc, 1977.
[15] Kohut, H.: Thoughts on Narcissism and Narcissistic Rage, *Psychoanal.St.Child* 27, 1972.
[16] Chasseguet-Smirgel, J.: *Itsensä kiusaaminen. Pohdintoja tietyistä nykypäivän pahoinvoinnin ilmenemismuodoista erityisesti nuorilla.* Esitelmä Suomen Nuorisopsykiatrisen Yhdistyksen koulutuspäivillä, 1997.
[17] Wurmser, L.: Psychoanalytic considerations of the Etiology of Compulsive Drug Use, *J.Amer. Psychoanal.Assn.*, 22:820, 1974.
[18] Wurmser, L.: Mr. Pecksniff's Horse? (Psychodynamics in Compulsive Drug Use) *Psychodynamics of Drug Dependence*, Ed.: J. D. Blaine and D. A. Julius, NJ: Jason Aronson Inc, 1977.
[19] Wurmser, L. 1974.
[20] Khantzian, E. J.: The Ego, The Self and Opiate Addiction: Theoretical and Treatment Considerations, *Int.R.Psycho-Anal.* 5: 189, 1978.
[21] Wieder, H. and Kaplan, E.: Drug Use in Adolescents — Psychodynamic Meaning and Pharmacogenic Effect, *Psychoanal.St.Child,* 24:399, 1969.
[22] Khantzian, E. J. 1978.
[23] Tähkä, V., Psychoanalytic treatment as a developmental continuum: Considerations on disturbed structuralization and its phase-specific encounter. *Scand. Psychoanal. Rev*. 7:133-159, 1984.
[24] Ikonen, P.: Mykän puolen kuuntelusta. Teoksessa: Pentti Ikonen: *Psykoanalyyttisia tutkielmia*. Helsinki: Yliopistopaino 2000.

Sarvanti, Tapani: Huumeriippuvuuden ehkäisyyn ... (127–150).

[1] Häyry, H. ja Häyry, M.: Pitäisikö huumeet laillistaa. *Alkoholipolitiikka* 54/1989 (135–138); Laakso, L.: Huumeiden laillistaminen ei ole ratkaisu. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 4/1992 (37–38); Launis, V.: Huumeiden käyttö eettisenä ongelmana. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 1/1997 (4–13); Sarvanti, T.: *Huumepolitiikka ja oikeudenmukaisuus*. Stakes. Tutkimuksia 83/1997. Gummerus Oy. Helsinki.
[2] Häyry M.: Esipuhe. *Ajatus* 50, 1993, 3–4; myös Airaksinen T.: Mitä on käytännöllinen etiikka? *Ajatus* 40, 1983, 87–99.
[3] Bakalar, H. B. ja Grinspoon, L.: *Drug Control in a free society*. Cambridge University Press. Cambridge London – New York – New Rochelle – Melbourne – Sydney, 1984.
[4] Sarvanti 1997.
[5] Häyry, H.: *Freedom, Autonomy, and the Limits of Medical Paternalism*. Department of Philosophy, University of Helsinki, 1990, 78–79.
[6] Ks Husak, D. N.: Paternalism and Autonomy. *Philosophy and Public Affairs*, 1980 no. 10, 31.
[7] Häyry 1990, 92–93.
[8] Mill, J. S.: Utilitarianism. Teoksessa *Mill J. S. ja Bentham, J.: Utilitarianism an other essays*. Penguin Books. Harmondsworth. Middlesez, 1987 (1861), 14–15.
[9] Häyry ja Häyry 1989 (135–138), 1989, 114–115.
[10] Aristoteles (1989): *Nikomakhoksen etiikka.* Suom. Knuuttila, S. Gaudeamus. Helsinki.
[11] Hart, H. L. A.: *The Consept of Law.* The Clarendon Press. Oxford, 1961, 155.
[12] Hautamäki, A.: Individualismi on humanismia. Teoksessa *Yksilö modernin murroksessa*. Toim. Hautamäki, A. ja Lagerspetz, E. ja Sihvola, J. ja Siltala, J. ja Tarkki. J. Gaudeamus. Tammer-Paino 1996.
[13] Morris, B. *Western Conseptions of the Individual.* Berg. New York, 1991.
[14] Ks esim Kukathas, C. ja Pettit, P.: *Rawls: A Theory of Justice and its Critics.* Polity Press. Oxford, 1990; Kopperi, M.: Arvot ja moraalin objektiivisuus. *Teologinen Aikakauslehti* 6/1994, 1994.
[15] Ks Sarvanti 1997, 172.
[16] Lagerspetz, E.: Vapaus, yksilöllisyys, yhteiskunta. Teoksessa Hautamäki, A. ja Lagerspetz, E. ja Sihvola, J. ja Siltala, J. ja Tarkki, J.

Yksilö modernin murroksessa. Gaudeamus. Tammer-Paino, 1996, 60.

[17] Lagerspetz 1996, 62.

[18] Sarvanti 1997, 175.

[19] Luonnontilasta ks Hobbes, T.: *Leviathan*. Dent. London, 1973, (1651).

[20] Lagerspetz 1996, 49.

[21] Lagerspetz 1996, 48–50, vrt tämän päivän Venäjä.

[22] Vrt raittiusliike, huumevapaan yhteiskunnan tavoite, suomalaisten siirtolaisten utopiakokeilut, utopioista ks lisää Rahkonen, K.: *Utopiat ja anti-utopiat*. Gaudeamus. Tampere, 1996.

[23] Taylor, M.: *Community, Anarchy and Liberty*. Cambridge University Press. Cambridge, 1982.

[24] Lagerspetz 1996, 52. Kursivointi TS.

[25] Häyry H.: Does democratic might make right in health care policymaking? *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 1/1997, 26–33.

[26] Berlin, I.: *Four Essays on Liberty*. Oxford University Press. Oxford, 1969 (1958).

[27] Häyry M.: *Liberal Utilitarianism and Applied Ethics* Routledge. London ja New York, 1994.

[28] Tarpeen kritiikistä, halusta ja preferenssistä ks Sarvanti 1997, 39–46.

[29] Pittman, D. J.: Internatiol overview: social and cultural factors in drinking patterns, pathological and nonpathological. Teoksessa: *Selected papers presented at the 27th International Congress on Alcohol and Alcholism. Alcholism as a cultural question*. Vol. 1:1–3, 1964.

[30] Häyry 1997 26–33.

[31] Launis 1997, 10–11.

[32] Räikkä, J.: Huumausaineet ja yhteiskunnan arvoperusta. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 1/1997 (14–15).

[33] Ihmisluonnon ja lajinolemuksen käsityksessä sosialismissa ks Marx, K.: Kritische Randglossen. Teoksessa *Marx — Engels Gesamtausgabe I*, 3, 1966, 545, 598–599.

[34] Rousseau, J-J.: *Yhteiskuntasopimuksesta*. Suomentanut Lehtonen, J. V. Ranskankielinen alkuteos: *Du contract social ou principes du droit politique*. Karisto. Hämeenlinna, 1988, 2. painos.

[35] Klassinen utilitarismi oli välinpitämätön yksilön henkilökohtaista koskemattomuutta kohtaan. Siitä ja sen kritiikistä ks Bentham, J. (1982): *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation.* Toim. Burns, J. H. ja Hart, H. L. A. Menthuen. Lontoo ja New York, 11, 38–41; Mill, J. S.: On Liberty. Kirjassa Wollheim, R. (toim.): *Three Essays.* Oxford University Press. Oxford, 1975 (1859), 279; Häyry ja Häyry 1989, 100.

[36] Olkoonkin, että pohjoismaat ovat jo madaltaneet tavoitteitaan realistemmiksi huumausainepolitiikassa, ks esim matkaraportti: *Pohjoismaiden ministerineuvoston huumausaineasioista vastaavien ministerien vuosittainen kokous Islannissa Akureyrissä 27.8.1999*, sosiaali- ja terveysministeriö, sisäasiainministeriö.

[37] Ks Kontula, Osmo: *Huumausainerikokset ja niiden kontrolli : tilanne Suomessa 1960-luvulta 1980-luvulle*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 76. Helsinki 1986, 247–250; Sarvanti, T. ja Pöyhönen. R.: Huumepolitiikka arvioitava uudelleen. *Socius* 3/1996, 26.

[38] Kontula, O.: *Huumeet Suomessa 1990-luvulla*. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita, 1997.

Mikkonen, Risto: Kannabiksen kriminalisoinnin ... (151–178).

[1] Musto, David F. The American Disease. Origins of Narcotic Control, New York, 1987, 1–5; Booth, Martin: Opium. A History, Glasgow, 1996, 51, 72–79; Escohotado, Antonio: A brief history of drugs. From the stone age to the stoned age, Vermont, 1999, 80–81.

[2] The Indian Hemp Drugs Commission Report. <http://www.druglibrary.org/schaffer/Library/studies/inhemp/ihmenu.htm>

[3] Kannabiksen kieltämisen varhaisvaiheista perusteellisesti Gieringer, Dale H. The Forgotten origins of cannabis prohibition in California. *Contemporary Drug Problems* 1999: 26, 237–288.

[4] The Marihuana Tax Act of 1937. Transcripts of Congressional Hearings. <http://www.druglibrary.org/schaffer/hemp/taxact/taxact.htm>

[5] Herer, Jack : *Hemp and the Marijuana Conspiracy: The Emperor Wears No Clothes*, 1995.

[6] The La Guardia Committee Report. The Marihuana Problem in the City of New York. Mayor's Committee on Marihuana, by the New York Academy of Medicine City of New York, 1944. <http://www.druglibrary.org/schaffer/library/studies/lag/lagmenu.htm>

[7] The Single Convention Treaty on Narcotics of 1961, <http://www.druglibrary.org/schaffer/legal/singconv.htm>

[8] United Nations Convention Against Illicit Traffic In Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, <http://www.druglibrary.org/

schaffer/legal/un1988nr.htm>

[9] Canadian Foundation for Drug Policy, The Single Convention and Its Implications for Canadian Cannabis Policy, <http://www.cfdp.ca/canrep/appendix%20a.htm>

[10] *The Wootton Report* päätyi suosittamaan huomattavia lievennyksiä Englannin voimassaoleviin lakeihin kannabiksen suhteen. *Advisory Committee on Drug dependence*, UK. 1968. <http://www.drugtext.org/reports/wootton/Default.htm>. Yhdysvalloissa *The Report of the National Commission on Marihuana and Drug Abuse* päätyi ehdotuksissaan mm. kannabiksen hallussapidon ja pienimittaisen jakelun depenalisointiin. *Marihuana: A Signal of Misunderstanding* 1972. <http://www.druglibrary.org/schaffer/library/studies/nc/ncmenu.htm>. *National Baan Commissionin* mietintö 1972 johti Hollannissa kannabiksen käytön dekriminalisoimiseen sekä nykyiseen coffee shop käytäntöön kannabiksen jakelussa. *Cannabis och medicinska skador: en nordisk värdering*, 1984 on pohjoismainen tutkimus, joka on yhteenvedoissaan konservatiivisin, mutta huomattava lievennys verrattuna kannabiksen kiellon perusteluihin vuoden 1961 sopimuksessa, johon kuului mm. porttiteoria.

[11] INCB:n raportti vuodelta 1999, artikla 459 <http://www.incb.org/e/ar/1999/menu.htm>; Analysis of the world situation (PDF) Cannabis Abuse on the Rise, INCB Press Release No. 7, 23 February 2000.

Salasuo, Mikko: Mihin pilvi katosi? ... (179–198).

Julkaisemattomat lähteet:

Helsingin rikospoliisin huumausaineyksikön arkisto (PHU), kuulustelupöytäkirjat 1969–1975 ja 25 henkilölehteä vuosilta 1969–1975.

H1–4: kannabiksen käyttäjiä 1960- ja 1970-luvulla. Nauhoitettuja haastatteluja 1998.

H1–6b: teknohuumeiden käyttäjiä 1990-luvulla: Nauhoitettuja haastatteluja 1999.

[1] Ala-Ketola, Marja: *Hippejä, jippejä ja beatnikkejä: Amerikan vastakulttuuriliikkeiden historiaa*. Gummerus, Oulu 1985, 20–29; Hakkarainen, Pekka: *Suomalainen huumekysymys: Huumausaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen*. Hakapaino, Helsinki 1992, 65.

[2] Määttä, Paula: *Images of a young drug user*. Jyväskylä studies in education and social research 32. University of Jyväskylä, Jyväskylä 1976, 13.

[3] PHU 1970, Hakkarainen 1992.

[4] Hakkarainen 1992, 62–65; Salasuo, Mikko: *Ensimmäinen huumeaalto Helsingissä: Kannabisalakulttuurin synty, kehitys ja muodot vuosina 1962–1975*. Yhteiskuntahistorian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto 1999, 37.

[5] Mm. Kontula, Osmo: *Huumausainerikokset ja niiden kontrolli: Tilanne Suomessa 1960-luvulta 1980-luvulle*. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1986, 39, 69; Hernesniemi, Marja: Huumausaineiden käyttö asevelvollisten nuorten keskuudessa syksyllä 1971 verrattuna aikaisempiin tutkimustuloksiin. *Sosiaalinen aikakauskirja* 66,1,1972.

[6] Määttä 1976, 8–10; PHU 1970; Hakkarainen 1992, 67–68.

[7] Christie, Nils ja Bruun, Kettil: *Hyvä vihollinen: Huumausainepolitiikka Pohjolassa*. Weilin + Göös, Espoo 1986, 116; Hakkarainen 1992, 64–67; Seise, Jorma: ent. kaupunginviskaali. Esitelmä lakimiesliiton syyttäjäseminaarissa Aulangolla 3.10.1975, 1.

[8] Jako kolmeen vaiheeseen perustuu Christopher Lloydin sosiaalisen toiminnan kategorioihin; Lloyd, Christopher: *Explanation in Social History*. Oxford 1986, 189–190.

[9] Hakkarainen 1992, 64, 78–80; Määttä, Paula: *Katsaus nuorison huumausaineiden käyttöön 1960- ja 1970-luvulla*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 255/1975. (1975a), 97; Määttä, Paula: *Jyväskylän hasiksenpolttajat vuonna 1971*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 256/1975. (1975b), 4.

[10] Partanen, Juha: Huumepolitiikan näköaloja: *Oikeus-lehti* 1999; Salasuo 1999, 95–96.

[11] Mm. H 1 ja 2, 1998; Määttä 1975a, 21–22.

[12] Hakkarainen 1992, 78.

[13] Valtakulttuurin luomaa vaikutusta yhteiskuntaan kutsutaan establishmentiksi. Establishmentti on nimenomaan se, jonka arvojärjestelmää vastaan alakulttuurit syntyvät, jota vastaan ne toimivat tai josta ne toimintatavoillaan eroavat; Ala-Ketola 1985, 10–11.

[14] Söderholm, Stig: *Liskokuninkaan mytologia: Rituaali ja rocksankarin kuolema: Jim Morrison -kultin etnografinen tulkinta*. SKS, Tampere 1990, 193–198.

[15] Määttä 1975a, 100–102; Hernesniemi, Marja: Huumausaineiden käyttö asevelvollisten nuorten keskuudessa syksyllä 1968. *Sosiaalinen Aikakauskirja* 63 (1969), 203.

[16] Mm. Lindfors, Jukka ja Salo, Markku: *Ensimmäinen aalto: Helsingin underground 1967–1970*. WSOY, Porvoo 1988; Koskinen, Torsti: *Helsingin huumeet*. Sisäasiainministeriön poliisiosasto. Edita, Helsinki 1997, 34; PHU 1970; Rosenqvist, Pia: *Cannabis och dess bruk i Helsingfors*

hösten 1968 – våren 1969. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto 1970, 76; Salasuo 1999, 55–59.

[17] Lindfors ja Salo 1988, 191.

[18] PHU 1970; *Jani, teurastajan poika: Näkökulmia hänen elämäänsä*. Vankeinhoidon koulutuskeskus, Helsinki 1993, 74.

[19] PHU 1970.

[20] PHU 1970.

[21] Koskinen 1997, 90.

[22] Hakkarainen 1992 78–89; H 3 ja 4, 1998.

[23] Mm. Hakkarainen 1992; Häkkinen, Antti: Samhällets bottenskikt: Om den helsingforsiska subkulturens historia. *Historiska Tidskrift för Finland*, 2/1998 årg 83; PHU 1970; Salasuo 1999.

[24] Mm. Partanen 1999, Salasuo 1999; Koskinen, Torsti: ent. poliisin huumausaineyksikön johtaja. Nauhoitettu haastattelu 1998.

[25] Kontula 1986, 48–49; Koskinen 1997, 82–86.

[26] Turkama, Antti: ent huumausaineyksikön työntekijä. Nauhoitettu haastattelu 1998; Seise 1975.

[27] Kontula 1986, 48.

[28] Kontula 1986, 56; PHU 1970.

[29] H 1, 2 ,3,4, 1998; Turkama 1998.

[30] H 1, 3 ja 4, 1998; PHU 1970.

[31] HS 23.8.1999.

[32] PHU 1972–73.

[33] Turkama 1998; Seise 1975.

[34] Sarvanti, Tapani: *Huumepolitiikka ja oikeudenmukaisuus*. Gummerus, Jyväskylä 1997, 206.

[35] Koskinen 1997, 80.

[36] Huumeet.

[37] PHU 1970.

[38] Koskinen 1997, 108.

[39] H 1 ja 3, 1998; PHU 1970–1975.

[40] Koskinen 1997, 28–32; Nordman, Risto ja Nykänen, Harri: *Huumekyttä*. WSOY, Juva 1991, 86–87.

[41] Christie ja Bruun 1986, 160; Määttä 1975a, 92–96.

[42] Mm. *Ilta-Sanomat* 18.1.1966: Portti kurjuuteen; Määttä 1975a, 95.

[43] Määttä 1975a, 23–24, 88, 92–93.

[44] Christie ja Bruun 1986, 160; Turkama 1998.

[45] H 2 ja 4, 1998; Koskinen 1997, 96; Koskinen 1998.

[46] Mm. *Suosikki* 1968–1972.

[47] Määttä 1975a, 93–94.

[48] Määttä 1975c, 39.

[49] H 1, 1998.

[50] Määttä 1975a, 94.

[51] Hakkarainen 1992, 89; PHU 1974–1975.

[52] Christie ja Bruun 1986, 161–163.

[53] Alasuutari, Pertti: *Toinen tasavalta: Suomi 1946–1994*. Gummerus, Jyväskylä 1996, 198; H 1, 2 ,3; 1998.

[54] Ala-Ketola 1985, 15–17; Ala-Ketola (Ala-ketola-Tuominen), Marja: *Jokapojan Amerikanperintö: Yhdysvaltalaisia kulttuurivaikutteita Suomessa toisen maailmansodan jälkeen*. Painokaari, Helsinki 1989, 94–97; Määttä 1975a, 21–22.

[55] Heiskanen, Ilkka ja Mitchell, Ritva: *Lättähatuista punkkareihin: Suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä*. Otava, Keuruu 1985, 204–206.

[56] H 1, 2, 3, 4, 1998.

[57] Ala-Ketola 1985, 20; Heiskanen ja Mitchell 1985, 204–206.

[58] H 1,2,3,4, 1998; Hakkarainen 1992, 89.

[59] Mm. H 1 ja 2; Turkama 1998.

[60] H 1, 2 ja 4; Hakkarainen 1992, 89.

[61] H 1, 2, 3, 4, 1998.

[62] Salasuo 1999, 82–91.

[63] Collin, Matthew: *Altered state: The Story of Ecstasy Culture and Acid House*. London 1998, 5; Sarvanti 1997, 207.

[64] Mm. Collin 1998, 5; Saunders, Nicholas: *Ecstasy and the Dance Culture*. Exeter, England 1998, 18–22.

[65] Salasuo 1999, 75.

[66] H 1–6b, 1999; Inkinen, Sam ja Salmi, Markku: Psykedeliasta kyberdeliaan: 60-luvun hipit muuttuivat 90-luvun zipeiksi. Teoksessa: *Tekno-digitaalisen tanssimusiikin historia, filosofia ja tulevaisuus*. Toim. Inkinen Sam. Karisto, Hämeenlinna 1994, 149; Metcalfe, Stuart: Ecstasy Evangelist and Psychedelic Warriors. Teoksessa: *Psychedelia Britannica: Hallucinogenic Drugs in Britain*. Edited by Antonio Melechi. London 1997; Collin 1998.

[67] Kontula 1986, 55–59; Turkama 1998; Koskinen 1997, 81–86.

[68] Koskinen 1997; Sarvanti 1997, 212.

[69] *Helsingin Sanomat*: Helsingin rikospoliisiin huumeyksikön johtaja Jari Aarnion haastattelu 21.8.1999.

[70] Suomi on pyrkinyt edistämään uusien ennaltaehkäisyyn perustuvien lähestymistapojen kehittämistä huumeiden torjuntaan mm. EU:n puitteissa; EU 1999: Helsingissä järjestetty EU-seminaari 12.–13.7.1999: *Seminar on Best Practices in Drug Prevention*.

Seppälä, Pauliina: Kielletyt aineet ... (199–226).

[1] Puuronen, Vesa: *Johdatus nuorisotutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 1997, 10–108.

[2] Lähteenmaa, Jaana: *Postmodernit virtaukset ja helsinkiläinen nuorisokulttuuri.* Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1995:4, 1995.
[3] Esim Bauman, Zygmunt: *Postmodern ethics.* Oxford & Cambridge: Blackwell, 1993, 131; Featherstone, Mike: *Undoing Culture*. London: Sage, 1995, 120.
[4] Bourdieu, Pierre: *Distinction.* London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1984, 53–55.
[5] Baudrillard, Jean: *Ekstaasi ja rivous.* Helsinki: Gaudeamus, 1987, 25.
[6] Collin, Matthew: *Altered States. The Story of Ecstasy Culture and Acid House*. London: Serpent's Tail, 1997, 60–62.
[7] Meltcalfe, Stuart: Ecstacy Evangelists and Psychedelic Warriors. Teoksessa Melechi, Antonio (toim.) *Psychedelia Britannica.* London: Turnaround, 1997, 172.
[8] IREFREA & European Commission: *Night life in Europe and recreative drug use.* Palma de Mallorca, 1998.
[9] Collin 1997, 10–15.
[10] Bauman 1993, 145–180.
[11] Reynolds, Simon: Rave culture. Teoksessa Readhead, Steve (toim.) *The Clubcultures Reader*. Oxford & Malden: Blackwell, 1997, 106–107.
[12] Coupland, David: *Tuntematon sukupolvi. Tarinoita kiihtyvästä kulttuurista.* Juva: WSOY, 1992.
[13] Esim. Featherstone 1995, 47.
[14] Bauman 1993, 168–179.
[15] Lash, Scott: Refleksiivisyys ja sen vastinparit: rakenne, estetiikka, yhteisö. Teoksessa Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott: *Nykyajan jäljillä.* Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 1996, 153–229.
[16] Lash 1996, 160–161.
[17] Lähteenmaa 1995, 14.
[18] Lähteenmaa 1995, 14.
[19] Thornton, Sarah: *Club Cultures. Music, Media and Subcultural Capital*. Cambridge & Oxford: Polity Press, 1995, 115.
[20] Bourdieu 137–141.
[21] Thornton 1995, 5.
[22] Reynolds 1997, 108.
[23] Roos, J. P.: *Suomalainen elämä.* Hämeenlinna: Karisto, 1987, 242.
[24] Reynolds 1997, 370.

PYHÄ HUUMESOTA — HUUMEPOLITIIKAN PELKOJA JA UTOPIOITA

Tämä kirja on syntynyt ihmetyksestä siihen hysteeriseen kiihkoon ja pelkotiloihin, jonka kaikki huumausaineisiin liittyvä synnyttää Suomessa. Huumeongelmien ratkaisuksi on tarjolla vain joko kovia tai vieläkin kovempia otteita: huumetestejä, kansalaisvapauksien rajoituksia ja poliisivaltuuksien lisäämistä. Kansainvälisellä tasolla uhrataan valtavia taloudellisia resursseja kieltopolitiikan ylläpitoon ihmisten koulutuksen, terveydenhoidon tai taloudellisten olojen parantamisen sijasta. Realistiset keinot vähentää huumeisiin liittyvää rikollisuutta tai terveysongelmia on hylätty retoristen vaatimusten edessä, jotka tähtäävät utopiaan huumeettomasta yhteiskunnasta. Vallalla on huumefiksaatio, joka estää meitä näkemästä pelkojemme todellisia syitä. Tämän kirjan tavoitteena on tuoda esille näkökulmia ja faktoja, joita suomalaisessa keskustelussa harvoin esitetään. Kirjan artikkeleissa pohditaan huumehysterian syitä. Siinä lähestytään huumekysymystä historiallisesta, psykiatrisesta, eettisestä, poliittisesta ja esteettisestä näkökulmasta.

ISBN 952-5078-16-7

PULTTI